

Hrvatska zajednica Bračnih susreta u svjetlu postkoncilske teologije o braku i obitelji

Ivančić, Slađana s. M. Karla

Doctoral thesis / Disertacija

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:222:495909>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)
[University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet

Lic. theol. Slađana Ivančić, s. Marija Karla

**HRVATSKA ZAJEDNICA BRAČNIH
SUSRETA U SVJETLU POSTKONCILSKE
TEOLOGIJE O BRAKU I OBITELJI**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet

Lic. theol. Slađana Ivančić, s. Marija Karla

**HRVATSKA ZAJEDNICA BRAČNIH
SUSRETA U SVJETLU POSTKONCILSKE
TEOLOGIJE O BRAKU I OBITELJI**

DOKTORSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nikola Vranješ

Zagreb, 2020.

University of Zagreb
CATHOLIC THEOLOGICAL FACULTY

Sladana Ivančić, sr. Marija Karla, MA

**THE CROATIAN COMMUNITY OF
MARRIAGE ENCOUNTERS IN THE LIGHT OF
THE POS-COUNCIL THEOLOGY
REGARDING MARRIAGE AND FAMILY**

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisor: Professor Nikola Vranješ

Zagreb, 2020.

Katolički bogoslovni fakultet – Sveučilište u Zagrebu
Catholic Faculty of Theology – University of Zagreb

IZJAVA O AUTORSTVU DOKTORSKOGA RADA

Izjavljujem da je moj doktorski rad HRVATSKA ZAJEDNICA BRAČNIH SUSRETA U SVJETLU POSTKONCILSKE TEOLOGIJE O BRAKU I OBITELJ izvorni rezultat mojeg rada te da su svi korišteni izvori, kako objavljeni tako i neobjavljeni, primjereno citirani ili parafrazirani te navedeni u popisu literature na kraju rada.

U Zagrebu, _____
(datum i godina)

(vlastoručni potpis studenta/studentice)

BILJEŠKA O MENTORU

Izv. prof. dr. sc. Nikola VRANJEŠ, rođen je 20. 08. 1976. god. u Korenici, općina Plitvička Jezera. Osnovnu školu pohađao je na Plitvicama, a srednju u Crikvenici. Teologiju u Rijeci – Područni studij Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu završio je 2002. godine. Za svećenika Riječke nadbiskupije zaređen je 2003. godine. Iste je godine upućen na postdiplomski studij u Rim. Postdiplomsku je specijalizaciju iz područja pastoralne teologije započeo je na Papinskom Lateranskom Sveučilištu u Rimu (*Pontificia Universitas Lateranensis*) na kojemu je 2005. godine magistrirao, a 2008. godine doktorirao. U jesen 2008. godine započeo je raditi kao honorarni nastavnik (vanjski suradnik) iz pastoralne teologije na Teologiji u Rijeci, područnome studiju Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Od 2009. godine zaposlen je na Katedri pastoralne teologije na istome fakultetu za potrebe Teologije u Rijeci i to u suradničnome zvanju, te na radnome mjestu asistenta na Katedri pastoralne teologije. Na radno mjesto višega asistenta izabran je 2010. godine. Od 2008. do 2011. vršio je i službu župnika u župi sv. Josipa u Ičićima. Od srpnja 2011. vršio je službu Povjerenika za sveučilišni pastoral Riječke nadbiskupije, te pastoralnoga pomoćnika u župi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci. Na radno mjesto docenta na Katedri pastoralne teologije izabran je 2012. godine. Od ljeta 2013. godine vrši službu župnika župe sv. Jurja mč. na Drenovi u Rijeci. Na Teologiji u Rijeci predaje sljedeće kolegije: *Fundamentalni pastoral*, *Pastoral sakramenata*, *Pastoral braka i obitelji* te izborne kolegije i seminare. Od početka akademske godine 2011./2012. predaje i kolegij: *Uvod u misterij Krista i povijest spasenja*, što je trenutno *Uvod u misterij Krista i povijest dogmi*. Od akademske godine 2008./2009. sudjeluje u radu različitih domaćih i međunarodnih znanstvenih te stručnih skupova. Tri je godine bio glavni i odgovorni urednik *Riječkog teološkog časopisa*. Bio je i član Hrvatske sekcije Europskoga društva za katoličku teologiju sa sjedištem u Leuvenu, Belgija. Sudjeluje u izvođenju nastave na postdiplomskom studiju iz pastoralne teologije na KBF-u u Zagrebu, te je mentor nekoliko doktorskih i licencijatskih radova. Od ožujka 2019. djeluje kao izvanredni profesor na Katedri pastoralne teologije KBF-a u Zagrebu za potrebe Teologije u Rijeci. Pri HBK je član: *Vijeća za laike*, *Vijeća za život i obitelj* i *Vijeća za katehizaciju i novu evangelizaciju*. U Uredu za pastoral Riječke nadbiskupije djeluje kao teološki ekspert i savjetnik. Trenutno vrši i službu rektora Visoke

bogoslovne škole u Rijeci. Do sada je objavio veći broj znanstvenih i stručnih radova i četiri knjige iz pastoralne teologije.

ZAHVALA

Ponajprije zahvaljujem Bogu na daru života i obilju milosti kojom me prati kroz život. Zahvaljujem mu na mojoj obitelji, majci Emici, te ocu Stjepanu i bratu Stjepanu koje je već pozvao k sebi.

Zahvaljujem poglavaricama Družbe sestara milosrdnica sv. Vika Paulskoga, provincije Bezgrješnog začeca BDM Zagreb, kao i svim svojim sestrama koje su mi na bilo koji način pomogle, osobito onima s kojima sam živjela u zajednici u Sisku i Ludbregu.

Zahvaljujem ravnateljima škola koji su imali razumijevanja i izlazili ususret tijekom studija, kao i župnicima s kojima sam surađivala u župama. Zahvaljujem na svim dragim ljudima koje je Bog stavio na moj životni put, a napose onima koji su mi svesrdno pomagali kako bi nastao ovaj doktorski rad. Posebnu zahvalnost dugujem s. M. Samueli Vilenica, gospođici Katarini Novak, gospodinu Krešimiru Kalamaru, gospođi Davorki Bašić i gospođi Željki Štabi za pomoć oko prevođenja te gospodinu Goranu Türhu za uvid i pomoć oko arhivskih podataka HZBS. Također zahvaljujem svim članovima HZBS koji su mi na bilo koji način pomogli svojom konkretnom pomoći ili molitvenim blizinom.

Izraze najdublje zahvalnosti izričem svojem mentoru profesoru dr. Nikoli Vranješiću na svemu što je učinio kako bi nastao ovaj doktorski rad. Za svu pomoć koju mi je pružio neka mu Gospodin obilno vrati. Hvala vam od srca profesore na svemu.

Zahvaljujem Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, svim profesorima na dodiplomskom i poslijediplomskom studiju, gospođi Mariji Ferlindeš iz referade PDS kao i svim djelatnicima na Katoličkom bogoslovnom fakultetu.

SAŽETAK

Teološko – znanstveno promišljanje o braku i obitelji percipira današnje stanje braka i obitelji u Crkvi i svijetu, osobito gledajući pomoću crkvenih dokumenata. Uvažavajući smjernice Hrvatske biskupske konferencije nastoji se pomoću dokumenata uvesti ili oživjeti oni oblici pastoralne skrbi koji će obuhvaćati cjelokupni obiteljski pastoral. Na tome je tragu i ovaj doktorski rad koji pod naslovom *Hrvatska zajednica Bračnih susreta u svjetlu postkoncilske teologije o braku i obitelji* istražuje doprinos zajednice Bračnih susreta pastoralu braka i obitelji. Rad je strukturiran u četiri poglavlja. Prvo poglavlje, oslanjajući se na povijesno – pastoralni kontekst, donosi povijest nastanka novoga pokreta u Katoličkoj Crkvi u Španjolskoj prije Drugoga vatikanskog koncila. Kronološki se prati širenje i unutarnji razvoj strukture te metode rada pokreta koji ima u cilju obnovu bračnih parova, svećenika i redovnika po sakramentima ženidbe i svetoga reda, te obnoviti Crkvu, društvo i svijet. Drugo poglavlje na početku sažimlje pretkoncilsko ozračje s obzirom na nauk Crkve o sakramentu braka, da bi zatim analizom koncilskih i postkoncilskih dokumenata, kao i dokumenata koje je izdala Hrvatska biskupska konferencija, podastrlo postkoncilski nauk o braku i obitelji. Središnji je dio rada posvećen metodologiji kojom Hrvatska zajednica Bračnih susreta provodi vikend programe s bračnim parovima, svećenicima, redovnicima i redovnicama, ali i u novije vrijeme i sa zaručnicima. Analiza metodologije obuhvaća i formacijske stupnjeve za nositelje i protagoniste izvorne ideje osnivača Bračnih susreta Gabriela Calva. Četvrto poglavlje u fokusu istraživanja ima samu Hrvatsku zajednicu Bračnih susreta te njezin doprinos pastoralu braka i obitelji u Hrvatskoj. Istraživanje je potkrepljeno kritičkome analizom kvantitativnih arhivskih podataka promatrajući pastoralno djelovanje od 1976. godine do 2019. godine. Analizira se i provedeni anketni upitnik s koordinatorima pojedinih lokalnih zajednica Bračnih susreta s ciljem uvida u stanje samih lokalnih zajednica i njezine uključenosti u druge crkvene i društvene subjekte koji promiču pastoralni rad i skrb za brak i obitelj.

Ključne riječi: Bračni susreti, Gabriel Calvo, Timovi Pija XII., Charles Chuck Gallagher, crkveni dokumenti o braku i obitelji, struktura i metodologija Bračnih susreta, Hrvatska zajednica Bračnih susreta

SUMMARY

The doctoral dissertation titled *Croatian Marriage Encounter Community In The Light of The Marriage And Family Post-Council Theology* covers a rather unresearched subject on the Croatian Marriage Encounter Community (CMEC), especially emphasizing the Marriage Weekend (MW) methodology. This is the programme the Community offers not only to the married couples for their matrimonial life and unity renewal given by the Sacrament of Matrimony, but also to the priests, monks and nuns, aiming at renewing the Church, society and the world, having in mind the marriage and family teachings of the Church.

The paper has four chapters. The first chapter gives the historic overview of the Marriage Encounter (ME) movement beginnings in Spain and its first activities in America. The second chapter states the marriage and family theologic view and teachings according to the pre-Council (the Second Vatican Council) and post-Council documents, as well as the documents on marriage and family published by the Croatian Bishop Conference. In the the third chapter the theologically scientific analysis is being used as it surveys the Marriage Weekend methodology in view of the post-Council marriage and family teachings. The last, fourth, chapter deals with the Croatian Marriage Encounter Community as one of the marriage and family factors in pastoral activity in Croatia from its beginning to this day.

In the first chapter, titled *History of Marriage Encounter*, the historic overview of the Marriage Encounter Movement beginning in Spain is being presented, along with its ideas and expansion in the world. All the Secound Vatican Council documents in varying degrees report on the importance of the faithful lay people's role in the Church renewal and apostolate. However, it has been known, as well as confirmed in this disertation, that the faithful lay people had been involved in the Church renewal even before the Second Vatican Council. The emergence of many communities throughout Europe testifies to that point, including the Marriage Encounter movement, whose methodology brings the news to the pre-Council pastoral activities – matrimonial spirituality.

History of the Marriage Encounter (ME) begins in Spain in the 1940's on the initiative of a young married couple, Jaime Ferrer and Mercedes Escola, along with the Jesuit priest, father Gabriel Calvo. They start organizing conferences for married couples, emphasizing the married couple's spirituality, experience sharing and mutual dialogue. All those efforts would enable the

couples renew their unity by the Sacrament of Marriage they entered into and live the sacramental mercy as well as join in the apostolate of the Church and the world renewal. In order for the couples to get the high-quality guidelines for mutual and christian life, the conferences become weekend – encounters with guiding teams. The guiding team includes a married couple and a priest. Weekend – encounters have a well organized structure and methodology based on the teachings of the Church and soon are called Encuentro Conyugal / Marriage Encounter, while in the whole world the movement becomes known as Worldwide Marriage Encounter (WWME).

The second chapter is a short overview of the marriage and family theology which follows the Church teachings from its beginnings to the Second Vatican Council and the post-Council documents, based on the sacramental matrimony and the insolubility of marriage. Special emphasis is put on the theologically-pastoral differentiation of the pre-Council and post-Council marriage and family atmosphere.

Pre-Council teaching about marriage, after the teaching according to saint Augustine, emphasizes the three benefits of marriage: children (procreation), fidelity and sacrament, while everything else is secondary. The analysis of the Second Vatican Council document and the post-Council theology has shown that the sacramental matrimonial teaching has deepened in the light of the modern society new awareness and needs, noticing a novelty in a different approach to the matrimony, in the essence of marriage, as well as in the role and mission of the spouses in the Church and the world. Following the teachings of the Second Vatican Council, the shepherds of souls of the Church in general and in Croatia issued certain documents on marital and family subjects at their sessions after the Council. The most important document on the marriage and family pastoral activities in the Croatian Church is *The Directorate for the family pastoral activity in the Church in Croatia*, which in the present-day Croatian Church represents the synthesis of the existing experience, activities and theological judgement. The Document gives the guidelines to the pastoral staff, as well as to the families on how to become active pastoral factors, able to accomplish the planned pastoral programmes.

Theologically-pastoral reflexions, as well as the marriage and family documents produced by the Church, aim at paving the new ways of the pastoral activity on the national, diocese/archdiocese and parish level, alongside the existing ones. One of them is Croatian Marriage Encounter. The third chapter of the dissertation gathers information on its methodology in the light of the post-Council marriage and family teachings. The theological analysis is based

on these fundamental documents: *Marriage Encounter Weekend Draft, Weekend Overview. Supporting Document for Understanding of the Marriage Encounter Weekend Draft, Marriage Encounter Article of Association, The Apostolate Guidelines* and *Speeches* (given at the meetings), as well as the methodology of Gabriel Calvo, which hasn't been changed in its essence since the first weekend held in 1961 in Spain. After the detailed analysis of the Marriage Encounter (ME), it has been concluded that ME doesn't consider itself a family community, but a movement for the Church and the world renewal by the matrimonial and holy orders sacraments.

Marriage Encounter Community (MEC) has got four fundamental keystones: *original weekend, married couple teams, structure, community*. Marriage Encounter Weekend or the Original weekend is the main event for each married couple, priest, monk and nun. Ideas introduced by each person's life experience are intended to renew the matrimonial love of the couples participating at the Original weekend, as well as renew the priests' dedication by the holy orders sacrament and renew the monks' and nuns' dedication promised by their vows of obedience. The dialogue in pair is the basic means of the Marriage Encounter Weekend. It is the key of true communication which enables not only a closely-knit action of the two people, but also the sound functioning of the human nature. The Marriage Encounter weekend managers are the team couples (a couple married in the Catholic Church in cooperation with a priest) who share their experience through the 'speeches' at the Original weekend. By doing so, they testify, evangelise and participate in the apostolate. The team couples are the carriers of the community structure from the worldwide level to the lowest level of the local communities. This structure covers many services and duties that make possible leading and managing the whole Movement, meeting high standards within a developed framework. The analysis of the Marriage Weekend (MW) methodology confirms the thesis that Croatian Marriage Encounter Community (CMEC) by its structure and methodology enables the continuous monitoring of married couples.

The fourth chapter of the doctoral dissertation, titled *Croatian Marriage Encounter Community as one of the marriage and family pastoral activity factors in Croatia*, reports on the family pastoral activity development in the Republic of Croatia, emphasizing the historical development of the Croatian Marriage Encounter Community and its marriage and family pastoral activities. Based on the Community archive data, the quantitative data of the Marriage Weekend participants since its establishment to this day have been presented in relation to separate dioceses, as well as the current state and the activities of the Community. A survey has

been taken among the coordinators of the local communities. The data analysis is being interpreted in accordance to the paper's main thesis, which is: give a historic review of the Marriage Encounter (ME), examine and present the methodology of the Marriage Weekend (MW) achievements, using the scientifically-theological analysis with reference to the post-Council marriage and family teachings and confirm the hypothesis linked to the beginnings and activities of the Movement not only with reference to the post-Council documents, but also to the marriage and family pastoral documents in Croatia. Based on the processed data, it has been concluded that the Croatian Marriage Encounter Community successfully uses the premarital pastoral methodology and it is open to the cooperation with other church and society subjects in achieving its goals. The Community is also one of the bigger and better organised Catholic associations in Croatia, with the firm structure, good organisation, clear goals and elaborated methods of work.

Key words: Marriage Encounter, Gabriel Calvo, The Marriage Teams of Pope Pious XII, Charles Chuch Gallagher, church documents on marriage and family, the Marriage Encounter structure and methodology, Croatian Marriage Encounter Community.

SADRŽAJ

BILJEŠKA O MENTORU	IV
ZAHVALA	VI
SAŽETAK	VII
SUMMARY	VIII
SADRŽAJ	XII
UVOD	1
I. POGLAVLJE	4
POVIJEST BRAČNIH SUSRETA	4
1.1. Od bračnoga para do pokreta	6
1.1.1. Struktura prvih sastanaka i nastajanje pokreta.....	8
1.1.2. Dokument: Temeljne idejne točke i metodologija za 'Timove Pija XII.	14
1.1.2.1. Timovi – 'pokret'	14
1.1.2.2. Osobite karakteristike bračne duhovnosti.....	15
1.1.2.3. Bitne norme: molitva i euharistijski život	15
1.1.2.4. Određeni plan života koji treba usvojiti.....	16
1.1.2.5. Odnos s drugim aktivnostima u Crkvi	17
1.1.2.6. Apostolski rad.....	17
1.1.2.7. Svrha timova	18
1.1.3. Struktura i metodologija tima	19
1.1.3.1. Tim i njegov sastav	19
1.1.3.2. Sastanci Tima.....	20
1.1.3.3. Priprema parova za sastanke – 'upit'	20
1.1.3.4. Tijek sastanka	21
1.1.3.5. Molitvene mreže	22

1.1.3.6. Jedan Pokret u mnoštvu timova.....	22
1.1.3.7. Par za nove timove – promotori.....	23
1.1.3.8. Susreti za nove parove.....	23
1.1.4. Bračni susreti – od Pokreta do Vikenda.....	26
1.1.4.1. Bračni susret vikendom.....	28
1.1.4.2. Bračni susret u Latinskoj Americi i SAD-u.....	30
II. POGLAVLJE.....	36
PREDKONCILSKO TEOLOŠKO – PASTORALNO OZRAČJE I TEOLOGIJA O BRAKU I OBITELJI DRUGOGA VATIKANSKOG KONCILIA.....	36
2.1. Nauk Crkve o sakramentu ženidbe do Drugoga vaticanskog sabora.....	36
2.1.1. Ustanovljenje i sakramentalnost ženidbe.....	37
2.1.2. Nerazrješivost sakramenta ženidbe.....	39
2.1.3. Bitni oblik ženidbe – ženidbena privola.....	40
2.1.4. Ženidba i Pavlova povlastica.....	41
2.1.5. Ženidba i redovnički zavjeti.....	43
2.1.6. Tajne i uvjetne ženidbe.....	43
2.1.7. Dokumenti Firentinskoga i Tridentskoga sabora.....	44
2.1.8. Enciklika <i>Casti connubii</i>	46
2.1.9. Zloporaba ženidbe.....	48
2.1.10. Pravo na ženidbu i sterilizaciju.....	49
2.2. Drugi vaticanski koncil obnavlja lice Crkve.....	49
2.2.1. Pretkoncilsko ozračje i želje Koncila.....	49
2.2.2. Brak i obitelj u dokumentima Drugoga vaticanskog koncila.....	51
2.2.2.1. <i>Lumen gentium</i> o braku i obitelji.....	52
2.2.2.2. <i>Gaudium et spes</i> o braku i obitelji.....	54

2.2.2.3. Ostali dokumenti Drugoga vatikanskog koncila o braku i obitelji	56
2.2.3. Dokumenti Crkve o braku i obitelji poslije Drugog vatikanskog koncila	59
2.2.3.1. Enciklika <i>Humanae vitae</i>	59
2.2.3.2. <i>Familiaris consortio</i>	63
2.2.3.3. <i>Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.</i>	65
2.2.3.4. <i>Amoris laetitia</i>	71
2.2.4. Dokumenti Hrvatske biskupske konferencije o braku i obitelji	74
2.2.4.1. <i>Pristup odraslih u kršćanstvo. Upute za ostvarivanje katekumenata u našim prilikama</i>	75
2.2.4.2. <i>Smjernice hrvatskih biskupa o pastoralnoj skrbi osoba s invaliditetom</i>	75
2.2.4.3. <i>Pismo biskupa HBK povodom Dana života 6. veljače 2000.</i>	77
2.2.4.4. <i>Župna kateheza u obnovi župne zajednice</i>	77
2.2.4.5. <i>Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća</i>	78
2.2.4.6. <i>Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj</i>	79
2.2.4.7. <i>Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici</i>	80
2.2.4.8. <i>Za život svijeta. Pastoralne smjernice za apostolat vjernika – laika u Crkvi društvu u Hrvatskoj</i>	82
2.2.4.9. <i>Muško i žensko stvori ih</i>	83
2.2.4.10. <i>Da vaša radost bude potpuna</i>	84
III. POGLAVLJE	92
METODOLOGIJA BRAČNIH VIKENDA	92
3.1. Je li brak zastarjela ustanova ili ne?	93
3.2. Vrednote za uspješan brak	98
3.2.1. Kontinuitet i diskontinuitet vrednota	102
3.3. Vikend Bračnih susreta	107
3.3.1. Zajednica Bračnih susreta - od strukture do metode.....	108

3.3.2. Stupovi zajednice, njezina karizma i poslanje	108
3.3.3. Četiri stupa WWME	110
3.3.3.1. Prvi stup: Originalni vikend.....	111
3.3.3.2. Drugi stup: Bračni timovi (međunarodni/svjetski tim).....	115
3.3.3.3. Treći stup: Struktura	117
3.3.3.4. Četvrti stup: Zajednica.....	122
3.4. Zajednica Bračnih susreta – od metode do apostolata.....	122
3.4.1. Bračni vikend metodom dijaloga i dijeljenja.....	124
3.4.2. Teme Bračnoga vikenda i 'govori'	127
3.4.2.1. Prvi 'govor': Uvod i dobrodošlica	127
3.4.2.2. Drugi 'govor': Podijeliti naše osjećaje	128
3.4.2.3. Treći 'govor': Susret sa sobom.....	132
3.4.2.4. Četvrti 'govor': Brak u današnjem svijetu.....	134
3.4.2.5. Peti 'govor': Slušanje – ključ za komunikaciju	137
3.4.2.6. Šesti 'govor': Područja međusobnoga susreta	138
3.4.2.7. Sedmi 'govor': Božja čežnja za brak – živjeti blisko i odgovorno svoj odnos	140
3.4.2.8. Osmi 'govor': Uspostaviti povjerenje u dijalogu.....	142
3.4.2.9. Deveti 'govor': Utjecaj dijaloga na naš svakodnevni život – plodovi dijaloga	143
3.4.2.10. Deseti 'govor': Brak kao sakrament - naš odnos kao znak života.....	144
3.4.2.11. Jedanaesti 'govor': Dati prednost našem odnosu – čuvanje prioriteta	152
3.4.2.12. Dvanaesti 'govor': Energiju našega odnosa predati dalje – nastaviti naš put	154
3.4.2.13. Trinaesti 'govor': Dijeliti naš san – sudjelovati u snu Bračnih susreta	155

IV. POGLAVLJE	158
HRVATSKA ZAJEDNICA BRAČNIH SUSRETA KAO JEDAN OD ČIMBENIKA BRAČNOGA I OBITELJSKOGA PASTORALA U HRVATSKOJ	158
4.1. Povijest Hrvatske Zajednice Bračnih susreta	160
4.1.1. Počeci obiteljskoga pastorala.....	161
4.1.2. Marriage Encounter ponovno u Europi	163
4.1.3. Nastajanje Hrvatske zajednice Bračnih susreta	164
4.1.4. Bračni susreti iz Hrvatske 'preneseni' u susjedne zemlje.....	167
4.1.4.1. Bračni susreti u Italiji.....	168
4.1.4.2. Bračni susreti u Sloveniji.....	169
4.1.4.3. Bračni susreti u Srbiji (Vojvodina).....	169
4.1.5. Bračni susreti u Sarajevu (BiH)	170
4.2. Struktura Hrvatske zajednice Bračnih susreta	171
4.2.1. Timovi.....	172
4.2.2. Vikendi Bračnih susreta.....	174
4.2.3. Aktivnosti poslije vikenda Bračnih susreta	175
4.2.3.1. Program mostova	175
4.2.3.2. Dijaloške grupe	180
4.2.3.3. Mjesečne obnove	180
4.2.3.4. Formacijski vikendi	181
4.2.3.5. Duboki vikend	182
4.2.3.6. Duhovne vježbe	183
4.2.3.7. Zaručnički susreti.....	183
4.3. Regije i lokalne zajednice HZBS	187
4.3.1. Regija – Središnja Hrvatska.....	188

4.3.1.1. Zagrebačka nadbiskupija	188
4.3.1.2. Sisačka biskupija	192
4.3.1.3. Bjelovarsko – križevačka biskupija	194
4.3.2. Regija - Sjeverna Hrvatska	196
4.3.2.1. Varaždinska biskupija.....	196
4.3.3. Regija – Istočna Hrvatska	198
4.3.3.1. Đakovačko – osječka nadbiskupija.....	199
4.3.3.2. Požeška biskupija.....	201
4.3.4. Regija – Zapadna Hrvatska.....	204
4.3.4.1. Riječka nadbiskupija.....	204
4.3.4.2. Porečka i Pulska biskupija	206
4.3.4.3. Krčka biskupija	208
4.3.4.4. Gospićko – senjska biskupija.....	210
4.3.5. Regija – Južna Hrvatska	211
4.3.5.1. Zadarska biskupija	211
4.3.5.2. Šibenska biskupija	213
4.3.5.3. Splitsko – makarska nadbiskupija	215
4.3.5.4. Dubrovačka biskupija	218
4.3.5.5. Hvarsko – bračko – viška biskupija.....	219
4.3.6. Ukupni statistički podaci	221
4.4. Hrvatska zajednica Bračnih susreta danas	223
4.4.1. Brojčano stanje HZBS i druge značajke	224
4.4.1.1. Aktivni i pasivni članovi.....	225
4.4.1.2. Dobna struktura HZBS	226
4.4.1.3. Sudjelovanje parova na zaručničkom vikendu	227

4.4.1.4. Uključenost crkvenih vlasti u djelovanje lokalne zajednice.....	228
4.4.1.5. Financiranje HZBS	230
4.4.1.6. Angažiranost članova HZBS u životu Crkve.....	231
4.4.1.7. Angažiranost parova u životu ZBS.....	232
4.4.1.8. Demografski podaci – broj djece članova HZBS	233
4.4.1.9. Teme mjesečnih susreta.....	234
4.4.1.10. Glasila Hrvatske zajednice Bračnih susreta: Prisutnost i internetska stranica	236
4.5. Europsko vijeće.....	238
4.5.1. Rad Europskoga vijeća	239
4.5.2. Europsko vijeće BS u Hrvatskoj.....	240
ZAKLJUČAK.....	242
BIBLIOGRAFIJA.....	242
Kratice	266
BILJEŠKA O AUTORU.....	268

UVOD

Brak i obitelj u evangelizacijskome i pastoralnome djelovanju Crkve posljednjih desetljeća zauzima posebno i važno mjesto. Pastoralna briga Crkve za brak i obitelji očituje se naporima teološko-znanstvenih promišljanja kojima se nastoje iznaći oni oblici pastoralnoga djelovanja i crkvenim dokumentima koji će moći odgovoriti na potrebe suvremenoga braka i obitelji. Život braka i obitelji odvija se u vremenu kad ga nemilice pogađaju razne krize, od političkih, društvenih, obrazovnih, kulturnih, bračnih i obiteljskih, a u najnovije vrijeme i zdravstvenih. Obitelj se više desetljeća nalazi na prekretnici. Unatoč tome što brak prema empirijskim istraživanjima (EVS – 1999., 2008. i 2017.) nije zastarjela institucija i smatra se vrednotom, stvarnost se pokazuje drugačijom.¹ Uočavanje pastoralno-teološke problematike, pod svjetlom crkvenoga učiteljstva ukazuje na ambivalentnost važnosti braka i obitelji za hrvatske građane, kao i za vjernike jer se prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine 86.28% hrvatskih građana smatra pripadnicima Katoličke Crkve.² Utjecaj je postmodernoga društva najbolje vidljivo u činjenici da iz godine u godinu opada zanimanje za sklapanje brakova ili se kasno ulazi u brak, povećavaju se nebračna životna zajedništva, raste postotak rođenja izvan braka, rastava i rastakanje braka i obitelji, sve su mnogobrojnije obitelji s jednim roditeljem i velika učestalost ponovne, odnosno druge ženidbe. Među suvremenim je pastoralnim teolozima hrvatskoga podneblja situacija suvremene obitelji okarakterizirana alarmantnim pojmovima kao dezintegracija, dezorganizacija, negativni populacijski trendovi... Oni ne ukazuju i ne obećavaju boljitak hrvatskoga društva, ali i Crkve. Suvremeno društvo koje je obojeno sekularizmom, individualizmom, hedonizmom, potrošačkim mentalitetom i drugim 'epitetima' kršćanski identitet sve više poima kao privatnu stvar pojedinca. Takvo društveno ozračje ne stvara zdrave temelje za mlade obitelji koje su primanjem sakramenta ženidbe pozvane svjedočiti ljepotu bračnoga i obiteljskoga zajedništva. S druge strane, u globalnome svijetu i pluralnome društvu koje čovjeku sve više oduzima životni prostor za privatni i individualni život brak i obitelj se pretvaraju u mjesto utočišta i mogućnosti gdje se može oblikovati osobni i zajednički mali svijet. Mjesto gdje sretni brak donosi plodove za supružnike i važan je uvjet za sretnu obitelj, društvo i Crkvu.

¹ Usp. Pero ARAČIĆ – Josip BALOBAN – Krunoslav NIKODEM, Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu od 1999. do 2017. godine, u: *Bogoslovska smotra*, 89 (2019.) 2, 331-353.

² <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm> (14. VIII. 2020.).

U fokusu se znanstvenoga istraživanja ovoga doktorskog rada nalazi pokret Bračnih susreta i njegova metodologija u svjetlu nauka Drugoga vatikanskog koncila o braku i obitelji. Povijesni je nastanak ovoga pokreta u Crkvi povezan s vremenom buđenja uloge vjernika laika u evangelizacijskom i apostolskom poslanju u Crkve prije Drugoga vatikanskog koncila. Ujedno je to vrijeme kada se u Crkvi osnivaju mnogi pokreti i zajednice inicirani od vjernika laika ili u suradnji s njima od svećenika koji su u danom trenutku prepoznali znakove vremena i prihvatili novi Duh u Crkvi. Početni je zamah potkrijepljen crkvenim učiteljstvom koji vjernicima daje novu ulogu u poslanju i obnovi Crkve. Neposredno prije Drugoga vatikanskog koncila otvaraju se novi oblici pastoralnoga djelovanja u obiteljskome pastoralu na župnoj razini, kod nas i u svijetu. S vremenom se u pojedinim zemljama osnivaju pokreti posvećeni obiteljskome pastoralu koji se udružuju na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Primjer je osnivanje Kršćanskoga obiteljskog pokreta u zemljama Latinske Amerike koji se udružio u Međunarodnu konfederaciju kršćanskih obiteljskih pokreta. Nacionalna i međunarodna suradnja rađa razmjenu iskustava, kao i novih oblika djelovanja na pastoralnom području, te međusobnim obogaćivanjem za dobrobit cijele Crkve.

Doktorski rad u kojemu se obrađuje *Hrvatska Zajednica bračnih susreta u svjetlu postkoncilske teologije o braku i obitelji* ostvaren je u četiri poglavlja. Prvo poglavlje ovoga rada prikazuje povijesni nastanak novoga pokreta u Katoličkoj Crkvi u Španjolskoj, Encuentro Conyugal (Bračni susreti). Temeljna je polazišna točka potreba za novom vrstom pastorala koji je bio iniciran od vjernika laika, a u svrhu bračne duhovnosti koja je usmjerena na obnovu Crkve i svijeta. U ovome je dijelu istraživanje fokusirano na povijest i razloge nastanka pokreta unutar Katoličke Crkve, njegovu unutarnju strukturu i razvoj te djelovanje prvih godina i širenje izvan granica Španjolske. Točka poveznica između Encuentro Conyugal u Španjolskoj i nastanka Bračnih susreta u Hrvatskoj bio je pokret Worldwide Marriage Encounter u Americi.

Drugo poglavlje ima dva cilja: prvi je prikazati pretkoncilsko teološko-pastoralno ozračje koje se iščitava iz crkvenih dokumenata kojima se je utvrđivao nauk Crkve o sakramentu ženidbe. Ujedno se nastojao iskristalizirati stav Crkve gledajući na mnoga teološko-moralna pitanja o valjanosti ženidbe kao i drugim pitanjima koja su stizala od pastira mjesnih Crkava. I drugi: u svjetlu koncilskih i postkoncilskih dokumenata, kao i dokumenata Hrvatske biskupske konferencije staviti naglaske i sintetizirati nauk Crkve o braku i obitelji. Također se ne zanemaruje suvremeni socijalno-društveni kontekst koji donosi velike izazove na sakrament ženidbe i brak kao ustanovu muškarca i žene.

U trećem se poglavlju kao uvod u razumijevanje metodologije BS donose rezultati empirijskog EVS (1999., 2008., 2017.) istraživanja promatrajući brak kao instituciju i vrednote koje su prema ispitanicima važne za uspješan brak. Temeljno polazište za teološko-znanstveno propitkivanje metodologije Bračnih susreta u svjetlu postkoncilskoga učenja o braku i obitelji su dokumenti Bračnih susreta. Teološko-znanstvenome se metodom i komparativnome analizom obrađuju sljedeći dokumenti zajednice Bračnih susreta: *Nacrt vikenda Bračnih susreta*, *Pregled vikenda*. *Pomoćni dokument za razumijevanje Nacrta vikenda Bračnih susreta*, *Smjernice za apostolat*, *Statut Bračnih susreta*, "govori" s obnova i metodologija Gabriela Calva koja je u svojoj biti nepromjenjena od prvoga održanog vikenda 1961. godine. Poseban se naglasak stavlja na sakrament ženidbe i svetoga reda koji je u skladu s naukom Crkve u postkoncilskim dokumentima.

Četvrto, posljednje poglavlje pod nazivom: *Hrvatska zajednica Bračnih susreta kao jedan od čimbenika bračnog i obiteljskog pastoralu u Hrvatskoj* u prvome dijelu obuhvaća začetke obiteljskoga pastoralu u Hrvatskoj te povijest HZBS, njezine početke i strukturiranje zajednice. Sustavno se prikazuje doprinos zajednice bračnome i obiteljskome pastoralu organizacijom vikend programa koji omogućuju praćenje bračnih parova prije i poslije sakramenta ženidbe. Nositelji su pastoralne djelatnosti unutar zajednice oformljeni timovi bračnih parova i svećenika koji su prošli određene formacijske stupnjeve da bi bili osposobljeni živjeti i prenositi karizmu zajednice. U drugome se dijelu ovoga poglavlja na temelju arhivskih podataka HZBS donose kvantitativni statistički podaci koji se odnose na sudjelovanje bračnih parova, svećenika i redovnica u vikend programima BS. U suradnji s koordinatorima pojedinih lokalnih ZBS proveden je anketni upitnik o stanju i aktivnostima pojedine lokalne zajednice. Analiziranjem statističkih i anketnih podataka dobiven je uvid u doprinos HZBS pastoralu braka i obitelji u Hrvatskoj.

I. POGLAVLJE

POVIJEST BRAČNIH SUSRETA

Crkva snažno ističe suradnju vjernika laika³ u pastoralnome djelovanju od Drugoga vatikanskog koncila, pri čemu se u prvome redu, ističe važnost i značenje osobita poziva na sudgovorno djelovanje. Kao odgovor na ovaj poziv od 1976. godine u Hrvatskoj djeluju Bračni susreti (BS) poznatiji po vikendima za bračne parove.⁴ Što je Zajednica Bračnih susreta (ZBS)? Kako je nastala? Kakva je njezina struktura i poslanje? Pitanja su na koja će se u ovome poglavlju pokušati odgovoriti.

Zajednica BS u svijetu poznata kao Worldwide Marriage Encounter (WWME)⁵ ili Marriage Encounter (ME)⁶ u Hrvatskoj postoji i djeluje više od četrdeset godina⁷. Zajednica, do uspostave Hrvatske kao samostalne države, djeluje u ilegali. Iako u svim državama svijeta BS djeluju kao pokret, kod nas se zbog pravnih zakona morao registrirati kao udruga pod nazivom Hrvatska zajednica Bračnih susreta (HZBS), što ona u svojoj biti, strukturi i djelovanju nije. Zajednica nema članove u klasičnome smislu, u kojem se oni upisuju i ispisuju iz zajednice jer je struktura Bračnih susreta (BS) takva da se parovi mogu aktivno uključiti u rad zajednice kada smatraju da to mogu, osjećaju se pozvanima da podijele i svjedoče življenje svoga bračnog i sakramentalnog života.

³ Vjernik laik je osoba koja nije svećenik, odnosno ne pripada kleru. Nije se uspio ustaliti hrvatski prijevod "svjetovnjak" ili "pučanin", pa prevladava laik – grč. *laos* - narod. U Bibliji je ova riječ korištena u smislu označavanja Božjega naroda nasuprot drugim poganskim narodima. Vjernici laici su stoljećima kršćanstva, od ranih vremena, sudjelovali u različitim službama, udruženjima, organizacijama i bratovštinama. Tijekom srednjega vijeka bila su to staleška udruženja koja su ustajala u obranu potlačениh, siromašnih i obespravljenih. U XIX. stoljeću dolazi do buđenja laičkoga apostolata koji se očituje u katoličkome pokretu organiziranome na društvenoj, političkoj i odgojnoj razini. Bila je to svojevrsna reakcija na liberalizaciju društva utemeljenu na prosvjetiteljskome relativizmu, ali i obnoviteljski pokret unutar same Crkve. Počeci se vežu uz *Catholic Association*, osnovan u Irskoj. U Hrvatskoj je pokretač katoličkoga pokreta bio krčki biskup Antun Mahnić, a hrvatski su studenti na europskim sveučilištima osnivali udruge hrvatskih katoličkih studenata. U okviru Katoličke Akcije djeluje Hrvatski orlovski savez čiji je istaknuti član bio prvi i zasad jedini hrvatski blaženik vjernik laik Ivan Merz.

⁴ Usp. Josip BALOBAN, *Crkvenost i obitelj pred izazovima*, Zagreb, 2006., 37; Tonči TRSTENJAK, *Povijest bračnih susreta u Hrvatskoj*, u: Goran CRNKOVIĆ (ur.), *Opatijske crkvene obljetnice*, Opatija, 2008., 112-113; Jura i Marija KEGLEVIĆ, *Početak Bračnih susreta u nas*, u: *Prisutnost*, 3 (1996.) 13, 4-5; Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, Zagreb, 2017.

⁵ Svjetski bračni susreti.

⁶ Bračni susreti.

⁷ Dana 22. listopada 2016. godine proslavljen je jubilej 40-godišnjega održavanja bračnih susreta u Hrvatskoj u dvorani Međubiskupijskog sjemeništa na Šalati u Zagrebu., u: *Prisutnost*, 59 (2017.) 10, 9-10.

Stupanjem na snagu novog Zakona o udrugama, svaka je udruga dužna voditi popis svojih članova⁸.

Nastanak ovoga pokreta u sebi otkriva plodonosnu povezanost vjernika laika i Crkve (preko njenih službenika) te zajednički rad na obnovi Crkve putem sakramenta ženidbe i svetoga reda.⁹ ME se ne smatra obiteljskim pokretom, već pokretom za obnovu Crkve po sakramentima, posebno ženidbe i svetoga reda¹⁰, što ćemo vidjeti u samoj strukturi i metodologiji pokreta. No, s druge se strane ne može zaobići njegovo duboko zadiranje u sve pore obiteljskoga života. O tome svjedoče i vikend-programi koji prate mlade ljude (koji se odlučuju za sakrament ženidbe) od zaručničkih vikenda preko 'originalnih' bračnih vikenda (nakon ženidbe), dubokih vikenda, formacijskih vikenda, dijaloških grupa, duhovnih vježbi i duhovnih obnova. Pokret uvodi parove u brak i te ih prati tijekom njihova bračnoga života pružajući im mogućnosti aktivnoga sudjelovanja u brizi za zajedničko dobro, kako svoga braka tako i za svoju župnu zajednicu, biskupiju, i u konačnici za Crkvu.

Drugi vatikanski koncil je svojim radom i zaključcima donio mnoge promjene, ali i poticaje, ne samo za kler, nego i za vjernike laike koji su željeli autentično živjeti pripadnost Crkvi nakon primljenih sakramenata te tako pridonijeti evangelizaciji i duhovnosti vjernika. Vjernici laici su pokretali mnoga društva i zajednice u okrilju Crkve tražeći njezin blagoslov i odobrenje. Govoreći danas o ME, s odmakom od njenih samih početaka šezdesetih godina prošlog stoljeća, može se njen razvoj promatrati dvama pravcima Prvi pravac jest onaj koji je započeo isusovac o. Gabriel Calvo u Španjolskoj, a drugi je po primjeru španjolskih zajednica razvio u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) isusovac o. Charlas Chuck Gallagher. Želi li se danas govoriti o ME, treba se vratiti na njene izvore u Španjolsku i njenom osnivaču o. Gabrielu Calvu jer se i nakon gotovo šest desetljeća djelovanja ovoga svjetskog pokreta ideja, struktura i metodologija rada nije bitno mijenjala. 'Presađivanje' BS na američko tlo te njegovo širenje pod vodstvom o. Charlasa Chucka Gallaghera vratilo je BS prvotni cilj kako ga je zamislio o. Gabriel Calvo,¹¹ a to je obnova Katoličke Crkve po sakramentima ženidbe i svetoga reda.¹²

⁸ Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 80; *Zakon o udrugama, pročišćeni tekst zakona*, NN 74/14, 70/17, na snazi od 1. listopada 2014., čl. 12., stavak 3-5, u: <https://www.zakon.hr/z/64/Zakon-o-udrugama> (22. VII. 2020.).

⁹ Sam se začetnik BS o. Gabriel Calvo prvenstveno vodio idejom obnove Crkve i to na poziv pape Pija XII.

¹⁰ Tonči TRSTENJAK, *Povijest bračnih susreta u Hrvatskoj*, 111.

¹¹ O. Charlas Chuck Gallagher javno je objavio, imajuću snažnu vjeru u snagu sakramenta ženidbe i svetoga reda, da je cilj BS obnova Katoličke Crkve što je dovelo do raskida s onima koji su bili mišljenja da su BS samo za obnove bračnih parova, kojima u ostvarenju Božjeg plana u njihovu braku pomaže dijalog kako bi mogli služiti svojoj

1.1. Od bračnoga para do pokreta

Ideja koja je pokrenula BS imala je u cilju osnažiti brakove i obitelji kako bi se osnažila Crkva i svijet. Tijekom šest desetljeća ti su programi promijenili živote mnogih bračnih parova, ali i čitavih obitelji, što sve u konačnici utječe na Crkvu i društvo. Može se bez pretjerivanja reći kako problemi koji pritišću društvu svoje korijene imaju u obitelji, ali jednako tako da se ti isti problemi mogu nadvladati i izbjeći upravo pomoću obitelji. Stoga, uspješni će i snažni brakovi te obitelji izgrađivati bolje društvo.

Što je svrha BS? Kako su započeli i kako su se širili? Koji su bili glavni elementi njihove duhovnosti, strukture i metodologije? Odgovore na ova pitanja treba tražiti u djelima i duhovnosti utemeljitelja, o. Gabriela Calva koji je u datom trenutku znao iščitati znakove vremena u kojem je živio.

Povijest BS počinje susretom mladoga bračnog para Jaime i Mercedes Ferrer-Escola s o. Gabrielom Calvom, isusovcem, mladim katoličkim, tek zaređenim svećenikom, članu Bratstva dijecezanskih svećenika-radnika u Barceloni, u Španjolskoj¹³. Jaime Ferrer i Mercedes Escola sakrament ženidbe sklopili su 5. studenoga 1943. godine u kapeli benediktinskoga samostana Montserrat.¹⁴ Oboje su odgajani u katoličkim obiteljima, a nakon španjolskoga građanskog rata bili su aktivno uključeni u različita crkvena događanja. Poslije sklapanja braka, mladi je bračni par tražio duhovnika. U sjemeništu su u Barceloni pronašli o. Vincenta Loresa koji pristaje biti njihovim duhovnikom.¹⁵ No, ubrzo su Jaime i Mercedes tražili nešto više, nešto što bi mogli u Crkvi raditi kao par. U Crkvi su tada postojala društva i zajednice isključivo samo za žene ili pak za muškarce, ali ništa za bračne parove. U svjetovnim su se udruženjima i zajednicama parovi mogli uključiti u rad zajedno. Želja mladoga bračnog para bila je da u Crkvi postoji zajednica ili društvo u kojem bi njih dvoje kao par mogli naći duhovno vodstvo jer su bili uvjereni da je duhovnost najvažniji aspekt braka. Dakle kad bi se život u braku svodio samo na uživanje

obitelji i društvu, odnosno svijetu. o. Gabriel Calvo podržao je o. Gallaghera te se zbog toga National Marriage Encounter u SAD-u smatra slijednikom izvornoga bračnoga vikenda. Ta činjenica je od velike važnosti kada će se govoriti o BS u Hrvatskoj. Naime, prvi je bračni vikend održan po američkome nacrtu koji ima svoje korijene u prvotnoj ideji o. Gabriela Calva.

¹² Usp. Tonči TRSTENJAK, Povijest bračnih susreta u Hrvatskoj, 111.

¹³ Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 9.

¹⁴ Usp. Robert WHITE, *The origin vision of Mariage ecounter*, FIRES, New York, 1999., 15; Balazs i Krisztina MENESI, *The works of fr. Gabriel Calvo. The Origin and Spirituality of Marriage Encounter and the FIRES Programs*, Budapest, 2007., 4.

¹⁵ Usp. Robert WHITE, *The origin vision of Mariage ecounter*, 11-14.

fizičkoga zajedništva i brigu za materijalne stvari, ne bi se ni vjenčali.¹⁶ Zahtjevi su ovoga mladog bračnog para bili preambiciozni za o. Loresa, koji je ionako bio previše zaposlen te se nije mogao posvetiti izradi programa i održavanju bračnih seminara o duhovnosti u braku. Zbog toga, na prijedlog Jaimea i Mercedes o. Lores, preporučuje im mladoga svećenika o. Gabriela Calva.¹⁷

Susret između mladoga bračnog para i o. Gabriela Calva te njihov zahtjev da im bude duhovnik izazvala je u njemu nemir, i to iz dvaju razloga. Prvi je taj da se u Crkvi vjerovalo da je duhovnost usmjerena na pojedince, nešto privatno i individualno i samo njegovo usmjerenje i školovanje bilo je usmjereno na pojedince, mlade ljude, ne parove i obitelji. Drugo, njegova odluka da bude svećenik je imala cilj vođenja služenju mladih koji su imali ključ za promjenu svijeta i povijesti. Bračni su par Ferrer imali drugačiju viziju duhovnosti, kao i samo pokretanje promjena, kako u svijetu tako i u Crkvi, te su inzistirali da je duhovnost za bračne parove neophodna u Crkvi.¹⁸ Pozvali su se na poslanicu pape Pija XII. od 11. veljače 1952. u kojoj on poziva: »Nužno je da svaki vjernik, svaki čovjek i žena dobre volje preispita imajući na umu nadnaravne trenutke povijesti što pojedinačno može i mora napraviti kao vlastiti doprinos Božjem djelu spasenja, u pomaganju svijetu današnjice koji ide k propasti...«¹⁹ Apel se Pija XII. počinje ostvarivati počevši od Rima, pokreta vjernika 'Za bolji svijet' čije nastojanje ide za time da probudi vjernike iz mlakosti, kako bi oni pridonijeli promjeni svijeta. Poziv pape naišao je na

¹⁶ Usp. Balazs i Krisztina MENESI, *The works of fr. Gabriel Calvo. The Origin and Spirituality of Marriage Encounter and the FIRES Programs*, 4.

¹⁷ Gabriel Calvo je bio prvo dijete od njih četvero, Gabriela Calva Caneta i Carmen Garcie-Manrique, rođen 21. veljače 1927. godine u Barceloni. Odgajan u katoličkoj vjeri u vrijeme španjolskoga građanskog rata, 1936. godine kada su sve crkve u Barceloni, koja je tada bila pod komunističkome vlašću, bile zatvorene, a mnoge i spaljene. Isto tako, bilo je zabranjeno svekoliko katoličko djelovanje, a u školama se podučavala komunistička doktrina. U njegovoj četrnaestoj godini događaj samoubojstva najboljega prijatelja te traženje odgovora na pitanje 'zašto', pridonijelo je odluci da postane svećenikom koji će raditi među mladima. Studij je filozofije i teologije pohađao u Salamanci gdje se tijekom studija upoznao s duhovnošću i metodom pokreta za mlade 'Jeunesse Ouvriers Chretienne' (Mladi kršćanski radnici). Metodologija se pokreta za mlade temeljila na trima glavnim uporištima: promatrati, prosuđivati i djelovati. Prema njima je radio s mladima za vrijeme boravka u Salamanci. Iskustveno je proživljavao metodologiju ne samo u radu, nego i u vlastitome životu. Zaređen je za svećenika 31. ožujka 1952., a nakon ređenja bio je zadužen kao kapelan za dvije crkvene škole u Barceloni. Osjećao je poziv da treba učiniti nešto više pa je molio za vodstvo, otvorenost i velikodušnost srca. Tražio je znakove vremena kako bi prepoznao i ostvario poziv.

¹⁸ Njihovo je razmišljanje na tragu onoga što papa Pijo XII. govori u enciklici *Mystici Corporis* 17: »Oni (crkveni oci) imaju pred očima i one koji su se, premda žive u svijetu, svom dušom posvetili bilo tjelesnim, bilo duhovnim djelima milosrđa; govore, također, o onima koji žive u urednome braku. Dapače, ono što treba istaknuti napose u sadašnjim prilikama, da i očevima obitelji, i majkama, zatim krsnim kumovima i kumama, poimence onim laicima, koji pomažu hijerarhiju Crkve u širenju Kraljevstva Božanskoga Otkupitelja, pripada u kršćanskoj zajednici časno mjesto, iako često zauzimaju skromno mjesto. I oni se mogu, po Božjemu nadahnuću i njegovom pomoći, dovinuti do vrhunca svetosti koje, prema obećanjima Isusa Krista, neće u Crkvi nikada uzmanjkati.«

¹⁹ Usp. Balazs i Krisztina MENESI, *The works of fr. Gabriel Calvo. The Origin and Spirituality of Marriage Encounter and the FIRES Programs*, 5.

odgovor u propovijedima o. Lombardija i članovima Katoličke akcije.²⁰ Na taj poziv pape Pija XII. Jaime i Mercedes Ferrer žele odgovoriti kao par, kao obitelj te žele Bogu služiti kao bračni par. Štoviše, bilo je još parova koji razmišljaju na ovakav način i traže vodstvo. Prepoznajući u ovome susretu Božji odgovor na traženja znakova vremena i ostvarenja misije u Crkvi, prihvatio je da se sastane s bračnim parovima koji poput Ferrerovih traže nove i različite puteve duhovnoga rasta i služenja Crkvi. U listopadu 1952. godine održan je prvi sastanak. Nakon nekoliko je sastanaka već bilo dvadeset parova, pa su se podijelili u dvije grupe radi lakšega rada. Svi su ti parovi bili uvjereni da imaju svoje poslanje u Crkvi i svijetu. Njihov odgovor na poziv pape Pija XII. za preobrazbu svijeta bila je njihova preobrazba, odluka o preobrazbi njihovih brakova i obitelji kao i uključivanje drugih obitelji za dobrobit boljega svijeta.

1.1.1. Struktura prvih sastanaka i nastajanje pokreta

Nakon formiranja grupa bračnih parova, sastanci su se počeli redovito održavati, i to svaka dva tjedna. Zajednički su odredili smjernice i svrhu njihova okupljanja: sastajanje za molitvu, poučavanje bračne duhovnosti i dijeljenje vlastitih životnih iskustava. Odlučili su si međusobno pomagati kako bi živjeli sukladno Božjoj volji otkrivenoj u Bibliji. Papini su dokumenti, kao i Biblija, bili izvor priprema za svaki sastanak. Naime, svaki se par pripremao za sastanak, i to na temu koja je unaprijed bila određena. Međusobno su čitali, razmišljali i dijelili misli o izabranoj temi i ulomcima iz Svetog pisma te na kraju svaki se par obvezao na neku aktivnost, njih kao para kod kuće. Duhovne su sastanke temeljili na metodologiji kardinala Cardijna²¹ 'promatrati, prosuđivati i djelovati'²² s ciljem obnove i promjene svoje veze kao para i

²⁰ Usp. Francesco TRANIELLO, Pio XII, papa, u: http://www.treccani.it/enciclopedia/papa-pio-xii_%28Dizionario-Biografico%29/ (28. VII. 2019.).

²¹ Kardinal Joseph Leon Cardijn rođen je 13. studenoga 1882. u Schaerbecku u Belgiji. Uvjeti su života u kasnome devetnaestom stoljeću katastrofalni. Već je kao dijete zajedno s ocem prisustvovao radnim sastancima gdje se raspravljalo o socijalnim pitanjima onoga vremena, a i kod kuće se razgovaralo o nepovoljnim prilikama za radnike. Kada je odlučio biti svećenik, roditelji su ga podržali dok ga većina školskih kolega osuđivalo jer je za njih svećenik izdajnik i neprijatelj radnika. Na samrtnoj postelji svoga oca donosi odluku da će život posvetiti kako bi pomogao radnicima. Poslije ređenja postaje čovjek akcije jer vjeruje da ni jedna dobra teorija ne može promijeniti život radnika. Znao je da prije nego što kaže ljudima, mora upoznati njihovu situaciju i probleme. Ubrzo stupa u kontakt s mladim radnicima na ulazima u tvornice, zanima se za njihov život te ubrzo osniva skupine za žene i muškarce kako bi ih osvijestio te poučio o njihovom dostojanstvu. Te skupine vjernika laika u svojim životnim sredinama postaju evangelizatori. Službena je Crkva skeptična, no to ne da zbuniti mladoga svećenika koji razvija vlastitu metodu rada s mladima. Godine 1924. pokret dobiva ime 'Mladi kršćanski radnici' (CAJ), a službeno je osnovan godinu dana poslije u Belgiji. Podršku za svoj rad dobiva iz Rima od pape Pija XII., CAJ se iz Belgije razvija u svjetski pokret, u: usp. Joseph CARDIJN, u: <https://www.caj-muenster.de/caj-muenster/josef-cardijn/> (13. VIII. 2019.).

obiteljskoga život u skladu s Božjim srcem. No, vrijednost je ovih malih zajednica koje su se redovito sastajale u tome što su u svoje zajedništvo neprestano pozivale nove bračne parove s kojima su željeli podijeliti duhovna dobra koja su nalazili i po kojima su rasli kao parovi. Zajednica se sastojala od osam do deset parova te su sami trebali pronaći svećenika kao i mjesto sastajanja. Grupe, koje su se nanovo osnivale, slijedile su primjer i metodologiju prve grupe. Grupe za dijeljenje koje su nastale nakon nekoga vremena počele su se odnositi prema sebi kao prema timu. Svi su se timovi sastajali svakih šest tjedana na zajedničkom sastanku koji su nazvali obnova. Obnovu je vodio bračni par i svećenik te je ona bila otvorenoga tipa za svaki bračni par bez obzira na to namjerava li se on uključiti u tim ili ne. Bračni su parovi razumijevali svoj bračni i obiteljski život kao put svetosti pomoću tih sastanaka.

Nakon nekoga su vremena o. Gabriel Calvo i parovi koji su utemeljili pokret zatražili odobrenje službene Crkve od tadašnjega nadbiskupa Georgija Mondrege preko o. Loresa, ali kod njega nisu naišli na razumijevanje, jer je on smatrao, čuvši glasine, da je održavanje tih sastanaka opasno kako za bračne parove, tako i za svećenike te da bi daljnja održavanja trebala biti prekinuta. Bilo je dopušteno održavanje mjesečnih obnova. Sve što je nadbiskup tražio parovi su poslušali, iako su bili razočarani zbog biskupova neodobravanja. U sljedećih se šest mjeseci, od ožujka 1953. godine, nisu održavali sastanci, a u rujnu te iste godine o. Calvo, njegov poglavar i tri para ponovno su došli kod nadbiskupa kako bi mu izrazili želju za življenjem bračnog zajedništva kao parovi u Gospodinu.²³ Nadbiskup je slušajući ih ovoga puta blagoslovio njihovo nastojanje i inicijativu oko promicanja svetosti bračnoga života, ali zatražio je da novome pokretu dadu ime. Sam o. Calvo, kao i parovi, nisu željeli osnovati novu organizaciju u Crkvi veću su htjeli pokret koji će biti slobodan i otvoren djelovanju Duha Božjega te koji će služiti bračnim parovima i obiteljima. No, kako je pokret trebalo imenovati da bi bio službeno odobren, nakon mnogih molitava i traženja prikladnoga imena, izabrano je ime 'Bračni timovi za bolji svijet te je pokret bio odobren od službene Crkve u studenome 1953. godine.

O. Gabriel Calvo je nastojao da pokret duhovno napreduje. Želio je upoznati i druge pokrete koji se bave radom s obiteljima, te 1952. godine putuje u Belgiju kako bi ondje probudio svoje razumijevanje metode koju je koristio u radu s bračnim parovima 'promatranja,

²² Gabriel Calvo je za vrijeme boravka u Salamanci čitao o metodi koju je u svome radu s pokretom mladih, 'Mladi kršćanski radnici' koristio belgijski svećenik, monsinjor Cardijn, a temeljila se na trima aktivnostima: „promatrati, prosuđivati i djelovati.“ Usp. Balazs i Krisztina MENESI, *The works of fr. Gabriel Calvo. The Origin and Spirituality of Marriage Encounter and the FIRES Programs*, 5.

²³ Usp. Balazs i Krisztina MENESI, *The works of fr. Gabriel Calvo. The Origin and Spirituality of Marriage Encounter and the FIRES Programs*, 7.

prosudivanja i djelovanja'. Sljedeće godine putuje u Pariz gdje upoznaje monsinjora Henria Caffarel²⁴ i njegovu zajednicu Timovi naše Gospe koju je osnovao 1947. godine za oženjene parove.²⁵ Posebno ga se dojmilo vođenje dijaloga među bračnim parovima Vrativši se u domovinu o. Calvo je prenio španjolskim parovima iskustvo dijaloga. Španjolski parovi nisu željeli prihvatiti dijalog jednom mjesečno, jer iz njihovih iskustava to nije bilo dovoljno za izgradnju međusobnoga povjerenja supružnika. Uostalom, Bog putem njihova zajedničkoga života progovara svakodnevno, ali je potrebno stvoriti ozračje pogodno za dijalog koji je potreban svakodnevno kao trajan stav u braku, a ne kao dužnost jednom na mjesec.

Španjolski parovi vjerovali su da je papa Pio XII. pozvao svaku pojedinu obitelj da doprinese obnovi svijeta.²⁶ Parovi koji su živjeli Papin poziv služili su oženjenim parovima i obiteljima kako bi i oni postali obnovitelji prvo sebe kao para, svoje obitelji, a onda i društva u kojem žive.²⁷ Veliki je utjecaj na razvoj, kao i usmjerenost novoosnovane zajednice u Španjolskoj, imao posjet o. Calva Italiji gdje je sudjelovao na seminaru 'Pokret za bolji svijet' u Mondragoneu, koji je bio namijenjen za voditelje crkvenih zajednica koju je vodio o. Ricardo Lombardi. Seminar je bio prožet i temeljen na enciklici *Mystici corporis Christi*²⁸. Na o. Gabriela

²⁴ Henri Caffarel (1903. – 1996.) – bio je francuski katolički svećenik. Na poticaj je mladih bračnih parova počeo na zajedničkim sastancima pomagati im kako da žive svoju vjeru u braku, pronađu put do Krista i svoj put svetosti na koji ih Krist poziva, isto kako i one koji su zaređeni. Više vidi u: TEAMS OF OUR LADY, Founder fr. Henri Caffarel & the origins of the movement, u: https://www.teamsofourlady.org/fr_caffarel (1. VIII. 2019.).

²⁵ Usp. Robert WHITE, *The origin vision of Mariage* ecounter, 28.

²⁶ »Želimo stoga da svi, koji smatraju Crkvu svojom majkom, brižno razmisle, kako nije dužnost samo crkvenih službenika i onih koji su posvetivši se Bogu prihvatili redovnički život, marljivo se i ozbiljno truditi oko izgradnje i porasta mističnoga Tijela Kristovoga, nego je dužnost i ostalih udova toga Tijela da tome svaki doprinese svoj dio. Želimo da toga budu napose svjesni – što uistinu već i jesu – oni koji, vojujući u četama Katoličke akcije, pružaju svoju pomoć biskupima i svećenicima u apostolatu, kao i oni koji istu stvar pomažu u nabožnim društvim« (MC 98).

²⁷ »A i ukoliko Spasitelj sam upravlja Crkvom nevidljivim načinom, On hoće da mu udovi njegovoga mističnog Tijela pomažu u izvršavanju otkupiteljskoga djela. To, dakako, ne biva zato, kao da bi On bio u potrebi ili slab, nego zato što je On to tako uredio na veću slavu svoje neokaljane Zaručnice (Crkve). Kad je umirao na Križu, dao je Crkvi bez ikakve njezine suradnje neizmerno blago Otkupljenja. A kad se pak radi o dijeljenju toga bogatstva, onda ne samo da je to djelo posvećivanja predao svojoj Zaručnici, nego hoće još i da to posvećivanje na neki način izvire iz njezinoga djelovanja. Doista, potresna je to tajna o kojoj se nikada ne može dovoljno razmišljati. Naime, spasenje mnogih ovisi o molitvama i o svojevolumin trapljenjima što ih u tu svrhu preuzimaju na sebe udovi mističnoga Tijela Isusa Krista, ovisi i o djelovanju što ga trebaju pružati našem Božanskom Spasitelju kao pomoć suradnje Pastiri i vjernici, u prvome redu oci i majke obitelji« (MC 44).

²⁸ U vrijeme pete godine svoga pontifikata papa Pio XII. napisao je četvrtu encikliku *O mističnom Tijelu Kristovu*. Crkva je tada u Europi proživljavala grozote Drugoga svjetskog rata, a ovim je dokumentom Papa potaknuti vjernike kako bi u tadašnjim prilikama donijeli obilnije plodove. Po svojoj je strukturi dokument vrlo složen, ali i vrlo dubokoga sadržaja u kojem se pravu Kristovu Crkvu, koja je sveta, katolička i apostolska, naziva nazivom koji nema odličnijega, nema izvrsnijega, a niti većma božanskoga od onog izraza kad se Crkva naziva 'mističnim Tijelom Isusa Krista'. Sam naziv, kako kaže i sam Pio XII., kao cvijet izbija iz mnogih mjesta Svetog pisma, a nalazi se i u Otačkim spisima. Krist je Osnivač, Glava, Uzdržavatelj i Spasitelj Tijela. On kao Glava ima najsavršeniju ljudsku narav, posjeduje puninu vrhunaravnih darova, daje Tijelu vrhunaravni život, ispunja Crkvu svojom moći i snagom, prosvjetljuje i posvećuje Crkvu te vjernike.

Calva utjecala su dva osnovna učenja enciklike: 'jedinstvo' i 'otvorenost'. Razmišljajući i razmatrajući o tome, shvatio je kako ta dva učenja moraju ići zajedno – ideja jedinstva za otvorenost postala je duboko ukorijenjena u njegovom razmišljanju u odnosu na sakrament ženidbe. Muškarac i žena dio su Mističnoga Tijela, Crkve kao par, jer su u Kristu ujedinjeni kao par po sakramentu ženidbe. I upravo zato što su kao par ujedinjeni u Kristu, nisu oženjeni samo za sebe i svoju obitelj, nego su kao par pritjelovljeni Crkvi, te zbog toga moraju biti uvijek otvoreni za druge. Svojim zajedništvom kao par i obiteljsko jedinstvo oni moraju uvijek djelovati kao most od Mističnoga Tijela prema svim parovima i obiteljima na svijetu.²⁹ O. Calvo je za svoje parove timova želio da prođu iskustvo seminara u Mondragoneu. U to vrijeme u La Granii (Španjolska) na inicijativu tamošnjega biskupa osnovan je Centar za 'Pokret za bolji svijet' i zaslugom bračnih parova Ferrer i Ricarts tečajevima su mogli prisustvovati i bračni parovi. Da bi se to moglo ostvariti, bilo je potrebno da parovi koji bi aktivno sudjelovali prvo sudjeluju na seminaru u Mondragoneu.³⁰

Centar je tražio da parovi tamo sami iskuse glavne obrazovne tečajeve kako bi se mogli aktivno uključiti u rad s parovima koji bi dolazili u Centar. U srpnju su 1956. godine dvadeset i dva bračna para prošla tečaj pomoću kojeg je o. Lombardi predstavio ideje pape Pija XII. Po njihovom su povratku mogli započeti tečajevi 'Boljeg svijeta' što je urodilo duhovnim obogaćivanjem za sve više bračnih parova. Tijekom svoga su boravka u Mondragoneu španjolski parovi se susreli s Oazom – pokretom mladih³¹ i pokretom 'Fac'.³² Djelovanje je tih pokreta imalo kasnije utjecaj na sam r:

svijet počeo širiti po župama jer su parovi iz Barcelone na poziv biskupa održavali susrete u pojedinim gradovima Španjolske. Zbog zbujujuće sličnoga naziva s Pokretom 'Bolji svijet' pokretu je od nadbiskupa Barcelone 1958. godine odobren novi naziv – Bračni timovi Pija XII.

²⁹ O. Calvo je nadahnut enciklikom počeo na bračne parove gledati sasvim drugačijim očima i razumijevati želju parova za obnovom brakova i svijeta: »A ako obrate oči na Crkvu i kad promatraju njezino od Boga joj dano jedinstvo, po kojemu se svi ljudi svih plemena u bratskome savezu spajaju s Kristom, tada će jamačno biti prisiljeni diviti se društvu s takvom ljubavi, i po nadahnuću i pomoću milosti Božje bit će potaknuti da zažele te i oni budu dionici istoga jedinstva i tē iste ljubavi« (MC 5).

³⁰ Usp. Balazs i Krisztina MENESI, *The works of fr. Gabriel Calvo. The Origin and Spirituality of Marriage Encounter and the FIRES Programs*, 8.

³¹ Pokret je mladih 'Oaza' osnovao o. Virginio Rotondi. Okupljao je mlade koji su živjeli u 'duhovnoj pustinji' svijeta i tražili duhovnu hranu. Po završetku su se tečaja mladi obvezali na život u Marijinom duhu – 'da' svemu što Bog traži od njih, a osobito se njegovao život u čistoći. A neki su se mladi parovi obvezali na zavjet čistoće što je značilo njihovo življenje seksualnosti u skladu s učenjem Crkve, a eksplicitno autentičnije življenje kao kršćanski bračni parovi.

³² Ime je pokreta inspirirano latinskim glagolom koji znači: *čini*. Pokret je vodio o. Paolo Arnabaldi, salezijanski svećenik, koji je bio prvenstveno usmjeren obnovi života u župnoj zajednici. No, njegovo djelovanje utjecalo je i na druge skupine, a osim što je bio predan 'duhu (Marijinog) da', bračni parovi su živjeli stav 'ako mogu, moram.'

Bračni timovi Pija XII. su postali nacionalni pokret, a o. Gabriel Calvo imenovan je nacionalnim kapelanom, dok su bračni par Ferrers postali nacionalni koordinatori pokreta. Pokret je promicao neprekidan duhovni rast i težnju za kršćanskome savršenosti. Kako bi se to ostvarivalo bračni par je trebao svjesno planirati svoj kršćanski život uz pomoć duhovnika. Temeljem duhovnoga rasta za bračne parove smatrali su uzajamno povjerenje, molitveni i sakramentalni život. Plod je takvoga života bilo velikodušno služenje i apostolsko djelovanje jer pokret nije bio zatvoren i postojao samo radi članova, već je svrha i poslanje svakoga bračnog para, obitelji, grupe bila da nosi i zrači svjetlo Evanđelja u svijetu. Ovakav stav prema pokretu imao je za cilj jačanje jedinstva pa se iz istoga razloga tražilo da svi parovi i svećenici u pokretu trebaju proći iskustvo tečaja Boljeg svijeta u La Granji. Takav je odnos bio na duhovno dobro ne samo članovima Bračnih timova Pija XII., nego i za cijeli obiteljski apostolat u Španjolskoj. S druge strane, o. Calvo kao i bračni par Ferrer težili su širem svjetonazoru, a za to je bilo potrebno međunarodno iskustvo. U kolovozu je 1958. godine sto bračnih parova i sedam svećenika iz različitih gradova Španjolske krenulo u Italiju kako bi u Centru sudjelovali u novome smjeru 'Boljeg svijeta'. Program je vodio o. Lombardi sa svojim suradnicima u blizini Castelgandolfa. Posebnost je toga putovanja bila je privatna audijencija kod pape Pija XII. u njegovoj rezidenciji u Castelgandolfu kao i njegovo obraćanje španjolskim parovima³³ na njihovom materinjem jeziku.³⁴ Nakon audijencije parovi su nastavili sa tečajem, ali sad je to sve dobilo jasniji cilj i odgovornost koju su osjećali. Dani provedeni u Italiji potaknuli su španjolske parove da krenu novim smjerom. Susret s papom Pijom XII. te njegove poticajne riječi pokrenuli su novi elan po povratku u Španjolsku. Također, djelovanje dviju talijanskih zajednica koje su živjele pod

³³ »Kako je to težak zadatak, obnoviti svijet od njegovih temelja! Ali ako se nadate uspješnome provođenju, prvo što trebate učiniti jest ojačati taj prvotni prirodni element koji je obitelj koja se više puta naziva stanicom društva. Kako i nju, tako i cijelo tijelo. Čini se da su to dobro razumjeli oni koji su je napadali sa svih strana, uz suučesništvo sila zla i njene neobuzdane strasti. Napravite, dakle, iz vaših obitelji pravu jezgru svetosti, gdje je Gospodin uvijek prisutan sa svojom milošću; gdje postoji zajednička molitva koja vodi do sudjelovanja u slavljenju i primanju sakramenata; gdje se u potpunosti poštuje Božji zakon; gdje svaki od njegovih članova ozbiljno nastoji oko savršenstva sredstvima koja su život u obitelji i unutar granica njihovih dužnosti; gdje god je duh djece budućnosti krivotvoren, tko bi trebao biti dostojan Crkve; gdje postoji dovoljno topline i vatre koja zrači u korist onih oko vas; gdje Božje oči mogu naći odmor, Bog koji zna da je njegova sveta i slatka volja kontinuirano ispunjena. Naprijed, dakle, obitelji koje su ovdje, odabrane među najboljima i zbog toga se obvezuju prema ostalima. Idite naprijed, španjolske obitelji koje su oduvijek bile zrcalo svih kršćanskih vrlina. Idite naprijed, sve obitelji svijeta. Da biste ovu zemlju pretvorili u novu kuću Nazarećanina u kojoj je prisutnost Kristova djeteta vaš primjer, vaša snaga i stalna utjeha. I budite uvjereni da će samo na ovom putu čovječanstvo, zajedno sa svim obiteljima i svakoj njihovoj duši, otkriti mir i utjehu koji uzalud traži svakoga tko putuje na drugi način. Svim srcem dajemo svoj blagoslov. Neka ovo bude naš zalag najvećih nebeskih milosti, tako da se takav plemeniti ideal može uskoro ispuniti«, u: Robert WHITE, *The origin vision of Mariage* ecounter, 56-57.

³⁴ Usp. Robert WHITE, *The origin vision of Mariage* ecounter, 43-44.

motom Marijinog 'da' i u duhu toga 'da', kao i 'fac', odnosno 'činiti' učinile su Pokret bračnih timova Pija XII. otvorenima, predanijima poslanju obnove bračnoga i obiteljskoga života za bolji svijet. Ali i u sljedećim događajima prepoznali su znakove vremena, povećao se broj parova koji su se pridružili Bračnim timovima Pija XII., ali isto tako povećao se broj zajednica i njenih članova koje su se posvećivale služenju braka i obitelji (bilo je sedamdeset i devet različitih organizacija). O. Richards predložio je o. Calvu kako bi bilo dobro da se sve te organizacije koordiniraju u jednu organizaciju po primjeru Movimiento Familiar Cristiana u Latinskoj Americi. Osnivanje takve organizacije postao je jedan od važnih ciljeva Pokreta bračnih timova Pija XII. Sljedeći je događaj bio sazivanje Drugoga Vatikanskog Koncila za obnovu Crkve. Španjolski su parovi bili uvjereni da to uključuje bračnu i obiteljsku duhovnost. U studenome je 1959. održano je Drugo nacionalno okupljanje apostolata obitelji u Španjolskoj³⁵, a iz toga je potekla veća i intenzivna svijest o braku i obiteljskoj duhovnosti, što je ukazivalo na potrebu za jasnom ideologijom i metodologijom Timova Pija XII.

U studenome je 1960. godine održan Treći Nacionalni susret voditelja obiteljskoga apostolata u Madridu.³⁶ Biskup Vincente P. Enrique Tarancon, tajnik španjolskoga biskupstva i predsjednik Povjerenstva za obiteljski život u Španjolskoj, predvodio je sastanak. Tijekom susreta različitih organizacija koje se bave brakom i apostolatom obitelji formiran je Katolički pokret duhovnosti i apostolata braka. Biskup je poticao o. Calva na daljnji razvoj i rast 'Timova Pija XII.' te je postao njihov biskupski savjetnik. U to vrijeme slične stvari događale su se u svijetu gdje se širio apostolat braka i obitelji.³⁷ Ti su izuzetni i različiti znakovi vremena potaknuli španjolske parove 'Tima Pija XII.' da izvrše svoju predanost odgovoru na dvama pitanjima, prvo - kako živjeti iskustvo poziva, 'da' i 'fac' i kako prenijeti to iskustvo drugima, i drugo - živjeti 'da' i 'fac' više odlučno i vjerno. Putovanje u Rocca di Papa i audijencija s Ivanom XXIII. imala je veliki utjecaj na članove bračnih parova Pija XII. da izrade dokument Temeljne ideološke točke i metodologije za timove Pija XII. Parovi i svećenici su iz vlastitoga iskustava i načina života sastavili sadržaj za ove dokumente. Njegova je svrha poticati rast u duhovnosti za sve parove koji su se željeli pridružiti pokretu. Ova ideja i metodologija je neophodna za razumijevanje razvoja i svrhe BS.

³⁵ Usp. *Isto*, 55.

³⁶ Usp. *Isto*.

³⁷ U to vrijeme isusovci u Zagrebu započinju okupljati zaručnike i bračne parove, što je bio početak obiteljskoga pastorala u Hrvatskoj.

1.1.2. Dokument: Temeljne idejne točke i metodologija za 'Timove Pija XII.'³⁸

Ovaj je dokument od velike važnosti za razumijevanje i shvaćanje pokreta, odnosno 'Timova Pija XII.' Kako je već napomenuto dokument je nastao iz osobnih životnih iskustava bračnih parova i svećenika kako bi mogli duhovno obogatiti sve parove koji su se željeli pridružiti pokretu. Ideja pokreta počiva na osam točaka:

1.1.2.1. Timovi – 'pokret'

To je bio odgovor na poziv pape Pija XII. prilikom privatne audijencije 1958. godine³⁹ kada je okupljene španjolske parove pozvao na obnovu svijeta iz temelja, promicanju i rastu u savršenstvu u njihovome bračnom životu. Parovi se međusobno motiviraju, a pozivaju i druge parove kako bi živjeli duhovno zajedništvo za kršćansku obnovu obitelji i društva. 'Pokret' uključuje i podrazumijeva aktivnu te dinamičnu raspoloženost kao i osjećaje za napredovanje i međusobni rast, a to znači da se ni jedan par ne može zadovoljiti sadašnjim duhovnim stanjem, nego svakodnevno treba težiti savršenstvu. Stoga, ne može se reći da pokretu pripada onaj par koji je pasivan ili koji smatra da je postigao zadovoljavajući cilj. Takav par samo izvana pripada pokretu, ali pred Bogom stoji na margini i nisu zahvaćeni duhovnom strujom koja neprekidno jača, učvršćuje i čini živim svaki par tima. Zbog toga s razlogom ova temeljna točka naglašava napor bračnih parova za kršćanskim savršenstvom. Bog svakoga poziva na savršenstvo, kako bi svatko ostvario ono što mu je Bog namijenio. Na savršenstvo se poziva svaki supružnik, a to kršćansko savršenstvo ostvaruje se kroz bračni i obiteljski život. Za djelovanje ovakvog pokreta bila je potrebna struktura, ali je morala biti jednostavna, fleksibilna i konstantna, a sve to je trebalo postojati isključivo radi i u korist pokreta, ne nikako obrnuto. Zbog toga je u timovima zaživjela svijest kako struktura mora uvijek biti na najnižoj razini, razini koja će biti dovoljna za promicanje žive progresivne bračne duhovnosti koja će biti usmjerena kršćanskoj obnovi obitelji i društva. Dakle, struktura koja neće opterećivati već poticati. U obnovi svijeta koji je započeo, a začetnici su sami timovi i njihove obitelji, timovi se međusobno u zajedništvu sastaju kako bi kroz podršku i osobno svjedočanstvo bili odgovor na vapaj koji je došao iz Crkve u riječima pape Pija XII.

³⁸ Usp. Robert WITHE, *The origin vision of Mariage ecounter*, 57-78.

³⁹ Usp. *Isto*, 57.

1.1.2.2. Osobite karakteristike bračne duhovnosti

Bračni su parovi bili uvjereni kako bračna duhovnost ima svoje vlastite karakteristike, a temelj na kojem se treba graditi bilo je međusobno povjerenje. Ono ne samo da omogućuje, nego je bilo ključ za otvaranje uma i srca između supružnika i to ne samo u naravnim, nego i u onim duhovnim, nadnaravnim aspektima života. Da bi supružnici mogli zajedno ići naprijed, gledajući u istome smjeru, potrebno im je međusobno povjerenje - to je bila prirodna veza koja ih je ujedinila međusobno kako bi išli prema cilju koji im je Bog predlagao. Međusobno povjerenje ima svoje izvorište u sakramentu ženidbe i njezin je plod, a posjeduje svoju vlastitu duhovnost kojoj je temeljna vrijednosti. Za timove Pija XII. Najviše je istaknuta osobitost Marijanske duhovnosti međusobno povjerenje.⁴⁰ Povjerenje je stalno bilo u pokretu jer su se supružnici uvijek više međusobno povjeravali. Sve što je pomoglo ili produbilo uzajamno povjerenje pripada bračnoj duhovnosti.

1.1.2.3. Bitne norme: molitva i euharistijski život

Za bračne parove koji pripadaju timovima bitne norme su pravilno i dostojno vrednovanje molitve i intenzivnoga euharistijskog života.⁴¹ Vlastitim iskustvima su timovi su

⁴⁰ Ovdje se aludira na ono Marijino povjerenje Bogu kod njezinoga odgovora, odnosno njezina 'da' anđelu Gabrijelu na upit da postane majkom Sina Božjega, a iskustveno su ga živjele zajednice Oasis i Fac koje su članovi timova upoznali za svog boravka u Italiji.

⁴¹ Važnost molitve, kao i intenzivnoga euharistijskog života, o. Calvo pronalazi u enciklici Pija XII., »Ima i onih koji osporavaju svaki zbiljski učinak našim molitvama, kojima nešto prosimo, ili koji nastoje uvjeriti ljude da su privatne molitve bez prave vrijednosti, nego da je prava molitva tek javna, koja se vrši u ime Crkve jer ta proizlazi iz mističnoga Tijela Kristovoga. To je pogrešno: jer nije Božanski Otkupitelj sa sobom najuže povezao samo svoju Crkvu, ljubljenu Zaručnicu, nego u njoj također i duše sviju pojedinih vjernika, s kojima On živo želi što srdačnije razgovarati, napose poslije svete Pričesti. Premda je javna molitva, jer je vrši Majka Crkva, radi dostojanstva Kristove Zaručnice, odličnija od sviju drugih, ipak sve molitve, pa i najprivatnije, ne gube ni na dostojanstvu ni na djelotvornosti, te (i one) mnogo doprinose koristi svega mističnog Tijela; j našom Božanskom Glavom, posebno očituje vjernicima po euharistijskoj žrtvi. Kod te žrtve svećenici zastupaju ne samo našega Spasitelja, nego i čitavo mistično Tijelo te pojedine vjernike; tu ujedno i sami vjernici združeni zajedničkim prošnjama i molitvama, po rukama istoga svećenika prikazuju Vječnome Ocu najmiliji prinos hvale i zadovoljštine za potrebe čitave Crkve: neokaljanoga Jaganca koji postaje prisutan na oltaru jedino po riječi svećenika. I kao što je Božanski Otkupitelj, umirući na križu, sama sebe prikazao Vječnome Ocu kao Glavu čitavoga ljudskog roda, tako On „u ovoj čistoj žrtvi“ (Mal 1, 11) prikazuje nebeskome Ocu ne samo sebe, kao Glavu Crkve, nego [prikazuje] u sebi i svoje mistične udove, koje sve, pa i one slabije i bolesnije, nosi u svojem srcu punome ljubavi« (MC 82). »Sakrament euharistije, ta živa i predivna slika jedinstva Crkve – ukoliko kruh, koji se posvećuje, od mnogoga zrnja postaje jedna cjelina (usp. Didahe 9, 4) – dariva nam sâm izvor nebeske milosti, da od njega crpimo onoga Duha ljubavi po kojemu ne živimo više našim životom nego Kristovim, i u svim udovima njegovoga društvenog Tijela ljubimo samoga Otkupitelja« (Isto, 83).

shvatili da kako kod žena tako i kod muškaraca molitva zauzme važno i prvo mjesto, ali samo u teoriji dok je to u stvarnosti bilo sasvim drugačije. Molitva je bila skraćivana na uštrb posla kako bi se imalo više vremena za njega. Ali Kristove riječi su nedvosmislene i odlučujuće: »Bez mene ne možete ništa učiniti« (Iv 15,5). Skraćivanje molitve bio je znak suprotstavljanja Božjem planu i evanđeoskoj poruci. Parovi su trebali učiniti suprotno - ako je bilo više posla, bilo je potrebno više moliti kako bi se Isus proslavio i više im pomagao. Trebali su nastojati i boriti se kako bi molitva zauzela prvo mjesto, ne samo u umovima nego i u djelovanju timova. Za timove je euharistija trebala biti 'pjesma sjedinjenja' jer je ona bila veza ljubavi između Gospodina i svakoga supružnika. Za svaku je bračnu zajednicu prema svojim krajnjim posljedicama koje obuhvaćaju sve pozitivne i aktivne aspekte. Otvorenost duhu 'da' za parove je značilo preduhitriti potrebe drugih, a ne čekati pasivno da netko zatraži njihov 'da'. Življenje takve velikodušnosti koja je pažljiva prema onome drugome, pokretala je na trajnu akciju koja nastoji dovesti od progresivnog savršenstva u duhovnom životu bračnih parova.

1.1.2.4. Određeni plan života koji treba usvojiti

Usvojiti direktive i norme života koje su se izravno prilagodile danim karizmama vlastitoga života bila je zadaća svakoga para 'Timova Pija XII.' Nisu se nametnule upute i norme života; da bi parovi bili dio ekipe Pija XII., nije bilo određenih obveza, nego se to podrazumijevalo jer se odnosilo na duh pokreta, a on je bio otvorenost svim bračnim parovima nezavisno o njihovoj duhovnoj razini. Jedini kriterij koji se tražio jest da bračni par prihvati želju rasti na putu Kristove savršenosti kao par. Duhovni je život izvornih parova koji su vjerno slijedili metodologiju i ponuđene smjernice uvijek bio u progresivnome pokretu. Kako bi se mogao osigurati takav progresivan pomak u duhovnome životu parova, svaki je par trebao usvojiti određeni plan života.

Poučeni vlastitim iskustvom timovi su znali da parovi moraju u svome duhovnom životu izbjegavati zamke koje bi ih mogle dovesti u začarani krug. Zbog toga su timovi pozivali parove da nastave u istinskom rastu kako bi izbjegli ono što bi moglo biti samo privid progresije duhovnoga života. Kako bi to mogli ostvariti parovi trebaju imati jasan put, odnosno konačno razrađen i detaljan plan života koji treba slijediti. Takav plan mora biti specifičan, za svaki par jedinstven, ali također mora bit izvučen iz pojedine države, života, osobina, talenata i vlastitoga 'naprijed – pokret' na putu svetosti.

Ovakav je nacrt i način duhovnoga rasta trebao biti sastavljen uz pomoć i zajedništvo s duhovnim voditeljem. Duhovni je voditelj trebao biti svećenik koji je dobro poznao duhovni život, svjestan milosti, zajedničkoga života kao para i obiteljskoga života. Za muža i ženu bio je važan ovaj duhovni smjer. Za življenje duhovnosti kao para preporuča se isti duhovnik za oboje.

1.1.2.5. Odnos s drugim aktivnostima u Crkvi

Timovi Pija XII. trebaju biti otvoreni u zajedništvu i suradnji s ostalim aktivnim zajednicama u tijelu Crkve. Za suradnju i jedinstvo s drugim skupinama i udrugama od velike je važnosti primjena doktrine MC za osobnu i zajedničku akciju. Crkvena akcija treba biti apostolska te most između mističnoga Tijela Kristova i svijeta, kvasac koji ulazi u život svijeta. »Da svi mogu postati jedno« (usp. Iv 17, 22) cilj je apostolske djelatnosti koja proizlazi iz mističnoga Tijela, a timovi su je shvatili Isusovom voljom koja je voditelj mističnoga Tijela. Timovi su trebali nastojati oko ostvarenja posljednje Gospodinove volje jer bez jedinstva među različitim grupama nije moguća obnova društva po srcu Božjem. Jedinstvo suradnje iz unutrašnjosti Crkve kao zajednički cilj mogla je zaživjeti i ostvarivati se ukoliko je 'cijena'⁴² umrla sebi da bi mogla zaživjeti i ostvarivati se Gospodinova volja »da svi budu jedno« (Iv 17, 22). Svaka pojedina zajednica, grupa ili pojedinac unutar Tijela treba staviti na raspolaganje svoje darove i karizme u zajedničkome radu na jačanju jedinstva jer bi bez jedinstva i zajedničke suradnje mistično Tijelo bilo rascjepkano i oslabljeno te ne bi moglo utjecati na stvarnu snagu Njegove prisutnosti.

1.1.2.6. Apostolski rad

Bog je svaki par, par i člana tima, pozvao na apostolat (Bog ih je poslao – što i sama riječ apostol znači: "onaj koji je poslan"). Specifično je apostolsko djelovanje plod unutarnjega života parova. Upravo iz toga unutarnjeg života trebaju spoznati da ih Bog treba takve kakvi jesu i da ih, kao što je apostole slao u svijet, sada poziva i šalje u svijet kao par. Ovaj se odaziv parova i djelo smatraju apostolskim poslom ili apostolatima. Ova se akcija ne može požurivati jer proistječe iz unutarnjega duhovnog života parova. Djelo koje su parovi ili pojedini članovi činili

⁴² Nema osobnih ambicija i probitaka. Sve treba umrijeti da bi ono Božje, »da svi budu jedno«, moglo zaživjeti i ostvarivati se.

nije bio njihov vlastiti projekt, ostvarenje njihovih želja ili ambicija jer ih je Gospodin pozvao da to čine. Zbog toga je Gospodin bio pokretač, motivator i krajnji izvor aktivnosti. Jedna je od plodova bračne duhovnosti gorljiva želja za ujedinjenim apostolatom. Supružnici mogu sudjelovati na bilo koji način u bilo kojem apostolatu, ali se očekuje da parovi u apostolatu djeluju zajedno. Zbog toga su ponekad mogli naići na poteškoće u strukturiranju i registriranju u organizacijama apostolata. U slučaju da nije bilo moguće aktivno sudjelovati u vršenju apostolata, uvijek je moguća duhovna podrška.⁴³ Apostolat kao takav, pa unatoč tomu što je on i plemenit, trebalo je preispitati tako da njegova djelatnosti protječe u međusobnoj otvorenosti parova i jedinstvo u Bogu i s njim.

1.1.2.7. Svrha timova

Svrha pokreta nije u tome da su timovi njegovi pripadnici, već je samo sredstvo življenja bračne duhovnosti. Svrha je timova i njihov cilj neprekidan trud i zajedničko kretanje prema kršćanskoj savršenosti svjedočeci evanđelje. Timovi su Pija XII. svoje članstvo u pokretu, kao i čitav posao, bez sumnje gledali kao nadnaravni cilj, to jest, življenje evanđelja životom i djelovanjem svakoga para. Opće je dobro i 'širina' mističnoga Tijela glavna briga svakoga supružnika i bračnoga para. Također, trebali su brinuti o tome da izbjegnu sve što bi moglo negativno utjecati ostvarenju toga cilja. Jedno od toga bila su bliska prijateljstva među članovima tima koja bi mogla dovesti do zatvorenosti i izoliranosti pojedinih timova.⁴⁴ Kada bi se to dogodilo, posljedice toga bile bi neplodnost rada jer bi se vizija obnove obiteljskoga života na svijetu izgubila. Par ili tim koji bi se na taj način ponašao izdao bi ideal pokreta i skrenuo s duhovnoga puta koji je važan za biti bračni tim Pija XII.

⁴³ Ovakav način apostolata članovi BS prakticiraju i danas.

⁴⁴ Ova zamka pogađa mnoge zajednice vjernika laika, a pojavljivala se i u timovima Pija XII., kao što se javlja i u ZBS.

1.1.3. Struktura i metodologija tima

S vremenom se povećavao broj timova Pija XII. u Španjolskoj, a da bi se ispunile temeljne idejne točke koje su prethodno navedene izvorni parovi uvidjeli su potrebu za razvojem strukture i standarda koji će osigurati jedinstvo unutar grupe. Kako bi pokret ostao vjeran svome temeljnom cilju, odnosno da ga brojni pokreti za duhovnost braka i obitelji u Španjolskoj svojim varijacijama i inovacijama ne 'oštete' i ne izazvali radikalnu promjenu te osujete prvotnu viziju timova Pija XII., timovi su odlučili reagirati te su izradili detaljnu strukturu i metodologiju pokreta: koja će se objasniti u sljedećim točkama.

1.1.3.1. Tim i njegov sastav

'Tim' je naziv za osnovnu jedinicu strukture. Tim se sastojao od četiri do osam parova i svećenika. Tim-par mogao je postati svaki bračni par koji je želio slijediti upute pape Pija XII. o braku i obiteljskome životu. Svaki bi par trebao biti životna stanica za svoj tim, a isto tako odgovoran je njegovati ga. Parovi koji su proživjeli određeno iskustvo u timovima dali su prokušane smjernice za inspirativan rad timova, pa je tako iskustvo parova od 1952. godine pokazalo da je za plodnu razmjenu ideja i iskustava poželjno sastaviti tim od parova koji su sličnih karakteristika i stila života. Međusobno bi razumijevanje postalo previše složeno i teško u situaciji kad bi razlike u obrazovanju, kulturi, statusu i dobi bile previše neusklađene i različite. Dakle, takve različite okolnosti mogu omesti plodnost razmjene između i među samim parovima. Iskustvo ih je, također, poučilo, da je za plodnu razmjenu unutar tima potrebno ograničiti broj parova, pa bi najbolje bilo najmanje četiri najviše osam parova

Iz naravi pokreta proizlaze različite aktivnosti i svaki tim treba sudjelovati u njima. Tu se prvenstveno misli na mjesečne 'povratke' (obnove) za bračne parove koji su osmišljeni ne samo molitveno i duhovno, nego i za prenošenje crkvenoga učenja koje se ticalo svih bračnih parova te im se tako nastojalo pružiti neformalno znanje. Sastavni član svakog tima bio je i svećenik. Radeći na sebi iznutra i imajući sličan cilj i funkciju Crkve timovi su se uvijek smatrali crkvenim⁴⁵. Uloga svećenika unutar tima za parove je od velike važnosti. On je predstavnik Crkve i onaj koji je od Boga pozvan te postavljen da brine o duhovnome životu. Osim što je

⁴⁵ Osim toga, u svakom je timu bio svećenik pa je i to bio razlog da se svaki tim smatra crkvenim.

svećenik bio duhovnik, on je također bio učitelj, otac i pastir. Njegova je zadaća ohrabrivati parove, jačati i podupirati njihovu vjeru i posvjećivati ljubav koju su sklopili obećali sklapanjem sakramenta ženidbe. Isto tako, aktivno je sudjelovao tijekom sastanka sa zadanom temom na koju se trebao reflektirati. Svećenikova je prisutnost na svim formativnim i duhovnim susretima za tim bila važna i sama po sebi razumljiva. Svećenik koji se želio pridružiti timu morao je prije o tome obavijestiti svoga biskupa ili redovničkoga poglavara.

1.1.3.2. Sastanci Tima

Kako bi osigurao formiranje i razvoj parova u bračnoj duhovnosti tim se treba sastajati svaka dva tjedna. Izvorni su parovi iz iskustva otkrili da je tjedni sastanak previše za bračne parove jer je teško uskladiti sve obveze kako poslovne, tako i obiteljske. Nadalje, ne može se dati kvalitetno vrijeme koje bi bilo plodonosno za rast bračne duhovnosti. S druge strane, susret je jednom mjesečno bilo premalo i preveliko razdoblje jer bi parovi zaboravili akcijsko djelo ili bi ga površno i na brzinu obavili nekoliko dana prije sastanka. Razmak je od dvaju tjedana između sastanaka bio odmjeran i prihvatljiv kako za pokret, tako i za parove tima. Sastanku su tima trebala prisustvovati oba supružnika te kao par podijeliti s ostalim parovima svoj odgovor na 'upit'. Ako bi tko od supružnika bio spriječen, na sastanku je samo jedan iznosio odgovor na 'upit', a u slučaju da niti jedan od supružnika nije mogao prisustvovati sastanku morali su svoj 'upit' poslati kako bi se mogao podijeliti sa svim prisutnima za duhovno dobro parova. Tako da je svaki par na neki način bio "prisiljen" sudjelovati u sastanku, a ako to nije bilo osobno onda je bilo pomoću odgovora koji je trebalo poslati na sastanak.

1.1.3.3. Priprema parova za sastanke – 'upit'

Kako bi se bračna duhovnost dalje razvijala i jačala, među bračnim se parovima razvila metoda 'upita' ili 'anketiranja'. Pitanja su sadržavala tri čina – promatranje, prosuđivanje i djelovanje, a odnosila su se na područje braka ili na druge određene teme koje bi se dogovorile na prethodnome sastanku. Parovi su kod kuće u tijeku tih dva tjedna od sastanka do sastanka pronalazili vrijeme (najmanje jedan sat) i mjesto koje je pogodovalo intimnosti i uzajamnom povjerenju. Zajedno su u molitvi i Božjoj prisutnosti molili jednostavne molitve prikazujući se i zahvaljujući se Bogu. Nakon toga, zajedno su pročitali 'upitom' predviđeni tekst iz Svetog pisma

i podijelili osobni odjek Božje riječi, a zatim bi se razdvojili i pripremili svoje osobne odgovore, u svjetlu Svetog pisma i Božje riječi koju su zajedno pročitali. Poslije osobne pripreme supružnici bi se našli zajedno, podijelili međusobno osobno iskustvo aktivno slušajući jedno drugoga umom i srcem. Nakon podijeljenog dijaloga zajedno bi sastavili sažetak slijedeći tijekom 'upita' - promatranje, prosuđivanje i djelovanje koji bi bio za sljedeći sastanak timova. Ovakav je sažetak bio važan dio za svaki par. Naime, upit je obvezivao pregled i promjenu svog načina života u skladu s onim što prepoznaju kao Božji poziv. Par čuva sve sažetke.

Kako bi istraživanje bilo dobro učinjeno svaki supružnik je trebao: a) samospoznaju određene situacije; b) međusobnim dijeljenjem nastojati prosuditi pravo djelovanje unutar njihova bračnoga i obiteljskoga života koji teži k savršenstvu; i c) kao par podijeliti svoj sažetak s timom. Takvim se 'upitima' nastoji od parova dobiti najjednostavniji, najkraći i najiskreniji životni doživljaj koji je izraziv u dijeljenju. Bračni ili obiteljski problem i poteškoće koju su supružnici spoznali u svjetlu Božje riječi, koji je bio potaknut 'upitom' na zajedničkom sastanku, trebao je dobiti svoj odgovor. Odgovor je rođen u Božjoj nazočnosti u vlastitome domu, duhovno rođenje, plod susreta u otvorenosti te iskrenosti dviju duša i otkrivanje Božje volje za njih. Opredjeljenje supružnika da žive svoj bračni život svakidašnjice u skladu s njihovim otkrićem na 'upit' koji je temeljen na nauku Crkve i Svetom pismu jest njihovo djelovanje i čin koji trebaju zajednički činiti.

1.1.3.4. Tijek sastanka

Svaka je dva tjedna sastanak postao sredstvo poboljšanja bračnoga života i duhovnosti parova međusobnim davanjem i primanjem Ozračje razmjene među parovima bilo je u jednostavnosti i ljubavi, uz svijest o Crkvi i očiju uprtih na stvarnost svijeta. Određena je i primjerena duljina trajanja sastanka, oko dva sata. Poučeni su iskustvom uvidjeli da u ovome vremenu svi parovi i svećenici imaju dovoljno vremena za dijeljenje, komentiranje, pitanja i odgovore. U dva su sata integrirana pet dijela: molitva, pregled dodijeljenog 'čina', dijeljenje odgovora na Sveto pismo i na 'upit' te zadatak, odnosno tema za idući sastanak.

Početak je susreta bio u kapeli pred izloženim Presvetim sakramentom. To je zajedničko molitveno vrijeme trajalo od dvadesetak do tridesetak minuta i bilo je središte susreta. Svi su trebali sudjelovati u ovoj molitvi poniznosti, oprostjenja i univerzalnosti. Svećenik je vodio vrijeme molitve na način da je pozivao bračne parove da pred Presvetim u jednostavnosti i

otvorenosti izraze svoje misli, osjećaje, želje i snove, ili kako bi već dobili unutarnji poticaj. Za poneke parove ovaj način molitve nije bio lagan, ali u prisutnosti i ljubavi Isusa u Presvetom sakramentu pomagala je u prevladavanju i ozdravljenju odnosa među supružnicima kojih je bilo u svakome bračnom odnosu. Drugi dio susreta održavao u prostoriji gdje su svi parovi sjedili u krug i na jednostavan način predstavili svoje 'otkriće'. Prvih su se pet minuta čitali sažeci zadatka s prethodnoga sastanka, a onda je deset minuta bilo posvećeno kratkome komentiranju biblijskoga teksta. Svaki par bi iznio svoj komentar, a svećenik bi na kraju to sažeo i objedinio. Najviše je vremena bilo odvojeno za dijeljenje 'istrage' ili 'ankete' i taj je dio sastanka trajao od sedamdeset pet do devedeset minuta. Svaki je par slijedio trostruki koncept: promatranje, prosuđivanje i djelovanje, te bi iznosio i dijelio svaki dio zasebno s ostalim parovima u timu. Svećenik bi pomagao da parovi konkretno izraze sažetak koji su napisali, isto bi tako nastojao sažeti dijeljenje svakoga para, kao i koordinirati i objединiti sažetke, a i on sam bi s parovima podijelio svoja razmišljanja. Svaki put bi netko drugi bilježio tijekom sastanka. Prije samoga završetka sastanka dogovoren je 'čin', odnosno djelovanje koje je bilo od pomoći živjeti u skladu s pokretom i naravno temom za sljedeći sastanak. Na kraju je svećenik završio susret blagoslovom.

1.1.3.5. Molitvene mreže

Sami su članovi tima osnovali široku molitvenu mrežu. U nju su bili uključeni bolesnici i djeca kako bi utkali svoju duhovnu moć u ovu mrežu molitve. Svaki je tim tražio od bračnih parova da se vodi i slijedi ova duhovna molitvena briga koja je u svim timovima stvarala živu atmosferu zajednice svetaca.⁴⁶

1.1.3.6. Jedan Pokret u mnoštvu timova

Pokret se neprekidno širio mnogim biskupije u Španjolskoj. Stoga su izvorni parovi morali pronaći način kako bi povezali sve timove a nove integrirali u pravi duh i smjer pokreta. Za povezanost je timova u pokretu osmišljena jednostavna struktura. Svaka je skupina od četiri

⁴⁶ Danas u nekim lokalnim zajednicama HZBS njeguju običaj da se na svakoj mjesečnoj obnovi izvlače imena bračnih parova članova te lokalne zajednice, moli se za njih i potrebe njihove obitelji do sljedeće obnove kada se listići s imenima vraćaju te ponovno izvlači par za koji će se moliti. Ako nisu prisutni svi članovi zajednice na obnovi, izvlačenje se ponavlja dok se ne izvuku svi listići s imenima.

do osam parova izabrala među sobom jedan par koji je bio član regionalnoga tima. Regionalni su se timovi razvili po potrebi. Da bi regionalni timovi bili u kontaktu međusobno odabrali su jedan par koji je s nacionalnim kapelanom bio u središnjem koordinatorskom timu. Prvo je sjedište takvoga središnjeg koordinacijskog tima bilo u Barceloni. Kako bi se među timovima ostvario kontakt te širile informacije i podaci slao se bilten.

1.1.3.7. Par za nove timove – promotori

Regionalni je koordinator odredio bračni par iz tima koji će biti promotor za novi tim. To je bio odgovor na ostvarenju cilja koji se odnosi na uključivanja novih timova u duh i osnovni smjer pokreta. Zadaća se promotora nije sastojala samo u uvođenju i vođenju novih timova, nego prednjačiti primjerom u svemu, biti svjetlo i poticaj za aktivni duhovni rast, što je bila i najveća uloga u ovoj zadaći. Promotor pomaže novom timu u ostvarivanje ideoloških točaka kako bi novi tim postao samostalan. Poslanje tima promotora traje najmanje dvije godine, ali su neki su bili i duže jer su se pridružili novom timu koji se formirao. Novorođenom se timu unutar pokreta posvećivalo posebno vrijeme, na način da su ti parovi imali poseban sastanak s kapelanom. Nastojalo se motivirati supružnike ne samo kao par, nego i pojedinačno kako bi postali svjesniji shvatiti zajednički cilj u braku, kako bi bili aktivni i da ne zaborave u svim životnim i obiteljskim obvezama svoj zajednički bračni i životni plan. Svrha je ovih susreta bila otvaranje vrata pokreta novim parovima.

1.1.3.8. Susreti za nove parove

O. Gabriel Calvo je tijekom 1960. i 1961. godine razradio različite stupnjeve susreta. Smatralo se da bi svi parovi koji ulaze u pokret prošli i doživjeli sva tri stupnja. Ti susreti su bili strukturirani tako da su sadržavali osnovne elemente bračnoga vikenda.

Susret nultoga stupnja – trajanje je ovoga stupnja bilo sedam dana. Svake bi večeri oko dva sata parovi dolazili i upoznavali se s bračnome duhovnošću, predanosti kršćanskome braku, uz otkrivanje jedno drugome. To je bio tzv. susret orijentacije. Tijekom su se susreta obrađivale sljedeće teme: duhovni razvod, dijalog, bračna ljubav, odgovorno roditeljstvo, poslanje parova u

obrazovanju svoje djece, sakrament braka i bračne duhovnosti te predanost kršćanskoga braka.⁴⁷ Parovi su za svaki susret dobili temu, te su uz pripremu koristili vlastita iskustva kako bi svojim svjedočanstvom sudjelovali u svakome susretu tijekom ovoga nultog stupnja.

Susret prvoga stupnja – ovaj je susret bio namijenjen za parove koji su željeli rasti i napredovati u bračnoj duhovnosti. Sadržaj je susreta obuhvaćao na neki način tri koraka:

- idejno – brak: stanica društva i brak: organ Crkve;
- duhovni – Božja Riječ, Riječ Crkve (njena doktrina i tradicija), molitva (osobna, molitva para i zajednička), obnavljanje sakramentalnog "da" te Svetohranište i tabernakul (euharistija – Božja prisutnost),
- tehnički elementi – sastoje se od molitvene mreže i žrtve, promotora-animatora, dva svećenika i liječnika.

Na temelju osobnih, intimnih i zajedničkih 'upita' ili 'anketa' izdvojeno je vrijeme za dijalog u paru, zatim, pregledu i inventuri života parova te predanosti planu života. Glavni je temelj susreta prvoga stupnja Riječ Božja, to jest, određeni odlomci⁴⁸ kako bi parovima 'osvijetlili' put. Susret je prvoga stupnja razrađen u četirima motivirajućim koracima u kojima parove usmjeravaju parovi promotori, ili pak svećenik za kasniji osobni razgovor, bračni dijalog te zajedničko dijeljenje. Prvi je korak motivacija s temom 'Brak u svjetlu razuma'. Bračni par stavlja naglasak na prirodne istine koncepta braka, ali i obmane kao i iskustva braka u okruženju u kojem parovi žive. Svećenik, također, govori i to temeljeći pravi koncept braka kao prirodnu instituciju na Knjizi Postanka 1 i 2. Liječnik se posvetio temi začeca i rođenja te njihovim problemima kao i prirodnim rješenjima. Drugi se korak ovoga susreta odnosio na nadnaravnu istinu o braku, 'Brak u svjetlu vjere'. Bračni par govori o braku sa stanovišta vjernika laika, a svećenik o braku govori s gledišta sakramentalnosti, kao crkvenoga autoriteta. I posljednje je nastojanje bilo odgovoriti na nedostatak znanja o sakramentu ženidbe u modernome društvu. Zadatak je u trećemu koraku bio liječiti brak i to kao 'pečat' ili 'znak' Crkve. Osnovni je stav, koji su parovi trebali usvojiti, bio – ako poboljšamo brak, poboljšavamo život svijeta. Kako bi parovi usvojili ovaj stav, prvo su trebali biti usmjereni prema univerzalnome i općem dobru. Svećenik o braku govori kao stanici Crkve, a sama obitelj je Crkva u malom – kućna crkva⁴⁹. I četvrti je

⁴⁷ Usp. Robert WITHE *The origin vision of Marriage ecounter*, 72.

⁴⁸ Prvi odlomak je bio Mt 5,8; drugi Mk 4,3; treći Iv 2; i završni Iv 15,14-16.

⁴⁹ Na temelju kršćanskih obitelji, već se prema svetom Ivanu Zlatoustomu govorilo o domaćim (kućnim) Crkvama. Usp. Ivan ZLATOUSTI, *In Genesim Sermo*, VI, 2; VII, 1, u: Jacques Paul MIGNE (ur.) *Patrologiae cursus*

korak motivirao parove da prepoznaju svoju misiju, a bio je podijeljen u četirima dijelovima. Prvi je dio vođen metodom 'vidjeti, prosuditi i djelovati' koju su parovi primjenjivali gledajući zajednicu u kojoj su živjeli i same bračne parove u toj zajednici. Drugi je dio bio vezan uz duhovni i vjerski život suvremenih parova i probleme na tome području, a treći misijom kršćanskoga braka u društvu. Posljednji je dio bio vezan uz pitanje upućeno parovima, što mogu učiniti kako bi živjeli u duhu ovog susreta. Kao završetak toga koraka bila je izrada plana života svakoga para.

Susret drugoga stupnja – sadržaj je drugoga stupnja bio psihološki, ideološki, duhovni i tehnički. Bio je sastavljen od pet koraka, a svrha mu je bila ojačati jedinstvo svakoga bračnog para Pija XII. i svih bračnih parova koji su bili uključeni u bračne skupine u Crkvi. Ovaj je susret želio pomoći parovima ući u međusobni odnos i napraviti inventuru bračnoga života. To je bio intenzivan način duhovnoga sazrijevanja za bračne parove. Raznolikost i bogatstvo drugoga stupnja, koji je bio usmjeren na dublje dimenzije bračnoga života, imalo je svoj određeni slijed kao psihološki, tako i ideološki. Početno je svjedočanstvo svakoga bračnog para, osobno razmišljanje, bračni dijalog te sastanak timova sačinjavalo psihološki sadržaj. Nadalje, temelj se u idejnome sadržaju sastojao u osobnoj iskrenosti u susretu sa samim sobom, susretu s Bogom, svojim Ocem i stvarnostima u svakodnevnome životu, osobito realitetom obitelji, susret s Kristom, kroz ljubavnom uzajamnosti muža i žene, sakramente i posljednje, promišljanje kršćanske zajednice (Crkve), ali i uključujući i timove u susretu s Duhom Svetim. Sadržaj duhovnoga dijela bila je Božja riječ, osobna, bračna i zajednička molitva, obnova 'da' Svetohranište, svećenik kao kapelan u timu, meditacije o stvarnome stanju obitelji te novozavjetni odlomci: "Prispodoba o sijaču", "Kani" i prizor Posljednje večere – gornja soba.

Sve su te sastavnice bile popraćene tehničkome podrškom: mrežom molitava, promicateljima iskustva, zajednički i osobni upitnik, pregled inventure i plana života.

U samome postupku susreta drugoga stupnja, prvi je korak bio osvijestiti parove u pogledu obiteljske krize i potaknuti ih da preispitaju vlastitu odgovornost glede toga pitanja. U drugome koraku susret sa sobom u iskrenosti jest put i otvaranje vrata dubokoga susreta sa suprugom, a kao polazište bila je "Prispodoba o sijaču" (Mt 13,3b-9.18-23). Zatim, nastojalo se potaknuti svaki par, svakog supružnika na međusobno pomirenje i pomirenje s drugima. Njihovo

completus. Series Graeca, Paris, 1857-1866., 54, 607-608., citirano prema Anton TAMARUT, Crkveno lice obitelji, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 4, 747; usp. Josip BALOBAN, *Hrvatska kršćanska obitelj na pragu XXI. stoljeća*, Zagreb, 1990., 89.

je pomirenje bilo temelj za pomirenje s Bogom. Na tome je putu prvi korak bila meditacija na temu Nazareta koja je vodila do susreta s Ocem i nebeskim stvarnostima, na osobiti način božanske vrijednosti čovjeka. Druga meditacija, "Čudo u Kani Galilejskoj" (Iv 2, 1 – 12), vodila je do susreta s Isusom Kristom, Sinom Božjim, kroz milošću i plodovima sakramenta ženidbe, življenje zajedništva bračne zajednice u povjerenju i ljubavi. Supružnici su trebali shvatiti Marijin moćni zagovor u njenim riječima upućenim slugama »Učinite sve što vam kaže« (Iv 2,5). Sljedeća meditacija, u četvrtome koraku, vodi parove u zajedništvo s Duhom Svetim, za svjesno i aktivno sudjelovanje u životu kršćanske zajednice (kao par s svećenikom, timom, župom, biskupijom, Crkvom). Peti se korak sastojao od pitanja⁵⁰ poput ankete, a parovima je trebalo pomoći da naprave inventuru ili reviziju života.

Ovako razrađena struktura i metodologija pomaže parovima i timovima da budu ujedinjeni u načinu života, svrsi i viziji, koja se odnosi na produbljivanje i ostvarivanje poziva pape Pija XII. da njihove obitelji budu središte svetosti. Opasnost je ovakvih pokreta bila zatvorenost i življenje u zaštićenosti bez izlaganja svijetu i djelovanja u njemu. Do takvoga se stanja moglo doći neopazice i nesvjesno, a time bi bila izgubljena prvobitna misija koja je išla za otvorenosću i širinom. Upravo zbog ovakvih zamki potaknuli su o. Gabriela Calva i parove da osmisle te stvore novi instrument koji je dobio novo ime – Bračni susret (BS).

1.1.4. Bračni susreti – od Pokreta do Vikenda

Timovi su Pija XII. s o. Gabrielom Calvom po domovini i svijetu obilazili župe i biskupije. U to su vrijeme drugi bračni parovi koji nisu više nalazili sreće i zadovoljstva u svojim brakovima 'kucali su na njihova vrata'. Svrhu i značenje braka te obiteljskog života su dovodili u pitanje uz nedoumicu postoji li i nešto više u bračnome životu od onoga u što se pretvorio njihov svakodnevni život. Naime, uvidjeli su sebe i svoje sinove te kćeri kako viču jedni na druge, svađaju se, lažu si, manipuliraju i varaju jedni druge, skrivaju se jedni od drugih... Svakodnevni

⁵⁰ Pitanja od kojih se sastavljala anketa bila su iz različitih područja života bračnoga para, a vodilo se i računa o parovima koji su bili bez djece: Što mi se sviđa kod tebe?, Što mi se ne sviđa kod tebe?, Što nas razdvaja?, Živimo li u milosti Božjoj?, Što nas ujedinjuje s Gospodinom?, Što nas razdvaja od Gospodina?, Jesmo li svjesni sakramenta našega braka?, Koji su njegovi znakovi?, Molimo li se zajedno?, Ispovijedamo zajedno?, Idemo li na misu i pričest zajedno?, Kada?, Čitamo li Božju riječ i dijelimo je jedno s drugim?; U Odnosu prema Blaženoj Djevici Mariji: Jesmo li joj odani?, Koji su znakovi?, Imamo li povjerenja u svećenika?, Dijelimo li ga povremeno s njim?, Kada?, Imamo li djecu (Bog želi od nas da imamo)?, Što mislimo o svakome od njih osobno?, Oko čega se slažemo?, Ne slažemo?; Za parove bez djece: Jesmo li otkrili svoju misiju o društvu, Crkvi, obitelji, među rođacima,; Jesmo li u miru sa svima?, Je li nam stalo do drugih ljudi?. Odgovori su na ova pitanja zahtijevali konkretne primjere.

su životni problemi uzrokovali podjele, sukobe, napetosti, razočaranja i očaj. Pitali su se jesu li snovi koje su imali o bračnome životu samo iluzija ili je to moguće samo u bajkama? Zašto im je bilo teško međusobno komunicirati? Zašto nisu uživali jedni s drugima kako su to prije činili? Bol zbog čežnje za onim što nisu imali što su kroz život izgubili budila je u njima žeđ za življenjem drugačijeg bračnoga i obiteljskoga života. No, dali su o. Calvu do znanja da ne pripadaju, a ne namjeravaju se priključiti se ni jednom postojećem pokretu.⁵¹

Ovakvo je stanje bračnih parova koji su tražili pomoć izazivalo u o. Calvu osjećaje nemira. Zbog toga je neprestance razmišljao kako mora nešto učiniti i što bi trebao napraviti za njih.⁵² Ta pitanja propitkivala su njegovo služenje parovima i obiteljima, kao i jasnije viđenje njegova poslanja kao muškarca, kršćanina, brata i svećenika. Tada je pred sobom o. Calvo imao dvije skupine bračnih parova, parove koji su bili nesretni u brakovima i parove s kojim je radio proteklih osam godina. Oni su imali slične svakodnevne životne probleme, ali su pronašli radost i smisao u svojim brakovima i obiteljima. Živote su proželi nadom bez obzira na probleme i nestalnosti te dokazali da život za kakvim su oni parovi čeznuli nisu iluzija i bajka. Njihova je bračna atmosfera bila prožeta otvorenošću i međusobnim povjerenjem. Duhovni temelji takvih bračnih veza bilo je duboko razumijevanje religioznih i sakramentalnih dimenzija ženidbe. Izazov pred kojim se o. Calvo našao bio je: kako povezati te dvije različite grupe bračnih parova. Trebao je naći 'čašu' (način) kako bi u nju 'stavio vodu da utaži žeđ' tih iznemoglih parova. Imajući pred očima bračne parove koji su tražili pomoć o. Calvo okupio je iz timova Pija XII. parove i svećenike koji su živjeli u zajedništvu i otvorenosti te tijekom sastanka osjetili su istu brigu za parove koji trebaju pomoć. Prepoznajući u ovome izazovu Božji znak odlučili su molitvom i oslušivanjem otkriti Božji plan za svoje poslanje. Svi su sudionici ovog sastanka željeli pomoći vratiti nadu i smisao braka te obiteljskoga života parovima koji su izgubljeni i dezorijentiran. Sam o. Calvo je tražio parove i dolazio u njihove domove za koje je mislio da posjeduju tajne braka, obiteljske sreće i zajedništva. Ti parovi ne da su mu otvorili samo vrata svojih domova, nego i vrata svojih srdaca, te su s njima dopustili da uđe u najintimnije i svete dubine njihovih brakova i obiteljskih života. U toj je otvorenosti o. Calvo konkretnije otkrio ono

⁵¹ Upravo iz toga razloga BS nisu zamišljeni ni strukturirani kao pokret, zajednica ili udruga. Stoga se može s pravom postaviti pitanje je li registriranjem HZBS (a što hrvatski zakon nalaže) izgubljena prvobitna svrha otvorenosti bez upisivanja i ispunjavanja pristupnica kao što je slučaj sa zajednicom u Hrvatskoj?

⁵² »Ali tijelo nužno zahtijeva množinu udova, koji su međusobno tako povezani, da pomažu jedni druge. I kao što biva u sastavu našega smrtnog tijela, kad jedan ud trpi da i svi drugi suosjećaju s njime i zdravi udovi priskaču u pomoć bolesnima: tako i u Crkvi pojedini udovi ne žive svaki jedino za se, nego pomažu i druge i svi si međusobno pomažu, bilo na uzajamnu utjehu, bilo na daljnje saziđivanje čitavoga Tijela« (MC 15).

što je nedostajalo ostalim parovima. Osluškujući življenje parova u timovima uvidio je nastojanje parova da svoju povezanost i obiteljski život usklade s principima i idealima otkrivenima u Božjem planu za brak i obitelj. Parovi nisu nastojali samo otkriti nego i prihvatiti svoje mjesto u Božjem planu kroz međusobnim povjerenjem. Ono što je o. Calvo doživio u domovima tih obitelji prepoznao je kao milost, silno i jedinstveno, koja prosvjetljuje, jača i potiče njegov svećenički život te život sluge Božjega u službi njegovoj obitelji. Ta ga je spoznaja odvele na novi put. Na tome je putu pozvao i parove iz timova da mu se pridruže kako bi osmislili "čašu" i napunili je da bi onda njome utažili žeđ onih parova koji su žeđali za milošću koju je pronašao u njihovim obiteljima.⁵³ Za nešto takvo trebao je Božje vodstvo i molitvenu podršku te žrtvu parova iz timova Pija XII. koji su se u svojim obiteljima molili, postili i žrtvovali dok je on sâm vrijeme provodio u molitvi i postu u benediktinskome samostanu u Montserrat, mjesto u planinama u provinciji Barcelone. U onome istom samostanu u kojem su se vjenčali Jaime i Mercedes Ferrer. Nakon vremena provedenoga u molitvi i razmatranju počeo je osmišljavati program. Bio je uvjerenja da klica sretnoga i sjedinjenoga braka već postoji u bračnome zajedništvu, no parovi toga nisu bili svjesni. Da bi otkrili to skriveno blago u svojim vezama, trebali su sredstvo s kojim će kopati. Oslanjajući se na vlastito iskustvo koje je prošao s timovima, ali i ono koje je stekao tijekom posjeta njihovim domovima razvio je novi instrument. Vrativši se iz Montserrata sastao se s parovima koji su odlučili da će mu pomoći i bili su otvoreni za suradnju. Dao im je instrument koji je sastavio i dugačak upitnik koji su parovi trebali ispuniti u dogvorenome vremenu. Parovi su na temelju vlastitoga bračnog i roditeljskoga života te proživljenih iskustava dopunili i osmislili vlastita pitanja te o. Calvu predložili što bi trebalo dodati, ili pak izmijeniti. Nakon mjesec dana zajedničkoga rada nastao je novi instrument kojim se željelo pomoći ostalim parovima koji su tražili pomoć za svoj brak.

1.1.4.1. Bračni susret vikendom

Godine 1961. u Corberi, 25 kilometara udaljenom selu od Barcelone, od 5. do 7. siječnja okupilo se dvadeset i osam mladih bračnih parova predvođeni o. Calvom te Jaime i Mercedes Ferrer gdje su iskusili prvi bračni vikend. Ono što se dogodilo toga vikenda, čemu su bili

⁵³ Nešto slično dogodilo se i u Hrvatskoj. Kada je zaživio obiteljski pastoral i Ljetne obiteljske škole, početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, postojala je skupina parova koja je bila angažirana u njihovu provođenju. No, dolaskom BS u Hrvatsku bili su spremni krenuti ispočetka predvođeni svojim svećenicima.

svjedoci članovi tima koji su vodili vikend, bilo je uistinu početak nečega novog, što je i sam o. Calvo rekao u svome osvrtu na prvi vikend.⁵⁴ Ono što se toga vikenda dogodilo sami timovi Pija XII. trebali su razmisliti uz razmijenu iskustva i promjena koje su se dogodile u njihovim životima. To su i učinili međusobno, ali i s ostalim parovima iz timova Pija XII. Svjedočanstva su s prvoga vikenda bila toliko intenzivna da su jednostavno pozivali da se vikend ponovi. I nedugo zatim, u travnju je iste godine održan drugi vikend susret. Parovi, koji su prisustvovali vikendu, imali su potrebu proživljeno iskustvo širiti dalje pozivajući parove da sudjeluju u vikendu. Izvorni naziv za vikend namijenjen za bračne parove je Encuentro Conyugal, a službeni prijevod na engleskome je Marriage Encounter ili na hrvatskome Bračni susret. Ubrzo je BS postao služba timova Pija XII. Sami su timovi vjerovali kako je BS instrument za predstavljanje, ali i uvođenje oženjenih parova u bračnu duhovnost koji su željeli na dublji način živjeti svoje bračno zajedništvo. U njemu su prepoznali odgovor na poziv pape Pija XII.,⁵⁵ koji se odnosi na sudjelovanje u obnovi svijeta u skladu sa srcem Gospodinovim, i to po obnovi braka.⁵⁶ Bračni parovi koji su živjeli izvan timova Pija XII. i koji su prošli BS i iskusili novi način svoga zajedništva u braku te se borili živjeti u skladu s Božjim planom za njihov brak uživali su iste darove radosti uz sklad koji su imali i timovi Pija XII. Dakle, ono što je Pokret Timova Pija XII. otkrio za dobrobit braka odnosio se na to da je spreman uvesti sve one koji su željeli da zajednički život bude ispunjen radošću, zajedništvo prožeto međusobnom ljubavlju koju su ponovno otkrili jedno u drugome te i na takvim temeljima dalje graditi zajednički život koji je on providio za bračne drugove.

Kao što je sam Pokret Timova Pija XII. nastao na poticaj bračnih parova tako je i BS plod težnje te traženje smisla i svrhe zajedničkoga života u braku koji se tijekom života izgubio u svakodnevnici jer sa sobom nosi probleme i teškoće zajedničkoga života. Blago koje su timovi Pija XII. otkrili i koje im je promijenilo živote u braku te donijelo radost zajedničkoga življenja u uzajamnom zajedništvu i ljubavi postalo je živo svjedočanstvo njihova života. Odgovornost koju je o. Calvo osjećao za parove koji su tražili obnovu svojih brakova potakli su ga da zajedno s parovima iz Tima Pija XII. osmisli metodu kojom bi predstavio drugačiji način življenja

⁵⁴ Usp. Robert WHITE, *The origin vision of Marriage encounter*, 83.

⁵⁵ Usp. *Isto*, 57.

⁵⁶ Bračni par Jaime i Mercedes Ferrer bili su mišljenja uz primjećivanje plodova Bračnog susreta: »Ako slijedimo Božji plan za brak, bit ćemo sretni. Sreća koju ljudi žele može biti dana samo od Boga jer je On zadržao ponudu toga dara za sebe. Slijediti Božji plan za muža i ženu znači živjeti međusobno jedinstvo i kao par s Bogom. Posljedica te duhovnosti je zajedništvo i sreća. To smo mi otkrili u našem životu, također i ostali parovi u timovima. Ako tražimo zajedništvo na bilo koji drugi način ili nekim drugim sredstvima, zavaravamo se ili smo prevareni možda od đavla. Mi (parovi iz timova Pija XII.) često o ovome razgovaramo, živjeti brak po Božjem planu kao izvoru prave sreće«, u: Robert WHITE, *The origin vision of Marriage encounter*, 84.

bračnoga života. Devetogodišnje iskustvo timova i njihov trud da žive svoje bračno zajedništvo u skladu s Božjim planom bilo je temelj na kojem je o. Calvo gradio novu metodologiju i strukturu BS vikendom. Ovdje je važno napomenuti da se bitna struktura i metodologija danas ne razlikuje od ove prvotne.

1.1.4.2. Bračni susret u Latinskoj Americi i SAD-u

Model za bračne parove koji je o. Gabriel Calvo osmislio i koji se održavao vikendom ubrzo se proširio Španjolskom jer plodovi koje je BS donio parovima učinili su temeljite promjene u bračnome životu, ali i intenzivnije življenje Božjega plana za brak. Pri kraju je šezdesetih godina program Bračnoga susreta bio poznat po cijeloj Španjolskoj. Za širenje je programa na međunarodnoj razini zaslužna organizacija "Movimiento Familiar Cristiana" (MFC)⁵⁷ osnovana po primjeru MFC u Latinskoj Americi. Kao rezultat čestih međunarodnih kontakata i suradnje između MFC-a Španjolske MFC Latinske Amerike i CFM SAD-a (Christian Family Movement in the United States)⁵⁸ osnovana je 1966. godine "International Confederation of Christian Family Movement" (ICCFM)⁵⁹ u Caracasu, u Venezueli koja je koordinirala CFM u pedeset zemalja.⁶⁰ Tom su prilikom o. Calvo i bračni par Ferrer govorili o programu BS te svjedočili o plodovima Bračnih vikenda (BV). Nedugo su nakon toga bili pozvani kako bi u Meksiku održali prve vikende. Prvi je vikend održan u Mexico Cityju, a onda i u drugim gradovima.⁶¹ Iz Meksika BS proširili su se u većinu zemalja Latinske Amerike gdje je MFC bio aktivan. Do 1952. osnovana je CFM u devedeset i sedam američkih gradova te dvadeset i jednome stranom gradu. Najvećim su dijelom na osnivanje ovih grupa utjecali bračni par Patrick i Patricia Crowley.⁶² Njihova je uloga u poboljšanju bračnog života supružnika slična onoj bračnog para Ferrer u Španjolskoj.

⁵⁷ Kršćanski obiteljski pokret.

⁵⁸ Kršćanski obiteljski pokret u Americi.

⁵⁹ Međunarodna konfederacija kršćanskih obiteljskih pokreta.

⁶⁰ Usp. Balazs i Krisztina MENESI, *The works of fr. Gabriel Calvo. The Origin and Spirituality of Marriage Encounter and the FIRES Programs*, 15; Noter Dame Archives CFM Papers: u: <http://archives.nd.edu/findaids/ead/html/CFM.htm> (5. XI. 2019.).

⁶¹ Usp. Robert WHITE, *The origin vision of Marriage encounter*, 121.

⁶² Patricia (Patty) Caron rođena je 24. srpnja 1913. u Chicagu, Illinois, od Ovidasa Josepha Carona i Mariette Higman Caron. Pohađala je koledž u Washingtonu DC, a jednu godinu u inozemstvu na Sorbonne u Parizu. Godine 1936. diplomirala je na Bachelor of Arts. Na planini se Mt. Carmel Church u Chokagu vjenčala 16. listopada 1937. godine za Patricka Crowleyja (rođenog, 1911.).

Imali su petero djece, a uz svoju djecu, udomljavali su djecu te su jedno posvojili. Godine 1941. preselili su se u Wilmette, što im je promijenilo život. U mjesnoj su se crkvi aktivno uključili u skupine Katoličke akcije (tada su se

Crowleysi su od samoga početka inzistirali na tome da postoje dva bitna elementa CFM-a: članstvo u bračnim parovima, a ne u odvojenim skupinama za muškarce i žene te drugi metoda koju su koristili, 'tehnikom ispitivanja'⁶³ koju su prilagodili od belgijskoga kardinala Josepha Cardijna.⁶⁴ Vraćajući se iz Rima 1965. godine gdje su sudjelovali u radu Komisije za kontrolu rađanja putovali su Barcelonom kako bi sudjelovali na sastanku obiteljske grupe te tako vidjeli i dobili neke nove ideje koje bi mogli primijeniti u SAD-u. Sama Patty Crowley o posjetu španjolskim parovima i njihovim susretima zapisala je: »Pokupili smo neke nove ideje o važnosti razgovora između muža i žene, o njihovim nutarnjim mislima. Oni stavljaju Papinu naredbu o važnosti dijaloga iz njegove prve enciklike⁶⁵, u stvarnosti unutar obitelji... Sjećam se kako smo bili impresionirani kada smo čuli tu ideju o sjedenju i učenju tehnike dijaloga. Kao par smo to učinili. Ali skupina u Španjolskoj stavila je dijalog u središte. Ideju smo donijeli sa sobom kao apostolat CFM- a Španjolske i razmišljali kako da je iskoristimo ovdje u Ujedinjenim Državama«. ⁶⁶ Uloga je dijaloga za španjolske parove bila šira od samoga učenja tehnike dijaloga. Dijalog je bio u središtu kako bi pomogao parovima da u svjetlu Božje riječi otkriju gdje su oni kao par i na koju misiju, apostolat, Bog zove njih i njihovu obitelj. Također,

muškarci i žene okupljali odvojeno). Muškarci su raspravljali o obiteljskim temama, a žene su razgovarale o socijalnim pitanjima). Tijekom toga su razdoblja Crowleysi sudjelovali u Friendship House of Chicago (Čikaški dom prijateljstva) gdje je djelovala Katolička akcija koja se posvetila poboljšanju odnosa između rasa u SAD-a, što je imalo utjecaja na njihovo djelovanje na području socijalne pravde. Godine 1948. prvi put je održan zajednički sastanak muškaraca i žena, što je bio temelj za osnivanje mnogih organizacija da bi se na kraju оформio CFM. Pat i Patty, kako su ih zvali, bili su ne samo osnivači CFM (SAD), nego su pomagali i drugima kako bi pokrenuli kršćanske grupe obiteljskoga pokreta širom svijeta. Zemlje koje su posjetili: Njemačka, Francuska, Belgija, Novi Zeland, Šri Lanka, Portugal, Grčka, Filipini, Tanzanija, Nigerija, Japan, Tajvan, Španjolska, Kina, Tajland, Indija, Izrael, Australija, Singapur, Manila i Koreja). Godine 1949. Pat je postao prvi predsjednik CFM. Papa Pavao VI. godine 1964. imenovao je Crowleyse članovima Komisije za kontrolu rađanja (rad Komisije trebao je pomoći u donošenju enciklike HV) te su sudjelovali kao vjernici-laici u sklopu Vatikanskog sabora. Pat i Patty su se posvetili radu CFM na međunarodnoj razini, dok su Ray i Dorothy Muldoon organizirali rad domaćega CFM. Patrick Crowley umro je 20. studenoga 1974. godine. Njegova žena Patricia Crowley i dalje se zalagala za kršćanske napore CFM. Umrula je 23. studenoga. 2005. Za svoj predani rad primili su brojne domaće i međunarodne nagrade i priznanja, te počasne doktorate., usp: Patricija (Patty) Caron Crowley Papers (1913-2006.), u: [https://www.luc.edu/media/lucedu/wla/pdfs/Crowley,%20Patricia%20\(Patty\)%20Caron.pdf](https://www.luc.edu/media/lucedu/wla/pdfs/Crowley,%20Patricia%20(Patty)%20Caron.pdf), (6. XI. 2019.); Patricija (Patty) Caron Crowley, u: http://www.natcath.org/NCR_Online/archives/2/2005d/120905/120905o.php (6. XI. 2019.).

⁶³ Istu metodu je koristio Gabriel Calvo kada je osmišljavao program rada s bračnim parovima.

⁶⁴ Usp. *National Catholic Reporter*, 71 (2006.) 6, 46-47, (9. XII. 2005.), u: http://www.natcath.org/NCR_Online/archives/2/2005d/120905/120905o.php (6. XI. 2019.).

⁶⁵ Ovdje se misli na prvu encikliku pape Pavla VI. *Ecclesiam Suam* (6. VIII. 1964.), Zagreb, 1979.

⁶⁶ Usp. Robert WHITE, *The origin vision of Marriage* ecounter, 122.

Patty Crowley je mnoge zapise sa sastanaka CFM, bilješke, korespondenciju koju je vodila na nacionalnoj i međunarodnoj razini, a ticala se svih događaja vezanih za njen rad i angažman u djelovanju CFM-a i ICCFM-a, ostavila knjižnici Sveučilišta Notre Dame u Indiani. Svećenik, franjevac, Robert White, inače profesor Povijesti na Sveučilištu sv. Bonaventure u New Yorku, i jedan od pionira izvornoga BS u SAD-u pišući povijest BS koristi njene zapise kako bi potkrijepio autentičnost povijesnih činjenica.

razmišljaju o sebi kao individualnim osobama te kao paru, ali i o obiteljskome životu. Takav spoj duhovnosti i apostolata pomaže parovima, ali i njihovim obiteljima da rastu u jedinstvu s Gospodinom i u Gospodinu.⁶⁷ Osobito se naglašava prioritet, osobne i zajedničke molitve i s obzirom na to da je plemenitost apostolata kojem je par posvećen nije gubitak, nego motor koji sve pokreće i povezuje ih.

U međuvremenu, spletom okolnosti prije prvog održanog BV na engleskom jeziku, bio je održan na španjolskome krajem studenoga 1966. godine u Miamiu na Floridi. Za to je zaslužan bračni par Jaime i Maria Benet-Abiega.⁶⁸ Na tome je prvom BV sudjelovalo sedam kubanskih parova i dva svećenika.

Sveučilište Notre Dame u Indiani često je bilo domaćin konvencija CFM ili sastanaka ICCFM. Fra. Robert White u zapisima Patty Crowley objašnjava kako metodologija o. Calva koju su susreli polako utječe na nastojanja da se nešto novo učini na području apostolata braka i obitelji.⁶⁹ Tako je 1967. godine na Sveučilištu Notre Dame CFM održao svoju konvenciju, a baš tada se tamo u isto vrijeme održao i treći sastanak ICCFM na kojem je o. Calvo sudjelovao kao promatrač. On je tada bio nacionalni kapelan za BS u Španjolskoj. Patty Crowley je u zapisniku s toga sastanka napisala pod naslovom 'Promjena apostolskog iskustva' da su bili uloženi napor u promociji BS koji je pokušao prikazati efikasan način dijaloga u Gospodinu te kako postići jedinstvo bračnoga para.⁷⁰ Tom prilikom su o. Donald Hessler, o. Calvo i bračni par Alfonso i Mercedes Gomez-Benet⁷¹ iz Meksika predložili i omogućili predstavnicima ICCFM-a da BS dožive iz prve ruke, za što su svi bili zainteresirani.

Kako je sve već bilo do tančina vremenski isplanirano mjesecima unaprijed Crowlevsima nije bilo moguće naći vrijeme tijekom sastanka. Tom prilikom Patty je napisala: »Napokon i možda samo da ih se riješim, prišla sam upravi Notre Dame i pitala mogu li nekoliko parova ostati nekoliko dana i napraviti sastanak«. ⁷² Na sastanku su ICCFM bili parovi iz različitih zemalja i kontinenata. Tako da su parovi koji odlučili iskusiti BS sačinjavali prvi International

⁶⁷ Usp. *Isto*.

⁶⁸ Jaime i Maria Benet-Abiega iskusili su jedan od Susreta te su o. Calva pozvali na odmor u Miami na Floridi. Razgovarajući o Bračnom susretu dogovorili su da ga održe za bračne parove španjolskoga govornog područja, što se i ostvarilo. Tom je prilikom o. Calvo ostavio natipkanu shemu vikenda. Ova će se gesta kasnije pokazati proročkom. Usp. Robert WHITE, *The origin vision of Mariage ecouter*, 121.

⁶⁹ Usp. *Isto*, 122-126.

⁷⁰ Usp. *Isto*, 123.

⁷¹ Kako su nedugo bračni par Gomez-Benet imali iskustvo BS i bili njime toliko oduševljeni da nisu odustajali nagovarati Crowleuse (Pat i Patty su bili predsjednici ICCFM) da nađu vrijeme kako bi mogli predstaviti isto.

⁷² *Isto*, 124.

Marriage Encounter⁷³, a ujedno i prvi održan na engleskome jeziku. Na tome je BS sudjelovao bračni par Robert i Mary Munson s Floride. Njih su dvoje vrativši se u Miami potražili shemu BS koju je o. Calvo prije godinu dana ostavio kada je bio na odmoru kod bračnoga para Jaime i Maria Benet-Abiega. Ova je shema prevedena na engleski jezik postao je prvi prijevod BS vikendom (Marriage Encounter Weekend).

BS počeo se održavati u Miamiu te se počeo širiti i na druge gradove SAD-a. Ipak, za pravu promociju i širenje BS-a Amerikom zaslužan je CFM. Naime, u listopadu 1967. održana je četvrta skupština ICCFM-a koja se je po prvi puta okupila u Madridu, u Španjolskoj. Pat i Patty Crowley su kao predsjednici CFM-a u SAD-a, došli s posebnom željom da bi se sastali s Ferrerima i o. Calvom. Njihova je želja bila da BS postanu apostolat CFM (SAD). Tom prilikom Pat i Patty Crowley ispred CFM-a i Pepe i Luzma Alvarez-Icaza ispred latinoameričkih parova pozvali su španjolske parove i njihove svećenike kako bi promovirali BS među njima CFM-a i latinoameričkim bračnim parovima koji žive u siromašnim područjima SAD-a. U Americi su osnovali "Encountro Familiar America – Espana"⁷⁴ (EFAE). Glavna je svrha EFAE-a bila promocija "Encuentro Conjugal"⁷⁵ među latinoameričkim bračnim parovima kako bi se mogao roditi MFC/USA po uzoru na onaj u Španjolskoj. Prema Patty Crowley, ona i njezin suprug Pat inzistirali su da kad španjolski parovi dođu u SAD-e, među njima mora biti barem jedan od timova koji govori engleski jezik, tako da oni koji govore samo engleski mogu dijeliti iskustvo.⁷⁶

Španjolski se MCF, svjestan svojega apostolata za promicanje i rast BS, odazvao pozivu. Tada su i dogovoreni detalji oko putovanja i smještaja.⁷⁷ Razvoj događaja oko uvođenja BS na područje SAD-a pod okriljem CFM počeo je po dogovoru 4. kolovoza 1968. godine. Toga su dana na američki kontinent stigli bračni parovi iz Španjolske, njih pedeset i jedan te sedamnaest svećenika. Španjolski je MFC oformio sedamnaest timova kako bi ponudili iskustvo BS u isto vrijeme na više mjesta. Većinom su to bili latinoamerički parovi, ali i parovi s engleskoga govornog područja koji su uglavnom pripadali CFM-u, a prema o. Calvu mnogi su živjeli u siromašnim četvrtima velikih gradova. Oduševljenje i iskustva s BS stizala su sa svih strana gdje

⁷³ International Marriage Encounter vodio je tim: bračni par Alfonso i Mercedes Gomaz-Benet i fra. Donald Hessler., usp. *Isto*.

⁷⁴ Susret američko-španjolskih obitelji.

⁷⁵ Bračnog susreta.

⁷⁶ Usp. Robert WHITE, *The origin vision of Mariage ecounter*, 125.

⁷⁷ Dogovoreno je da španjolski parovi i svećenici plaćaju let i povratak za SAD, dok CFM parovi i SAD osiguravaju smještaj i prijevoz u SAD-u, kao i organiziranje rasporeda gdje i kada će se održavati Bračni susreti. Vrijeme je usklađeno tako da se podudara s petim sastankom ICCFM-a u Newarku, New Jersey, u kolovozu sljedeće godine (1968.). Usp. *Isto*.

su se susreti održavali. O tome svjedoči i zapisnik sa sastanka ICCFM koji se održao u studenom u La Pee u Francuskoj, a bio je posvećen temi "Problemi i vrijednosti u obitelji": »Crowleysi su u rujnu 1968. godine dali izvještaj o programu EFAE. Jedan od najboljih programa (usluga) do danas u Konfederaciji su svakako BS. Planiraju se u kolovozu 1969. godine u Notre Dame u vrijeme godišnje konvencije. Kratki su izvještaj o razvoju susreta u U.S. dali Arlene i Jamie Whelan gdje se ističe kako je do trenutka sastanka dano oko 80 vikenda. Ovakva su pozitivna izvješća bila potvrda kako bi BS trebao postati apostolat Internacionalne Konfederacije.«⁷⁸ Prema Jamieju i Arlene Whelan ICCFM je trebao postati promotor BS koji će ostati neovisan u svakoj zemlji.

S obzirom na to da se BS širio veoma brzo i bio dobro prihvaćen nastala je goruća potreba za programom vikenda, jer kopije koje su postojale više nisu bile dovoljne. To je uočio i o. Calvo kad se vratio 1966. u Španjolsku nakon boravka u Americi. Godine 1967. nužno je bilo da se program vikenda napravi na prikladniji način kako bi bio lakše dostupan, jer se BS širio Španjolskom i izvan nje. Sve je teže bilo služiti se jednostavnim kopijama programa pisanim na pisaćim strojevima. Španjolski je nacionalni par sazvao sastanak za biskupijske timove BS početkom lipnja 1968. godine kako bi počeli s pripremama oko tiskanja priručnika. Sastankom je predsjedao o. Calvo s nacionalnim timom, a još su bila nazočna šest tim-para iz različitih španjolskih biskupija te o. Lopez iz Gvatemele i o. Hessler iz SAD-a.

Teme su sastanka bile aktualne: BS kao apostolat MFC-a - što je Susret, a što nije; karakteristike parova i timova koji motiviraju iskustvo te pravi duh za motiviranje svakoga Susreta. Važna je odluka koja se ticala novog priručnika odnosila se na metodologiju i bit svakoga koraka vikenda koji su trebali ostati isti kao u dosadašnjoj verziji programa. Odlučeno je da se priručnik tiska na španjolskome jeziku. Nakon nekoliko je mjeseci posla pripremljeno novo izdanje. Priručnik je tiskan i do studenoga 1969. godine je bio spreman za distribuciju, a kopije su poslone u Meksiko i SAD-e. Ovaj je priručnik osnovni izvor za sve pokrete BS u svijetu.⁷⁹

Jose i Margarita Pich – Botey te o. Calvo su dobili u srpnju 1969. godine poziv da sudjeluju na osnivanju MFC-a/SAD. Tome je pridonijelo brzo širenje BS među parovima koji su govorili španjolskim jezikom. Glavni je apostolat novoosnovanoga MFC-a/SAD bio Encuentro

⁷⁸ Usp. Robert WHITE, *The origin vision of Marriage ecounter*, 126.

⁷⁹ O. Calvu bilo je itekako jasno da svi parovi ne mogu doći i sudjelovati na BS te imati to iskustvo, stoga je upravo radi toga osnovao 1976. godine Family Intercommunications Relationships Experience Services (Usluge za međusobnu komunikaciju i odnose u obitelji) poznato kao FIRES., usp. Gabriel CALVO, *Cara a cara. Para llegar a ser un matrimonio feliz*, Salamanca 1998., 13-14.

Conjugal. Te iste je godine u Notre Dame održana konvencija CFM-a koja je ponudila dva iskustva BS. Posebnost te konvencije bila je u tome što je završila sastankom ICCFM-a na kojem su bili prisutni bračni parovi iz mnogih zemalja svijeta⁸⁰ i iskusili su Bračni susret. Među njima bio je i isusovac o. Charles Chuck Gallagher.

Svećenici i parovi koji su bili zainteresirani za predstavljanje BS u svojim zemljama bilo je omogućeno druženje. Entuzijazam koji su širili parovi iz CFM svjedočeći BS bio je razlog što je već iste godine u listopadu BS predstavljen na Filipinima, a ondje je predstavljen u Tajvanu. Bračni par iz Novog Zelanda koji je imao iskustvo prenio je BS u svoju zemlju. Ovaj je put sâm sastanak postao međunarodni promotor BS. Konfederacija je tijekom sastanka osnivala razne odbore za sistematičniji rad međunarodne konfederacije, pa je tako među ostalima osnovan i Odbor za BS. Bračni par Jose i Margarita Pich-Botey, koji su bili zaduženi za međunarodne odnose ICCFM-a, postali su predsjednici Odbora. Njihov je zadatak bio na sastancima ICCFM-a podnijeti izvještaj o razvoju BS. o. Gabrielle Calvo na tome sastanku dao je ICCFM-u prava na Marriage Encounter.

Pod okriljem ICCFM-a BS su s vremenom ojačali i proširili se u SAD-u, i ostalim zemljama članicama ICCFM-a. Entuzijastični su promicatelji BS unutar CFM-a postali mnogi članovi koji su imali iskustvo BS-a. To je postao i jedan od razloga razdora među članovima CFM. Drugi je kamen spoticanje bio taj što su zagovaratelji Marriage Encountera doživljavali CFM kao nekoga tko kontrolira ME i težili su osloboditi se njihova utjecaja. Možda su oba faktora utjecala na razdvajanje ME od CFM u SAD-u. S obzirom na takav razvoj i okolnosti u kojem su se našli članovi, Pat i Patty Crowley u travnju 1969. godine sastali su se s tim-parom ME te započeli razdvajanje. Crowley su predložili da CFM i ME gaje srdačan prijateljski odnos, da se uzajamno pomažu i podržavaju, što će biti sada dva odvojena pokreta koji će promicati bračni i obiteljski život u SAD-u. Tako su Pat i Patty ostali zagovornici i promotori CFM-a dok je razvoj ME-a krenuo svojim putem. U njegovome je daljnjem razvoju i promicanju na svjetskoj razini ulogu preuzeo o. Charles Chuck Gallagher.

⁸⁰ Na sastanku su sudjelovali parovi iz Meksika, Filipina, Indije, Španjolske, Novog Zelanda, Škotske, Irske, Engleske i SAD-a.

II. POGLAVLJE

PREDKONCILSKO TEOLOŠKO-PASTORALNO OZRAČJE I TEOLOGIJA O BRAKU I OBITELJI DRUGOGA VATIKANSKOG KONCILIA

Tijekom povijesti, a tako i danas, u teologiji se javljaju važna pitanja koja su manje-više spekulativne naravi pa se za pronalaženje odgovora može priuštiti više vremena. No, više nas brinu ona životna pitanja koja današnjem suvremenom čovjeku zadiru pod kožu, a jedno od njih jest pitanje ženidbe, odnosno braka⁸¹ kao trajnog oblika života muškarca i žene, ustanove koja je zapala u očitu krizu i vapi za pomoć. Ženidba je, kao ni jedno drugo područje ljudskoga života, usko vezana uz osobnu čovjekovu sreću, dobro Crkve i društva, postala zanimanje svih teologa. O njoj raspravljaju moralisti i pravnici, dogmatičari i bibličari, jednako kao sociolozi i psiholozi. U povijesti Crkve sakrament ženidbe zauzima važno mjesto u životu kršćana. Dokaz tome su i brojni crkveni dokumenti te pisma papa kojima su čuvali pravovjerni nauk o sakramentu ženidbe.

2.1. Nauk Crkve o sakramentu ženidbe do Drugoga vatikanskog sabora

Proučavajući dokumente do Drugoga vatikanskog sabora može se potvrditi nastojanje crkvenoga učiteljstva za očuvanjem i produbljivanjem nauka o sakramentu ženidbe. Iz dokumenata se vidi da je riješeno pitanje sakramentalnosti ženidbe konačnim definiranjem broja sakramenata, teološko-skolastičkim tumačenjem strukture sakramentalnoga čina i dogmatskim izričajima u Dekretu o sakramentu ženidbe te dekretu *Tametsi* Tridentskoga sabora. No, u kasnijim dokumentima vidimo da su ostavljene brojne teme koje nadiru s društvenim promjenama i racionalnim pristupom sakramentu ženidbe. Tek se u enciklici *Casti connubii* spominju nastojanja i čini suvremenoga društva koji zadiru u samu bit i dobra ženidbe. Proučavani dokumenti ostavljaju dojam kako se nastojao učvrstiti dogmatsko-kanonski karakter ženidbe, dok se nekako zanemario onaj duhovni, odnos sakramenta ženidbe i vjere.

⁸¹ Hrvatski autori u posljednjim desetljećima pojmovima ženidba i brak izriču istu stvarnost o čemu govori naš pastoralni teolog dr. sc. Josip Baloban (više o tome vidi u: Josip BALOBAN, *Hrvatska kršćanska obitelj na pragu XXI. stoljeća*, 1-2.).

2.1.1. Ustanovljenje i sakramentalnost ženidbe

Utemeljenje zajednice jednoga muškarca i jedne žene nalazimo već na prvim stranicama Svetog pisma. Pisac je Knjige postanka uočio jedinstvo u zajednici koju čine muškarac i žena (Usp. Post 1,27). Ženidba u svojoj bitnoj strukturi odgovara naravnom zakonu koji je prijekopotreban kako bi se očuvao ljudski rod i osiguralo njegovo nesmetano razmnožavanje i širenje. Sasvim je logično za pomisliti da je institucija ženidbe, u kojem obliku ona bila valjano sklapana, postojala u svim narodima. Ona je bila regulirana različitim zakonskim regulativama stoga je jasno da se institucija ženidbe već ranije počela karakterizirati kao zajednica koja svoje utemeljenje nalazi kako u religijskome, tako i u pravnome okruženju.

Židovski je narod vrlo brzo uvidio da Bog je začetnik ženidbe od onog trenutka kad je zvanje za ženidbu upisao u samu narav muškarca i žene. Tako ženidba nije ustanova isključivo ljudska, iako je podvrgnuta čovjekovu utjecaju, mnogim promjenama kroz povijest, u raznim kulturama, društvenome ustroju i duhovnim stavovima, no samo monogamna ženidba potpuno odgovara dostojanstvu i zahtjevu ljudske naravi,⁸² iako Biblija poznaje i poligamne ženidbe.⁸³

U izraelskom je društvu za ženidbu bila zainteresirana čitava obitelj, kako zaručnika, tako i zaručnice. Iako su ženidbu sklapali zaručnik i zaručnica, sama ženidba nije ovisila o njima, već o volji zaručničkih roditelja i zaručnice braće (usp. Post 21, 21; 24, 2; 24, 50; Izl 21, 9; Pnz 22, 16). Ženidba je u to vrijeme bila dobro planirana investicija jer se je zaručnik, odnosno njegova obitelj za zaručnicu plaćala zaručnički dar.⁸⁴ Iako Mojsijev zakon nije donosio nikakve odredbe o dobi zaručnika i zaručnice, u židovsku je tradiciju ušla dob zaručnika od 13 godine i zaručnice od 12 godina. Kao takvi mladi zaručnici još nisu bili u stanju sklopiti ugovor o ženidbi pa su to umjesto njih činili njihovi roditelji. Pri sklapanju ugovora bili su nazočni svjedoci i braća zaručnice (usp. Post 34, 4. 11; 38, 6). Nakon tako sklopljenih zaruka, mladenci bi odlazili svećeniku koji je izgovarao blagoslovnu molitvu (usp. Tob 7, 15), a mladoženja bi potpisao ugovor i zapečatio ga (usp. Tob 7, 16).

Inače, kod Izraelaca nije postojao neki posebni religiozni obred, osim onoga kojim su roditelji mladencima zaželjeli obilno potomstvo (usp. Post 24, 60; Rut 4, 11). Dublji govor o

⁸² Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba, Pravno-pastoralni priručnik*, Đakovo, 1995., 40.

⁸³ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Ženidba u svjetlu Biblije*, u: *Bogoslovska smotra*, 49 (1979.) 1-2, 5.

⁸⁴ Usp. Adalbert REBIĆ, *Biblijske starine*, Zagreb, 1992., 85.

stvarnosti ženidbe nalazimo kod evanđelista Mateja koji prenosi Isusov govor o prijanjanja muškarca uz ženu kako bi sačinili jednu i nerazrješivu zajednicu (usp. Mt 19, 4-6). Isus, dakle ponavlja i utvrđuje stajalište koje nalazi u Starom zavjetu, a i samim svojim prisustvom na svadbi u Kani Galilejskoj stavlja pred nas ženidbu kao nadnaravnu stvarnost. Upravo u takvom i njemu sličnim činima kojima Isus vodi ljudski rod prema spasenju prva je Crkva prepoznala nešto više od same naravne zajednice – prepoznala je Božju volju da se ženidbene zajednice ozakone pred zajednicom i službenikom Crkve. Stoga, mogu se povući mnogi paralelizmi među već navedenim običajima u židovskome narodu te običaji koji se nalaze u praksi prve Crkve. Iako u početku Crkva nije pridavala neke zakonske regulative samom sakramentu ženidbe, nastojala je zaručnike okupljati u zajednici vjernika koji bi molili za njih.

Sakrament ženidbe svoju utemeljenost ima u Bibliji i Isusu Kristu⁸⁵. Već se na prvoj stranici Svetog pisma – govoreći o stvaranju muža i žene koji postaju jedno tijelo i jedan duh – vidi kolika je važnost braka i bračnoga života. Krist je, pak, tu vezu muža i žene uzdigao na razinu sakramenta, a njegova se volja izvršava u Crkvi cijelom njezinom poviješću. Pođe li se od teologije sakramenta ženidbe, koja se razvila nakon Drugoga vatikanskog sabora unatrag, može se slijediti nit nauka Crkve o ustanovljenju sakramenta ženidbe koji vodi do samoga Stvoritelja što i zaključuje Međunarodna teološka komisija u Propozicijama o katoličkome nauku o sakramentu ženidbe iz 1977. godine.⁸⁶ Ženidba je od početka smatrana svetom stvari kojoj je začetnik Bog⁸⁷, a obnovio je i posvetio Krist te joj vratio ono prvotno jedinstvo i nerazrješivost.⁸⁸ U samome ustanovljenju ženidbe važnu ulogu ima i ljudska volja, »Naime svaka pojedina ženidba, ukoliko je ženidbena veza između tog muža i te žene, nastaje samo iz slobodnoga pristanka obaju zaručnika. Taj je pak slobodni čin volje, kojim obje strane predaju i prihvaćaju posebna prava ženidbe, u toj mjeri potreban za ustanovljenje prave ženidbe da se ne može nadomjestiti nikakvom ljudskom vlašću.«⁸⁹ Za crkvene je Oce važna činjenica iz Svetog pisma, koja se odnosi na prisustvo Isusa na svadbi u Kani gdje čini svoje prvo čudo. Predmet

⁸⁵ Više o tome vidi u: Ivan DUGANDŽIĆ, Ženidba u svjetlu Biblije, 6-19.; Nikola BULAT, Sakramentalnost kršćanske ženidbe, *Crkva u svijetu*, 17 (1982.) 4, 313-316.

⁸⁶ Prijevod *Propozicije* vidi u: Ante MATELJAN, Sakramentalnost kršćanske ženidbe. Propozicije Međunarodne teološke komisije i Kristološke teze G. Martelea, u: *Crkva u svijetu* 43 (2008) 4, 553-565.; ili u: MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *Katolički nauk o sakramentu ženidbe (1977.)*, u: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_1977_sacramento-matrimonio_hr.html (20. V. 2019.).

⁸⁷ Usp. PIO XI, *Casti connubii*, (31. XII. 1930.), u: DH 3700.

⁸⁸ Usp. Nikola BULAT, Sakramentalnost kršćanske ženidbe, 317.; Usp. PIO IV., *Iniunctum nobis. Tridentiska ispovijest vjere*, (13. XI. 1564.), u DH 1864.; LEON XIII. *Arcuanum divianae sapieientiae. Tajna Božanske mudrosti*, (10. II. 1880.), u: DH 3142., 3144.; PIO XI., *Casti connubii*, u: DH 3700.

⁸⁹ PIO XI., *Casti connubii*, u: DH 3701.

rasprave pripadnosti ženidbe sakramentima nalazi se kako u pismima papa pojedinim osobama, tako i u dokumentima Crkve te vjeroispovijestima⁹⁰. Za vrijeme pape Lucija III. održana je Sinoda u Veroni 1184. godine kojoj je predsjedao sam Papa. Na toj se sinodi ženidba ubraja u sakramente, a svi oni koji drugačije misle i protive se ili što naučava Crkva osuđuju se anatemom.⁹¹ Anatema ponavlja se u više dokumenata tijekom 13. stoljeća, ali i kasnije⁹². Ubrajanje ženidbe u sakramente nalazimo i u *Dekretu za Armence*,⁹³ kao i u drugim dokumentima.⁹⁴

Ženidba se kao sakrament definirana na Tridentiskome saboru. Točnije, na XXIV. sjednici, 11. studenoga 1563. godine. Pripreme za dekrete ove sjednice započinju u Bologni. Tridentski oci pripremaju učenje o ženidbi od 26. travnja do 6. rujna 1547. godine. Zadnji je nacrt vezan za sakrament ženidbe *Dekret Tametsi*.⁹⁵

2.1.2. Nerazrješivost sakramenta ženidbe

Postoji poseban odnos između sakramentalnosti ženidbe i nerazrješivosti. U nastojanju da se shvati sakramentalnost kršćanske ženidbe pomaže nerazrješivost. Dok s druge strane, s teološkog gledišta sakramentalnost tvori konačni, ali ne i jedini temelj nerazrješivosti ženidbe.⁹⁶ Valjano sklopljen i izvršen brak nerazrješiv je i nerazvediv te mu je svojstvena nepovrjediva čvrstoća. Izvršen, označava da se dogodio bračni čin. Valjana i dovršena ženidba ne može se razriješiti nikakvom ljudskom silom.

Dokument sa sinode u Elviri (300. - 303.?) prvi govori o nerazrješivosti ženidbe.⁹⁷ Iz ovoga se dokumenta vidi da je pitanje nerazrješivosti bilo vrlo aktualno i u prvim stoljećima Crkve. Uočava se Crkva slijedi i naučava Novi zakon koji je naučavao sâm Gospodin Isus. Naime, Isus ne polazi od duha židovskoga ženidbenog prava onog vremena gdje je žena

⁹⁰ *Pismo cara Mihajla papi Grguru X. Vjeroispovijest cara Mihajla Paleologa*, (6. VII. 1274.), u: DH 860.

⁹¹ Usp. LUCIJE III., *Sinoda u Veroni*, (listopad – studeni, 1184.), u: DH 761.

⁹² Usp. TRIDENTSKI SABOR, *Dekret o sakramentima*, (3. III. 1547.), DH 1601, kan. 1, br. 1801 kan. 1.

⁹³ Usp. FIRENTINSKI SABOR, *Exultate Deo. Bula o sjedinjenju s Armencima*, (22. XI. 1439.), u: DH 1310.

⁹⁴ Usp. PIO IV., *Iniunctum nobis. Tridentski sažetak vjerovanja*, (13. XI. 1564.), u DH 1864.; *Instrukcija Svete penitencijarije*, (15. I. 1866.), u: DH 2990

⁹⁵ Usp. TRIDENTSKI SABOR, *Dekret o sakramentima*, u: DH 1797-1816.

⁹⁶ Usp. Ante MATELJAN, *Sakramentalnost kršćanske ženidbe. Propozicije Međunarodne teološke komisije i Kristološke teze G. Martelea*, 558.

⁹⁷ Usp. Sinoda u Elviri za vrijeme pape Marcelina govori o nerazrješivosti ženidbe. Sinoda u Elviri (300. – 303.?), u: DH 117., kan 9.

vlasništvo muža, već od prvotne Stvoriteljeve volje promatrajući muža i ženu kao ravnopravne partnere te zabranjuje svaku rastavu jer iz rastave neminovno proizlazi preljub.⁹⁸

Iz pisma *Regressus ad nos*, kao odgovor na upućeno pitanje biskupu Niceti iz Akvileje, 21. ožujka 458. godine koje se odnosi na drugu ženidbu predmijevanih udovica⁹⁹ može se vidjeti nerazrješivost prve ženidbe u odnosu na nastalu situaciju. U pismu Pija VII. nadbiskupu Mainza naglašavaju se da odluke laičkih sudova i katoličkih skupština nemaju nikakvu moć nad nerazrješivošću naspram autoriteta Crkve.¹⁰⁰

2.1.3. Bitni oblik ženidbe – ženidbena privola

Krene li se od židovske prakse sklapanja ženidbe (iz koje je proizašla, ali navješćivana i naučavana pod kristološkim vidom, kršćanska ženidba) odnosno, ženidbenog ugovora koji svoje korijene ima iz vremena patrijarha te je vrijedilo sve do Isusova vremena, uočava se da se temelji na patrijarhalnoj strukturi u kojoj je samo muž pravni subjekt.¹⁰¹ U takvoj strukturi ženidbe nije postojala privola, već je davanjem određene svote novca bila ženidba pravno utemeljena, odnosno nastupile su zaruke koje su trajale sve do zaručničina preseljenja u zaručnikovu kuću. Kod sklapanja kršćanske ženidbe odlučujuću ulogu u valjano sklopljenoj ženidbi ima obostrana privola, a to je opet na tragu Isusova shvaćanja ženidbe i njegova vraćanja na same početke gdje je važna ravnopravnost obaju partnera u sklapanju ženidbe. O važnosti privole, odnosno bitnom obliku ženidbe svjedoči odgovor izaslanstvu kneza Bogorisa iz Bugarske *Ad consulta vestra* od 13. 11. 866. godine¹⁰² kao i pismo *Verum post* nadbiskupu Salerna.¹⁰³ Iz pisma, *Ex parte tua* biskupu Modene 1200. godine vidljivo je da je za sakramentalni oblik ženidbe dovoljan zakoniti pristanak u skladu s kanonskim odredbama.¹⁰⁴

⁹⁸ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Ženidba u svjetlu Biblije*, 11-12.

⁹⁹ Usp. *Regressus ad nos - Pismo biskupu Niceti iz Akvileje* (21. III. 458.), u: DH 311-314.

¹⁰⁰ Usp. *Etsi fraterniatis*, Pismo nadbiskupu Mainza (8. X. 1803.), u: DH 2705.

¹⁰¹ O patrijarhalnoj strukturi ženidbe vidi više u: Ivan DUGANDŽIĆ, *Ženidba u svjetlu Biblije*, 6-7.

¹⁰² Usp. *Ad consulta vestra - Odgovori Bugarima* (13. XI. 866), u: DH 643-648.

¹⁰³ Usp. *Verum post - Pismo nadbiskupu Salerna*, u: DH, br. 775-776. (Ovi brojevi odnose se i na pitanje ulaska u redovništvo udanih i oženjenih).

¹⁰⁴ Usp. *Isto*, u: DH 776.

2.1.4. Ženidba i Pavlova povlastica

Privilegium paulinum (1 Kor 7, 10-15) ili Pavlova povlastica je pravo krštene osobe sklopiti novu ženidbu u slučaju da je prva ženidba sklopljena dok su još obje stranke bile nekrštene, te se nakon toga jedna od njih krstila, a druga više ne želi živjeti s njom, ili ne želi živjeti u miru bez vrijeđanja Stvoritelja.¹⁰⁵

Privilegium Paulinum, utemeljen na Prvoj Pavlovoj poslanici Korinćanima, omogućuje crkvenoj vlasti razrješenje valjane ženidbene veze kada se jedan od ženidbenih drugova nevjernikaili nekrštenika obrati na vjeru. Kako bi se primijenila Pavlova povlastica potrebno je da budu zadovoljene tri pretpostavke. Najprije, dvije nekrštene osobe trebaju valjano sklopiti ženidbu. Zatim, nakon ženidbe jedan se od ženidbenih drugova obraća i prima krštenje, ali nekrštena stranka odbija na miran način (pacifice) bez vrijeđanja Stvoritelja (lat. *sine contumelia Creatoris*) provoditi zajednički život s krštenim ženidbenim drugom. »Ako se ona, nekrštena osoba rastane (fizička rastava – osim ako joj je krštena stranka dala, nakon svog obraćenja i krštenja, opravdan razlog da se rastavi, npr. preljubom – ili ako nije spremna na zajednički život, u miru bez vrijeđanja Stvoritelja - moralna rastava) ženidba se razrješuje u korist vjere, pa i u slučaju da je izvršena, samim činom kojim krštena stranka sklopi novu ženidbu.«¹⁰⁶ Razrješenje se, dakle, ostvaruje 'ipso facto' bez potrebe zahvata crkvene vlasti.

Pitanje je razrješenje tvrde i neizvršene ženidbe bilo prijeporno još u 12. stoljeću. Vodila se rasprava između Pariške škole, koja je smatrala da ženidba postaje sakramentom i time nerazrješivom samim činom privole, a Bolonjska je škola smatrala da ženidba postaje sakramentom samo kad je izvršena. Raspravu je dovršio papa Aleksandar III. svojim učenjem koje govori da je ženidba sakrament i kad nije izvršena, ali da nerazrješiva postaje izvršenjem spolnoga čina. Papi je vlast razrješavanja neizvršenih ženidaba pripala tek u 13. stoljeću, ali je o njoj polemizirano sve do 18. stoljeća kada se usuglasilo mišljenje kanonista i teologa o takvoj Papinoj vlasti.¹⁰⁷

Tragovi o razrješavanju ženidbenih veza Pavlovom povlasticom mogu se naći u pismima pojedinih papa biskupima koji su tražili savjet, ili pak mišljenje crkvenoga učiteljstva o pojedinim slučajevima. U pismu "*Quanto te magis*" Ugu, biskupu Ferrare od 1. svibnja 1199.

¹⁰⁵ Usp. ZKP, kan. 1143. §1- § 2.

¹⁰⁶ Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, 302.

¹⁰⁷ Usp. Marko BRATKOVIĆ: Razvrgnuće braka u rimskom, kanonskom i suvremenom hrvatskom obiteljskom pravu, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 61 (2011.) 1, 129.

godine ističe da postoji razlika kad je jedan od nekrštenih supružnika primio krštenje ili je jedan od krštenih supružnika prešao u krivovjerje. U prvome se slučaju može primijeniti Pavlova povlastica, dok se u drugome slučaju »Među vjernicima pak postoji prava i potvrđena ženidba, jer sakrament vjere koji je jednom primljen nikada se ne gubi, a sakrament ženidbe čini potvrđenim, tako da ostaje kod supružnika dok on traje«. ¹⁰⁸

Pismom *Gaudeamus in Domino*¹⁰⁹ biskupu u Tiberiji početkom 1201. godine stiže odgovor na njegove upite o ženidbi pogana i Pavlovoj povlastici koja navodi jesu li pogani oni koji prihvate žene u drugom ili trećem ili daljnjem stupnju srodstva trebaju poslije svoga obraćenja ostati s njima zajedno, ili se trebaju međusobno razdvojiti? Iz odgovora se vidi da pogani koji su dopušteno sklopili ženidbu, ne vežu kanonske odredbe, a kad prime krštenje »Takvi vjernici ženidbeno vezani, slobodno i dopušteno mogu ostati vezani, jer se sakramentom krštenja ne razrješuju ženidbe već se opraštaju grijesi«¹¹⁰. Nadalje, u istome se pismu odbacuje poligamija bez obzira na ženu ili muškarca¹¹¹. I treće se odnosi na obraćenje jednoga od supružnika te primjena Pavlove povlastice u slučaju da jedna od nekrštene strane ne želi živjeti u miru s supružnikom koji je primio krštenje.

Konstitucija Populis ac nationibus od 25. siječnja 1585. godine stavlja naglasak na Pavlovu povlasticu s obzirom na narode i nacije koje su s poganstva prešli na kršćanstvo.¹¹²

Odgovor Svetog oficija na upućena pitanja biskupu Kotshina (Indija) 1. kolovoza 1759. godine daje smjernice za primjenu Pavlove povlastice, a tiču se konkretnih primjera iz njegove dijeceze.¹¹³

Isti Sveti oficij 4. srpnja 1855. godine daje odgovor apostolskom izaslaniku Siama u kojem se naglašava zabrana sklapanja ženidbe između kršćanke i poganina. Dođe li do takve ženidbe uz oslobođenje od zapreke različitosti vjeroispovijesti, ona će biti nerazrješiva s obzirom na vezu, odnosno neće se moći primijeniti povlastica u korist vjere već samo s obzirom na stol i postelju.¹¹⁴

¹⁰⁸ Usp. *Quanto te magis - Pismo Ugu, biskupu iz Ferrare*, (1. V. 1199.), u: DH 769.

¹⁰⁹ Usp. *Gaudeamus in Domino*, Pismo biskupu u Tiberiji, (početak 1201.), u: DH 777-779.

¹¹⁰ *Isto*, DH 777.

¹¹¹ Poligamija se odbacuje i u *Vjeroispovijesti cara Mihajla Paleologa*, usp. *Pismo cara Mihajla papi Grguru X. Vjeroispovijest cara Mihajla Paleologa*, u: DH 860.; usp. PAVAO III., *Altitudo divini consilli*, (1. VI. 1537), u: DH, br. 1457.; usp. TRIDENTSKI SABOR, *Dekret o sakramentima*, DH 1802; usp. TRIDENTSKI SABOR, *Romani Pontificis, Konstitucija Rimski biskup*, (2. VIII. 1571.), u: DH 1983

¹¹² Usp. GRGUR XIII., *Populis ac nationibus, Konstitucija Narodi i nacije*, (25. I. 1585.), u: DH 1988.

¹¹³ Usp. SVETI OFICIJ, *Odgovor Svetog oficija biskupu Kotshina/Indija*, (1. VIII. 1759.), u: DH 2580-2585.

¹¹⁴ Usp. SVETI OFICIJ, *Instrukcija Svetog oficija apostolskom vikaru Siama*, (4. VIII. 1855.), u: DH 2817-2820.

2.1.5. Ženidba i redovnički zavjeti

O važnosti ženidbe i djevičanskoga života govori sveti Pavao u 1 Kor 7. Iz Pavlovog je izlaganja o ženidbi vidljiv suodnos među dvama kršćanskim vrednotama ženidbe i djevičanstva. »Kršćanska ženidba produžuje Stvoriteljevo djelo, a djevičanstvo već ostvaruje Kristovo novo stvorenje. Ženidba – u eshatološkome kontekstu – upućuje na djevičanstvo, a djevičanstvo osvjetljuje puni smisao kršćanske ženidbe.«¹¹⁵ U upitima pojedinih biskupa kako postupiti u slučaju da muž ili žena koji su vezani ženidbom žele stupiti u red primjećuje se da se prvenstvo daje redovničkome staležu. Čak se kod nekih odgovora ne traži pristanak niti slaganje s odlukom jednog od supružnika. Jedini je uvjet da ženidba, iako valjana nije izvršena, odnosno da između muža i žene nije došlo do tjelesnoga sjedinjenja.¹¹⁶ S druge strane, klericima uvedenima u svete redove ili redovnicima koji su zavjetovali čistoću zabranjuje se sklapanje ženidbe. Ako i sklope ista je nevaljala, a sudionici će biti kažnjeni anatemom.¹¹⁷

2.1.6. Tajne i uvjetne ženidbe

Četvrti Lateranski sabor u pedeset i prvome poglavlju¹¹⁸ donosi zabranu tajnih ženidbi i prisustva svećenika takvoj ženidbi. Isto se određuje da svećenik svaku ženidbu najavi i dade prikladan rok u slučaju da netko ima nešto protiv sklapanje najavljene ženidbe. Nadalje, Benedikt XIV. u svojoj izjavi "*Matrimonia quae in locis*"¹¹⁹ od 4. studenoga 1741. godine govori o tajnim ženidbama te se poziva na Dekret Tametsi.¹²⁰ Naime, u tome je dekretu dana forma za sklapanje ženidbe, no zbog nepridržavanja i neposlušnosti nastalo je nerazumijevanje o valjanosti ženidbi sklopljenih u tajnosti, bez prisustva katoličkoga svećenika. U izjavi stoji da ženidbe između krivovjernih koje su sklopljene bez poštivanja forme Tridentskoga sabora, koje nemaju neke druge kanonske zabrane, treba smatrati valjane. Isto tako, ženidbe sklopljene

¹¹⁵ Bonaventura DUDA, Ženidba i djevičanstvo u 1 Kor 7, u: *Bogoslovska smotra*, 49 (1979.) 1-2, 19-20.

¹¹⁶ Usp. *Expulso instrumento - Pismo biskupu Brescie*, u: DH 754; usp. *Verum post*, Pismo nadbiskupu Salerna, u: DH 775.; usp. *Ex parte tua - Pismo Andriji nadbiskupu Lunda*, (12. I. 1206.), u: DH 786.; usp. TRIDENTSKI SABOR, *Dekret o sakramentima*, DH 1806.

¹¹⁷ Usp. *Isto*, u: DH 1809.

¹¹⁸ Usp. TRIDENTSKI SABOR, *Dekret Tametsi*, (11. XI. 1563.), u: DH 1816.

¹¹⁹ Usp. BENEDIKT XIV., *Matrimonia quae in locis*, (4. XI. 1741.), u: DH 2515-2520. (Glasovita 'benediktova izjava' bila je prvenstveno namijenjena pokrajinama Belgiji i Nizozemskoj, ali je kasnije protegnuta i na druga područja).

¹²⁰ Usp. TRIDENTSKI SABOR, *Dekret Tametsi*, u: DH 1813-1816.

između katolika i krivovjerca, unatoč tome što je Crkva zabranila takve ženidbe, treba smatrati valjanima kada ne postoji kakva druga kanonska zapreka.

U *Dekretu Si condiciones* naglašava se nevaljanost ženidbe kada bi se uz privolu stavio uvjet koji se odnosi protiv bitnoga u sakramentu ženidbe. Na primjer, "ženim se s tobom ako nećemo imati djece", ili: "Udajem se za tebe dok ne nađem bogatijeg."¹²¹

2.1.7. Dokumenti Firentinskoga i Tridentskoga sabora

Firentinski sabor (19. opći, od 26. veljače 1439. godine do kolovoza (?) 1445. godine) donio je *Bulu o sjedinjenju s Armencima Exultate Deo* 22. studenoga 1439. godine. *Dekret za Armence* važan je za razumijevanje sakramentalnosti ženidbe. Kao temeljno polazište, ženidba se ubraja u sedam svetih sakramenata.¹²² Naglašava se razlika između sakramenata Starog zavjeta za koje se kaže da naznačuju milost i sakramenata Novog zavjeta koji podjeljuju milost onima koji ih dostojno primaju. Postoje sakramenti (prvih pet) koji su usmjereni na duhovno dobro pojedinca i posljednja dva koji su upravljani na upravljanje i posvećenje čitave Crkve, a posljednji i na tjelesno povećanje Crkve.¹²³ Sakrament ženidbe je znak višega otajstva, sjedinjenja Krista i Crkve (usp. Ef 5,32). Za valjano je sklapanje ženidbe potrebno obostrano izricanje privole i tako sklopljena ženidba sadrži trostruko dobro: rađanje djece, obostrana vjernost i nerazrješivost koja je slika sjedinjenje Krista i Crkve.¹²⁴ Dozvoljava se odvajanje zajedničkoga života zbog bludništva, ali se ne može sklopiti druga ženidba dok su obje strane žive. Slobodno se može sklopiti treća i četvrta te daljnje ženidbe u slučaju da nema kanonske zapreke jer je nakon smrti slobodna sklopiti ženidbu.¹²⁵

Tridentski sabor je (19. opći, od 13. prosinca 1545. godine do 4. prosinca 1563. godine) na 7. sjednici 1547. godine donio *Dekret o sakramentima*. Dekret započinje kanonima koji govore općenito o sakramentima. Kao prvo, svaki onaj koji ne prihvaća ili naučava da sakramenti nisu ustanovljeni od Isusa Krista te da ih ima sedam: krštenje, potvrda, euharistija, pokora, posljednje pomazanje, sveti red i ženidba, kažnjava se anatemom. Pažnja će se usmjeriti

¹²¹ Usp. GRGUR IX., *Si condiciones*, (između 1227-1234.), u: DH 827.

¹²² Usp. FIRENTINSKI SABOR, *Exultate Deo - Bula o sjedinjenju s Armencima*, u: DH 1310.

¹²³ Usp. *Isto*.

¹²⁴ *Isto*.

¹²⁵ Usp. FIRENTINSKI SABOR, *Cantate Domino - Bula o sjedinjenju s Koptima i Etiopljanima*, (4. II. 1441., prema firentinskom računanju vremena.), u: DH 1353.

na sakrament ženidbe¹²⁶, a za njega su se saborski oci pripremali u dva navrata učenju o ženidbi od 26. travnja 1547. godine, te od tajnim ženidbama od 29. kolovoza do 6. rujna 1547. godine.

Trajna se i nerazrješiva ženidba temelji na Božjoj objavi po Duhu Svetom kako u Starome (Post 2,23), tako i u Novome zavjetu (Mt 19,5). Sklapanje ženidbe između jednog muškarca i jedne žene jasno naučava Krist od samoga početka: »Tako nisu više dvoje nego jedno tijelo« (Mt 19,6). Bog po sakramentu ženidbe združuje muškarca i ženu te ih veže čvrstom vezom koju čovjek ne može rastaviti (usp. Mt 19,6; Mk 10,9). Milost je, koja usavršuje ženidbu, zaslužio Krist svojim trpljenjem na križu i pokazao ljubeći Crkvu (usp. Ef 5,25). Kako su se u nauku o ženidbi uvukla učenja koja se protive nauku Katoličke Crkve, Sabor je odlučio anatemom kazniti sve one koji vjeruju i naučavaju suprotno onome što naučava Crkva.

Kaznom anateme kažnjen je svaki onaj koji:¹²⁷

- ženidbu ne priznaje sakramentom Kristovim ustanovljen
- zagovara da kršćanin može imati više žena i da to nije zabranjeno Božjim zakonom
- kaže da Crkva nema vlast odobriti, spriječiti ili razvrgnuti ženidbu, a priznaje da to isto mogu samo stupnjevi u Levitskom zakoniku koji se odnose na to (18,6-18)
- kaže da Crkva ne može ili da je pogriješila u donošenju zapreka za razvrgavanje ženidbe
- kaže da supružnik može razvrći ženidbu zbog krivovjerja, poteškoća u zajedničkom životu ili namjerne odsutnosti
- kaže da se svečanim redovničkim zavjetima jednoga od supružnika ne razvrgava valjana i nedovršena ženidba
- kaže da Crkva griješi kad naučava da se ženidba ne može razvrći zbog preljuba i da nijedan od njih ne može sklopiti drugu ženidbu dok je supružnik živ, a oni koji to čine griješe bludno
- kaže da Crkva griješi kad može odvojiti supružnike s obzirom na postelju i zajednički život
- kaže da klerici uvedeni u svete redove ili redovnici koji su položili svečane zavjete čistoće mogu sklopiti valjanu ženidbu, a suprotno se tome osuđuje se ženidba
- kaže da treba ženidbu pretpostaviti djevičanstvu ili celibatu, ili obrnuto
- kaže da je zabrana svečanoga vjenčanja u određenim dijelovima godine praznovjerje ili tko bi osuđivao obrede i blagoslove kojima se Crkva služi kod sakramenta ženidbe

¹²⁶ Usp. TRIDENTSKI SABOR, *Dekret o sakramentima*, u: DH 1797-1816.

¹²⁷ Usp. *Isto*, br. 1801-1812.

- kaže da ženidbeni sporovi ne spadaju crkvenim sucima.

Kanoni o reformi ženidbe doneseni su u Dekretu Tametsi, a prvenstveno se odnose na tajne ženidbe. Iako je Crkva oduvijek osuđivala i zabranjivala tajno sklopljene ženidbe, nije sumnjala u valjanost istih, te je osudila one koji takvu ženidbu nisu priznali pravom i valjanom. Osuđuju se i oni koji ne priznaju ženidbe sklopljene bez dozvole roditelja koji ih mogu učiniti nevaljalima. Sabor je ustanovio da se više ne poštuju te zabrane te da je zbog neposlušnosti i daljnega sklapanja tajnih ženidbi nastala velika teškoća jer su neki napustili supružnika iz tajne ženidbe, a živjeli u trajnome preljubništvu s drugome osobom s kojom su javno sklopili ženidbu. Kako bi se spriječilo širenje toga zla, Crkva na tragu IV. Lateranskog sabora zapovijeda da vlastiti župnik mora u trima uzastopnim blagdanima javno oglašavati one koji žele sklopiti ženidbu. Ako se do tada ne nađe ili javi kakva zapreka, pristupa se sklapanju ženidbe pred licem Crkve. Župnik će ispitati muža i ženu i nakon izricanja privile potvrditi sklopljenu ženidbu prema obredu pojedine pokrajine. U pojedinim se specifičnim okolnostima, kada bi postojala mogućnost da se zlonamjerno spriječi neka ženidba, izostavilo oglašavanje, te bi takvo sklapanje ženidbe bilo pred župnikom i dva ili tri svjedoka.¹²⁸ Sabor strogo traži poštivanje ovakav način sklapanja ženidbe. Ako bi netko sklapalo ženidbu na drugačiji način, osim ovoga kako je propisano, smatrale su se nevaljale i ništetne, te ih ovaj Dekret čini nevaljanima i poništava ih.

2.1.8. Enciklika *Casti connubii*

Papa Pio XI. objavljuje encikliku *Casti connubii* u kojoj definira kršćanski brak i osuđuje kontracepciju 13. prosinca 1930. godine. Papa, kao prvi i čvrsti temelj govora o ženidbi, stavlja božansko ustanovljenje ženidbe i njeno uzdignuće i učvršćenje božanskim, a ne ljudskim zakonom. Iz toga proizlazi da taj zakon ne može biti podvrgnut ljudskim zakonima, prohtjevima i sporazumima, čak ni samih supružnika. Iako je ženidba Božja ustanova, u njenome je ostvarenju nezaobilazan ljudski element, tj. čovjekova slobodna volja izražena u samoj privoli. Ta čovjekova sloboda ne zadire u samu narav ženidbe, već osoba podliježe Božjim zakonima i bitnim svojstvima ženidbe.¹²⁹ Zakonita vlast ima pravo i dužnost suzbijati i kažnjavati nećudoredne ženidbe koje se protive zdravom razumu, ali nema pravo uskraćivati slobodu izborakoji se odnosi na to hoće li netko izabrati djevičanstvo ili se vezati ženidbom, ili pak

¹²⁸ Usp. danas u: ZKP, kan. 1108. Za valjanost ženidbe traže, se uz ostalo, i dva svjedoka, sljedeći daljnja pravila.

¹²⁹ Usp. PIO XI., *Casti connubii*, (31. XII. 1930.), u: DH 3701.

zabraniti i uskratiti prirodno pravo na ženidbu. Nadalje, kada Papa govori o dobrima kršćanske ženidbe poziva se na učenje crkvenoga naučitelja svetoga Augustina i na njegov najsazetiji govor o nauku kršćanske ženidbe. On govori da su to tri stvari: djeca, vjernost, sakrament.¹³⁰ On posebno razlaže svaki od njih u zasebnim kanonima:

- Dobro djece¹³¹ - Zašto Papa, slijedeći Augustina, kao prvo dobro navodi djecu? Odgovor se krije u Post 1,28 gdje Bog praroditeljima daje prvu zadaću – potomstvo. Supružnicima nije zadaća samo rađati i odgajati djecu već ih rađati za Kristovu Crkvu po sakramentu krštenja. Time se djeci omogućuje da postanu živi udovi Krista te dionici besmrtnosti i vječnoga života. Na prvo se dobro nadovezuje i drugo koje je nužno za odgoj.
- Dobro vjernosti - Ovo se dobro ženidbe prvenstveno odnosi na vjernost u ispunjavanju ženidbenoga ugovora. Tu vjernost supružnici obostrano duguju jedno drugome. Ona zahtijeva potpunu jedinstvenost ženidbe, a očituje se između jednog muškarca i jedne žene. Vjernost čistoće, kako je sveti Augustin navodi¹³², mnogo je uzvišenija i lakša za živjeti kada izvire iz ženidbene ljubavi koja ne počiva samo na tijelu već proizlazi iz dubine duše i pokazuje se u življenju onih riječi iz obreda ženidbe: "Ljubit ću te i poštovati u dobru i u zlu, zdravlju i bolesti" Nastojeći izgraditi takvu ljubav koja obiteljskoj zajednici daje red ljubavi, kako preporuča Apostol u Poslanici Efežanima (Ef 5, 22 sl.). Poslušnost koja se traži od žene ne odnosi se na ropsku poslušnost kojom se mužu udovoljava u onome što se protivi dostojanstvu ljudske osobe ili zdravome razumu, ona se odnosi na jedinstvo 'glave i srca' da ne dođe do njihova razdvajanja, što je šteta za čitavo tijelo. Ako je muž glava, žena je srce i kao što mužu pripada prvenstvo upravljanja, ženi pripada prvenstvo ljubavi. Ako muž zanemari svoju ulogu upravljanja obitelji, mora ga zamijeniti žena. No, unatoč tome nikome nije dopušteno da mijenja sustav obitelji koju je Bog potvrdio i postavio.
- Dobro sakramenta¹³³ - Dobro kršćanske ženidbe upotpunjuje se sakramentom kojim se označuje nerazrješivost te uzdignuće i posvećenje ženidbenoga ugovora. Po sakramentu je ženidba učinkovit znak milosti. Krist zahtijeva nerazrješivu čvrstoću ženidbenoga ugovora (Mt 19,6) koji se odnosi na to da svaki tko razvrgava ugovor čini preljub (Lk 16,18). Nerazrješivost se odnosi na sve prave ženidbe. Kada se čini da postoje iznimke

¹³⁰ Usp. *Isto*, br. 3703.

¹³¹ Usp. *Isto*, br. 3704-3705.

¹³² Usp. *Isto*, br. 3707.

¹³³ Usp. *Isto*, br. 3710-3714.

glede prave ženidbe takve iznimke ne podliježu ljudskoj volji ili sudu, nego božanskome pravu kojem je čuvar i tumač Kristova Crkva. Za sklopljene i izvršene ženidbe ne vrijede takve iznimke jer se u njima u potpunosti ostvaruje ženidbeni ugovor te najveća čvrstoća i nerazrješivost. Razlog se tomu nalazi u mističnome sjedinjenju Krista i njegove Crkve kojem je ženidba zemaljska slika. Kao što se ne može razvrgnuti to sjedinjenje dok je živ Krist i Crkva po njemu, tako se ne može razvrgnuti ni ženidba nikakvim razvodom. Krist je odredio da valjani pristanak u ženidbi među vjernicima bude znak milosti, čime je nužno povezano da prava ženidba među vjernicima je i sakrament. Kada sakramentu supružnici ne stavljaju zapreke »On ne samo da uvećava trajno počelo nadnaravnog života i posvećujuću milost, nego joj pridodaje i posebne darove kao što su dobri porivi duše, klice milosti kojima se povećavaju i usavršavaju naravne ljudske moći tako da supružnici uzmognu usavršiti sve što spada na ženidbeni stalež, njegove ciljeve i dužnosti. Napokon, taj im sakrament daje pravo da izmole djelotvornu pomoć milosti svaki put kad god je ustrebaju za izvršenje dužnosti toga staleža.«¹³⁴

2.1.9. Zloporaba ženidbe¹³⁵

Kada ženidba ne bi bila ustanovljena od Boga i da je Krist nije uzdigao na čast pravoga sakramenta već da je to ljudsko djelo korijen svih zala koji se odnose na taj sakrament i sva njezina dobra. Ljudski zakoni podliježu ljudskim promjenama, a božanski zakoni su daleko iznad ljudskoga zakona. U društvu se javljaju nove vrste združivanja prilagođene suvremenome čovjeku te se želi da to budu nove vrste ženidbi: »Jedna privremena, druga na pokus, treća prijateljska, i za svaku od njih zahtijevaju punu slobodu i sva prava, izuzevši pak nerazrješivost veze i isključivši djecu, osim kada stranke svoje zajedničko življenje i običaje ne pretvore u punopravnu ženidbu.«¹³⁶

Pod ovim se poglavljem u enciklici promiče prirodno pravo supružnika glede spolnih odnosa iz kojih proizlazi ostvarenje ženidbena dobra, a to su djeca. Osuđuju se oni supružnici koji se služe nedozvoljenim sredstvima kako bi izbjegli rađanje djece: »Svako služenje ženidbom u kojem bračni čin ljudskim djelovanjem biva lišen svoje prirodne sposobnosti da se

¹³⁴ Usp. *Isto*, br. 3714.

¹³⁵ Usp. *Isto*, br. 3715-3718.

¹³⁶ Usp. *Isto*, br. 3719.

rodi život označava kršenje Božjega i naravnoga zakona te oni koji čine takvo što bivaju okaljani ljagom teška grijeha.«¹³⁷

2.1.10. Pravo na ženidbu i sterilizaciju¹³⁸

Državna vlast nema pravo zabraniti ženidbu onima kod kojih se prema mišljenju struke pretpostavlja da bi se prirodnim putem nasljeđivanja rađala djeca bolesna ili sakata, premda imaju sve sposobnosti za sklapanje ženidbe, niti ih lišiti prirodne sposobnosti rađanja. Ne mogu se državnim vlastima dati ovlasti koje oni ne mogu imati ni po kojem zakonu.

2.2. *Drugi vatikanski koncil obnavlja lice Crkve*

Dokumenti koji su nastali s Prvim vatikanskim koncilom poslije, a ticali su se bračnoga i obiteljskoga života potvrđivali su dotadašnja učenja. Nadolaskom promjena koje su bile posljedice političko-društvenih previranja, kao i znanstvenih dostignuća, tražile su novo promišljanje Crkve.

2.2.1. Pretkoncilsko ozračje i želje Koncila

U povijesti Katoličke Crkve Drugi vatikanski koncil predstavlja zaokret osobito u njezinom odnosu prema suvremenome čovjeku, društvu i svijetu. Isto tako i u razumijevanju same sebe, svoga poslanja i unutrašnjega uređenja. Crkva je od samih svojih početaka bila izložena iskušenjima. Dakako da su te kušnje bile poticane vremenom i društveno-socijalnim, ali i političkim gibanjima koja su obilježila pojedina povijesna razdoblja. Prema Kasperu,¹³⁹ Crkva je prije Drugoga vatikanskog koncila zbog reformacije, prosvjetiteljstva i apsolutizma u 18. stoljeću, kulturkampfa u 19. stoljeću i progona za vrijeme nacionalsocijalizma odisala jedinstvenošću. Ta su se jedinstvenost očitovala u teologiji i crkvenome socijalnom nauku koji su pape stalno aktualizirali u svojim izjavama. S druge strane, cijena te jedinstvenosti bila je zatvorenost. Crkva kao da je živjela pod staklenim zvonom ograđena od svijeta koji je bio prožet modernizmom i udaljena od drugih kršćanskih Crkvi bez mogućnosti dijaloga. Sebe je shvaćala

¹³⁷ Usp. *Isto*, br. 3717.

¹³⁸ Usp. *Isto*, br. 3722.

¹³⁹ Usp. Walter KASPER, Trajno značenje Drugoga vatikanskog sabora za Crkvu, u: *Koncil u Hrvatskoj. Zbornik radova teološkog simpozija u povodu 30. obljetnice Drugoga vatikanskog sabora*, Nediljko Ante ANČIĆ (ur.), Split, 1996., 11-28.

kao utvrdu u svijetu kojemu pristupa s nepovjerenjem jer joj je bio suprotstavljen. Poimala se kao čuvarica tradicije, ali i neprijateljski raspoložena prema svemu novome u svijetu te prema njegovim promjenama na socijalnome, političkome i individualnome području.¹⁴⁰ Zbog takva je stava Crkve nastao jaz između kršćanske vjere i moderne kulture. U 18. stoljeću se iz redova vjernika izgubio veliki dio intelektualaca, a onda u 19. stoljeću i radnika. Sam je Koncil za Crkvu bio veliki izazov. Trebalo se hrabro suočiti s vlastitim poteškoćama i to ne samo na razini crkvenih struktura, nego i na razini govora vjere i pastoralne prakse.

Pretoncilska je nauka o braku izgrađena na dvama temeljima – Božjoj objavi i naravnom zakonu. Brak promatra isključivo s biološko-fiziološko-prokreativnoga aspekta. Prvotni cilj braka, odnosno svrha, je rađanje i odgoj djece (promiče se prokreacija); drugi, međusobno pomaganje bračnih drugova, a treći; sredstvo za rješavanje požude tijela.¹⁴¹ Za kršćane mora biti ostvaren sakrament da bi mogla postojati valjana bračna zajednica. Pravi kršćanski brak ne bi sklopio onaj koji bi pozitivnim činom volje isključio sakramentalnost ženidbe. Uz pretkoncilsku teologiju razvijala se i suvremena teologija čijem promišljanju su pridonijele te nove znanstvene spoznaje o čovjeku na biološkome, psihološkome, sociološkome i antropološkome području.¹⁴² Sva su ta pretkoncilska teološka promišljanja o braku ukazivala novim načinom na bitne vlastitosti braka uz utjecaje i na nauk Drugoga vatikanskog koncila o braku.

Tijekom Koncila Crkva je napravila veliki iskorak u shvaćanju i prihvaćanju modernoga svijeta, tim više što je prije Koncila prema tome istome modernom svijetu imala jasan stav i oštro ga osuđivala. Moto Koncila, 'aggiornamento', potvrđuje želju koncilskih otaca koja govori da se treba otvoriti izazovima suvremenoga društva i dati odgovor svijetu koji nisu namijenjeni samo teološko-doktrinalnim izjavama i zaključcima, već i pastoralnim pomacima i smjernicama te ne samo za kler i posvećene osobe, već i za sve vjernike koji su sakramentom krštenja postali dionici evanđeoskoga poslanja i svjedočenja u suvremenome društvu i svijetu u kojem žive. Zalaganje Crkve za mir u svijetu, za sveopći napredak, uvažavanje dostignuća moderne znanosti,

¹⁴⁰ Valerija KOVAČ, Doprinos Drugog vatikanskog koncila obnovi redovničkog života, u: *Posvećeni život*, 19 (2019.) 5, 7.

¹⁴¹ Do ovakvog poimanja braka doveo je hijerarhijski poredak biti braka koji je donio *Kodeks kanonskog prava* iz 1917. godine, koji je naglašavao prokreaciju te je ostavio dojam da ostale biti braka nisu toliko važne. Više o tome vidi u: Smiljan KOŽUL, Novi naglasci ženidbe na Drugom vatikanskom saboru, u: *Bogoslovska smotra*, 49 (1979.) 1-2, 53.

¹⁴² U to se vrijeme javljaju se nove znanstvene spoznaje koje su pod utjecajem fašizma i nacizma posebno izražene na talijanskome i njemačkome području, a koje dovode u pitanje poimanje braka utemeljenoga na Božjoj objavi. Kao odgovor na ta promišljanja javljaju se talijanski teolozi koji ističu da je bit braka u „posvemašnjem jedinstvu muškarca i žene“ shvaćenog u svim aspektima ljudske ličnosti (Camillo Viglino) i u posvemašnjoj recipročnoj inteligenciji bračnih drugova koja obuhvaća čitavo biće supruga, sve sfere duše i tijela (mons. Luigi Cornaggia Medici). Među njemačkim teolozima ističe se dr. Herbert Doms koji promatra bit braka u jedinstvu udvoje, koje vodi usavršavanju bračnih drugova i prokreaciji. Na najsustavniji način, poimanju biti braka, pridonio je P. Bernardin Krempel. Po njemu se bit braka sastoji u *communio vitae* tj. životno egzistencijalno ujedinjenje supruga kako bi ostvarili najintimnije zajedništvo života. Više o tome vidi u: Veronika RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušnju*, Zagreb, 2011., 26-27; Smiljan KOŽUL, Novi naglasci ženidbe na Drugom vatikanskom saboru, 55-58.

zalaganje za suradnju među narodima i religijama, za dijalog s ateistima, bili su očiti znak da Crkva ruši obrambene zidove i otvara se u namjeri približavanju suvremenome čovjeku koji se otuđio i izgubio usred modernizma društvene zbilje i kojoj je Crkva željela dati novu nadu.

Drugi je vatikanski koncil bio prije svega pastoralne naravi, no uz to je dao i značajne teološke impulse za drugačije teološko promišljanje u mnogim granama teologije. Crkva se oslobodila i otvorila svoje vidike, demokratizirala se, naglasila je episkopalno zajedništvo jednako krsno dostojanstvo svećenika i vjernika laika koji se svojim različitim pozivima i poslanjima upotpunjuju. Dokazala je kako zna i samu sebe kritički preispitati, kreativno je koristila različite teologije i dala svjedočanstvo svoje univerzalnosti. Zahvaljujući Drugome vatikanskom koncilu, koji je bio duboko svjestan da je teologija u prošlosti pokazivala određenu uskoću pogleda i praznine, Katoličkom je Crkvom počeo "puhati" novi duh, koji je otvorio novo poglavlje povijesti.

2.2.2. Brak i obitelj u dokumentima Drugoga vatikanskog koncila

Tematiku braka i obitelji Drugi vatikanski sabor dotiče u mnogim svojim saborskim dokumentima. Vidljivo je da nauk Koncila potvrđuje glavne datosti sakramenta ženidbe, pretkoncilske nauka, kao i onoga što iz toga proizlazi. Također je vidljiva novost u drugačijem pristupu ženidbi, o biti ženidbe te ulozi i poslanju bračnih drugova u Crkvi i svijetu. U Koncilskim dokumentima na sustavan način o braku govori samo Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes, O Crkvi u suvremenom svijetu*¹⁴³. Sam je način govora razumljiv svim vjernicima što ne umanjuje doktrinalnu težinu koju sâm tekst donosi. Želja je Koncila bila iznijeti opće smjernice i postaviti globalnu viziju braka.

Proučavanjem povijesnoga razvoja i hoda obitelji uočava se da na njezin oblik utječe na društveno-kulturne okolnosti, ali i znanstvena dostignuća. Taj utjecaj možemo vidjeti iz činjenice preoblikovanja tradicionalne ili patrijarhalne obitelji prije modernoga doba u nuklearnu obitelj suvremenoga, modernoga doba (usp. GS 6). Na Zapadu se u postmodernu doba ustalila obitelj koja se naziva demokratskom. U svim se vremenima i kulturama življena i prakticirala društvena i vjerska ustanova braka, a danas se postepeno udaljuje od svoje društvene uloge (usp. GS 7), te teži za tjelesnim i emocionalnim odnosom u kojem je društvena dimenzija na margini. Pod utjecajem različitih ideologija od šezdesetih godina 20. stoljeća ženidba se sve više odbacuje kao čvrsti institucionalni oblik, a preuzimaju se slobodne veze, suložništva ili neki drugi oblici

¹⁴³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes – Radost i nada. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 47-52, u: *Dokumenti*, Zagreb, ⁷2008., (dalje: GS).

partnerstva. Tijekom povijesti, a tako i u današnje vrijeme, ustanove braka i obitelji morale su se boriti protiv moćnih utjecaja koji su je nastojali zaniijekati. Dezintegracija i dezorganizacija društva odražavaju se na brak i obitelj¹⁴⁴ time što utječu na promjene koje se u braku i obitelji događaju. Pojam i realnost kulture i društva toliko su složeni, široki i međusobno povezani da je o njima gotovo nemoguće odvojeno raspravljati jer određeno društvo pripada određenoj kulturi, a kultura se uči, prihvaća i živi u društvu. Koncil je svjestan napretka suvremenoga čovjeka, njegovih dostignuća i spoznaja na znanstvenim područjima, ali isto tako i tjeskobne budućnosti i uloge čovjeka u svekolikome ljudskom napretku, individualnome i kolektivnome naporu te njegovu smislu. Koncil svoju ljubav i brigu za Božju obitelj koju je Krist otkupio svjedoči spremnošću na dijalog nudeći iz svoje riznice svjetlo evanđelja po Duhu Svetom jer »valja spasiti ljudsku osobu i obnoviti ljudsko društvo« (GS 3). Ljudski um i njegove stvaralačke sposobnosti djeluju na društvenu i kulturnu preobrazbu koja zahvaća i vjerski život te na čovjekovo mišljenje, prosudbu i djelovanje koje se tiče stvarnosti koja ga okružuje.¹⁴⁵ Tako čovjek sve više i više zadire u predviđanje i uređivanje vlastitoga demografskog prirasta »Sa statičkoga poimanja poretka stvari prelazi na više dinamično i evolutivno, a odatle nastaje nova nevjerovatno velika složenost problemâ koja izaziva nove analize i sinteze« (GS 5).

2.2.2.1. *Lumen gentium* o braku i obitelji

Kada je Koncil priređivao tekstove za Dogmatsku konstituciju o Crkvi *Lumen gentium* »Izražene su želje i očekivanja da se jedno čitavo poglavlje unutar ovoga dokumenta posveti

¹⁴⁴ Proces je dezintegracije obitelji doveo s jedne strane do reduciranja osoba unutar obiteljskoga kruga koji tvore samo roditelji i djeca, a s druge strane taj proces ima za posljedicu gubljenje nekih nutarnjih funkcija koje su klasičnoj obitelji bile vlastite. Gubljenje se funkcija unutar obitelji nastoji promatrati kao rasterećenje obitelji od nekih namjena koje prelaze s obitelji na društvene institucije, i to one koje su specijalizirane za posebna područja života. Promjene u obitelji s obzirom na to da postoji dezorganizacija možemo razlikovati na dvjema razinama: cjelokupno-društveno uvjetovane dezorganizacije (na ovu dezorganizaciju utječu: moderna država i privreda, posebno ustrojstvo modernoga društva – socijalna mobilnost te javno mnijenje) i unutarne dezorganizacije obitelji (pojava ispadanje pojedinih članova iz obitelji [npr. jednog od roditelja prilikom rastave] što predstavlja temeljni tip dezorganizirane obitelji te slabljenje veza među članovima obitelji [djeca se sve manje socijaliziraju unutar obitelji, a više u ustanovama i grupama izvan obitelji]). Više o tome vidi u: Josip BALOBAN, *Kršćanska obitelj u Hrvatskoj na pragu 21. stoljeća*, 21-50. Autor jedno cijelo poglavlje posvećuje toj temi.

¹⁴⁵ »Od društvenih veza, koje su nužne za čovjekovo usavršavanje, neke – poput obitelji i političke zajednice – neposrednije odgovaraju njegovoj najdubljoj naravi; druge pak, više proizlaze iz njegove slobodne volje« (GS 25).

kršćanskome braku u kojem bi Koncil rekao sve što treba da o braku rekne¹⁴⁶, ali kako se to nije dogodilo Koncil govori podijeljeno u nekoliko brojeva o braku i obitelji.

Slika obitelji, kao i zaruka, pomaže u razumijevanju naravi Crkve¹⁴⁷ jer kao što se Stari zavjet koristi ovom metodom kao što i Krist Gospodin uzima slike iz svakodnevnoga života, to isto čini i Koncil kada uzima slike obitelji, ljubav zaručnika prema zaručnici i ljubav muža prema ženi koje su čovjeku tako bliske i razumljive da bi mu lakše posredovale Božje otajstvo ljubavi koje se utjelovilo u mističnome tijelu – Crkvi (usp. LG 7). U okviru zajednice Božjega naroda kršćani u braku i obitelji po sakramentu ženidbe imaju eklezijalnu dimenziju, a time i posebnu zadaću:

- Bračni drugovi sklopivši sakramentalni brak, »Imaju udjela u otajstvu jedinstva i plodne ljubavi između Krista i Crkve« (LG 11) kao što je mistično Tijelo – Crkva jedna, tako i njih dvoje postaju jedno koje sjedinjeni u ljubavi donose plod za Božji narod. Oni su slika i znak ljubavi između Krista i Crkve koja rađa članove za Božje Kraljevstvo. »Veličinu i svetost kršćanskoga braka Koncil preuzima iz novozavjetne nauke da vjernici u braku označuju i dobivaju udio u misteriju jedinstva između Krista i Crkve.«¹⁴⁸ Zajednička bit za bračne drugove, kao i za vjernike, odnosno Crkvu, je biti u Kristu (Usp. 1Iv 2, 27b-28a).
- Uzajamno pomaganje bračnih drugova na putu svetosti (usp. LG 11). Krist je prisutan u bračnome životu po milostima sakramenta koji supružnici ostvaruju tijekom cijeloga zajedničkog života, a ne samo tijekom podjeljivanja sakramenta u trenutku sklapanja ženidbe. Primanje je i odgajanje djece poseban dar koji primaju kao dio životnoga staleža u Božjem narodu.
- Iz ženidbene se zajednice rađa kućna Crkva¹⁴⁹, obitelj u kojoj se rađaju novi članovi društvene i kršćanske zajednice, odnosno Crkve, snagom Duha Svetoga po sakramentu

¹⁴⁶ Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Poziv svih kršćana na svetost po konstituciji „Lumen gentium“ II. Vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra*, 35 (1965.) 2, 194.

¹⁴⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XII. 1964.), br. 6, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008., (dalje: LG).

¹⁴⁸ Veronika RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, 34.

¹⁴⁹ Crkva kao Božja obitelj već je prema svetom Ivanu Zlatoustomu shvaćana *domaćim (kućnim) Crkvama*, u: Usp. Ivan ZLATOUŠTI, *In Genesis Sermo*, VI, 2; VII, 1, u: Jacques Paul MIGNÉ (ur.) *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, Paris, 1857-1866., 54, 607-608, citirano prema: Anton TAMARUT, Crkveno lice obitelji, 747; Josip BALOBAN, *Hrvatska kršćanska obitelj na pragu XXI. stoljeća*, 89. Crkva je, naime, kuća Božja (1 Pt 2,5; 4,17; 1 Tim 3,15; Heb 10,21) i u njoj živi velika Božja obitelj, a tu sveopću obitelj čini mnoštvo manjih i malih obitelji koje je crkvena starina nazivala *domaćim Crkvama (ecclesia domestica)*. Usp. Anton TAMARUT, Crkveno lice obitelji, 745.

krštenja kojim postaju djeca Božja i novi naraštaji Božjega naroda. Obitelj kao "kućna Crkva" postaje prva vjerovjesnica koja svojim primjerom i riječima odgaja te priprema za prikladno zvanje u svijetu, a osobito u Crkvi. Ovakav je nauk Koncila postao polazište da se obitelj promatra s ekleziološkoga¹⁵⁰ utemeljenja da se tako vrednuje.

Koncil u daljnjem tekstu ohrabruje vjernike svih staleža (pa tako i oženjene), da im isti Duh Sveti koji posvećuje Božji narod daje po svojoj milosti kojom ih čini sposobne i spremne, da svojim djelima sudjeluju u obnovi i izgradnji Crkve (usp. LG 12). Isto tako, daje mogućnost izravnijega sudjelovanja u služenju Crkvi podijelom službe đakonata i oženjenim muškarcima, koji ispunjavaju kanonske odredbe (usp. LG 29). U službi evangelizacije, osobito laika, bračni i obiteljski život po sakramentu ženidbe postaje »vježbalište i izvrsna škola apostolata laikâ gdje kršćanska religija prožima cjelokupno životno uređenje te ga iz dana u dan sve više preobražava; ovdje ženidbeni drugovi imaju vlastito zvanje da uzajamno budu sebi i djeci svjedoci vjere i Kristove ljubavi« (LG 35). Apostolat koji dolazi iz obitelji prožet je životom obitelji, i to konkretnim svjedočanstvom.¹⁵¹ Kako bi kršćanki ženidbeni drugovi i roditelji mogli vršiti svoje poslanje, Koncil ih potiče na vjernu ljubav uzajamno podržavanu u milosti cijeloga života kako bi mogli svoje potomstvo odgojiti u kršćanskome nauku i evanđeoskim krepostima (usp. LG 41).

2.2.2.2. *Gaudium et spes* o braku i obitelji

Već je naglašeno da je govor o braku i obitelji u dokumentima Drugoga vatikanskog koncila sustavno donesen u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenome svijetu – *Gaudium et spes*. Značajno je da je koncilski tekst utemeljen na Svetome pismu,¹⁵² a najveća novost je što se brak promatra s personalističko egzistencijalnoga stajališta¹⁵³ gdje je polazišna točka čovjek, odnosno bračni drugovi koji tvore brak. Koncilski tekst naglašava namjeru osvjetljavanja važnosti, snage i čvrstoće ustanove braka i obitelji unatoč svim društvenim promjenama i da je

¹⁵⁰ Više o ekleziološkom aspektu obitelji vidi u: Nikola DOGAN, Crkva i "kućna Crkva", u: Pero ARAČIĆ (ur.) *Uspjeli brak – sretna obitelj. Radovi simpozija o pastoralu braka i obitelji u prvih deset godina Đakovu, 28. do 30. studenoga 1988.*, Đakovo, 1988., 61-71.

¹⁵¹ Usp. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Poziv svih kršćana na svetost po konstituciji "Lumen gentium" II. Vatikanskog koncila, 196.

¹⁵² »Da je koncilski tekst o braku i obitelji nadahnut Svetim pismom potvrđuje i 35 citiranih biblijskih tekstova dok su četiri teksta čak doslovno prenesena«, u: Veronika RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, 29.

¹⁵³ Usp. Smiljan KOŽUL, Novi naglasci ženidbe na Drugome vatikanskom saboru, 61; Veronika RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, 29.

brak iznimno vrijedan (usp. GS 47). GS u broju 48 brak naziva *institutio sacra* koji ima tri temelja¹⁵⁴:

- Kao prvo, ponovno ističe da je Bog utemeljitelj bračne zajednice božanske ustanove intimnoga života i bračne ljubavi koja se slobodnom voljom ostvaruje između muškarca i žene izricanjem privole, a u društvu se manifestira kao čvrsta ustanova i sveta veza koja ne ovisi o ljudskoj samovolji te zbog toga brak svet.
- Drugo, brak je svet i zato što ga je Krist Gospodin uzdigao na dostojanstvo sakramenta, sredstvo je milosti i spasenja. Prema Kristovoj su nauci jedni pozvani na djevičanstvo, a drugi na ženidbu. Svaki čovjek može prionuti uz jedno ili drugo.
- I treće, brak je svet zato što je izvor života. Muškarac i žena su u zajedništvu pozvani sudjelovati u djelu stvaranja.

Za Koncil brak više nije ugovor između muškarca i žene, već brak postaje bračnim savezom. Kao što se odnos između Boga i njegova naroda, odnosno između Krista i Crkve tumači savezom, tako se i zajedništvo muškarca i žene po sakramentu ženidbe tumači savezom. Bračni savez mora imati odlike saveza Krista i Crkve, a to se tumači da je to savez vjernosti, jedinstven, nerazrješiv i prožet obostranom ljubavlju. Prema *Gaudium et spes* bit se braka sastoji u »posvemašnoj zajednici i zajedništvu čitavoga života supруга«¹⁵⁵, a definicija braka je »intimna zajednica bračnoga života i bračne ljubavi koju je Stvoritelj utemeljio i providio vlastitim zakonima, uspostavlja se ženidbenim savezom, odnosno neopozivom osobnom privolom« (GS 48). Sakrament ženidbe, osim što u jedno združuje neraskidivom vezom bračne drugove, izvor je snage i posvećenja za zadaću i poslanje koje proizlazi iz sakramenta te koji ih vodi vlastitom savršenstvu i uzajamnom posvećenju, a onda i proslavi Boga. Pozivajući se na Božju riječ, koncil poziva zaručnike na čistu ljubav, a supružnike na nerazdijeljenu ljubav koja će hraniti i njegovati njihove zaruke i brak (usp. GS 49). Ta ljubav koju je Gospodin iscijelio, svojom milošću ispunio nadilazi tjelesna i erotična nagnuća, po sakramentu se sjedinjuje s božanskim i osposobljuje za međusobno darivanje i prožima sav život bračnih drugova. Dakle, bračna ljubav nije samo afektivna. Kršćanski su supruzi pozvani na svjedočanstvo svoje bračne ljubavi i vjernosti kao i na brižno vršenje roditeljskoga i obiteljskoga poslanja kako bi se sve više cijenila bračna ljubav o kojoj je raslo zdravo i pozitivno mišljenje, osobito među mladima kako bi i oni sklopili ženidbu u čistoći zaručničke ljubavi kada za to dođe vrijeme. Koncil naučava da je

¹⁵⁴ Usp. Smiljan KOŽUL, Novi naglasci ženidbe na Drugom vatikanskom saboru, 61.

¹⁵⁵ Ta formulacija se u GS 48-50 ponavlja više puta.

najintimnija bit braka *communio vitae* (usp. GS 50). Po koncilu je brak usmjeren rađanju i odgajanju potomstva, međusobnom pomaganju i služenju suprugâ te prema posvemašnjoj integraciji. Naglašava otvorenost i odgovornost prema začetom životu te osuđuje čine koji sprječavaju začecje ili rađanje začetoga djeteta (usp. GS 51, 87). Zadaća promicanja dobra braka i obitelji ne spada samo na bračne drugove, odnosno roditelje već se tiče svih koji imaju neki utjecaj na zajednice i društvene skupine. Državnoj vlasti i zakonskim mjerama koje donosi to treba biti sveta dužnost, kako priznati i podupirati tako i štititi pravu narav ženidbe i obitelji (usp. GS 52). U konačnici su svi vjernici pozvani da promiču dobra ženidbe i obitelji, kao i oni stručnjaci koji se bave znanostima te se tiču čovjeka kako bi se zajedničkim nastojanjem oformile obitelji koje će biti »po svojoj vjernoj ljubavi svjedoci onoga otajstva ljubavi koje je Gospodin svojom smrću i svojim uskrsnućem objavio svijetu« (GS 52). Uz odgajanje potomstva obitelji posreduje kulturu i pravi red stvari koje djeca u zajedništvu ljubavi svojih roditelja primaju na prirodan način koji obogaćuje njihov napredak. U današnjem je društvu takav odgoj povoljan s obzirom na to da uvjetima doprinose »Nova sredstva kulturnoga i društvenoga komuniciranja koja mogu poslužiti univerzalizaciji kulture« (GS 61). Kako bi obitelj danas lakše ostvarivala svoje poslanje i napredovala na putu savršenosti i posvećivanja, potrebna joj je pomoć društvene i političke zajednice koja treba svoju vlast i moć usmjeriti tako da duhovno i materijalno dobro bude u skladu s normom pravednosti za sve članove naroda i države (usp. GS 74-75, 86).

2.2.2.3. Ostali dokumenti Drugoga vatikanskog koncila o braku i obitelji¹⁵⁶

Drugi vatikanski Koncil, imajući u vidu obnovu Crkve u svim njenim segmentima i staležima, daje mogućnost i ovlasti biskupskim skupovima za uređenje svete liturgije unutar njihovih mjerodavnih granica¹⁵⁷, kao i uporaba narodnoga jezika kod podjeljivanja sakramenata (usp. SC 63). Ovdje nas posebno zanima ono što se odnosi na ženidbu (usp. SC 77). Konstitucija preporučava da se ženidba obično slavi u bogoslužju svete mise, što ne isključuje slavlje izvan mise te samome načinu detaljnije upute iznosi u br. 78. Također, vodi se računa o sklapanju

¹⁵⁶ U ovome su podpoglavlju objedinjeni brojevi iz onih dokumenata koncila koji govore o braku i obitelji.

¹⁵⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL *Sacrosanctum concilium. Konstitucija o svetoj liturgiji*, (4. XII. 1963.), br. 22. § 2, u: *Dokumenti*. Zagreb,⁷ 2008., (dalje: SC).

ženidbe između katolika istočnoga obreda i istočnim kršćanima nekatolicima kako bi se izbjegla nevaljale ženidbe.¹⁵⁸

Koncil u svojim dokumentima dotiče sve djelatnosti Crkve u svijetu, a paralelno s time osvjetljava ulogu i poslanje braka te obitelji u apostolskoj i evangelizacijskoj ulozi u Crkvi i svijetu. Stoga, zadaća je župnika da promiču kršćanski život u obiteljima¹⁵⁹ jer »obitelji po kršćanskom životu postaju rasadištima laičkoga apostolata te svećeničkih i redovničkih zvanja.«¹⁶⁰ Promicanje svećeničkih i redovničkih zvanja nije dužnost samo župnika i prezbitera te pripada čitavoj kršćanskoj zajednici, ponajprije obiteljima »...koje prodahnute duhom vjere, ljubavi i pobožnosti djeluju kao prvo sjemenište.«¹⁶¹ Isto tako, neka prezbiteri u dušobrižničkome poslanju potiču obitelji da kod svoje djece njeguju ljubav prema misijama iz čega se rađaju misijska zvanja (usp. AG 39). Ustanove za odgoj i izobrazbu svećeničkih zvanja brižno odgajaju kandidate ne samo da »...prema svetim i čvrstim zakonima svoga vlastitog obreda slijede poštovanja dostojnu predaju svećeničkog celibata...« (OT 10), te se odriču ženidbe, već da je »...dužan način upoznavaju dužnosti i dostojanstvo kršćanskog braka, koji predstavlja ljubav između Krista i Crkve« (*Isto.*). Koncilu je samo na brizi odgoj budućih svećenika i ostvarivanje onakvoga odgoja kakvoga roditelji žele, i na to imaju pravo, svojoj djeci. Naravno da se naglasak stavlja na ono temeljno odgajanje koje započinje u krugu obitelji i ne tiče se samo brige oko tjelesnoga, mentalnoga i intelektualnoga napretka djece, nego i brige za dušu te vjerski odgoj. U toj brizi Sabor naglašava i važnu ulogu društvene te kršćanske zajednice kao i vlasti.¹⁶²

Uređenje je religioznoga života u kući pod ravnanjem roditelja slobodno pravo koje pripada svakoj obitelji, a isto tako i da prema svome vlastitome religijskom uvjerenju odlučuju o religioznoj poduci svoje djece. Stoga, ta prava roditelja mora poštivati i građanska vlast kada oni slobodno odabiru škole i odgojna sredstva u skladu sa svojim religijskim uvjerenjem koje isto

¹⁵⁸ »Sveti sabor određuje da kanonski oblik slavljenja toga sakramenta (ženidbe) obvezuje samo s obzirom na to da je dopušten. Za valjanost je dovoljna prisutnost posvećenoga službenika uz održavanje ostaloga što po pravu valja održavati.«, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Orientalium ecclesiarum. Dekret o Istočnim katoličkim crkvama* (21. XI. 1964.) br. 18, u: *Dokumenti*, Zagreb,⁷ 2008.

¹⁵⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Christus dominus. Dekret o pastirskoj službi biskupa u Crkvi* (28. X. 1965.), br. 30, u: *Dokumenti*, Zagreb,⁷ 2008., (dalje: CD).

¹⁶⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve* (7. XII.1965.), br. 19, u: *Dokumenti*, Zagreb,⁷ 2008., (dalje: AG).

¹⁶¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL *Optatam totius. Dekret o odgoju i izobrazbi svećenika* (28. X. 1965.), br. 2, u: *Dokumenti*, Zagreb,⁷ 2008., (dalje: OT).

¹⁶² Više o tome vidi u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL *Gravissimum educationis. Deklaracija o kršćanskom odgoju* (28. X. 1965.), u: *Dokumenti*, Zagreb,⁷ 2008.

žele za svoju djecu. Kada se djecu prisiljava ili im se nameće što se protivi ili pak se u potpunosti isključuje svaka religiozna naobrazba, krše se prava roditelja.¹⁶³ Sabor je svjestan obiteljskih briga i drugih poslova kojima je obitelj pritiještena, no unatoč svemu ne smije se po strani ostaviti duhovni život koji traži neprestano vježbanje i koji pomaže u životnim događajima razaznati Božju volju, »Uočavati Krista u svim ljudima...te ispravno suditi o pravome značenju i vrijednosti vremenitih stvari u njima samima i u odnosu prema čovjekovu cilju.«¹⁶⁴ Bračnim se drugovima, kao pripadnicima laičkoga staleža, otvaraju različita polja apostolskoga djelovanja kako u Crkvi, tako i u svijetu.¹⁶⁵ Ženidbena je zajednica temelj i izvor ljudskoga društva (usp. AA 11). Zbog toga je u pastoralu Crkve od velike važnosti, ponajprije jer su oni evangelizatori ne samo jedan drugome, nego svojoj djeci i obitelji, svjedoci vjere i sakramentalne milosti. *Apostolicam actuositatem* u broju 11. ističe dužnost ženidbenih drugova. Što su po sakramentu ženidbe primili neka svjedoče, promiču, bore se i zalažu kako bi sva ona prava koja im pripadaju budu i zakonski potkrepljena od mjerodavne građanske vlasti. Sam Bog je obitelji namijenio da bude prva i životna stanica društva, a to će ostvariti samo ako životom svjedoči lice Crkve, živi crkvenost među svojim članovima ne zaboravljajući uključenost u liturgijsko bogoštovlje Crkve.

Apostolicam actuositatem uz br. 9. nabraja još neka djela obiteljskoga pastorala¹⁶⁶ čime je sama obitelj uključena u apostolat Crkve u svijetu. Kršćanske obitelji koje prigrle evanđelje u svoj bračni i obiteljski život te svjedoče kršćansku ženidbu postaju svjedoci Isusa Krista u svijetu. U tome im poslanju od velike pomoći mogu biti skupine i zajednice koje žive te promiču istinu kršćanske ženidbe. Uvođenje u apostolat započinje od djetinjstva. Tu su na poseban način pozvani roditelji i obitelji, da to smatraju svojom dužnošću, što i jest, kako bi svoju djecu primjerom poticali te učili primijetiti i pomoći u materijalnim i duhovnim potrebama bližnjih (usp. AA 30).

¹⁶³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dignitatis humanae. Deklaracija o slobodi vjerovanja* (7. XI. 1965.), br. 5, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

¹⁶⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem. Dekret o apostolatu laika* (18. XI. 1965.), br. 4, u: *Dokument*, Zagreb,⁷ 2008., (dalje: AA).

¹⁶⁵ AA 9. nabraja neka važnija: crkvene zajednice, obitelj, mladež, društvenu sredinu, narodno i međunarodno područje.

¹⁶⁶ »Posvojenje napuštene djece, dobrohotno prihvaćanje pridošlica, pomaganje u vođenju škola, savjetom i djelom pomagati mladeži, pomoć zaručnicima da se što bolje pripreve za ženidbu, rad u katehizaciji, podupiranje onih ženidbenih drugova i obitelji koji se nalaze u materijalnoj i moralnoj krizi, skrb za stare osobe da dobiju ne samo ono najnužnije nego i sve prikladne plodove gospodarskog razvitka« (AA 11).

2.2.3. Dokumenti Crkve o braku i obitelji poslije Drugog vatikanskog koncila

Crkva, kao i pape, je imala potrebu, s obzirom na to da postoje brze društvene promjene, znanstvena i medicinska dostignuća, ali i pojava moralnih polemika glede braka i bračnoga života, progovoriti o nauku i stavu crkvenoga učiteljstva na brak.

2.2.3.1. Enciklika *Humanae vitae*

Dana 25. srpnja 2018. napunila se 50 godišnjica od objave enciklike *Humanae vitae*, *O ispravnoj regulaciji poroda*¹⁶⁷, koja u Crkvi i svijetu izazvala mnoštvo polemika o kojima se godinama raspravljalo. Tim više što je to bilo doba seksualne revolucije, sadržaj enciklike nije samo da je djelovao zastarjelo, nego i kao provokacija jer u prilog sveprisutnom odbacivanju teze da ljubav i rađanje idu zajedno (usp. HV 12) išao je i medicinski razvoj izvantjelesne oplodnje. Papa Pavao VI. je osnovao 22. lipnja 1964. godine Papinsku komisiju za studij problema reguliranja začeca čiji je rad završio enciklikom *Humanae vitae*.¹⁶⁸ U tome su vremenu nastale dvije skupine teologa. Prva koja je zastupala tradicionalni stav¹⁶⁹ i druga je bila većinom predvođena A. Auerom, R. Sigmondom i B. Häringom koji su mislili kako je došlo vrijeme kada je potrebno novo promišljanje o kontracepciji, a brak definiraju izrazom - zajednica plodna u odgovornosti (*communitas pocreatrix responsabilis*).¹⁷⁰

Tradicionalna¹⁷¹ i nova¹⁷² skupina teologa zastupaju dvostruk tip moralne teologije koji se odnosi na ćudorednost bračnoga čina. Složnost ovih dviju skupina odnosi se na primat bračne ljubavi, koji je i polazište u kazuistici pa tako nije više bračna dužnost, nego bračna ljubav.

¹⁶⁷ PAVAO VI, *Humanae vitae*, *Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda*, (25. VI. 1968.), Zagreb, 2008., (dalje: HV).

¹⁶⁸ Usp. Veronika RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, 36.

¹⁶⁹ U toj su se skupini posebno isticali J. Ford, J. Visser, M. Zalba, ali i drugi koji su u vezi učenja o kontracepciji zastupali tradicionalnu teologiju Pija XII., »...da prokreativnost bračnoga čina treba smatrati, kao i dosada, nužnim moralnim kriterijem kako bi se isključila mogućnost opravdanja spolnih odnosa izvan braka, mogućnost masturbacije, itd. Stoga, nužno je isključiti kontracepciju iz bračnoga života, inače se ne može više održati cjelokupan seksualni moral Crkve.«, u: Ivan FUČEK, *Bračan ljubav*, Zagreb, 1974., 56-57.

¹⁷⁰ Iz tog izraza proizlazi »...da je ženidbena zajednica usmjerena na prokreaciju, ali ne nužno svakim bračnim činom. Odatle bi umjetni interventi u generativne sposobnosti – misle ti teolozi – bili dopušteni, ako bi se vršili u vidu ostvarenja dubokih vrijednosti bračnoga i obiteljskoga život«, *Isto*, 59.

¹⁷¹ Naglašava se biološko-moralni karakter bračnoga čina, a ide za tim da svako bračni čin po sebi mora biti otvoren za rađanje, a motivacija s moralnoga gledišta može biti: prokreacija, uzajamna pomoć i bračna ljubav. *Isto*, 61.

¹⁷² »...naglašava osobni i međuosobni vid bračnoga čina kome biološki elementi toga čina trebaju biti u službi... Izjasnio se za djelomičnu upotrebu antikonceptivnih sredstava s ciljem da osigura primat bračnoj ljubavi bračnim činom u slučajevima u kojima bi došlo do sukoba između onoga što je osobno i onoga što je biološko u samome činu.«: Veronika RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, 37.

Tjedan je dana poslije objave enciklike papa Pavao IV. osjećao potrebu kako mora progovoriti o osjećajima i brizi koji su ga vodili prilikom pisanja samog teksta, a ne o samome dokumentu.¹⁷³ Tako se 31. srpnja obratio okupljenim vjernicima na generalnoj audijenciji u Castel Gandolfu. Iako je središnja tema enciklike moralno pitanje reguliranja začeca, ona se na poseban način odrazila na pastoral braka i obitelji, ali i na život kršćana u braku te konkretnu pastoralnu praksu u svijetu. Enciklika se sastoji od 31 broja i podijeljena u tri kratka dijela »...uklapa se u cjelinu koncilske nauke o bračnoj ljubavi i njezinu očitovanju, o rađanju i odgoju djece, o odgovornosti roditelja pred Bogom«.¹⁷⁴ Također želi prikazati uzvišenost ljudske ljubavi, koja se u braku i odnosima u braku izražava te na seksualan način. Enciklika promiče istinu dostojanstva ljudske osobe koja se zrcali u dostojanstvu ljudske ljubavi i bračnih čina te u povijesnim okolnostima koji žele degradirati baš te aspekte čovjekova života. Na samome početku (br. 2-6.) ističe se nadležnost crkvenoga učiteljstva koje progovara o temi koja zadire u sam bračni odnos supružnika, regulaciju i prenošenje života te se tiče pitanja naravnoga moralnog zakona čije je vršenje potrebno ljudima za vječno spasenje, ali je ujedno i izraz Božje volje, koju je svaki kršćanin pozvan u svome životu spoznati i vršiti (usp. HV 4). Središnji dio enciklike (br. 7-18.) donosi samu bît, odnosno doktrinu u kojoj se naglasak stavlja na bračnu ljubav pozivajući se na nauk Drugoga vatikanskog koncila u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*. Brak je ustanova Stvoritelja kojem je svrha u svijetu ostvariti njegovu zamisao ljubavi, međusobnim darivanjem i usavršavanjem kako bi »Surađivali s Bogom u rađanju i odgajanju novih života« (HV 8). Naglasak je stavljen na dostojanstvo rađanja nove ljudske osobe koje se događa u okrilju bračne ljubavi. Pavao VI. u br. 9 donosi obilježja, ali i zahtjeve bračne ljubavi¹⁷⁵ oslanjajući se na dotadašnje učenje Crkve. Bračna ljubav poziva bračne drugove na svjesnost svoje odgovorne roditeljske uloge kojom trebaju vladati razumom i voljom u skladu s odgovornim dužnostima koje im njihove uloge donose, kako prema sebi tako i prema obitelji te

¹⁷³Usp. Vatican News, Prije 50 godina objavljena enciklika pape Pavla VI. 'Humanæ vitæ', (25. VII. 2018.), u: <https://www.vaticannews.va/hr/vatikan/news/2018-07/enciklika-humanæ-vitæ-pavao-vi-50-godina-obitelj.html> (25. I. 2020.)

¹⁷⁴ FRANCUSKI BISKUPI, *Uputa o enciklici „Humanæ vitæ“*, Zagreb, 1970., br. 2.

¹⁷⁵ Četiri su odlike bračne ljubavi temelj zdravoga bračnog života i najbolji uvjet budućega roditeljstva. Kako bismo to razumjeli dovoljno je objasniti onako kako to čini enciklika: »Bračna ljubav je potpuno ljudska, to znači da uključuje i osjećaje i osjetila, ali je i daleko više od toga, ona je čin slobodne volje, određena da raste kroz radosti i boli svakodnevnog života... tako da bračni drugovi postanu jedno srce i jedna duša te da zajednički postignu svoje ljudsko savršenstvo« (HV 9.) Ta ljubav je posvemašnja, ona je oblik posebnoga prijateljstva u kojem supružnici međusobno sve dijele, bez rezerve i egoističnih kalkulacija. »Tko istinski ljubi svoga bračnog druga, ne ljubi ga samo radi onoga što od njega prima, nego i radi njega samoga, radujući se što ga može obogatiti darivanjem sebek« (*Isto*). Bračna je ljubav vjerna i isključiva do smrti. Vjernost koja ponekad može biti teška, uvijek je moguća, i »...iz nje, kao iz izvora, izvire jedna intimna i trajna sreća«, *Isto*.

društvu (usp. HV 10). Njihova zadaća prenošenja života ne smije biti izraz njihove samovolje, nego odraz stvaralačke Božje namjere koja se iščitava u samoj naravi i čina braka, kao i naučavanju Crkve.

Ipak, najsnažnija poruka i tvrdnja cijeloga dokumenta krije se u br. 11: »Crkva... uči da je potrebno da svaki bračni čin mora ostati po sebi usmjeren na prenošenje ljudskoga života«. Dakle, iz toga dakle proizlazi nauka koju je Crkva izložila nekoliko puta u svojim dokumentima, a »...temelji se na neraskidivoj vezi između dvojakoga smisla bračnoga čina – smisla sjedinjenja i smisla rađanja« (HV 12). To sjedinjenje čovjek ne smije samovoljno raskinuti jer je ono u skladu s Božjom zamisli, ali i s naravi samoga muškarca i žene. Osuđuje se: svaki čin i namjera da se utječe na prekid već započetoga procesa rađanja. To je izravan pobačaj koji se odnosi na izravnu sterilizaciju. Stalna ili privremena-izravna i u tijeku samoga bračnog čina utječe na bilo koji način koji ima za cilj onemogućiti rađanje novoga života (usp. HV 14). Reguliranje se poroda nikada ne može opravdati na nedopušten način radi nekoga dobra, sadašnjega ili budućega, jer nikada »...nije dopušteno činiti zlo da bi iz njega proizašlo dobro« (HV 14). Kada je riječ o korištenju sredstava za liječenja koji uzrokuju neplodnost ili sprječavaju začeće, Crkva ga dopušta u slučajevima da nemaju za izravnu namjeru utjecati na rađanje novoga života. Mnogi se protive, kako onda tako i danas, što se Crkva miješa u planiranje obitelji i reguliranje rađanja, ali ona je dosljedna sebi i svome učenju o bračnome moralu. Stoga, dopušta bračnim drugovima korištenje moralno dopustive metode kojima se ne narušava neraskidiva veza među dvaju smisla ljudske spolnosti: smisla sjedinjenja osoba i smisla rađanja uz koje se poštuje prirodni ciklusi plodnosti žene kada postoje ozbiljni razlozi za odgodu začeća.¹⁷⁶ Danas, s odmakom od objave dokumenta, možemo reći kako je papa Pavao VI. imao dovoljno hrabrosti ostati na tragu dotadašnjega učiteljstva i protivno prevladavajućoj struji u društvu, pa i u samoj Crkvi proročki donijeti encikliku *Humanae vitae*. U br. 17. je iznio proročke riječi o tome što će se dogoditi u slučaju da se nauk Katoličke Crkve o ispravnoj regulaciji poroda ne usvoji i zaživi. On navodi teške posljedice među kojima prvo spominje otvaranje puta bračnoj nevjeri te općem srozavanju ćudoređa u društvu. Također, upotreba kontraceptivnih sredstava izaziva bojazan utjecaja na dostojanstvo i poštovanje žene koja može biti svedena na sredstvo zadovoljenja muških prohtjeva, a u konačnici otvorit će se put kada će država samovoljno intervenirati u

¹⁷⁶ Ti razlozi mogu potjecati zbog tjelesnoga ili duševnoga stanja bračnih drugova ili iz drugih vanjskih razloga. Usp. HV 16.

područje reguliranja rađanja.¹⁷⁷ Stoga Crkva ne propušta ispuniti svoju dužnost unatoč protivljenju da poniznom čvrstinom naviješta i brani naravni i evanđeoski moralni zakon jer je ona čuvarica i tumačiteljica, a ne začetnica tih zakona. Dakle, nikad neće moći proglasiti dopuštenim ono što se protivi i nije dopušteno (usp. HV 18). Posljednji treći dio sadrži pastoralne smjernice koje odišu pastirskom brigom i mudročću pastira za povjereni narod.¹⁷⁸

Crkva je 'Majka' koja prepoznaje slabosti svoje djece, ali je i 'Učiteljica' jer se ne može odreći poučavanja zakona koji je svojstven ljudskom životu, utemeljen na izvornoj istini i vođen Duhom Božjim (usp. HV 19). Papa je svjestan težine zakona koji mora zaživjeti naporima i zalaganjima pojedinaca, obitelji i društva uz Božju pomoć kako bi se blagotvorni napori očitovali povećanjem čovjekova dostojanstva u ljudskoj zajednici. Kako bi se to ostvarilo, Papa u br. 22-25. poziva različita društvene skupine¹⁷⁹, a liječnicima i zdravstvenome osoblju, svećenicima i biskupima daje upute te poziva da prema svome pozivu i službi promiču se i zalažu u skladu s vjerom i u duhu Kristova evanđelja za ispravan nauk o braku, uz poticanje supružnika na sakramentalan život kako bi mogli rasti u svetosti.

Papa u br. 26. poziva bračne drugove da svoje iskustvo življenja božanskoga zakona podjele među sebi jednakima. Tako se otvara prostor da se vjernici-laici aktivno uključe u obiteljski pastoral u kojem supružnici sami postaju apostolima i vodičima drugih bračnih parova svjedočeći i dijeleći iskustva svoga bračnog i obiteljskoga života.

Enciklika završava apelom u kojem Papa sve poziva da se zauzmu i rade na ovome području kako bi čovjek pronašao istinsku sreću za kojom teži, a koju ne može pronaći mimo zakona koje je Bog upisao u njegovu narav te koje čovjek mudro i s ljubavlju mora opsluživati (usp. HV 31). Sadržaj enciklike je aktualan danas bez obzira na vrijeme i društvo u kojem čovjek živi i kojem je u okvirima zakonodavnoga sustava omogućeno, tj. legalizirano djelovanje koje je u sukobu s naravnim i moralnim zakonom.

¹⁷⁷ Danas se svjedoči što se događa kada se odvoji sjedinjenje i prokreacija; omogućena je umjetna oplodnja, genetski inženjering, kloniranje i dr.

¹⁷⁸ »Karakteristična je crta trećega dijela pastoralna mudrosti blagosti koja je sasvim drugačija od one koja se mogla susresti u enciklici *Casti Connubii* Pija XI. Pastiri nisu pozvani da prijete i osuđuju, već da naučavaju, da razumiju, da praštaju i savjetuju ženidbene drugove, da ih privode praksi sakramentalnoga života, osobito prakticiranja Euharistije«, u: Ivan FUČEK, *Bračna ljubav*, 68.

¹⁷⁹ Apel je upućen javnim vlastima (usp. HV 23.), učenjicima (usp. HV 24.), kršćanskim supružima (usp. HV 25.).

2.2.3.2. *Familiaris consortio*

Apostolska je pobudnica *Familiaris Consortio* dokument Ivana Pavla II. i plod je Biskupske sinode koja se sastala u rujnu 1980 godine¹⁸⁰. u kojoj se promišljalo o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenome svijetu. Ova je Sinoda o obitelji održana poslije Sinode o evangelizaciji¹⁸¹, koja je objavila apostolsku pobudnicu *Evangelii nuntiandi*¹⁸²; Sinode o katehizaciji¹⁸³, koja je nadahnula apostolsku pobudnicu *Catechesi tradendae*¹⁸⁴. Stoga, ova je sinoda bila prirodan slijed prethodno održanih sinoda¹⁸⁵ i kao takva odražava zadaću kršćanske obitelji: »Kršćanska je obitelj prva zajednica koja je pozvana naviještati Evanđelje ljudskoj osobi u razvoju te da ju odgojem i katehezom dovede po pune ljudske i kršćanske zrelosti« (FC 2). Ova tri sinodalna dokumenta imaju svoje korijene u Pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*.

Familiaris consortio je bio, jest i bit će jedan od važnih crkvenih dokumenata koji je prouzročio značajne teološko pastoralne promjene. To je apostolska pobudnica koja nadilazi vrijeme i doprinosi razvoju obiteljskoga pastora koji ne ostaje na teorijskoj razini, već sadrži istinski nauk Crkve o obitelji i rasvjetljuje izazove s kojima se obitelj treba suočiti. Pobudnica je pomogla posviješćivanju situacije suvremene obitelji, navodeći niz teškoća i prijetnji koje ju ugrožavaju. To osvješćivanje se pretvorilo u brigu i na određen način prouzročilo duboko antropološko i teološko promišljanje o braku i vrijednosti života.

Pap cijelim dokumentom razlaže široku viziju obitelji. Njegovo naučavanje nije utemeljeno na općenitosti, kako bi govorio o obitelji u bilo kojem povijesnome razdoblju. Njegov je nauk je usmjeren osvjetljavanju obiteljske situacije našega vremena, naznačujući njezino sadašnje poslanje. Papa vidi obitelj koja se bori okružena radikalnim promjenama vremena. Jasno mu je da veliki znanstveni i tehnološki napretci uzrokuju duboke kulturne i sociološke promjene te da zbog toga obitelj u suvremenome društvu, kao ni jedna druga institucija, trpi duboke i brze promjene društva i kulture (usp. FC 1). Vođena se zahtjevima

¹⁸⁰ V. generalno zasjedanje Biskupske sinode 1980. o temi: Zadaće kršćanske obitelji u suvremenom svijetu, održana od 26 rujna do 25. listopada 1980.

¹⁸¹ III. generalno zasjedanje Biskupske sinode 1974. o temi: Evangelizacija u suvremenom svijetu, održana od 27. rujna do 26. listopada 1974.

¹⁸² PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi. Apostolska pobudnica o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, (8. XII. 1975.), Zagreb, 1976. (dalje:EN)

¹⁸³ IV. generalno zasjedanje Biskupske sinode 1977. o temi "Kateheza u naše vrijeme", održana u listopadu 1977.

¹⁸⁴ IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae. Apostolska pobudnica o vjerskoj pouci u naše vrijeme* (17. X. 1979.), Zagreb, 1994.

¹⁸⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. XI. 1981.), Zagreb, 2009. br. 2, (dalje: FC).

vremena, pobudnica se usredotočuje na četirima zadaćama suvremene obitelji. Te zadaće se odnose na osobu, život, društvo i Crkvu.

Obitelji, budi što jesi! Tim je pozivom je Ivan Pavao II. pozvao obitelji cijeloga svijeta da se okrenu sebi kako bi pronašle svoju istinu i ostvarile je u svijetu. Taj je vapaj odražen u *Familiaris Consortio* (usp. FC 17) pretvara pobudnicu u poziv na ponovno otkrivanje obitelji i pronalaženje njezine istine. Koja je njezina istina? Ona je zajednica života i ljubavi: »Kao što bez ljubavi obitelj nije zajednica osoba, tako bez ljubavi obitelj ne može živjeti, rasti, niti se usavršavati kao zajednica osoba« (FC 18). Stoga, stvaranje je zajednice prva i bitna zadaća obitelji, s obzirom na to da je obitelj zajednica osoba (usp. *Isto*). Puno ostvarenje osobe, njezinoga identiteta kao muža, žene, djeteta, događa se unutar obitelji (usp. *Isto*).

Osim toga dokument donosi obnovljenu viziju seksualnosti u okviru zajedništva bračnoga para koje uključuje tijelo i dušu supružnika. Rađajući djecu postaju suradnici Božji u povijesnome trenutku i ostvaruju Božji blagoslov koji je dan na početku ljudskoga stvaranja. Rađanje je neodvojivi princip bračne zajednice, a pokretačka snaga je ljubav. Obitelj je zajednica života i bračne ljubavi (usp. FC 17). Ljubav se ne razdvaja od obaveze, podsjećajući da je seksualni čin izričaj uzajamnoga darivanja supružnika (usp. FC 32). Na taj se način obitelj na prirodan način stavlja u službu života. Bračni drugovi rađanjem i odgajanjem djece, ostvaruju drugo temeljno poslanje - služenje životu. Dužnost odgoja »...ima svoje korijene u prvobitnome pozivu bračnih drugova da sudjeluju u stvaralačkome Božjem djelu: rađajući u ljubavi i iz ljubavi novu osobu koja u sebi nosi poziv za rast i razvoj. Roditelji time preuzimaju zadaću da joj djelotvorno pomognu te da u punini živi ljudski život« (FC 36).

U krilu se obitelji služeći životu rađaju građani koji u obitelji uče prva znanja društvenih kreposti koje su duša života i razvoja društva (usp. FC 42). Iz toga istog razloga, kako je naučavao Drugi Vatikanski Koncil, obitelj je prva i životna stanica društva (usp. AA 11, FC 42). Obitelj i društvo su nezamislivi jedno bez drugoga. Obitelj pridonosi blagostanju i napretku društva. Također, kako donosi pobudnica, obitelj je *ecclesia domestica* (FC 49) pozvana prihvatiti radosnu vijest spasenja, živjeti ju i naviještati drugima. Stoga svaka je kršćanska obitelj »...u službi izgradnje Kraljevstva Božjega u povijesti i to posredstvom svoga sudjelovanja u životu i poslanju Crkve« (*Isto*), vršeći na taj način svoje četvrto poslanje.

Poslanje supružnika u naviještanju Kraljevstva Božjega istaknuto je na Drugome vaticanskom koncilu činjenicom da kršćanski supruzi imaju poseban dar i mjesto u Božjemu narodu jer su obogaćeni svjetlom Riječi i snagom sakramenta ženidbe (usp. LG 11). Slijedećim

naukom pobudnice možemo uvidjeti da kršćanski supružnici »...ne samo da 'primaju' Kristovu ljubav i tako postaju 'spašena' zajednica, već su također pozvani da svojoj braći 'prenose' samu Kristovu ljubav te tako postaju zajednica 'koja spašava'« (FC 49). Misijsko je poslanje obitelji jedna je od velikih poruka koje donosi *Familiaris consortio*.

Pobudnica je nesumnjivo bila snažan poticaj razvoju obiteljskoga pastoralala. Slijedeći je smjernice Učiteljstva Crkve produbljen je obiteljski pastoral i teološko promišljanje o braku i životu. »Nakon objavljivanja *Familiaris consortio* u Crkvi je stavljen naglasak na obitelj i nebrojene su biskupije i župe u kojima je pastoral obitelji postao jedna od temeljnih zadaća.«¹⁸⁶ To je zanimanje za obitelj jedna je od velikih novosti ovoga dokumenta koja je doprinijela da se pastoralno djelovanje Crkve proširi do onih obitelji koje žive u teškim i neredovitim situacijama (usp. FC 52). Dokument ističe da »Crkva čvrstim pouzdanjem vjeruje da će se i oni koji su se udaljili od Gospodinove zapovijedi te i sada žive u takvom stanju, moći od Boga dobiti milost obraćenja i spasenja, ako ustraju u molitvi, pokori i ljubavi« (FC 84).

Teološko je pastoralni nauk pobudnice doprinio je umnažanju crkvenih pokreta usmjerenih na pastoral braka i obitelji, te bračnoj i obiteljskoj duhovnosti. Zbog svega je navedenoga ovaj je dokument postao *Carta Magna*¹⁸⁷ obiteljskoga pastoralala jer ne donosi samo doktrinalno naučavanje, nego i pripadajuće smjernice za odgovarajuću evangelizaciju obitelji u suvremenome društvu. Objavlivanjem je ovoga dokumenta ispunjena je velika praznina koja je postojala u obiteljskome pastoralu.

2.2.3.3. *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*

Ujedinjeni su narodi (UN) 1993. godine najavili su kako će sljedeću 1994. godinu proglasiti Međunarodnom godinom obitelji. Papa Ivana Pavao II. je prihvatio je ovu inicijativu UN-a tako da je i novogodišnju poruku intonirao u tome duhu.¹⁸⁸ Papa je želio da i Crkva proslavi Godinu obitelji, koja je za čitavu Crkvu započela na na blagdan Svete Obitelji 1993. Godine,¹⁸⁹ tako da su se te 1994. godine na tome planu dogodila dva važna događaja. Papa je

¹⁸⁶ JUAN PABLO II, *Mensaje al congreso organizado por el Consejo pontificio para la familia con ocasión del 20º aniversario de la "Familiaris consortio"*, 22. XI. 2001, br. 4: L'Osservatore Romano, edición en lengua española –7. XII. 2001., u: http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/es/speeches/2001/november/documents/hf_jp-ii_spe_20011123_card-trujillo-family.html (10. VI. 2020).

¹⁸⁷ Antun TAMARUT, Crkveno lice obitelji, 745.

¹⁸⁸ Usp. Josip FRKIN, Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II., u: *Obnovljeni život*, 49 (1994.) 6, 592.

¹⁸⁹ Usp. IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.* (2. II. 1994.), Zagreb, 1994., br. 3.

uputio otvoreno pismo obiteljima cijelog svijeta na blagdan Svjećenice. Zatim u Rimu je 8. i 9. listopada održao Prvi svjetski susret obitelji u organizaciji Papinskoga vijeća za obitelj. Od tada se širom svijeta svake treće godine u organizaciji Vijeća održava Svjetski susret obitelji zajedno s Međunarodnim pastoralno-teološkim kongresom.¹⁹⁰ Prvi je susret održan je pod temom: »Obitelj, srce civilizacije ljubavi«¹⁹¹, u kontekstu Godine obitelji. Obitelj je važna kako za Crkvu, tako i za društvo. Stoga, upravo se njoj Međunarodnom godinom obitelji, posvećuje posebna pažnja. Suvremena obitelj, danas treba biti duboko ujedinjena i otvorena cijelome društvu. To je obitelj u kojoj se svaki novi život prihvaća od začeca, gdje se odgaja za ljubav prema svakome čovjeku bez podjela i diskriminacije..., jer samo tako obitelj može postati istinska škola ljubavi.¹⁹²

Način na koji je Papa napisao i uputio pismo obiteljima nema naznake nekoga doktrinalnog crkvenog dokumenta, već odiše osobnošću i očinske brigom, prema obiteljima cijeloga svijeta, a ne samo katoličkim. Dakle, pismo je razumljivo malom čovjeku jer on »...izravno razumije Papin biblijski i personalistički govor gdje je dostojanstvo ljudske osobe i njezino ostvarivanje uzajamnim darivanjem u zajednici temelj antropologije, sociologije i crkvenog zajedništva.«¹⁹³ Uz uvod, gdje Papa ističe usku, nužnu povezanost obitelji i Crkve te njihovu međusobnu usmjerenost jednu na drugu, pismo se sastoji od dvaju poglavlja. Papa izričito naglašava da je obitelj zajednica koju isključivo čine jedan muškarac i jedna žena, te

¹⁹⁰ Do sada su uz prvi u Rimu održana još osam Svjetskih susreta obitelji i to: Drugi svjetski susret: 1997. (4-5. listopada), Rio de Janeiro (Brazil), Obitelj: dar i predanost, nada čovječanstva. (Ivan Pavao II.); Treći svjetski susret: 2000. (14-15. listopada), Rim (Italija), u kontekstu velikoga jubileja 2000., »Djeca: proljeće obitelji i Crkve« (Ivan Pavao II.); Četvrti svjetski susret: 2003. (25-26. siječanj), Manila (Filipini), Kršćanska obitelj: Dobre vijesti za treće tisućljeće. (Ivan Pavao II., putem TV veze); Peti svjetski susret: 2006. (8-9. srpnja), Valencia (Španjolska), Prenošenje vjere u obitelji. (Benedikt XVI.); Šesti svjetski susret: 2009. (17-18. siječanj), Mexico City (Meksiko), Obitelj: učitelj ljudskih i kršćanskih vrijednosti. (Benedikt XVI., putem TV veze); Sedmi svjetski susret: 2012. (2-3. lipanj), Milano (Italija), Obitelj, rad i slavlje. (Benedikt XVI.); Osmi svjetski susret: 2015. (26-27. rujanj), Philadelphia (SAD), Ljubav je naša misija: Obitelj potpuno živi. (papa Franjo); Deveti svjetski susret: 2008. (22-26. kolovoza), Dublin (Irska), Evanđelje obitelji: radost na svijetu., uokviren u kontekstu Apostolske pobudnice Amoris Laetitia, a koordinirala nova Dikasterija za laike, obitelj i život, kojom je predsjedao kardinal Kevin Joseph Farrell. Deseti će se svjetski susret održati u Rimu, u lipnju 2022. na temu "Obiteljska ljubav: zvanje i put svetosti", usp., Dicasterio per i laici la famiglia e la vita, u: <http://www.laityfamilylife.va/content/laityfamilylife/it.html> (16. VII. 2020.).

¹⁹¹ Izraz »civilizacija ljubavi« prvi je upotrijebio 1975. godine papa Pavao VI. i od tada je ušao u crkveno naučavanje. Papa Ivan Pavao II. ovaj izraz često koristi, tako da u Pismu obiteljima piše: »...i s njime smo se već srodili«, u: IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, br. 13.

¹⁹² Usp. Josip BOZANIĆ, *Ivan Pavao II. – Papa hrvatske nade*, Zagreb, 2014., 58.

¹⁹³ *Odjek Papina Pisma obiteljima u Hrvatskoj*, u: <https://ika.hkm.hr/novosti/odjek-papina-pisma-obiljima-u-hrvatskoj/> (17. VII. 2020.)

njihovo potomstvo.¹⁹⁴ Takvu definiciju današnje postmoderno vrijeme ne priznaje, jer u nju pokušava uklopiti pojmove i shvaćanja koja su nespojiva s obitelji.

Vraćanjem se obitelji na njene izvore pod okrilje Presvetoga Trojstva svakoj obitelji želi posvijestiti njezini korijeni u ljubavi triju božanskih osoba iz kojih izvire samo poslanje obitelji – ljubiti na sliku Božju, biti slika Presvetoga Trojstva. Crkva, koja slijedi put Isusa Krista koji je došao služiti svijetu, jednu od svojih bitnih zadaća smatra služiti obitelji i čovjeku što je ujedno njezin put.¹⁹⁵ Kako je pismo upućeno u Godini, obitelji Papa ističe još jednu važnu zadaću Crkve u sadašnjem vremenu i prilikama koju je prije naznačio Koncil u pastoralnoj konstituciji GS, a to je promicanje dostojanstva braka i obitelji.¹⁹⁶ Obitelj koja se nalazi pred izazovima i naumima moćnih sila koje promicanjem svojih ideja protuslove ljubavi i istini koju je Bog upisao u srce obitelji. Treba se ujediniti u molitvi kako bi se Krist, kako je i obećao (Mt 18,20), nastanio u svakoj domaćoj Crkvi¹⁹⁷.

Glavna se poruka Papina pisma temelji na kulturi/civilizaciji ljubavi, a to je i ujedno naziv prvoga poglavlja. Na temelju Knjige postanka (Post 1, 27) o stvaranju čovjeka, Papa o izvorima stvaranja obitelji kaže: »Prije nego što će stvoriti čovjeka, Stvoritelj kao da ulazi u sam sebe da bi ondje potražio uzorak i nadahnuće u otajstvu svoga Bitka koje se već tu, na neki način, otkriva kao božansko Mi.«¹⁹⁸ Iako ljudsko očinstvo i majčinstvo ima sličnosti s roditeljstvom drugih živih bića, no ono što njih čini superiornima jest njihova sličnost s Bogom. Čovjek kao muško i žensko ima jednako dostojanstvo, a međusobna ljubav dviju različitih ljudskih osoba temelj je očinstva i majčinstva. Muškarac i žena jednake su osobe, združene u ljubavi i zajedništvu rađaju novi život, stoga i iskonski uzor obitelji treba tražiti u Bogu. Papa ističe važnost pripreme za bračni savez zbog uzvišenosti poziva očinstva i majčinstva kojemu se zaručnici trebaju približiti na koljenima.¹⁹⁹ Posebno tumači različitost i povezanost dvaju pojmova zajednica i zajedništvo. Zajedništvo muža i žene rađa zajednicu, obitelj – obitelj rađa društvo, a djeca koja su plod njihova zajedništva trebala bi učvrstiti bračni savez i tu je izazov za otvorenost životu, naspram sebičnosti koja ne produbljuje bračno zajedništvo, već ga osiromašuje. Svi očevi i majke moraju biti svjesni zadaće duhovne dimenzije njihove tjelesne

¹⁹⁴Usp. Jakov MAMIĆ, 20 godina od Pisma obiteljima (15. X. 2014.), u: <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/m-o/mamic-jakov/18639-j-mamic-20-godina-od-pisma-obiljima.html> (15. VII. 2020)

¹⁹⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, br. 2.

¹⁹⁶ Usp. *Isto*, br. 3.

¹⁹⁷ Usp. *Isto*, br. 5.

¹⁹⁸ Usp. *Isto*, br. 6.

¹⁹⁹ Usp. *Isto*, br. 7.

ljubavi, a to je da si osvijeste svoje porijeklo u Bogu i da svoju djecu vode k njihovom izvoru – Bogu, a ne da tu zadaću pod izgovorima slobode odabira prepust djeci, uskraćujući im poznavanje Božje očinske stvaralačke dobrote.²⁰⁰ Djeca su za obitelj najdragocijeniji dar (usp. GS 50). Bog želi čovjeka radi njega samoga, a ne da ona pripadaju roditeljima-obitelji. Rodoslovlje je nove ljudske osobe prvenstveno povezano s Bogom u vječnosti, a potom s očinstvom i majčinstvom u prolaznome vremenu.²⁰¹ U br. 10. Papa bračnim drugovima posvješćuje zajedničko dobro braka i obitelji²⁰² na koje su se obvezali zajedničkim pristankom u izricanju privole pred crkvenome zajednicom tijekom obreda kako svjedokom njihova uzajamnoga bračnog pristanka. Njihovo zajedničko dobro postaje dobro njihove djece koje se onda treba očitovati prvenstveno u rađanju, a zatim u odgoju što su dva glavna cilja obitelji. Svoje mjesto u obitelji mora imati i molitva kojom treba prožeti obiteljsku svakodnevicu. Molitva postaje mjesto spominjanja prošlosti (umrli), sadašnjosti (živi) i budućnosti (koji se trebaju roditi) jedne obitelji. Molitvom se obitelj povezuje u jednu cjelinu i njome se čuva zajedničko dobro. Trenutak euharistije, koja je kruna sklapanja braka jer je jedno i drugo predanje tijela i krvi, trebala bi bračnome paru koji sudjeluje na svetoj misi prizvati u pamet trenutke njihova vjenčanja i međusobnoga darivanja. Plod se darivanja očituje osobito kada saznaju za dolazak djeteta. Suvremeno društvo danas nije sklono rađanju više djece u obitelji što iziskuje više odricanja i ulaganja. No, Papa pozivajući se na tvrdnju svetog Ireneja ističe da je čovjek »Slava Božja i zajedničko dobro svega što postoji; zajedničko dobro ljudskoga roda.«²⁰³ Pod podnaslovom: "Odgovorno očinstvo i majčinstvo" Papa sažima odgovornost muža i žene od trenutka njihovoga bračnog sjedinjenje u jedno tijelo. Zagovara se dvojaka dimenzija bračnoga sjedinjenja koja ne može biti umjetno razdvojena²⁰⁴, a da se ne povrijedi istina bračnoga čina. Odgovorno roditeljstvo muž i žena uče vlastitim iskustvom potpomognuti iskustvom drugih roditelja. Koliko je to važna uloga bračnih parova govori i činjenica kolikim marom i brigom Crkva o tome govori u svojim koncilskim i postkoncilskim dokumentima. Ujedno Papa koristi priliku kako bi zahvalio svima koji pomažu muževima i ženama »Shvatiti i ostvarivati crkveni nauk o braku, o odgovornom očinstvu i majčinstvu.«²⁰⁵

²⁰⁰ Usp. Josip FRKIN, Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II., 596.

²⁰¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, br. 9.

²⁰² Ovdje Papa navodi: ljubav, vjernost, uzajamno štovanje, doživotno trajanje njihova pristanak – do smrti.

²⁰³ Usp. IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, br. 11.

²⁰⁴ Potiče se na trajno crkveno učenje o nespojivosti kontracepcije s bračnome ljubavi koje donose mnogi dokumenti Crkve i enciklike.

²⁰⁵ IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, br. 12.

U br. 13. suprotstavljene su dvije civilizacije: civilizacija ljubavi i napretka te civilizacija smrti te nestanka s obzirom na odgovorno očinstvo i majčinstvo. Crkva se zalaže i apelira nacionalnim i međunarodnim ustanovama da promiču civilizaciju ljubavi koja doprinosi unapređenju čovjeka pojedinca i društva. Zalagati se za istinu koja svojim sjajem izgrađuje civilizaciju ljubavi, o kojoj govori enciklika *Veritatis splendor*.²⁰⁶ Ljepota ljudske ljubavi je u tome što čini dobro za čovjeka, ali i zrači na druge. Prava ljubav proizvodi dobro osoba i dobro zajednice. Suprotnost je takvoj ljubavi sebičnost i tkz. slobodna ljubav koja razara obitelji i osuđuje djecu da žive kao siročad živih roditelja.²⁰⁷ Kako bi se izlječile rane potrebna je Božja milost, pa je stoga i Papa poziva da »...upravo radi toga članovi obitelji trebaju susresti Krista u Crkvi po čudesnom sakramentu pokore i pomirenja.«²⁰⁸ Odgovorno očinstvo i majčinstvo uključuje četvrtu Božju zapovijed: poštuj oca i majku. Riječ "poštuj" (Izl 20,12) odnosi se na međusobne odnose unutar obitelji. Izgrađivanje obostranoga poštovanja između roditelja i djece doprinosi skladu obitelji te zrcaljenje božanskoga života u svijetu. Broj 16. Papa posvećuje odgoju koji poistovjećuje s apoatolatom²⁰⁹ koji je prvenstveno povjeren roditeljima, a posredno osobama i ustanovama koje s njima dijele odgojno poslanje gdje se moraju na ispravan način primjenjivati načela supsidijarnosti. Rađajući novi život roditelji postaju sudionici Božje očinske i majčinske pedagogije te zajedno s Crkvom i u Crkvi vrše evangelizaciju. Roditelji odgajajući djecu prenose na njih vjerska, ali i kulturna uvjerenja koja na taj način sudjeluju u očuvanju kulturne baštine svoga naroda.²¹⁰ U završnome broju središnjega dijela svoga pisma Papa u svjetlu *Zakonika kanonskoga prava*²¹¹ i Katekizma Katoličke Crkve²¹² donosi status braka i obitelji u društvu, koji je povezan s vlastitim identitetom. Ujedno podsjeća na Povelju o pravima obitelji i da obitelj ima posebna te specifična neotuđiva prava. Obitelji u ostvarenju njezinih prava mora pomagati država gdje se sama ne može brinuti za sebe država mora biti sposobna i dužna je pomoći.²¹³ Papa ne zaboravlja ulogu majčinstva i brigu za malu djecu koju država treba

²⁰⁶ IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor. Enciklika o nekim temeljnim pitanjima moralnog naučavanja Crkve* (6. VIII. 1993.), Zagreb, 2008.

²⁰⁷ Usp. IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, br. 14.

²⁰⁸ *Isto*.

²⁰⁹ »Odgojitelj je osoba koja u duhovnome smislu rađa. U tome se smislu odgoj može smatrati pravim apostolatom.«, u: IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, br. 16.

²¹⁰ Usp. SVETA STOLICA, *Carta dei diritti della famiglia. Povelja o pravima obitelji* (22. X. 1983.), Zagreb,³ 2009., čl. 5.

²¹¹ Usp. ZKP, kan.1055, § 1.

²¹² Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 1601. (dalje:KKC)

²¹³ Usp. IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, br. 17.

ekonomski priznati jednako kao i druge poslove oko uzdržavanja obitelji.²¹⁴ Na kraju ovoga središnjeg dijela Papa zaključuje da kada se želi kvalitetno društvo i suvereni te duhovno jaki narod treba poduzimati napore kako bi obitelji bile u središtu svih pitanja i zadataka jer ako ih se stavi na marginu nanosi se ozbiljna šteta istinskome rastu cijeloga društva.²¹⁵

U drugom poglavlju, s obzirom to da su navedene teškoće i izazove s kojima se suvremena obitelj susreće, Papa budi nadu i vraća optimizam svakoj obitelji s porukom »Zaručnik je s vama« (Usp. Mt 9,15). Događaj u Kani Galilejskoj gdje Marija, Isusova majka, posreduje kod svoga Sina za novoosnovanu obitelj, događa se i danas. Toga trebaju biti svjesne današnje obitelji te u svoju svakodnevicu uključiti božansku obitelj. Bračni poziv i duhovni poziv imaju isto poslanje – 'davanje života', ali je sklapanje braka i obitelj ipak čovjekov redoviti poziv i ujedno apostolat vjernika laika.²¹⁶ Papa podsjeća na snagu euharistije i sakramentalnoga života gdje je uskrsli Krist posebno blizu.²¹⁷ Sažimajući svoj govor o obitelji Papa navodi riječi svetoga Pavla koji uspoređuje bračnu ljubav s Kristovom ljubavlju prema njegovoj zaručnici Crkvi nazivajući je velikim otajstvom (usp. Ef 5,32). Domaća je Crkva Kristova zaručnica, kao i cijela Crkva. Krist je uzor svim muževima kako trebaju ljubiti svoje žene, kao što on ljubi Crkvu.²¹⁸ Nadalje, Papa upozorava na zamke materijalizma i modernoga racionalizma koje tijelo promatra kao i svako drugo materijalno sredstvo za postizanje svojih ciljeva.²¹⁹

Pri kraju svoga pisma Papa pred obitelji stavlja Mariju i Josipa i njihovu ljubav koja uključuje Božji plan 'velikoga otajstva' – Svetu Obitelj, jer »...otajstvo Utjelovljenja, a s njim i otajstvo Svete Obitelji, duboko je upisano u bračnu ljubav muškarca i žene te neizravno i u rodoslovlje svake ljudske obitelji.«²²⁰ Prava istina o čovjeku treba biti prezentirana pomoću društvenih medija, a ne da se njome manipulira što rezultira bolesnome civilizacijom, društvom koje se odvojilo od istine o čovjeku. Marija i danas, kao i nekad Josipa, uvodi u 'veliko otajstvo', zbog čega joj se Crkva ne prestaje utjecati molitvom za mlade, bračne drugove i obitelji u tolikim njezinim svetištima. Suvremene se obitelji se danas nalaze pred opasnošću civilizacije smrti koja zagovara i promiče abortus donoseći zakone koji se protive temeljnome ljudskom

²¹⁴ Usp. *Isto.*; IVAN PAVAO II., *Laborem exercens. Radom čovjek* (14. IX. 1981.), Zagreb, 1981., br.19.

²¹⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, br. 17.

²¹⁶ Usp. *Isto.*, br. 18.

²¹⁷ »Dobri Pastir danas je s vama kao zraka nade, snaga srdaca, izvor uvijek novog zanosa i znak pobjede civilizacije ljubavi«, u: *Isto.*, br. 18.

²¹⁸ Usp. Josip FRKIN, *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, 599.

²¹⁹ Ovdje Papa navodi kada se čovjekov rad kao sredstvo iskorištava u proizvodnji potrošačkih dobara, kada se manipulira s zamcima kod umjetne oplodnje što dovodi da čovjek prestaje biti subjekt, nego postaje objekt.

²²⁰ IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, br. 20.

pravu – pravo na život. Stoga Papa ponovno budi nadu i hrabri obitelji cijeloga svijeta: »Vi koji radate djecu za zemaljsku domovinu, ne zaboravite da ih istodobno radate za Boga.«²²¹ U posljednjem broju Papa želi potaknuti obitelji da odgajaju i oblikuju unutarnjega čovjeka, čovjeka koji je duhovan, jak, sposoban se oduprijeti zlu, smrti i svemu onome što je protivno ljubavi.

2.2.3.4. *Amoris laetitia*

Amoris laetitia je apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji pape Franje, objavljena 2016. godine.²²² Plod je čak dviju, općih izvanrednih²²³ i općih redovitih²²⁴, biskupskih sinoda posvećenih suvremenoj obiteljskoj problematici. Iako je njezino objavljivanje pobudilo mnoge rasprave u teološkim i izvan crkvenim krugovima,²²⁵ svojim naukom ne odstupa od nauka Crkvenoga učiteljstva, već se na njega nadovezuje, osobito na naučavanje Drugoga vatikanskog koncila (*Gaudium et spes*), pape Pavla VI. (*Humanae vitae*) i pape Ivana Pavla II. (posebice na naučavanje doneseno u apostolskoj pobudnici *Familiaris Consortio*).

Papa Franjo, kao i njegovi prethodnici, poznaje složenost života suvremene obitelji.²²⁶ Zbog toga *Amoris laetitia* nije teoretski tekst nepovezan sa stvarnim problemima ljudi. Sam naslov ukazuje na liniju kojom je vođen dokument. Pobudnica *Amoris laetitia* obuhvaća široku problematiku o obitelji, od biblijskoga utemeljenja, sadašnje situacije u kršćanskim obiteljima, ljubavi u braku, pristupa neredovitim situacijama, sve do bračne i obiteljske duhovnosti.²²⁷

Bitna je oznaka ovoga dokumenta je njegova stvarnost i realnost. Neki su od izazova s kojima se susreće čovječanstvo našega doba su fenomen izbjeglištva, rodna ideologija, kultura

²²¹ *Isto*, br. 22.

²²² FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama, kršćanskim supružima i svim vjernicima laicima o ljubavi u obitelji* (19. III. 2016.), Zagreb, 2016. (dalje: AL)

²²³ III. izvanredna Biskupska sinoda održana u Vatikanu od 5. do 19. listopada 2014. godine. Tema je sinode bila: "Pastoralni izazovi o obitelji u kontekstu evangelizacije."

²²⁴ XIV. redovita opća Biskupska sinoda održana u Vatikanu od 4. do 25. listopada 2015. Tema je sinoda bila: "Poziv i poslanje obitelji u Crkvi i suvremenom svijetu."

²²⁵ Usp. Nikola VRANJEŠ, Elementi, etape i perspektive pastorala braka i obitelji prema apostolskoj pobudnici *Amoris laetitia*, u: *Diaconvensia*, 25 (2017.) 2, 267.

Vidi također u: Martina s. Ana BEGIĆ – Katarina, DADIĆ, Odgovorno roditeljstvo u posinodalnoj apostolskoj pobudnici *Amoris laetitia* – teološka i pedagoškijska perspektiva, u: *Obnovljeni život*, 72 (2017) 2, 199.

²²⁶ Usp. Nikola VRANJEŠ, Elementi, etape i perspektive pastorala braka i obitelji prema apostolskoj pobudnici *Amoris laetitia*, 269.

²²⁷ Usp. Stanislav ŠOTA, Pastoralno djelovanje s rastavljenima i civilno vjenčanima prema pobudnici *Amoris laetitia*, u: *Diaconvensia*, 25 (2017.) 2, 299.

koja se protivi životu, iskorištavanje znanosti na području rađanja, ne posjedovanje vlastitoga doma, pornografija, iskorištavanje maloljetnika, briga o osobama s teškoćama, poštivanje starijih, nasilje nad ženama (usp. AL 50-57).

Treće je poglavlje je posvećeno nekim temeljnim elementima koji su dio Crkvenoga nauka o braku i obitelji. Prisutnost je ovoga poglavlja je važna jer donosi sintezu o pozivu obitelji u svjetlu Evanđelja, onako kako je oduvijek bilo prisutno u naučavanju Crkve, posebice teme koje se odnose na nerazrješivost braka, sakramentalnost ženidbe i prenošenje života.

Četvrti poglavlje osvjetljava bračnu ljubav u svjetlu hvalospjeva ljubavi (1 Kor 13, 4-7). Ovo je poglavlje je jedna istinska i vlastita egzegeza nadahnuta na Biblijskim tekstom sv. Pavla. Zadivljuje sposobnost psihološke analize koja je prisutna u ovoj egzegezi. Psihološko produblјivanje prodire u svijet emocija supružnika, pozitivnih i negativnih. To je vrlo vrijedan doprinos za kršćanski život supružnika koji se ne može pronaći u prijašnjim papinskim dokumentima.

U pobudnici se posvješćuje ljepota obiteljskoga života, unatoč problemima koje sa sobom nosi. Papa Franjo naglašava da stvoriti obitelj znači biti dio Božjega sna, sjedinjujući se njim u stvaranju »...svijeta u kojem se nitko neće osjećati osamljenim« (AL 321). Zadaća stvaranja obitelji povjerena je u ruke muškarca, žene i djece kako bi stvorili zajedništvo osoba na sliku i jedinstvo između Oca, Sina i Duha Svetoga (usp. *Isto*, 29). Stoga kao primjer obiteljima pokazuje se slika nazaretske obitelji (usp. *Isto*, 30). Dobrobit je obitelji je ključna za budućnost svijeta i Crkve (usp. *Isto*, 31). U obitelji, kućnoj Crkvi, sazrijeva eklezijalno iskustvo zajedništva među osobama u kojem se po milosti odražava otajstvo Presvetoga Trojstva. To je mjesto gdje se uči strplјivosti, bratskoj ljubavi, velikodušnom praštanju, molitvi i prinosu vlastitoga života (usp. KKC 1567). No, obitelj je i društvena institucija, mjesto prve društvene socijalizacije (usp. *Isto*, 276). Kao odgovor na složenost situacija u kojima žive današnje obitelji, pobudnica ne mijenja nauk Crkve niti donosi nove zakone, nego potiče na »...savjesno osobno duhovno razlučivanje, razlučivanje praćeno pastoralnim crkvenim razlučivanjem koje će ga potvrditi s ciljem da se nađe volja Očeva, prema Kristu kao vrhovnomu kriteriju u svjetlu i po snazi Duha Svetoga.«²²⁸

Razlučivanje podrazumijeva trajan napor otvoranju Božjoj riječi koja rasvjetlјuje konkretnu stvarnost svakodnevnoga života. Papa Franjo smatra da je potrebno zauzeti stav stalnoga razlučivanja da bi se moglo rasti u kršćanskim vrednotama i biti znak milosrđa.

²²⁸ Juan Carlos SCANNONE, Razlučiti i pratiti. Obilježja *Amoris laetitia*, u: *Obnovljeni život*, 73 (2018) 1, 128.

Razlučivanje je tražiti i pronaći Božju volju kao odgovor na ono što nam se događa u životu. Razlučivanje nas vodi slušanju i razumijevanju. To je nužno zbog kompleksnosti situacija u kojima danas živi čovječanstvo. Stoga, kada *Amoris laetitia* govori o razlučivanju, nije doista riječ o »...statičkoj, apstraktnoj i bezvremenskoj silogističkoj primjedbi općih načela, nego o povijesnome, dinamičkome, kontekstualiziranome i otvorenome duhovnom procesu.«²²⁹

Budući da niti jedna obiteljska situacija nije identična drugoj, niti je stupanj odgovornosti jednak u svim slučajevima, Papa moli pastire i vjernike da svaku situaciju detaljno razmotre (usp. AL 79), vođeni milosrdnom ljubavlju, koja uvijek nastoji razumjeti i oprostiti. Isto tako vodeći računa da se u pastoralnoj brizi nikada ne udalje od zahtjeva istine i evanđeoske ljubavi, niti od Crkvenoga nauka i tradicije (usp. *Isto*, 301).

U *Amoris laetitia* postoji stvarnost: muškarci, žene, zajednice sa svojim prednostima i nedostacima, tragedijama i snovima (usp. *Isto*, 57). Ta stvarnost poziva Crkvu na obnovu. Dakle uočljiva je novost enciklike koja naglasak stavlja na praćenje obitelji (usp. *Isto*, 200), osoba koje su ostavljene, odvojene, rastavljene i trude se živjeti svoj poziv u teškim te složenim vremenima. Crkva i njezini pastiri trebaju uključiti sve u život crkve, pomoći im da svatko otkrije osobni način sudjelovanja u crkvenoj zajednici (usp. *Isto*, 297), biti blizu svakoj osobi koja trpi bez obzira na situaciju u kojoj se nalazi, pružajući im poput svjetionika svjetlo povjerenja i nade kako bi rasvijetlili one koji su izgubili smjer ili se nalaze usred oluje (usp. *Isto*, 291).

Amoris laetitia jamči osobama koje su rastavljene i ponovno civilno vjenčane, da se Crkva i njezini službenici brinu za njih i njihovu stvarnu situaciju. Trebaju se osjećati kao dio Crkve, a ne izoliranima (usp. *Isto*, 243). Iako još u potpunosti ne mogu sudjelovati u sakramentalnom životu Crkve, potiče ih se aktivno sudjelovati u životu zajednice (usp. *Isto*, 297).

Djeca su važan i sastavni dio svake obitelji, a »...roditelji su prvi odgovorni za odgoj svoje djece. Stoga je domaće ognjište osobito prikladno za odgoj u krepostima« (KKC 2223). U sedmome poglavlju posvećenomu odgovornome roditeljstvu i odgoju djece u obitelji prepoznaje se katehetska i pastoralna specifičnost pobudnice, jer do sada ni jedan od službenih dokumenta opće Crkve nisu posvećivali toliko brojeva konkretnome problema (vjerskoga) odgoja djece u obitelji kao što to čini *Amoris laetitia*.²³⁰ Liječeći rane roditelja i pomažući im duhovno, činimo

²²⁹ *Isto*.

²³⁰ Usp. Jadranka GARMAZ – Antun VOLENIK, Pastoralno i odgojno – katehetski naglasci sedmog i osmog poglavlja posinodalne pobudnice *Amoris laetitia*, u: *Obnovljeni život*, 72 (2017.) 1, 96.

također dobro djeci, koji trebaju obiteljsko lice Crkve koja ih podržava u traumatskim iskustvima. Zadaća je pastoralna obitelji je osnažiti ljubav i pomoći u zacjeljivanju rana, na način da se može spriječiti rastavljanje i razjedinjavanje obitelji (usp. AL 246).

Papa Franjo ne zaboravlja osobe koje su posebno ranjive. Među njima su obitelji koje trebaju našu pomoć: siromašni, beskućnici, izbjeglice, žrtve nasilja, bolesnici, ovisnici, samohrani očevi i majke (usp. *Isto*, 43-47). Svatko od njih ima svoju obiteljsku povijest. Put je Crkve je ne osuditi nikoga od njih i izliti Božje milosrđe na sve osobe koje ga traže iskrena srca (usp. AL 296). Stoga, praćenje je i razlučivanje nužno za pastoralnu djelatnost Crkve, ne samo onih obitelji koje trpe zbog rastave uz nužnu primjenu za svaki bračni par i svaku obitelj. Pastoral ne bi trebao biti statičan, nego kreativan i poletan, odnosno prožet iskoracima koji omogućavaju objavu Božje pedagogije milosti svakome čovjeku.²³¹

Željeni je plod pobudnice nova perspektiva, pastoral koji sve ujedinjuje i potiče kršćane odrediti visko ciljeve punine kršćanskoga života. Za veliki će većinu vjernika ova pobudnica biti poticaj da ponovno otkriju ljepotu i radost obiteljske ljubavi koja je podržana od Božje ljubavi i njezin je odsjaj. Može im pomoći da žive svoj obiteljski poziv i nadvladaju teškoće s povjerenjem u milosrdnu pomoć Božju.

Osim toga, ova pobudnica je za svakoga kršćanina izazov biti suosjećajan u složenim i bolnim obiteljskim situacijama (usp. *Isto*, 312). Sveti Otac želi da se izranjenima približimo bez osuđivanja, kako bi mogli upoznati snagu Kristove blagosti (usp. *Isto*, 308) i ljubavi Božje prema svakoj osobi ponaosob (usp. *Isto*, 311.).

2.2.4. Dokumenti Hrvatske biskupske konferencije o braku i obitelji

Društvene su promjene u Republici Hrvatskoj početkom devedesetih godina prošloga stoljeća, ostavile tragove i u crkvenome životu te njezinom pastoralno-katehetskome djelovanju. Povijesno nasljeđe i suvremeni izazovi dovode pojedinca, ali i obitelj u nesklad između vjere i ostalih dimenzija života. Stoga, katehezi odrasloj u kršćanskoj zajednici treba posvetiti najveću brigu, i to takvoj katehezi koja odraslima »omogućuje da aktivno i stvaralački sudjeluju u traženju i vlastitom izricanju svojih temeljnih općeljudskih i vjerničkih pitanja u svjetlu Evanđelja« (RNE 13). Stoga, Hrvatska biskupska konferencija je imajući u vidu trenutnu

²³¹ Stanislav ŠOTA, Pastoralno djelovanje s rastavljenima i civilno vjenčanima prema pobudnici *Amoris laetitia*, 299.

situaciju vjernika izdala dokumente namijenjene katehezi odraslih. Iako je samo jedan od njih izravno usmjeren na pastoral braka i obitelji, svi ostali pretpostavljaju obitelj kao nositeljicu kateheze.

2.2.4.1. *Pristup odraslih u kršćanstvo. Upute za ostvarivanje katekumenata u našim prilikama*

Jačanjem se demokracije u Hrvatskom društvu devedesetih godina prošloga stoljeća mnogi ljudi opredjeljuju za kršćanstvo i traže da budu primljeni u Katoličku Crkvu. Kako bi se to ostvarilo potrebno je da budu kršteni, a prije toga moraju proći razdoblje katekumenata. Zbog toga hrvatski biskupi pružaju pomoć pastoralnim djelatnicima izdajući Upute za ostvarivanje katekumenata u našim prilikama koje su nazvane *Pristup odraslih u kršćanstvo*.²³²

Političke su prilike prošloga stoljeća doprinijele da dvije generacije ljudi nisu krštene, ili su primile samo neke od sakramenata kršćanske inicijacije. Mnoge od tih osoba još nisu ostvarile svoju bračnu zajednicu, ali mnoge su u braku i imaju svoju djecu, te se činom pristupanja Katoličkoj Crkvi odlučuju za osobno krštenje, ali i za krštenje svoje djece. Iako ovaj dokument, ne govori izravno o pastoralu obitelji, upravo je iz ovih razloga ovdje naveden.

Kada se dođe do roditelja i njima omogući cjelovitost pristupa sakramentima i nadvlada religijska neobrazovanost, onda će biti lakše i djelotvornije u našim župnim zajednicama ostvariti vjersku pouku i angažiranost djece i mladih.²³³

2.2.4.2. *Smjernice hrvatskih biskupa o pastoralnoj skrbi osoba s invaliditetom*²³⁴

»Nastavljajući djelo Isusa Krista, milosrdnoga prijatelja bolesnika, Crkva je od svojih prvih dana, neprekidno i posvuda djelovala kao zaštitnica slabih, zapostavljenih, ugroženih i

²³² Upute su donesene iz triju razloga: 1. zbog nesnalaženja dušobrižnika u služenju Rimskim obrednikom *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, 2. zbog neujednačenog provođenja katekumenata s obzirom na njegovo trajanje, sadržaj katehetskih pouka te liturgijsko izvođenje, 3. zbog povećanog broja kandidata za katekumenat u novonastalim društvenim prilikama u Republici Hrvatskoj, usp. HBK, *Pristup odraslih u kršćanstvo. Upute za ostvarivanje katekumenata u našim prilikama* (8. IX. 1993.), Zagreb, 1993., 7-8.

²³³ Usp. Josip ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća. Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastorala u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 2009., 108.

²³⁴ Smjernice su donesene na devetom plenarnom zasjedanju HBK (od 12. do 14. ožujka) 1996., usp. <https://ika.hkm.hr/novosti/priopcenje-za-tisak-s-devetog-plenarnog-zasjedanja-hbk-od-12-14-ozujka-1996-te-smjernice-za-pastoralnu-skrb-o-osobama-s-poteskocama-u-razvoju/> (15. VII. 2019.).

prikraćenih osoba.«²³⁵ Posebno polje rada i pružanja pastoralne skrbi župna zajednica ostvaruje prema obiteljima osoba s teškoćama u razvoju. Neke obitelji, pogotovo one bez snažnije vjere, doživljavaju hendikep svojih članova kao težak i nepodnošljiv teret te tek s vremenom otkrivaju da je takva osoba zapravo dar.²³⁶ Osoba s hendikepom može dovesti do narušavanja odnosa među članovima obitelji i opteretiti cjelokupni obiteljski život.

Osoba s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, kao i svaka druga osoba, je dar. Ona kao osoba je dar obitelji u kojoj započinje živjeti i razvijati se. Darovana je društvu, a preko društva i Crkvi, tj. župnoj zajednici kako bi s drugim osobama izgrađivale svoju ljudskost, duhovnost, religioznost, što nije uvijek baš lako ostvariti.²³⁷ Župna zajednica bi trebala biti mjesto gdje će se provoditi pastoralna skrb obitelji osoba s teškoćama u razvoju i gdje će se one, zajedno sa svojim obiteljima, osjećati kao kod kuće.

Opći direktorij za katehezu naglašava kako svaka kršćanska zajednica drži da su Gospodinu najmilije one osobe koje trpe fizičko ili mentalno oštećenje, ili ostale oblike tegoba, osobito među maloljetnicima. Povećana društvena i crkvena svijest te neosporni napredak posebne pedagogije omogućuju da obitelj i druga odgojna mjesta tim osobama danas mogu pružati primjerenu katehezu na koju imaju pravo.²³⁸

Hrvatski biskupi u Smjernicama o pastoralnoj skrbi osoba s invaliditetom u slabima i potrebnima vide djecu i mlade s teškoćama u razvoju, ranjene hrvatske branitelje, te osobe s umanjenim psihofizičkim sposobnostima, bilo od rođenja ili kakvoga nesretnog slučaja.²³⁹ Izriče se pohvala župama i Caritasima pojedinih biskupija koji ulažu te doprinose radu s osobama s invaliditetom uz poticanje da se osobe s invaliditetom aktivno uključe u život župne zajednice, te da im se u prostore župe i ostalih crkvenih institucija omogući i olakša pristup.²⁴⁰

²³⁵ Smjernice hrvatskih biskupa o pastoralnoj skrbi osoba s invaliditetom, u: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 4 (1996.) 1, 5.

²³⁶ Usp. Josip ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća. Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastorala u Republici Hrvatskoj*, 211.

²³⁷ *Isto*, 193.

²³⁸ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Zagreb, 2000., br. 189., (dalje: ODK).

²³⁹ Usp. Smjernice hrvatskih biskupa o pastoralnoj skrbi osoba s invaliditetom, 5.

²⁴⁰ *Isto*, 6.

2.2.4.3. Pismo biskupa HBK povodom Dana života 6. veljače 2000.

Svako je začeto dijete osoba i dar za roditelje od Boga Stvoritelja. Prema tome, od prvoga trenutka svog postojanja to biće zahtijeva u svojoj cjelokupnosti bezuvjetno poštovanje i odnos kakav dugujemo ljudskom biću uvažavajući i poštujući sva njegova prava. Hrvatski biskupi su povodom Dana života u godini Velikog jubileja posvetili posebnu pozornost životu kao Božjem daru.²⁴¹ Istaknuli su da se u Hrvatskoj neprijateljstvo naspram životu najdrastičnije pokazuje u relativno malom broju rođene djece i veoma velikom broju pobačaja.²⁴² Poštivati nerođeni život, može samo onaj koji poštuje rođenoga čovjeka. Socijalna nepravda, nezaposlenost, uskraćene plaće su grijesi protiv života koji u temeljima ugrožavaju egzistenciju obitelji i društva uopće. Kršćanski pogled ne bi bio potpun kada bi se zaustavio samo na ljudskom životu jer i svaki drugi život, kao i sva stvorenja, odraz su Božje milosti i mudrosti. Zbog toga je naš odnos prema drugim živim bićima na svoj način pokazatelj i našega odnosa prema ljudskom životu.²⁴³ Crkva zajedno sa svojim pastirima neumorno podižu glas protiv 'kulture smrti' pozivajući kršćane da izaberu život jer je životu cijena previsoka te da bi ljudi živjeli, umro je Božji Sin.²⁴⁴

2.2.4.4. Župna kateheza u obnovi župne zajednice

Obitelj je mjesto gdje se životom, primjerom i poučavanjem razvija religioznost kod svih članova obitelji, posebno kod djece. Tempo i načini života unutar same obitelji te u odnosima obitelji prema ostalim institucijama društva, doprinosi konkretnom (ne)ostvarenju vjerskoga odgoja i života. Upravo zbog ove situacije obiteljskoga života modernoga vremena »...potrebno je unutar župne zajednice uložiti snage za sustavan rad s obiteljima kako bi obitelji mogle što bolje izvršavati svoje poslanje u Crkvi.«²⁴⁵ Kateheza nije potrebna samo za određena životna

²⁴¹ Usp. Pismo biskupa HBK povodom Dana života, 6. veljače 2000., u: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 12 (2000.) 1, 13.

²⁴² Usp. *Isto*, br. 3.

²⁴³ *Isto*, br. 4.

²⁴⁴ *Isto*, br. 5.

²⁴⁵ Josip ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća. Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastorala u Republici Hrvatskoj*, 116.

razdoblja, nego prati čovjeka cijeli život i može mu pružati sadržaje vjere za kvalitetno ostvarivanje njegova međuljudskoga i vjerničkoga života.²⁴⁶

Razvitak dostojanstva konkretne župne zajednice mogao bi biti putokaz u rješenu mnogih problema. Najprije onih koji se odnose na uključivanje vjernika laika u pastoral i rad župne zajednice. Tom su razvitku željeli pridonijeti hrvatski biskupi izdajući dokument *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*. On vidi župnu zajednicu kao »...najznačajnije mjesto u kojem se oblikuje i očituje kršćanska zajednica« (ODK 257).

Pozitivna je karakteristika plana i programa *Župna kateheza u obnovi župne zajednice* oživljavanje malih zajednica u kojima bi se čovjek trebao kvalitetno razvijati u svim svojim ljudskim dimenzijama. *Župna kateheza* doprinosi da što više deklariranih katolika, među kojima su mnoge obitelji, napusti površnu, tradicionalnu i formalističku religioznost te da zaživi religioznost temeljenu na osobnom uvjerenju. Da se to može ostvariti, nude se i dva pastoralna puta.²⁴⁷ Prvi se put naziva dobna kateheza, a drugi kateheza posebnih, interesnih zajednica, živih vjerničkih krugova.²⁴⁸ Kateheza je interesnih zajednica u pastoralnome je kontekstu nazvana „Hrvatski projekt.“²⁴⁹ Nažalost, možemo utvrditi činjenicu kako je taj model zaživio u vrlo malome broju župnih zajednica, iako postoje hvalevrijedni primjeri njegova oživotvorenja.²⁵⁰

2.2.4.5. *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*

Hrvatski biskupi upućuju 2002. godine »Svima koji su na bilo koji način uključeni u pastoralno djelo naše Crkve«²⁵¹ pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća "Na svetost pozvani". Obitelj je najveći saveznik i odgovorni sudionik prenošenja tradicije, a s njom i vjere, onoga što je vrijedno i važno kako za aktualnu obiteljsku i nacionalnu stvarnost, tako i za budućnost.²⁵²

²⁴⁶ Usp. Emilio ALBERICH – Ambroisem BINZ, *Odrasli i kateheza. Elementi katehetske metodologije za odraslu dob*, Zagreb, 2002., 111.

²⁴⁷ Usp. HBK – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, (17. IX. 2000.), Zagreb – Zadar, 2000., br. 40.

²⁴⁸ Usp. *Isto*, br. 73-93.

²⁴⁹ Biljana ČIČKOVIĆ – Ivo DŽINIĆ, *Od obitelji do crkvenih zajednica i pokreta u Hrvatskoj*, u: *Nova prisutnost 7* (2009.) 1, 44.

²⁵⁰ Nikola VRANJEŠ, *Pastoral danas. Izabrane teme iz pastoralne teologije*, Zagreb, 2013., 281.

²⁵¹ HBK, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*, Zagreb (15. VIII. 2002.), Zagreb, 2002., br. 3.

²⁵² Pero ARACIĆ - Ivo DŽINIĆ, *Mladi roditelji o Bogu, Crkvi i odgoju*, Đakovo, 2013., 75.

Prave kršćanske obitelji nema u tom smislu da postoji neki model s kojim bismo se trebali pokušati suobličiti. Budući da ne postoje dvije identične osobe, ne postoje ni dvije identične obitelji. Svaka je osoba pozvana živjeti ljubav prema Bogu na izvoran način. Sve su obitelji pozvane na svetost. Drugim riječima, sve su pozvane dopustiti Bogu da ih posvećuje kako bi postale mjesto na kojem svatko može postati svet. Primjer je roditelja jedno od najmoćnijih sredstava da bi djeca rasla u ljubavi prema Bogu. To nije primjer savršenih supružnika, nego supružnika koji si međusobno praštaju, kao i roditelja koji najprije pokušavaju i sami živjeti ono čemu uče svoju djecu.

Velik dio roditelja djece i mladih koji polaze na vjeronauk, nije u djetinjstvu prošao ni osnovni vjeronauk. Stoga, roditelji ne mogu pratiti djecu u odgoju u vjeri,²⁵³ a vjerska praksa u obiteljima je nedovoljna i često svedena na formalizam te tradicionalizam. Stoga, hrvatski biskupi u dokumentu "Na svetost pozvani" donose oblike katehizacije odraslih: katehizacija roditelja u povodu krštenja, prve pričesti i krizme njihove djece; katehizacija katekumena, katehizacija onih koji preuzimaju ili obnašaju neku službu u poslanju Crkve, u društvenome i političkome životu, na području znanosti, gospodarstva, medicine i kulture; katehizacija prije ženidbe, u slučaju bolesti, smrti i sl.²⁵⁴ Cilj svake kateheze odraslih treba biti postizanje zrelosti vjere kojom se mogu prihvaćati i osmišljavati razne životne situacije u kojima oni žive, kao i dužnosti koje u obiteljskome i društvenome životu obnašaju.²⁵⁵

2.2.4.6. *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*

Zanimanje i briga crkvene zajednice za bračni i obiteljski život, za njegovu kvalitetu i zdravlje, pripada samome poslanju Crkve. Zbog toga su hrvatski biskupi izdali *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj* koji kao najznačajniji dokument o pastoralu braka i obitelji, »Predstavlja sintezu razmišljanja, djelovanja te stečenih iskustava unutar Crkve u Hrvata u novijem vremenu, ali i zacrtava domišljen program pastoralnim djelatnicima u pastoralu te samim obiteljima ukazuje kako će biti aktivni čimbenici pastorala.«²⁵⁶ U njemu hrvatski biskupi

²⁵³ Josip ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća. Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastorala u Republici Hrvatskoj*, 183.

²⁵⁴ Usp. HBK, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*, br. 29.

²⁵⁵ *Isto*.

²⁵⁶ Veronika RELJAC, *Brak i obitelj u svjetlu pohoda Benedikta XVI.*, u: *Riječki teološki časopis*, 39 (2012.) 1, 3.

nude crkvenim zajednicama pastoralne kriterije djelovanja za rad s bračnim drugovima i članovima obitelji.

Pastoral bi braka i obitelji trebao ići za tim da vjernici shvate kako je »...bračni i obiteljski život te poslanje u crkvi i u svijetu, poziv i poslanje kojim supruzi i cijele obitelji svjedoče za Krista.«²⁵⁷ Zadaća je kršćanskih supružnika svjedočiti život u Duhu, zalagati se za kršćanski odgoj djece prateći ih na putu kršćanske inicijacije i pripremom za sakrament ženidbe sudjelovati u obiteljskoj i župnoj katehezi promičući evangelizaciju drugih obitelji i bračnih parova. Nadalje sudjelovati u pastoralnom programiranju i izgradnji župne zajednice kojoj pripadaju.²⁵⁸ Posebnu pažnju Direktorij posvećuje pripravi za brak, te posliježenidbenom pastoralu brinući se da i za brakove u teškim i neregularnim situacijama treba vrijediti načelo »...vjernost Bogu i vjernost čovjeku«.²⁵⁹

Djelokrug je toga pastoral primarno određen različitim etapama života koje prolaze bračni parovi i obitelj, što uvjetuje pastoral zaručnika i pripravu za brak, promociju i vođenje obiteljskih skupina, pripravu roditelja za prihvaćanje novoga života, krštenje te praćenje sve vrijeme kršćanske inicijacije djece, odnosno prisutnost uz obitelji koje ne mogu imati vlastitu biološku djecu. Pastoral je obitelji toliko zahtjevan da traži osobitu edukaciju vezanu uz crkvenu praksu svih onih koji mu se posvećuju. Ona treba biti teološko-duhovna i psihološko-društvena, tj. sposobna pružiti znanje o međuljudskoj komunikaciji, upoznati seksualnost prema kršćanskoj antropologiji, psihologiju braka i roditeljstva, tendenciju aktualne kulture seksualnosti i ljubavi te sposobnost kritičkoga čitanja pedagoške upotrebe poruka medija. Direktorij poziva da se ustroje određena tijela za pastoral braka i obitelji na razini pojedinih biskupija, pastoralnih regija, dekanata i pojedinih župa.

2.2.4.7. Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici

Promišljajući o pastoralnoj skrbi i poslanju Crkve u hrvatskome društvu naši su biskupi na svome Izvanrednom plenarnom zasjedanju u Zagrebu 21. siječnja 2008. odobrili Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici. Značajan je jer pokriva sva bitna područja liturgijskoga

²⁵⁷ HBK, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj* (1. IX 2002.), Zagreb, 2002., br. 50.

²⁵⁸ Veronika RELJAC, Opseg i izvoditelji obiteljskog pastoral, u: Ivo DŽINIĆ – Ivica RAGUŽ (ur.), *Iščekivati i požurivati dolazak Dana Božjega. Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Peri Aračiću prigodom 65. obljetnice života*, Đakovo, 2009., 397.

²⁵⁹ HBK, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 58.

pastorala²⁶⁰ i ostvarivanja bogoštovlja, što je vrhunac kojemu teži djelatnost Crkve i izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga.²⁶¹ Čitav je dokument usmjeren prema župnoj zajednici kao osnovnoj teritorijalnoj ćeliji Crkve koja svoju aktivnost provodi preko različitih manjih zajednica i skupina vjernika. Oni to čine prije svega primjerom kršćanskoga življenja, pravilnim poticajima i preuzimanjem nekih služba na temelju sakramenta krštenja i potvrde. Vjernike-laike treba o tome dostatno poučiti kako bi mogli dostojno i dolično obavljati određene službe te zaduženja u pastoralu sakramenata.²⁶²

Obitelj kao zajednica u svome je vjerničkome hodu bitno usmjerena na primanje sakramenata u svojoj župnoj zajednici, a ta usmjerenost je posebno vidljiva kod primanja i sudjelovanja u sakramentima kršćanske inicijacije te u sakramentu ženidbe.

Prvi je susret čovjeka sa sakramentima u redovitim prilikama trenutak kada roditelji traže od crkvenoga službenika krštenje za svoje dijete. Mnogi od njih nisu dovoljno poučeni o samoj kršćanskoj vjeri, niti su svjesni značenja i učinaka sakramenta krštenja. Također sve više bračnih parova koji traže krštenje za svoje dijete, a s crkvenoga stajališta žive u nesređenim brakovima.²⁶³ Direktorij preporučuje predkrsnu katehezu za roditelje i kumove djeteta koja bi uključivala susrete pripreme za krštenje s ciljem da se roditelji ponovno sretnu s kršćanskome zajednicom, otkriju svoj krštenički identitet i porastu u vjeri.²⁶⁴ Nije dovoljno pripremiti katehezu za roditelje i kumove prije samoga krštenja, već ih pastoralno pratiti i nakon krštenja. »Ta praksa trenutno kod nas ne postoji.«²⁶⁵

Sakrament je potvrde sakrament koji potvrđuje krsnu milost. Na žalost, često smo svjedoci, da, umjesto da bude sakrament kršćanske zrelosti, on se pretvara u trenutak raskida sa župnom zajednicom. Zbog toga, veoma je važno da se za vrijeme pripreme na krizmu u nekoliko susreta neposredno i odgovorno uključe roditelji jer je obitelj uvijek prvo i nenadomjestivo ozračje koje odgaja u vjeri i kršćanskome svjedočenju.²⁶⁶

Prigodom su proslave Branimirove godine u Ninu 1979. godine hrvatski biskupi proglasili da hrvatska katolička obitelj dnevno moli i nedjeljom slavi misu. Sudjelovanje je na

²⁶⁰ U središtu se razmatranja nalazi bogoslužje sakramenata po metodi: prosudba stanja, teološko-pastoralne smjernice za pripravu, slavlje i život. Usp. HBK, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici* (21. I. 2008.), Zagreb, 2008. br. 13.

²⁶¹ Usp. Marko BABIĆ, Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici, u: *Služba Božja*, 48 (2008.) 3, 336.

²⁶² Usp. HBK, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, br. 11.

²⁶³ *Isto*, br. 37.

²⁶⁴ Usp. *Isto*, br. 45.

²⁶⁵ *Isto*, br. 54.

²⁶⁶ Usp. *Isto*, br. 67.

nedjeljnoj misi povijesno stvorilo duhovni identitet našega naroda.²⁶⁷ Velika je zadaća i odgovornost roditelja da djecu dovode na euharistijsko slavlje i da, posebno u razdoblju pripreme za prvu pričest budu živi svjedoci vjere, kako bi djeca postala što svjesnija značenja euharistijskoga slavlja.²⁶⁸

Već je mnogo puta navedeno kako obitelj, a s time i kršćanski brak, prolazi teška iskušenja izazvana raznim društvenim i socijalnim uvjetovanostima. Rastava braka, brakovi sklopljeni pred državnim činovnikom, izvanbračne zajednice, istospolni brakovi, samo su neki od gorućih problema s kojima se suočava pastoral sakramenata. Zbog tog Direktorij razrađuje trostruku pripremu za slavlje sakramenta ženidbe – daljnju, bližu i neposrednu.²⁶⁹ Činom vjenčanja ne prestaje briga i odgovornost župne zajednice za bračne drugove. Kako bi im se pomoglo u rastu međusobne ljubavi i zajedništva, bilo bi potrebno uključiti ih u posliježenidbeni pastoral. Zadaća je Crkve da mlade ljude odgoji odgovorno živjeti svoju bračnu ljubav zbog njezina zahtjeva zajedništva i služenja životu, kao i da »...usklađe prisnost obiteljskoga života s odgovornom zadaćom koju svi imaju u izgradnji Crkve i ljudskoga društva.«²⁷⁰

2.2.4.8. Za život svijeta. Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj

Obitelj je prvo i privilegirano mjesto životnoga ostvarenja i posvećenja. Čvrsti argumenati govore u prilog činjenici da su brak i obitelj od egzistencijalne važnosti za opstojnost čovjeka i kršćansku vjeru. Zato je »...iznimno važno da vjernici-laici ostvaruju sudjelovanje u kršćanskome poslanju upravo u tom, za njih tako specifičnome području.«²⁷¹ Hrvatski su biskupi svjesni ove stvarnosti predali svim članovima Crkve pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika "Za život svijeta" u nadi da će one potaknuti potrebne aktivnije i izričitije uključivanje vjernika laika u ostvarivanje poslanja u hrvatskome narodu.²⁷² Ulogu je vjernika laika posebno

²⁶⁷ Usp. *Isto*, br. 80.

²⁶⁸ Usp. *Isto*, br. 113.

²⁶⁹ Usp. *Isto*, br. 215.

²⁷⁰ *Isto*, br. 224.

²⁷¹ HBK, *Za život svijeta. Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj* (21.V. 2012.), Zagreb, 2012. br. 39.

²⁷² Usp. HBK, *Za život svijeta. Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj*, 9.

istaknuo Drugi vatikanski koncil, ali zbog političkih okolnosti naša Crkva nije bila u mogućnosti u potpunosti provesti koncilске smjernice.²⁷³

Dokument polazi od suodgovornosti svih članova Božjeg naroda i želi pomoći vjernicima--laicima, suradnicima u evangelizaciji svijeta da u novim okolnostima što bolje izvrše svoju odgovornost za poslanje primljeno na krštenju. U trećemu je poglavlju dokumenta opisano deset područja suodgovornosti za djelovanje vjernika laika.²⁷⁴ Prvo je područje dostojanstvo ljudske osobe i njena prava, odnosi se na cjelokupnu kršćansku antropologiju s njenim temeljnim istinama koje su pretočene u načela kršćanskoga življenja. U to područje spada zaštita ljudskoga života od začeca do naravne smrti.²⁷⁵ Drugo područje je brak, obitelj, odgoj, i osobito poslanje žene.²⁷⁶ Četvrto poglavlje dokumenta donosi konkretne modele ostvarivanja suodgovornosti vjernika laika u poslanju Crkve.²⁷⁷

2.2.4.9. *Muško i žensko stvori ih*

Crkva je uvijek nastojala pratiti svoje vjernike kako na duhovnome području, tako i na kulturnome, sociološkome i ostalim dimenzijama života. U svjetlu su novih ideologija biskupi Hrvatske uputili su javnosti svoju poruku u dokumentu "Muško i žensko stvori ih". To je poruka Hrvatske biskupske konferencije o tzv. rodnoj ideologiji²⁷⁸ u kojoj biskupi ističu: »Želimo ovom porukom skrenuti pozornost upravo na tu radikalnu i u krajnjoj liniji veoma nehumanu revoluciju, revoluciju koju se pokušava, kao širu lepezu "kulture smrti", na sve načine usaditi u

²⁷³ Više o ulozi i poslanju vjernika laika u Katoličkoj Crkvi u: AA; IVAN PAVAO II. *Christifideles laici – Vjernici laici, O pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu* (30. XII. 1988.), Zagreb, 1997 (dalje: ChL).

²⁷⁴ Usp. HBK, *Za život svijeta. Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj*, br. 34-52.

²⁷⁵ Usp. *Isto*, br. 34-37.

²⁷⁶ Tendencije redefiniranja braka, obitelji, spolnoga identiteta, nastanka života i njegovoga nasilnog prekida, reproduktivnih i odgojnih prava te prava djece predstavljaju sve veće probleme i izazove na koje je cijela Crkva pozvana odgovoriti promicanjem izvorne i cjelovite istine o životu, braku i obitelji. Usp. *Isto*, br. 38-41.

²⁷⁷ Svoju suodgovornost vjernici laici mogu izražavati na osobnoj, obiteljskoj, profesionalnoj, društveno-kulturnoj, umjetničkoj i političkoj razini. Usp. *Isto*, br. 53-93. Vjernik je pozvan djelovati svojom profesijom, obiteljskim životom i društvenome angažiranošću. Također, očuvanjem je svetosti braka potrebno boriti se protiv suvremenih tendencija poput redefiniranja obitelji, braka i roda. Usp. *Isto*, br. 55-60.

²⁷⁸ Radikalno odvajanje spola i roda tvori teorijsko uporište rodne ideologije. Muški i ženski rod, u tumačenju te ideologije, razvija se unutar određenoga društvenog konteksta. Kao takav, podliježe različitim socijalnim i drugim utjecajima. Prema tome, dva roda, muški i ženski nisu čovjeku prirodno urođeni, već su mu na neki način umetnuti. Usp. HBK, *Muško i žensko stvori ih. Poruka biskupa Hrvatske biskupske konferencije* (15. X. 2014.), Zagreb, 2014., 10.

ljudsko društvo s ciljem da se posve izmijene ne samo temelji zajedničkoga života i njegove nosive vrijednosti, nego i sam čovjek.«²⁷⁹

Rodna ideologija se ne uvodi odjednom, nego korak po korak. Kako bi se to postiglo, promicatelji rodne ideologije usredotočuju se na ona područja u kojima ta svijest spontano niče i razvija se. To su brak i obitelj. Te se naravne institucije pokušava relativizirati slijedeći psihološko-pedagoški zakon postupnosti. S tim se ciljem poduzimaju različite inicijative kojima je cilj odvojiti djecu od njihovih obitelji i od utjecaja obiteljskoga odgoja.²⁸⁰

Najbolji je odgovor na izazov nove ideologije autentičan navještaj i življenje evanđelja jer je učvršćivanje svijest kršćanina o njegovu čovještvu kakvo je izišlo iz ruku Božjih najbolja zaštita protiv mentaliteta i duha rodne ideologije.²⁸¹ Na kraju poruke, biskupi se obraćaju hrvatskoj mladeži i svima do kojih će ova poruka doći, pozivajući ih da se čvrsto drže jedine ispravne definicije čovjeka iz Svetog pisma i Objave, da prema njoj žive, a svaku drukčiju, lažnu i čovjeka nedostojnu, odlučno odbacuju.²⁸²

2.2.4.10. *Da vaša radost bude potpuna*

Tijekom je Osmoga pastoralno-katehetskog kolokvija za svećenike, koji je održan 26. i 27. veljače 2019. godine u Nadbiskupijskome pastoralnom institutu u Zagrebu, predstavljen dokument Hrvatske biskupske konferencije – *Da vaša radost bude potpuna*. Dokument koji je nastao zajedničkim trudom svećenika i vjernika laika.

Hrvatski biskupi, imajući pred sobom »nutarnji rast Crkve« svjesni su da „njezino suglasje s Božjim naumom bitno ovisi o katehezi.«²⁸³ Dokument, uzimajući u obzir dosadašnja evangelizacijsko-katehetska nastojanja u fokus stavlja i promišlja sadašnji trenutak te nove izazove u promijenjenim okolnostima (s obzirom na dokument *Catechesi tradendae*) uvjetovane kulturnim i društvenim zbivanjima. Ovaj dokument obuhvaća sveukupnu katehezu i njena ostvarenja u koherenciji s ostalim područjima pastorala. Sadržajno je dosta opsežan te petodijelna i temeljito se oslanja na prijašnje izdane dokumente, ponovno promišlja, namjenjuje te daje temeljne katehetske i metodološke postavke, kao i smjernice za organizaciju i

²⁷⁹ Isto, 7.

²⁸⁰ Isto, 13.

²⁸¹ Usp. Isto, 24.

²⁸² Isto, 26.

²⁸³ Usp. HBK, *Da vaša radost bude potpuna*, Iv 51,11. *Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima* (12. IV. 2018.), Zagreb, 2018., uvodne napomene, str.13.

usklađivanje navještaja i kateheze na svim crkvenim razinama. Izuzetno je važan za novo razumijevanje župne kateheze, pa smo mu stoga i posvetili dostojnu pažnju.

Na samome početku dokument potvrđuje bogatu katehetsku djelatnost Crkve u vrijeme komunističkoga društvenog sustava što se daje iščitati iz dokumenta *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri*. Temeljne smjernice o obnovi religioznoga odgoja i kateheze²⁸⁴, koji i danas može pomoći u obnovi vjerskoga odgoja i kateheze jer uvođenjem vjeronauka u škole, zanemarena je župna kateheze i negdje je čak nema pa ju je potpuno zamijenio vjeronauk u školi. Uvođenje je vjeronauka u školu iziskivalo ponovno promišljanje o cjelokupnome odgoju u vjeri u župnoj zajednici.²⁸⁵ Tim više jer je školski vjeronauk i obiteljski odgoj preuzeo inicijacijsku zadaću, što je promijenilo zadaću i narav župne kateheze.²⁸⁶ Suvremeni čovjek u eri globalizacije, razvoja digitalne tehnologije i pod utjecajem relativizacije te stavljajući u središte vlastiti "ja" unatoč mnogim pobjedama gubi osjećaj za najveće vrednote i za sâm život.²⁸⁷ Stoga, potreba je 'razgranate kateheze' postala nužnom, kako bi pružala cjeloviti odgoj kao i usmjeravanje čovjekovoga oslanjanja na Krista koji jedini može ispuniti sva njegova očekivanja i nadanja. Dakle, poziva sve koji su odgovorni za novu evangelizaciju da svijetu pristupe s odlučnošću, a u svim izazovima prepoznaju Božji poziv na svjedočenje.²⁸⁸ Papa Ivan Pavao II. je rekao kako nužno zaustaviti ili barem umanjiti rastakanje temeljnih vrednota, među njima i istinskoga poimanja braka i obitelji. Kako bi se to dogodilo uvjet je obnova kršćanskoga tkiva crkvenih zajednica.²⁸⁹ Također, upozoravaju se pastoralni djelatnici da se posvete među ostalim i prepoznavanju karizmi koje su prisutne među vjernicima-laicima kako bi i njihovo djelovanje doprinijelo novoj evangelizaciji te sveukupnoj katehizaciji.

Biskupska sinoda (2012.) u Poruci Božjemu narodu ističe da je evangelizacija u svojoj biti usmjerena predstavljanju ljepote i neprolazne novosti susreta s Kristom²⁹⁰, ali i dovođenje drugih Kristu. Evangelizacija je poslanje Crkve usmjerena svim ljudima.²⁹¹ Pozivajući se na

²⁸⁴ BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze*, Zagreb², 1992.

²⁸⁵ Usp. HBK, *Da vaša radost bude potpuna, Iv 51,11. Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*, br. 5.

²⁸⁶ Usp. *Isto*.

²⁸⁷ Usp. *Isto*, br. 6.

²⁸⁸ Usp. XIII. opća redovna biskupska sinoda, 7-28. listopada 2012. – Poruka Božjemu narodu; u *Službeni vjesnik Biskupije Krk*, 6 (2012.), br. 6.; u: <http://www.biskupijakrk.hr/wp-content/uploads/2014/08/Slu%C5%BEbeni-vjesnik-6-12.pdf> (13.05. 2020.)

²⁸⁹ Usp. HBK, *Da vaša radost bude potpuna, Iv 51,11. Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*, br. 8.

²⁹⁰ Usp. *Isto*, br. 11.

²⁹¹ Usp. EN 14.

dokument *Redemptoris missio* evangelizaciju treba shvatiti kao trajnu misiju.²⁹² Crkve koja svoje djelovanje očituje u trima pravcima: *missio ad gentes*, pastoralno djelovanje te situacija dalekih.²⁹³ Najveći naglasak novoj evangelizaciji dugujemo Ivanu Pavlu II. koji je o tome govorio već davne 1979. godine: »Nadošlo je vrijeme jedne nove evangelizacije, kao da se radi o drugo navještanju, iako je u stvarnosti uvijek isti.«²⁹⁴ Ipak, ta nova evangelizacija različita je po zanosu, metodama i izričajima, a veliku zadaću ima kateheza koja mora imati trajnu evangelizacijsku dimenziju. U 17. se broju dokument se poziva na prijašnje smjernice u vezi katehizacije (usp. CT 25), kao i evangelizacije (ODK 147). Sama kateheza nije više ograničena na pripremu za sakramente i ona sve više smatra odgojem u vjeri što se odnosi na trajan rast vjere, do punine, do što zrelije vjere.²⁹⁵ U postkoncilskoj se katehezi dogodio se značajan pomak u postupnosti odgoja u vjeri kojim se stječe iskustvo vjere koja se izgrađuje i potvrđuje ovisno o čovjekovoj dobi te sredini kojoj živi. Stoga, stavlja se naglasak na suradnju s Božjom milošću i ne može se sve prepustiti improvizaciji te čovjekovoj intuiciji.²⁹⁶ Bez obzira gdje se kateheza događa, obitelji kao Crkvi u malom, školi ili pak župnoj zajednici, ona je crkveni čin i zato je crkvena dimenzija važna u definiranju i zadaći kateheze.²⁹⁷ Za ostvarenje se evangelizacijsko-katehetskoga poslanja potrebno se otvoriti poticajima i nadahnućima Duha Svetoga, na što se pozivaju župne zajednice gdje se naviješta i uvodi u kršćanstvo po sakramentima kršćanske inicijacije. Kako naučava Drugi vatikanski koncil uloga Duha Svetoga je važna u poznavanju Boga koji dolazi u susret čovjeku (usp. LG 4, 12). Crkva mora u svome poslanju evangelizacije i katehizacije naglasiti na jednom mjestu temeljni sažetak kršćanske poruke koja je usredotočena na Božji plan spasenja.²⁹⁸ Dokumentom se, pozivajući se na Opći direktorij za katehezu, ističe važnost evanđeoske cjelovitosti, naspram utjelovljenje evanđeoske poruke s obzirom na povijesni trenutak i primatelje kateheze. Isto tako, nužno je posuvremenjivanje metoda i kateheza koje moraju biti u skladu s koncilskim i postkoncilskim dokumentima i shvaćanju

²⁹² IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio. Poslanje Otkupitelja. Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe* (7. XII. 1990.), Zagreb, 1991., br. 33.

²⁹³ Usp. HBK, *Da vaša radost bude potpuna, Iv 51,11. Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*, br. 13.

²⁹⁴ Usp. IKA, Papa Franjo pohodio Kolumbiju (12. IX. 2017.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/papa-franjo-pohodio-kolumbiju/> (10. VI. 2020).

²⁹⁵ U današnje je vrijeme sve prisutna sintagma „cjeloživotnog obrazovanja“ koja se odnosi na čovjekovo stjecanje raznih životnih i znanstvenih kompetencija. To isto možemo reći za rast u vjeri. Čovjekova vjera nije došla do punine ako je primio određene sakramente, već naprotiv, to ga na neki način upućuje na ono što Crkva čini – pomoći otkloniti poteškoće i olakšati proces buđenja i rast vjere koju čovjek svojim stavom zauzima u svakodnevnome životu - cjeloživotni rast vjere.

²⁹⁶ Usp. HBK, *Da vaša radost bude potpuna, Iv 51,11. Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*, br. 17.

²⁹⁷ Usp. *Isto*, 18.

²⁹⁸ Usp. HBK, *Da vaša radost bude potpuna, Iv 51,11. Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*, br. 24.

objave te vjere u cjelini. U tome se pogledu preporuča trajno proučavanje i produblјivanje dviju apostolskih pobudnica: *Evangelii nuntiandi* pape Pavla VI. te *Evangelii gaudium*²⁹⁹ pape Franje. U vrednovanju je katekumenta i njene dimenzije u katehezi, kao i pripravi mladih i odraslih za sakramente kršćanske inicijacije po dolasku demokracije, doprinio dokument hrvatskih biskupa *Pristup odraslih u kršćanstvo*³⁰⁰ koji je temeljen na prijašnjem dokumentu *Reda pristupa odraslih u kršćanstvo*³⁰¹ iz 1972. godine. No, važno je da bi trebala zaživjeti mistagoška dimenzija kateheze. Često smo svjedoci da poslije primljenoga sakramenta potvrde prestaje svaka kateheza. Dakle, važno je u današnje vrijeme govoriti o mistagogiji koja dolazi poslije sakramenata inicijacije, a njena kateheza se posvećuje zadaći susretanja s Bogom u konkretnim prilikama svakidašnjega života.³⁰² Također, treba voditi računa o dubljem shvaćanju i življenju liturgijske godine. Zbog toga se i očekuje da kateheza bude usmjerena posebno na 'jaka' liturgijska vremena, ali ne gubeći iz vida cjelokupno pashalno otajstvo. Središte liturgijskog slavlja na osobiti način je 'dies Domini' kojem je potrebno vratiti prvobitno dostojanstvo. Tu zadaću trebaju preuzeti svećenici koji se moraju više potruditi da euharistijska slavlja budu najvažnije evangelizacijsko mjesto, a onda i sam Dan Gospodnji u cjelini jedan od glavnih temelja župne kateheze.³⁰³ Ukoliko djelovanje Crkve želi biti cjelovito u svojem pastoralnom djelovanju mora voditi računa i o pastoralu te odgoju za crkvena zvanja, koje utoliko mora naći mjesta i na razini župnih zajednica. Stoga, svi su pozvani da se iznova vraćaju smjernicama Drugoga vatikanskog koncila, a napose dokumentima *Presbyterorum ordinis* i *Optatam totius*.

Dok prva dva poglavlja smještaju i tumače novu evangelizaciju u današnjim okolnostima, središnji dio dokumenta ističe važnost evangelizacije u promociji cjelovite osobe te župnu zajednicu kao izvorno mjesto rasta u vjeri. Naravno, u tome rastu treba voditi računa o katehetsko-pastoralnoj praksi u kojoj su se profilirala tri tipa pastoral:

- pastoral kojim se djeca i mladi pripremaju za sakramente, što prema praksi i pokazateljima ima negativne konotacije jer se nakon primanja sakramenta ne ulazi u otajstvo vjere, nego se mladi udaljavaju od praktičnoga življenja vjere;

²⁹⁹ FRANJO, *Evangelii gaudium. Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2013. (dalje: EG).

³⁰⁰ HBK, *Pristup odraslih u kršćanstvo. Upute za ostvarivanje katekumenata u našim prilikama*, Zadar, 1993.

³⁰¹ SVETI ZBOR ZA BOGOŠTOVLJE, *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, Zagreb, 1974.

³⁰² Usp. HBK, *Da vaša radost bude potpuna, Iv 51,11. Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*, br. 30.

³⁰³ Usp. *Isto*, br. 34.

- pastoral gdje se u proces kršćanske inicijacije uključuje obitelj/roditelji i traže se novi oblici kateheze koje uključuju mlade i djelom odrasle, no dio vjernika traži više te se uključuje u duhovne pokrete gdje dobiva ono što ne nalazi u župnoj zajednici;
- pastoral u koji se uvode temeljne promjene koje idu prema zrelijoj vjeri, kaka bi se pobudila suodgovornost za vjeru zajednice uz eklesiološko zajedništvo koje uključuje i distancirane.

Govoreći o župnoj zajednici dokument je prikazuje kao obitelj koja odgaja, majku koja rađa djecu u kršćanskoj vjeri te ih trajno podupire.³⁰⁴ Kada smo govorili o župnoj katehezi, nekako su u središtu katehizacije bila djeca i mladi te njihova priprema za sakramente kršćanske inicijacije. No, dokument sada težište kateheze pomiče prema cjelini župne zajednice tako da župna zajednica postaje središte kateheze da bi ona sama postala mjesto iskustva i življenja sakramentalnosti Crkve – biti Crkva.³⁰⁵ Dakle, odgovornost za župnu katehezu nosi cijela župna zajednica predvođena svojim župnikom. Uporišnu točku za pastoral djece i mladih dokument shvaća katehezu odraslih – odgoj u vjeri kreće od obitelji, što je novina ovoga dokumenta, ali i potvrda već prije donesenoga u *Općem direktoriju za katehezu* (usp. ODK 59). Povezano s time, svjesni smo da imamo poteškoća koji prati rad s djecom i mladima, ali korijen tih teškoća nije u našem radu s njima, nego nedostatnoma i izostavljenoma katehetskom radu s odraslima (roditeljima). Određeni su se pomaci u tome pravcu postigli biskupijskim dokumentom *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program* koji nudi dva pastoralna puta.³⁰⁶ Ovaj dokument promovira osmišljavanje živih vjerničkih krugova³⁰⁷, stvaranje skupina ili vjerničkih krugova (zajednica) koje bi postale istinske katehetske zajednice, otvorene poput prave obitelji gdje svoje mjesto mogu naći župljani različitih dobi (odraslija djeca i mladi, roditelji, djedovi i bake) bez obzira na svoj društveni, obrazovni ili materijalni status. Za ovakav je katehetski rad s odraslima potrebno izići iz okvira stare katehetske paradigme davajući smjernice za osmišljavanje i prijedloge za rad živih vjerničkih krugova.³⁰⁸ Također, stavlja se naglasak na *lectio divina* kod okupljanja manjih zajednica.³⁰⁹ U provođenju se nove evangelizacije traži

³⁰⁴ Usp. *Isto*, br. 41.

³⁰⁵ Usp. *Isto*, br. 43.

³⁰⁶ Dobna kateheza i kateheza posebnih, interesnih zajednica, živih vjerničkih krugova; više o tome vidi u: HBK – NACIONALNI KATEHETSKE URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb – Zadar,² 1992., br. 40; 73-93.

³⁰⁷ Usp. HBK, *Da vaša radost bude potpuna, Iv 51,11. Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*, br. 46.

³⁰⁸ Usp. *Isto*, br. 47.

³⁰⁹ Usp. *Isto*, br. 48.

pastoralno obraćenje, ponajprije same župne zajednice gdje bi se navještaj evanđelja trebao doživjeti kao poželjna radosna vijest, čime je sama zajednica bude oaza Božje prisutnosti i vrijednosti onoga što je bitno za život. Drugim riječima župna zajednica bude živuća kateheza³¹⁰.

Činjenica je da su se ulaskom vjeronauka u škole velika pozornost te ljudski i materijalni resursi posvetili njegovu sadržaju, metodičkim materijalima i pristupima, kao i profiliranju vjeroučitelja. No, u isto vrijeme to se nije dogodilo s župnome katehezom, što iziskuje potrebu kvalitetnijeg udruživanja glavnih odgojni čimbenika (obitelj, župna zajednica, vjeroučitelji u školi te teološko – katehetski stručnjaci), ali isto tako »...otvoriti prostore dijaloga i zauzetosti stručnjaka i djelatnika s više drugih područja koji bi, u znanstvenom i stručnom smislu, mogli pratiti, podržavati i učiniti kvalitetnijim rad u župi.«³¹¹ Dokument donosi i aktualna pitanja vezana uz ispisivanja iz školskoga vjeronauka te vjerskoga odgoja: djece rane i predškolske dobi, osoba s teškoćama u razvoju, kateheze s mladima, ali i njihova katehetska uloga u župnoj zajednici. Sagledavši važnost kateheze župne zajednice dokument u prvi plan stavlja obitelj i obiteljsku katehezu jer smo svjedoci sustava delegiranja, gorućega problema prebacivanja roditeljske odgovornosti odgoja u vjeri na župu i školu. Današnje je obitelji potrebno jače senzibilizirati za vlastito poslanje u samoj obitelji, ali i u Crkvi. Stoga, trebalo je pratiti bračne parove, pogotovo u prvim godinama braka jer kada afektivnost ili tjelesna privlačnost zapadnu u krizu potrebno je »...obogatiti i produbiti svoju svjesnu i slobodnu odluku da će jedno drugome pripadati i jedno drugo ljubiti do kraja života« (AL 217). Na tragu Biskupske sinode o obitelji u Rimu (2015.) i apostolske pobudnice pape Franje *Radost ljubavi* (2016.) dokument naglašava okretanje obitelji, tj. roditeljima za koje je potrebno osmisliti susrete koji bi bili prigoda za istinski obiteljsku katehezu, a ne da se samo održi roditeljski sastanak za slavlje sakramenata.³¹² Isto tako, na razini je župnih zajednica potrebno osmisliti zajedničke susrete roditelja s djecom kao i prigodna blagdanska i obiteljska euharistijska slavlja, što bi bilo »...uporište za stvaranje obiteljskog ozračja kao kućne Crkve, odnosno Crkve u malom.«³¹³ Na samome se kraju središnjega dijela daju smjernice za djelovanje posebnih zajednica (obiteljska zajednica, karitativna zajednica, misijska zajednica) koje bi bile uporište za misionarsko djelovanje na

³¹⁰ Usp. *Isto*, br. 71.

³¹¹ *Isto*, br. 52.

³¹² Usp. HBK, *Da vaša radost bude potpuna, Iv 51,11. Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*, br. 56.

³¹³ *Isto*, br. 57.

području župe, nevezano uz samo župne prostore, kako bi župna zajednica i župljani bili sposobni postati evangelizacijskome ili misionarskome zajednicom.³¹⁴

U četvrtome poglavlju dokument donosi temeljne metodološke postavke kao odgovor na pitanje – Kako katehizirat? Neminovno se zahtijeva usklađenje metodologije s današnjim prilikama, ali i katehizandima imajući u vidu odnos sadržaja i metode. Kako bi se to moglo ostvariti, potrebno je promicati i poticati kako katehete, tako i svećenike na trajnu izobrazbu napose područja koja njima nisu uvijek svojstvena tijekom obrazovanja (psihologija i pedagogija, kao i primjerena katehetska metodologija). Nužna je promjena paradigme, kako bi se pitanja kretala od onih koji se žele odgojiti u vjeri, a odgovore daje kateheta koji nastoji odgovoriti na njihova traženja te pomoći na putu otkrivanja Boga. Na putu prema zreloj vjeri treba slijediti načelo postupnosti vodeći računa o didaktičkome načelu moguće opterećenosti, jer vjera pretpostavlja rast. Potrebno je primjenjivati Božju pedagogiju kao model pedagogije vjere te je treba prilagoditi današnjem čovjeku, koji živi u drugačijem svijetu s njegovim vrednotama i društvu s njegovim zahtjevima.³¹⁵ Posebno mjesto u ovom poglavlju zauzima razmišljanje o katehezi inteligencije, kojoj je u prvome planu bez polemiziranja dokazati i pokazati svu važnost vjere za čovjekov život. Osobito kad je suvremeni čovjek u opasnosti da živi na površini kateheza mora svojom metodologijom biti sposobna za razumsko ulaženje u sebe, ulaženje u misterij života, što je u konačnici Božji dar.³¹⁶ Koliko god bila dobra katehetska metoda nijedna ne može zamijeniti svjedočku dimenziju samoga katehete i njegovu medijsku kompetenciju. No, ne smije se zaboraviti bez obzira na to što uložimo sve u uspjeh kateheze ako zaboravimo na Krista, ne možemo učiniti ništa.

Posljednje poglavlje Organizacija i usklađivanje navještaja kateheze na svim crkvenim razinama. Ne daje samo smjernice, nego prvenstveno pohvaljuje i ohrabruje svećenike koji su prihvatili vjeronauk u školi kao veliki pastoralni izazov. Zatim poziva na pastoralno obraćenje s obzirom na dosadašnje stilove ponašanja, napose kada je riječ o vrednovanju vjernika laika na

³¹⁴ U skladu s tim, renomirani hrvatski katehetičari prof. dr. sc. Milan Šimunović i prof. dr. sc. Ivica Pažin u knjizi "Promjene u katehetskom pastoralu župne zajednice. Utopija ili stvarnost?" u trećem poglavlju donose važnost, smisao, formiranje i opis djelovanja živih vjerničkih krugova u jednoj župnoj zajednici. Autori su se prema smjernicama Hrvatske biskupske konferencije bavili određenim zajednicama i to: liturgijskome, biblijskome, obiteljskome, karitativnome, za osobe s teškoćama u razvoju,; molitveno-meditativnom, za duhovne pokrete,; za mlade, marijanskome, za kulturu duha, za putujuću katehezu, za posebne evangelizacijske zadaće (katekumenska, kršćani u politici, ekumenska, ekološka i sportska) i misijskom; više u: Milan ŠIMUNOVIĆ – Ivica PAŽIN, *Promjene u katehetskom pastoralu župne zajednice. Utopija ili stvarnost?*, Zagreb, 2017.

³¹⁵ Usp. HBK, *Da vaša radost bude potpuna, Iv 51,11. Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*, br. 72.

³¹⁶ Usp. *Isto*, br. 78.

temelju njihova krsnoga ili općega svećeništva.³¹⁷ Glede vjeroučiteljske službe, kao i navjestiteljsko-dijakonijskog poslanja može Crkva, s obzirom na cjelokupnu situaciju, ne nijećući nedostatke i propuste, reći da djeca i mladi u školi imaju priliku čuti za Kristovu spasenjsku poruku. S druge strane, naglašava se eklezijalna dimenzija vjeroučiteljske službe, kao i potrebna suradnja vjeroučitelja s biskupom, nadležnim uredima i samom župnom zajednicom na što ga obvezuje kanonski mandat Crkve.³¹⁸ Za što bolji suodnos vjeronauka u školi i župne kateheze potrebna je kvalitetna suradnja između školske ustanove i župne zajednice preko župnika i pastoralnoga vijeća koji se moraju upoznati sa sadržajima vjeronauka u školi. Poznavanje vjeronauka u školi daje kvalitetniju župnu katehezu koja mora prvenstveno biti uvod i življenje vjere u župnoj zajednici. Za takvu su župnu katehezu potrebni župni katahete (redovnice i vjernici-laici) s dostatnom teološko-katehetskom naobrazbom. No unatoč tome, mnogi osvjedočeni vjernici-laici kako mladi, tako i odrasli, mogu pomagati u raznim oblicima župne kateheze. Isto tako, i kao animatori živih vjerničkih zajednica/krugova kao prva ruka župniku ili kateheti. Dokument zagovara specijalizaciju redovnica i vjernika laika u pastoralno-katehetskoj grani kao i izražavanje nezadovoljstva mlađih naraštaja svećenika koji se »...nedostatno trude da steknu katehetski afinitet, nerado prihvaćajući čak i predvođenje vjeronauka u školi te župne kateheze.«³¹⁹ Za uspješniju i cjelovitu župnu katehezu u sadašnjem vremenu i prilikama potreban je timski rad na svim crkvenim razinama kao i susretima kojima je povjerena briga za katehezu.

Kao zaključak dokumenta, ali i njegov nastavak Vijeće HBK za katehizaciju i novu evangelizaciju, uz koordinaciju Nacionalnoga katehetskog ureda HBK uvažavajući smjernice crkvenih dokumenata, biskupijskih sinoda u suradnji s biskupijskim pastoralnim povjerenstvima, kao i katehetskim uredima započet će izradu potrebnih priručnika i smjernica za ostvarenje te življenje nove evangelizacije prema sadašnjim prilikama imajući u vidu slovo i duh ovoga Dokumenta.

³¹⁷ Usp. *Isto*, br. 88-89.

³¹⁸ Usp. *Isto*, br. 90.

³¹⁹ *Isto*, br. 95.

III. POGLAVLJE

METODOLOGIJA BRAČNIH VIKENDA

Sagledavši povijesna gibanja i osnivanje pokreta u svijetu pod okriljem Crkve tijekom prošloga stoljeća koji promiču apostolat braka i obitelji, stječe se dojam kao da se na tome području ponovno suočava s istim problemima. S istim su se problemima suočavali tadašnji osnivači pojedinih pokreta koji su nastojali obnoviti i promicati kršćanski sakramentalni brak. Društvena zbilja u kojoj su brak i obitelj još uvijek temeljna ljudska zajednica neprestano izaziva obitelj da dokazuje vrijednost svoga postojanja. Brak i obitelj, kao sve zajednice i društvene veze, prolaze kroz duboku krizu. Brak se danas teži promatrati kao puki oblik emocionalnoga zadovoljstva koje se može graditi na bilo koji način i koje svatko može mijenjati po vlastitu nahođenju.³²⁰ Obiteljske veze sve više izobličuje pretjerani individualizam, a sama individualistička kultura materijalizma i hedonizma dovodi do konflikata i nasilja u obitelji.³²¹ Toliko se toga urotilo protiv braka kakvoga je Bog usadio u cjelovitost ljudskoga bića. Unatoč tome što suvremena gibanja spram braka i obitelji nisu naklonjena te ih se prikazuju kao institucije koje su zastarjele, istraživanja pokazuju kako su brak i obitelj vrednote koje (hrvatskim) građanima puno znače, bez obzira su krhke i oslabljene u današnjoj kulturnoj i društvenoj krizi (usp. RF 10). No, ipak u stvarnosti postoji raskorak. Ako je brak nešto važno i vrijedno u ljudskome životu, zašto toliko razvoda, ponovnih ženidbi i sve kasnija dob za ulazak u brak? U ovome će se poglavlju, u prvome dijelu presjekom novijih empirijskih istraživanja prikazati kakav je stav hrvatskih građana spram braka i što im je važno u braku. U drugome će se djelu prikazati metodologija Bračnih vikenda koja se nudi bračnim parovima u suvremenom društvu gdje se žele sačuvati ili ponovno u središte staviti svoj sakramentalni odnos kao para koji svjedoči bračnu ljubav ostvarujući Božji plan koji je namijenjen za njih.

³²⁰ XIV. OPĆA REDOVITA SKUPŠTINA BISKUPSKE SINODE, *Relatio finalis, Zaključno izvješće Biskupske sinode. Poziv i poslanje obitelji u Crkvi i suvremenom svijetu*, Zagreb, 2016., br. 46., (dalje: RF).

³²¹ U drugome se poglavlju svoje posinodalne apostolske pobudnice *Amoris laetitia* papa Franjo osvrće na stvarnost u kojoj živi današnja obitelj, kao i na izazove obitelji.

3.1. Je li brak zastarjela ustanova ili ne?

Svaki čovjek u redovitoj situaciji dolazi na svijet u bračnoj, odnosno obiteljskoj zajednici. Tako čovjek od rođenja u pravilu odrasta s puno pozitivnih, ali i negativnih iskustava unutar braka i obitelji. Za Katoličku je Crkvu brak uvijek bio zajednica između muškarca i žene.³²² A obitelj je »...zajednica osoba: bračnih drugova, muža i žene, roditelja i djece, rodbine« (FC 12). Uz postojeći i prevladavajući model nuklearne obitelji (otac – majka – dijete) na zapadu egzistiraju različite vrste dvoroditeljskih i jednoroditeljskih obitelji.³²³ Dakako, u posljednjim se godinama, osobito u Europi, ali i svijetu na temelju rodne teorije raspravlja i negdje se ozakonjuju partnerstva istospolnih osoba te posvajanje djece takvih partnera. Bez obzira na to da postoji pojava novijih iskustava raznih vrsta partnerstva, obitelj zasnovana na zajedništvu muškarca i žene ostaje kako prevladavajućim, tako i temeljnim modelom svakoga društva u svijetu. Stoga, razumljivo je da zbog svojih izvorišta i temelja za ljudsko društvo, ustanove braka i obitelji, su često predmet empiričkih, znanstvenih, političkih, pravnih i jednako tako teološko-pastoralnih istraživanja, kao i tolikih drugih rasprava. Činjenica da su brak i obitelj nerijetko u središtu društveno-kulturne zbilje, o njima se piše i raspravlja pa se sve više javljaju i potiču kojekakve sumnje.³²⁴ Danas postoje »...mnogi kulturalni, društveni i politički čimbenici koji su se urotili da izazovu sve očitiju krizu obitelji. Oni u različitoj mjeri ugrožavaju istinu i dostojanstvo osobe i dovode u pitanje samu ideju obitelji, često iskrivljujući istinu o njoj.«³²⁵ Crkva se sporo snalazi i traži načine kojima će ugroženu i ranjenu instituciju učinkovito oporaviti, kvalitetno unaprijediti i sačuvati te je tako učiniti poželjnome, neodoljivome i nadasve nenadomjestivome životnom zajednicom.

³²² Štoviše i Ustav Republike Hrvatske u čl. 62 piše: »Brak je životna zajednica muškarca i žene«, *Ustav Republike Hrvatske* (pročišćeni tekst/NN br. 005/2014.), Zagreb, 2014.

³²³ Bračni par Mira i Josip Obradović navode sljedeće tipove obitelji: »1) dvoroditeljske obitelji s dva biološka roditelja, 2) dvoroditeljske obitelji s dva adoptivna roditelja, 3) jednoroditeljske obitelji s podjednakom podjelom roditeljstva oca i majke, 4) jednoroditeljske obitelji s majkom kao glavom obitelji uz kontakte s ocem, 5) jednoroditeljske obitelji s majkom kao glavom obitelji bez kontakta s ocem, 6) jednoroditeljske obitelji s majkom kao glavom obitelji bez poznatog oca, 7) jednoroditeljske obitelji s ocem kao glavom obitelji, 8) dvoroditeljske obitelji s majkom i poočimom, 9) dvoroditeljske obitelji s ocem i pomajkom, 10) jednoroditeljske obitelji unutar majčine roditeljske obitelji.«, u: Mira ČUDINA – OBRADOVIĆ – Josip OBRADOVIĆ, *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb, 2006., 297.

³²⁴ Usp. Alojzije ČONDIĆ, Jesu li brak i obitelj zastarjela ustanove u hrvatskom društvu?, u: *Služba božja*, 50 (2010.) 3, 253.

³²⁵ IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa. Crkva u Europi. Apostolska postsinodalna pobudnica o Isusu Kristu koji živi u svojoj Crkvi – izvoru nade za Europu* (28. VI. 2003.), Zagreb, 2003., br. 90.

Ograniče li se daljnja promišljanja na okvire teološkoga govora o braku i obitelji te na neredovite³²⁶ situacije misleći pritom na rastavljene te rastavljene i ponovno civilno vjenčane osobe, uočava se da literatura i nije toliko opsežna o jednome gorućem problemu Crkve i društva. Treba napomenuti da taj problem nije od jučer. Prije pedeset se godina u važnim teološkim časopisima moglo čitati: "Brak/obitelj je u krizi." Sada je situacija mnogo teža u odnosu na pola stoljeća ranije. Podaci su Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske upravo alarmantni.³²⁷ Od 19 501 sklopljenoga braka tijekom 2014. godine rastavljenih brakova je bilo 6570³²⁸. Ni dvije godine kasnije situacija nije ništa bolja jer kako se povećao broj sklopljenih brakova tako se i povećao broj rastava. Gledajući na dob najviše je rastavljenih brakova kod žena i muškaraca u srednjim godinama starosti. Zabrinjavajuća je situacija vidljiva iz tabele koja slijedi.

Tablica 1. Rastavljeni brakovi

Godina	Ukupno sklopljenih brakova	Ukupno rastavljenih brakova	Rastavljeni brakovi				
			Žene (ž) dob	Broj rastavljenih brakova	Muškarci (m) dob	Broj	Ukupno M + Ž
2009. ³²⁹	22 382	5076	30 - 49	3119	30 - 49	3316	6435
2010. ³³⁰	21 294	5058	30 - 49	3144	30 - 49	3326	6470
2011. ³³¹	20 211	5662	30 - 49	3534	30 - 49	3623	7157
2012. ³³²	20 323	5659	30 - 49	3670	30 - 49	3740	7410

³²⁶ Prema FC takvi su slučajevi slijedeći: brak na probu, slobodne veze, katolici vezani jedino građanskom ženidbom, rastavljene osobe koje se nisu ponovno vjenčale te rastavljene i ponovno oženjene osobe (usp. FC 79-84). O neredovitim situacijama govori i papa Franjo u AL pozivajući se na FC u kojoj posebno naglašava kako Crkva treba biti osjetljiva kada su u pitanju takve situacije. Potiče na odgovorno i pastoralno razlučivanje svakoga pojedinog slučaja. Usp. AL 298.

³²⁷ Državni zavod za statistiku (dalje: DZS).

³²⁸ *Statistički ljetopis Republike Hrvatske* 2015., 129-130., u: http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2015..pdf (8. III.2020.).

³²⁹ *Statistički ljetopis Republike Hrvatske* 2010., 118-119., u: http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2010..pdf (8. III. 2020.).

³³⁰ *Statistički ljetopis Republike Hrvatske* 2011., 118-119., u: http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2011..pdf (8. III. 2020.).

³³¹ *Statistički ljetopis Republike Hrvatske* 2012., 120-121., u: http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2012..pdf (8. III. 2020.).

³³² *Statistički ljetopis Republike Hrvatske* 2013., 123-124., u: http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2013..pdf (8. III. 2020.).

2013. ³³³	19 169	5992	30 - 49	3929	30 - 49	3911	7840
2014. ³³⁴	19 501	6570	30 - 49	4333	30 - 49	4341	8674
2015. ³³⁵	19 834	6010	30 - 49	4042	30 - 49	3965	8007
2016. ³³⁶	20 467	7036	30 - 49	4872	30 - 49	4764	9636
2017. ³³⁷	20 310	6265	30 - 49	4242	30 - 49	4102	8344
2018. ³³⁸							

Stalni se porast stope divorcijaliteta³³⁹ ozbiljno zabrinjava jer prema riječima jednoga uglednog hrvatskog pastoralnog teologa »Upravo u raspadu obitelji nalazi korijen opadanja vjere kršćanskoga života pred našim vlastitim očima.«³⁴⁰

U Europi je stopa sklopljenih brakova između 2007. i 2018. godine većinom u stalnome opadanju, a nasuprot tome raste stopa razvoda.³⁴¹ S obzirom to da je stopa nupcijaliteta koja je na području Europske unije 1970. godine bila 7,9%, a 2009. godine 4,5% u vidnome opadanju, koje se zamjećuje i u Hrvatskoj za isto razdoblje kad je stopa nupcijaliteta s 8,5% pala na 4,8%, no svejedno prema empirijskom istraživanju European Value Study (Europsko istraživanje

³³³ *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2014.*, 127-128., u: http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2014..pdf (8. III. 2020.).

³³⁴ *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2015.*, 129-130., u: http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2015..pdf (8. III. 2020.).

³³⁵ *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016.*, 129-130., u: http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2016..pdf (8. III. 2020.).

³³⁶ *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2017.*, 123-124., u: http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2017..pdf (8. III. 2020.).

³³⁷ *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018.*, 123-124., u: http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2018..pdf (8. III. 2020.).

³³⁸ Statistički podaci za 2018. i 2019. godinu u trenutku pisanja ovog poglavlja nisu bili dostupni.

³³⁹ U posljednjim desetljećima, na što upozoravaju demografi, u Europi je došlo do osjetnoga pada stopa nupcijaliteta, odnosno sklapanje brakova. Nupcijalitet utječe na prirodno obnavljanje populacije određene države. Na sklapanje brakova utječe bračna i spolna struktura stanovništva, obiteljsko zakonodavstvo, religije, socijalno-ekonomskih uvjeti itd. Vidi u: Vlado PULJIZ, Demografski trendovi u Europi, u: *Revija za socijalnu politiku*, 12 (2005.) 2, 267.

³⁴⁰ Bono Zvonimir ŠAGI, Pastoral bračnih drugova unutar cjelokupne crkvene prakse, u: *Bogoslovska smotra*, 49 (1979.) 1-2, 95.

³⁴¹ Usp. Stopa razvoda u Europi, u: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00206/default/bar?lang=en> (11. III. 2020.).

vrednota – EVS) 2008. (78,6) brak nije zastarjela institucija.³⁴² Isto tako i EVS – 2017 (80,0).³⁴³ Unatoč tome što brak za pojedine osobe nije više obvezujući doživotni oblik zajedničkoga života i što je dosta izgubio od institucionalnoga karaktera, on i dalje s obitelji ostaje konstituirajuća konstanta, odnosno oblik zajedništva koji prevladava te u kojem se rađaju novi članovi društva i Crkve.

U Republici su Hrvatskoj u posljednjih dvadesetak godina provedena mnoga empirijska istraživanja koja između ostaloga uključuju brak i obitelj. Ograničujemo se samo na neka područja, pomoću kojih ćemo nastojati odgovoriti na pitanje vrijednosti te aktualnosti braka i obitelji.

Danas je brak potrebno promatrati i u kontekstu promjena vrednota jer za određen broj ljudi brak više nije vrednota. Opadanje je značenje braka prisutno kako u Europi, tako i u Americi.³⁴⁴ Iako ženidba ostaje važnome varijablom u obiteljskome životu, sve više gubi kao konstituirajuća konstanta za obitelj.³⁴⁵ Tome pridonosi afirmiranje novih oblika životnih zajedništva, odnosno partnerstva koji nisu naklonjeni tradicionalnoj obitelji i klasičnome braku.³⁴⁶ Ne može se zanijekati da je suvremeni brak praćen mnogim izazovima, problemima i

³⁴² Usp. Josip BALOBAN – Krunoslav NIKODEM – Danijel CRNIĆ, Analiza stavova o braku i obitelji u Hrvatskoj i u Europi, u: Josip BALOBAN – Krunoslav NIKODEM – Siniša ZRINŠČAK (ur.), *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi. Komparativna analiza*, Zagreb, 2014., 99-100.

³⁴³ Usp. Pero ARAČIĆ – Josip BALOBAN – Krunoslav NIKODEM, Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu od 1999. do 2017. godine, 338.

³⁴⁴ U suvremenom europskom, ali i postupno u našem društvu uočavamo dva glavna pravca, odnosno koncepcije s obzirom na brak i obitelj: "Family mainstreaming" (obiteljsko glavno strujanje) i "Gender mainstreaming" (rodno glavno strujanje). Prva se koncepcija zalaže i promiče tradicionalni oblik braka i obitelji, dok druga koncepcija zadire u promjenu te dokidanje tradicionalnih odnosa između muškarca i žene u svim segmentima. Više o tome govori: Josip ŠIMUNOVIĆ, Mijenjaju li se bitne vrednote za brak u Hrvatskoj i Europi?, u: *Bogoslovska smotra*, 85 (2015.) 3, 735-736., a na temelju autorice Gabriele KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Naklada Benedikta, Zagreb, 2013., 13.

³⁴⁵ Usp. Josip BALOBAN – Gordana ČRPIĆ, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 315.

³⁴⁶ Jedna od opasnosti s kojima se današnje obitelji susreću je rodna teorija („ideologija“) »...koja poriče naravnu razliku i uzajamnost između muškoga i ženskoga. Ta ideologija zamišlja društvo bez spolnih razlika i podriiva antropološki temelj obitelji. Ona uvodi odgojne projekte i zakonska usmjerenja koja potiču na osobni identitet i osjetilni identitet u korijenu odsječene od biološke različenosti između muškoga i ženskoga« (AL 56). »Za ideologiju o rodu, muškost i ženskost upotpunjivanjem spolova, očinstvo i majčinstvo, dakle i porod, a očito i bračnost što znači ženidba između jednoga čovjeka i jedne žene i, dosljedno tome obitelj s odgojnim zvanjem oca i majke, sve to nije ništa doli – vjetar, praznina...To ne postoji u sebi jer sve su to samo društvene nadgradnje koje su se dograđivale tijekom stoljeća, posebice pod pritiskom religija pa prema tome i judeo-kršćanstva kako bi se jedinki spriječio pristup istinskoj slobodi i građanskoj jednakosti. Sve su to, dakle, nejednake ukalupljenosti kojih se treba osloboditi (odatle prevratnički, revolucionarni postupak) i koje treba razgraditi i razoriti svim raspoloživim sredstvima: novčanim, političkim, kulturnjačkim (umjetnosti, mediji, govor, moda...), odgojnim i zakonodavnim«, u: Robert SARAH, Obitelj naspram rogne ideologije, predavanje povodom Dana Hrvatskog katoličkog sveučilišta, 1 lipnja 2016., u: www.unicath.hr/dies-academicus-2016, (26. III. 2020.). Prefekt Kongregacije za bogoštovlje i

dilemama koje negativno utječu te ugrožavaju njegovu stabilnost, trajnost, ali i kvalitetu. Stoga, nužno je s pastoralno-teološkog gledišta trajno uočavati i isticati vrednote na kojima počiva današnji suvremeni brak koje su neovisne o religioznosti, odnosno crkvenosti bračnih drugova. Pastoralno-teološko nastojanje treba težiti povezivanju i isticanju kršćanskih korijena i suvremenih vrednota koje su prožete evanđeoskim duhom. Pođemo li od triju važnih istraživanja EVS-a 1999., 2008. i 2017. potvrđuje se da brak nije zastarjela institucija. Tako na pitanje 'brak je zastarjela institucija' Hrvatska 1999. godine ima najniži postotak slaganja koji iznosi 7,9%, dok se o toj izjavi 87,3% izjasnilo negativno Godine 2008. na isto pitanje pozitivno se izjasnilo 17,0%, a negativno 78,6%, a 2017. godine pozitivno se izjasnilo 18,8% dok se negativno izjasnilo 80,0% što je porast za 1,4% s obzirom na EVS – 2008.³⁴⁷ Unutar skoro dvadesetak godina (1999. – 2017.) uočava se povećanja od 10,% onih koji smatraju da je brak zastarjela institucija. Tome porastu doprinosi visoka stopa socijalitetnoga steriliteta jer je u Hrvatskoj u posljednje vrijeme u porastu broj neudanih i neoženjenih osobito u dobnim skupinama iznad 35. godina. Usprkos je tomu ohrabrujuća činjenica koja potvrđuje da brak i obitelj nisu zastarjele ustanove. Nužno je znati da je većina tih istih ispitanika zahvaćena svjetovnim ozračjem o čemu govori činjenica da njih 65,2% (1999.), 68,1% (2008.) i 72,2% (2017.) odobrava mogućnost ženi da prema svojoj osobnoj želji može imati dijete kao samohrana majka bez postojanja stabilne veze s muškarcem.³⁴⁸ Ovdje je vidljiv nesklad između učenja Crkve o braku i obitelji te članova Crkve u hrvatskome društvu u kojem je prema Popisu pučanstva u Hrvatskoj 86,28% katolika.³⁴⁹

U Europi je u posljednjih tridesetak godina fenomen propadanja i raspadanja tradicionalnih oblika braka i obitelji velikih razmjera Naglo je porastao broj rastavljenih i nevjenčanih parova (izvan bračnih zajednica); raste broj pobačaja; događa se društveno

disciplinu sakramenata kardinal Robert Sarah povodom Dana Hrvatskog katoličkog sveučilišta 1. lipnja 2016. održao je predavanje na temu *Obitelj naspram rodne ideologije*. U predavanju se poziva na: Marguerite A. PEETERS, La définition des nouveaux concepts de base pour le mariage et la famille. Colloque: La famille et les défis actuels au Moyen-Orient-Centre mondial pour le dialogue entre les civilisations « Liqaa »-Rabweh- 7 - 8 novembre 2014., 4.

Prema ideologiji o rodu, obitelj se pretvara u mjesto u kojem se pregovara o vlasti; ona više nije osnovna stanica društva, a još manje prostor ljubavi i zajedništva među osobama. Budući da je obitelj bila žarište nejednakosti, prema teoretičarima o rodu, treba izmijeniti odnose moći između muškaraca i žena. Također, između dječaka i djevojčica počevši već u osnovnoj školi, pa i ranije.

³⁴⁷ Usp. Pero ARACIĆ – Josip BALOBAN – Krunoslav NIKODEM, Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu od 1999. do 2017. godine, 338.

³⁴⁸ Usp. *Isto*, 342.

³⁴⁹ Popis 2011. (2013.). Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku, *Statistička izvješća br. 1469*, Zagreb: DZS, u: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf (26. III. 2020.).

priznavanje homoseksualnosti itd. te je sve praćeno velikim promjenama i u odnosu na vjeru i vjersku praksu.

Slijedeći nauk Drugoga vatikanskog koncila pastiri Crkve u Hrvatskoj nakon Koncila na svojim zasjedanjima³⁵⁰ donijeli su određene dokumente, kao i pastirska pisma koji govore o bračnoj i obiteljskoj tematici.

3.2. Vrednote za uspješan brak

U tradicionalnim je društvima³⁵¹ važnost braka i obitelji veoma velika. Ono podrazumijeva strogu podjelu ulogu unutar obitelji gdje je muškarac subjekt obitelji i ekonomski skrbnik za članove obitelji te radi izvan kuće, a žena i djeca objekt su njegove ljubavi. Razvojem znanosti i tehnologije te raznih političkih ideja o jednakosti svih ljudi pred zakonom. Zatim, utjecajem se procesa modernizacije, individualizacije, urbanizacije, socijalne diferencijacije i fragmentacije društava razvija moderno društvo u kojem dolazi do promjena i unutar obitelji.³⁵² Utjecaji svih ovih čimbenika na promjene tradicionalne obitelji nose posljedice koje se očituju u bračnim i obiteljskim odnosima koji se žive s više slobode, ali i puno više neodređenosti i nejasnoća u ostvarivanju sveukupnih uloga u braku i obitelji.³⁵³

Već je rečeno kako je sretno bračno stanje najbitniji uvjet za sretnu obitelj i društvo. A to sretno bračno stanje je jedino moguće kada se u braku i obitelji promiču te žive određene vrednote koje su jamac stabilnosti i uspješnosti braka i obitelji. Tijekom tri vala EVS istraživanja ispitivalo se i koje su vrednote važne za uspješan brak. No, prije je prvoga vala 1999. godine pitanje uvjeta/vrednota za uspješan brak bilo je aktualno. Tako u članku Josipa Balobana i Gordana Črpića temeljenom na socio-religijskome istraživanju provedenome 1997. godine u Hrvatskoj navodi se i pitanje »Koje vrednote (uvjeti) su važni za uspješan brak?« ispitanici navode vrednote kako slijedi:³⁵⁴

³⁵⁰ Važno je napomenuti da se do 1991. godine radi o dokumentima Biskupske konferencije Jugoslavije.

³⁵¹ Tradicionalnim se društvima označavaju ona koja se temelje na ustaljenim i gotovo nepromjenjivim društvenim obrascima; običajnim, religijskim, socijalnim, ekonomskim i psihološkim.

³⁵² Pojava zaposlenja žene izvan kuće na tržištu rada, općenito smatra se jednim od razloga koji ugrožava tradicionalno poimanje obitelji i podjelu uloga unutar obitelji.

³⁵³ Usp. Pero ARAČIĆ – Krunoslav NIKODEM, Važnost braka i obitelji u Hrvatskom društvu, 292.

³⁵⁴ Usp. Josip BALOBAN – Gordana ČRPIĆ, Relevantne vrednote za uspješan brak i željeni broj djece u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 620-622.

Tablica 2. Uvjeti za uspješan brak

UVJETI ZA USPJEŠAN BRAK	VAŽNO	JAKO VAŽNO	NIJE VAŽNO
Povjerenje među supružnicima	14,0%	85,0%	/
Obostrano poštivanje i uvažavanje	17,4%	80,2%	0,1%
Obostrano razumijevanje i tolerancija	23,3%	73,5%	0,4%
Djeca	21,0%	70,1%	1,4%
Nemiješanje roditelja u brak	23,6%	67,5%	2,0%
Zajednički interesi	41,6%	43,3%	1,0%
Seksualna ispunjenost	43,0%	36,0%	1,5%
Materijalna sigurnost	41,7%	22,7%	2,9%
Ista vjera	24,3%	36,4%	10,8%
Riješeno stambeno pitanje	33,0%	24,9%	7,2%
Samostalan život	24,7%	21,4%	12,9%
Slaganje u političkim pitanjima	13,4%	6,4%	27,4%
Jednako socijalno podrijetlo	14,8%	6,3%	24,7%
Isti stupanj obrazovanja	12,1%	5,4%	26,4%

Europsko je istraživanje vrednota koje od 1999. godine provodi Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu ispitivalo stavove o braku i obitelji te odnose u obitelji, kao i vrednote za uspješan brak. Kada se usporede rezultati koji se odnose na vrednote za uspjeh braka između EVS-a 1999., 2008. i 2017. dobiveni su ovi rezultati:³⁵⁵

³⁵⁵ Usp. Josip JEŽOVITA, Komparativni pregled odgovora na pitanja u anketi Europskog istraživanja vrednota 1999., 2008., i 2017., u: *Bogoslovska smotra*, 89 (2019.) 2, 245-247., 328-329.

Tablica 3. Vrednote za uspješan brak

1999.				2008.			2017.		
VEOMA VAŽNO/ VAŽNO %	VEOMA VAŽNO + VAŽNO %	NEVAŽNO %		VEOMA VAŽNO/ VAŽNO %	VEOMA VAŽNO + VAŽNO %	NEVAŽNO %	VEOMA VAŽNO/ VAŽNO %	VEOMA VAŽNO + VAŽNO %	NEVAŽNO %
71,8/ 26,6	98,4	1,3	vjernost	75,3/ 22,4	97,7	1,2	73,3/ 23,0	96,3	3,0
62,3/ 34,1	96,4	2,9	djeca	59,3/ 32,1	91,4	7,2	56,9/ 34,4	91,3	7,3
55,4/ 43,7	99,1	0,7	spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene	63,1/ 32,1	95,2	3,3	60,6/ 35,7	96,3	2,1
36,3/ 55,2	91,5	6,7	dobar seksualni odnos	43,0/ 44,9	87,9	8,3	35,4/ 51,9	87,3	8,3
25,4/ 45,2	70,6	27,4	život odvojen od roditelja	29,5/ 36,3	65,8	30,1	18,9/ 45,2	64,1	33,6
27,4/ 41,6	69,0	29,5	dijeliti isto vjersko uvjerenje	20,1/ 35,3	55,4	42,2	12,0/ 35,3	47,3	50,5
22,4/ 57,6	80,0	19,4	uzajamno obavljanje poslova u kućanstvu	30,8/ 50,6	81,4	16,0	27,5/ 58,1	85,6	13,0
22,4/ 61,0	83,4	15,4	primjereni prihodi	29,4/ 54,8	84,2	14,3	22,9/ 62,0	84,9	13,0
18,0/ 67,0	85,0	14,1	dobri stambeni uvjeti	24,5/ 57,2	81,7	16,3	25,1/ 64,0	89,1	9,0
6,8/ 28,6	35,4	63,3	biti jednakoga socijalnog porijekla	10,5/ 24,2	34,7	63,1	5,4/ 25,2	30,6	67,2
3,6/ 16,1	19,7	78,1	slaganje u politici	4,9/ 15,3	20,2	76,8	2,6/ 18,0	20,6	76,5
/	/	/	imati vremena za osobne prijatelje i osobne hobije/ aktivnosti	36,3/ 52,2	88,5	9,4	27,9/ 61,5	89,4	9,0

Uspoređujući sva četiriju istraživanja, naime “*Vjera i moral u Hrvatskoj*“ iz 1997. i EVS – 1999., 2008. i 2017. dolazi se, gledajući na vrednote u braku i obitelji, do veoma zanimljivih i poučnih spoznaja. Prva spoznaja govori o tome da sva četiri istraživanja imaju većinu istih vrednota u svezi braka i obitelji. Druga spoznaja govori o tome da istraživanje “*Vjera i moral u Hrvatskoj*“ nije ispitivalo vrednotu vjernost. Treća spoznaja govori o tome da je u istraživanju EVS-a 1999. bilo navedeno šesnaest vrednota za uspješan brak i dobrih pretpostavki za obitelj, a u istraživanju EVS-a 2008. samo jedanaest vrednota, kao i u EVS-u 2017.

Kako je u istraživanju skupa 2008. i 2017. navedeno samo jedanaest vrednota³⁵⁶ to što je okrnjena cjelovitost bitnih vrednota za uspješan brak jer su njihovim izostavljanjem zanemareni aspekti antropološke dimenzije braka i dimenzije partnerskih odnosa, kao i dimenzija komunikacije među supružnicima. Upravo te vrednote prema teološkome poimanju braka doprinose trima imanentnim dimenzijama koje su univerzalne svim ljudima neovisno svjetonazorskom opredjeljenju i (ne)religijskoj orijentaciji: a) antropološka dimenzija koja se temelji na obostranom i bezuvjetnom prihvaćanju te na vjernosti; b) institucionalna dimenzija jer brak u svim kulturama i civilizacijama predstavlja određenu društvenu instituciju i c) dimenzija partnerskih odnosa bez obzira jesu li odnosi jednakopravni ili se radi o tome da je jedan bračni partner kulturološki i civilizacijski dominantniji.³⁵⁷ Isto tako, pokazalo se da vrednota koja je dodavrijeme za osobne prijatelje i osobne hobije/aktivnosti kod ispitanika ima visoku vrijednost te je postala važnija od dobrog seksualnog odnosa među supružnicima³⁵⁸.

Kada se prate rezultati istraživanja te ih usporedimo sa stvarnom situacijom u Hrvatskoj neminovno se nameće pitanje: »Kako to da iako je brak za većinu ispitanika nezastarjela institucija ima sve više neudanih i neoženjenih u dobnim skupinama iznad 35 godina, štoviše njihov broj ubrzano raste?«³⁵⁹ Isto tako u toj dobnj skupini ima i najviše razvoda brakova. Odgovor na ovo pitanje iziskivalo bi jednu dublju analizu koja bi zadirala u kvalitetu bračnoga života supružnika, ali isto tako i svjedočenje ljepote bračnoga života mladima koji su na putu

³⁵⁶ U odnosu na EVS – 1999. izostavljene su vrednote: međusobno poštivanje i uvažavanje, razumijevanje i tolerancija, razgovarati o zajedničkim interesima, provoditi što više vremena zajedno te isto nacionalno podrijetlo, a dodana je nova vrednota "imati vrijeme za vlastite prijatelje i osobne aktivnosti te hobije."

³⁵⁷ Usp. Josip BALOBAN – Josip ŠIMUNOVIĆ – Krunoslav NIKODEM, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj (EVS – 2008.) – saznanja i poticaji za djelovanje, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 2, 599.

³⁵⁸ Ova spoznaja izaziva zabrinutost jer seksualni odnos među supružnicima ima dalekosežne učinke na mnoge segmente bračnoga života, što ćemo kasnije vidjeti prema metodologiji BS.

³⁵⁹ Anđelko AKRAP – Ivan ČIPIN, *Socijalitetni sterilitet u Hrvatskoj – zašto smo neoženjeni i neudane*, Zagreb, 2006., 13.

ostvarivanja svoga životnoga poziva. Nasuprot tome, pitanje je pastoralne zauzetosti glede pred/post ženidbenoga pastorala prvenstveno na razini mjesnih Crkava, kao i u župnim zajednicama. Prva dva vala istraživanja u komparativnome sučelju naznačuju kako se radi o stabilizaciji stava ispitanika s obzirom na navedene vrednote za uspješan brak, a to potvrđuje najnoviji treći val čijom analizom, ali samo u odnosu na vrednote koje su identične u trima valovima. Kod većine identičnih vrednota koje su bile na vrhu ljestvice može se zaključiti da se radi o kontinuitetu vrednota za uspješan brak, no ipak u razdoblju od triju valova istraživanja koja obuhvaćaju skoro dva desetljeća, točnije 18. godina (1999. – 2017.) vidimo da je kod nekih vrednota došlo do diskontinuiteta.

3.2.1. Kontinuitet i diskontinuitet vrednota

Usporede li se pet vrednota koje ispitanici smatraju za uspješan brak s najvišim postocima (zbrojivši veoma važno i važno) u svih triju valova EVS-a dolazi se do zanimljivih rezultata. Iz prikaza je za svaki pojedini val istraživanja vidljivo da ispitanici s vremenskim odmakom među pojedinih ispitivanja mijenjaju ljestvicu vrednota ovisno o pet najvažniji koje sami smatraju relevantnim za uspješni brak.

Tablica 4. Najvažnije vrednote za uspješan brak 1999. godine

1999.		%
1.	spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene	99,1
2.	vjernost	98,4
3.	djeca	96,4
4.	dobar seksualni odnos	91,5
5.	dobri stambeni uvjeti	85,0

Tablica 5. Najvažnije vrednote za uspješan brak 2008. godine

2008.		%
1.	vjernost	97,7
2.	spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene	95,2
3.	djeca	91,4
4.	imati vremena za osobne prijatelje i osobne hobije/aktivnosti	88,5
5.	dobar seksualni odnos	87,9

Tablica 6. Najvažnije vrednote za uspješan brak 2017. godine

2017.		%
1.	vjernost	96,3
2.	spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene	96,3
3.	djeca	91,3
4.	imati vremena za osobne prijatelje i osobne hobije/aktivnosti	89,4
5.	dobri stambeni uvjeti	89,1

Na prvo mjesto, s obzirom na dobivene postotke, može se staviti vjernost.³⁶⁰ Ispitanici su vrednotu *vjernost*³⁶¹ očito s razlogom označili kao vrlo važnu, ali isto tako očekuju da će upravo Crkva promicati i zalagati se za prosvjećivanje društvene javnosti o važnosti ove vrednote u braku. Ovakvo se rangiranje može tumačiti i kao očitu svjesnost ispitanika na realno te činjenično stanje u Hrvatskoj glede sklopljenih i rastavljenih brakova o čemu svjedoče podatci DZS. Dakako, to je način poticanja Crkve što joj treba biti prioritetno u svezi promicanja vrednota u kontekstu crkvene i društvene stvarnosti. O tome su nakon EVS-a 1999. pisali Josip Baloban i Gordan Črpić: »Budući da je vjernost duboko antropološka i istodobno temeljno kršćanska vrednota, suvremena Crkva navješćujući, tumačeći i zagovarajući tu vrednotu, ne promiče samo kristološku i eklesiološku utemeljenost braka – što je po sebi kršćanski specifikum

³⁶⁰ U prvome valu EVS – 1999., računa li se samo "veoma važno", kao i u drugome valu 2008., ispitanici su kao najvažniju stavili vjernost, no zbrojem "veoma važno" i "važno" u prvome valu s neznatnom razlikom u postocima na prvome mjestu je spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene.

³⁶¹ KKC u br. 1646-1648, na temelju GS br. 48 i FC br. 20, govori o važnosti bračne vjernosti kao preduvjetu za ostvarivanje potpunog sebedarja i međusobnoga darivanja bračnih drugova, ali i dobro djece. Nadalje, međusobna vjernost supružnika svjedoči Božju vjernost Savezu i Kristovu vjernost Crkvi. Crkva je sve potrebija naviještati da nas Bog ljubi, da svojom vjernošću podupire supružnike u njihovoj međusobnoj vjernosti te da su i oni dionici Božje ljubavi i vjernosti, da nisu sami na tom ponekad teškom putu svjedočenja. Zbog davanja takvoga istinskog svjedočanstva, zaslužuju od Crkve zahvalnost i potporu.

– već Crkva čini temeljnu humanu i društvenu zadaću u društvu unutar čega egzistira.«³⁶² S druge strane, spoznaja kako je brak važna i nezastarjela vrednota³⁶³ i vjernost bitna vrednota za uspješan brak, da je stvarna situacija kao i trend u svezi sklopljenih te rastavljenih brakova ujedno hitan poziv Crkvi i pastoralnim djelatnicima u Hrvatskoj da svoje pastoralno-katehetsko djelovanje i skrb za brak te obitelj osmisle životno ekleziološki i društveno efikasno kako bi uistinu bilo kvalitetno.³⁶⁴ Takvo kvalitetno osmišljeno pastoralno-katehetsko djelovanje i skrb treba započeti, prije svega u temeljnim teritorijalnim jedinicama mjesnih Crkava, tj. u župnim zajednicama, a nastaviti i na ostalim razinama partikularnih Crkava.³⁶⁵

Druga je važna vrednota koju su ispitanici istaknuli spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene. Hrvatskim je građanima stalo do uspješnoga braka, a u tome veliku ulogu ima spremnost na međusobnu komunikaciju jer komunikacijske vještine predstavljaju višedimenzionalan pojam (verbalna i neverbalna vještina) pa tako svaka dimenzija komunikacije zasebno djeluje na kvalitetu i zadovoljstvo u braku³⁶⁶. Ova vrednota je kod ispitanika u kontinuitetu što pokazuje da je komunikacija itekako važna za slanje i primanje željenoga sadržaja i početak komunikacije na kojoj se gradi kvalitetan te plodan odnos među supružnicima, kao i između roditelja i djece.³⁶⁷

Crkva mora iz takva stava iznjedriti u svome pastoralnom djelovanju takve programe koje će moći ponuditi budućim supružnicima i onima koji su u braku, kako bi im pomogla izgraditi obostranu i kvalitetnu komunikaciju po načelima evanđeoske poruke i opće psihologije komuniciranja.³⁶⁸ To će se moći postići u toliko boljoj mjeri koliko će sama biti

³⁶² Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, 319-320.

³⁶³ Usp. Josip ŠIMUNOVIĆ – Veronika RELJAC, Bitne vrednote za uspješan brak. Teološki pristup, u: Josip BALOBAN – Krunoslav NIKODEM – Siniša ZRINŠČAK (ur.), *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi. Komparativna analiza*, Zagreb, 2014., 130.

³⁶⁴ Usp. Josip BALOBAN – Josip ŠIMUNOVIĆ – Krunoslav NIKODEM, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj (EVS – 2008.) – saznanja i poticaji za djelovanje, 598; Josip ŠIMUNOVIĆ – Veronika RELJAC, Bitne vrednote za uspješan brak. Teološki pristup, 134.

³⁶⁵ Josip ŠIMUNOVIĆ, Mijenjaju li se bitne vrednote za brak u Hrvatskoj i Europi?, 741.

³⁶⁶ Usp. Mira ČUDINA – OBRADOVIĆ – Josip OBRADOVIĆ, *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb, 2006., 133.

³⁶⁷ O toj tematici među mnogima pišu: Friedemann SCHULZ von THUN, *Kako međusobno razgovaramo 1. Smetnje i razjašnjenja. Opća psihologija komunikacije*, Zagreb, 2006., *Kako međusobno razgovaramo 2. Stilovi, vrijednosti i razvitak ličnosti. Diferencijalna psihologija komunikacije*, Zagreb, 2005., *Kako međusobno razgovaramo 3. "Unutarnji tim" i komunikacija primjerena situaciji*, 2005; Pavao BRAJŠA, *Bez razgovora se ne može. Kvalitetnijim razgovorom do sebe i drugih*, Zagreb, 2013; Zora RABOTEG – ŠARIĆ, Komunikacija između djece i roditelja, u: Stjepan BALOBAN (ur.) *Hrvatska obitelj na prekretnici*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Zagreb, 2001. 221-253; Mijo NIKIĆ, Međuljudski odnosi u obitelji, u: Stjepan BALOBAN (ur.) *Hrvatska obitelj na prekretnici*, 255-273.

³⁶⁸ Usp. Josip BALOBAN – Josip ŠIMUNOVIĆ – Krunoslav NIKODEM, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj (EVS – 2008.) – saznanja i poticaji za djelovanje, 598.

interdisciplinarno usmjerena na druge humanističke i društvene znanosti koje se bave problematikom braka i obitelji. Zajedno s njima zajedničkom suradnjom i međusobnim uvažavanjem odgovorit će na potrebe suvremene bračne i obiteljske probleme koji nadilaze područje teologije. Isto tako, »Crkva u svom pastoralu braka i obitelji mora više činiti u tom smjeru počevši od bračnih savjetovališta preko predženiđenog pastoralu, katehizacije mladeži te odraslih do raznih tribina, seminara i tome slično.«³⁶⁹

Jedna od vrednota uspješnog braka koja pokazuje svoj kontinuitet su djeca³⁷⁰. Ova vrednota u svih triju valova EVS istraživanja nalazi se na trećemu mjestu što na svoj način potvrđuje da je hrvatsko društvo »...još uvijek tradicionalno, u kojem djeca imaju središnju ulogu i daju smisao životu.«³⁷¹ Iako djeca za uspješnost braka zauzimaju treće mjesto, naša demografska slika pokazuje nešto sasvim drugo. Stoga, nužno je sa svom ozbiljnošću uzeti u obzir prisutan trend socijalitetnoga steriliteta koji nije plod individualnih i društvenih uvjeta za stvarno sudjelovanje u reprodukciji stanovništva.³⁷² Promatrajući statističke podatke DZS koji govore o trenutnom stanju u odnosu na natalitet lako je ustvrditi kako svake godine ima manje živorođene djece.³⁷³ Unatoč tome što su djeca kod ispitanika rangirana na tako visokom mjestu stvarno stanje Republiku Hrvatsku stavlja u veoma nezavidnu demografsku situaciju.³⁷⁴ Ono što je također zanimljivo istaknuti jest činjenica ukoliko je društvo više razvijeno, odnosno ima bolji životni standard tim su djeca manje važna za uspješan brak.³⁷⁵ Ovi pokazatelji apeliraju da je

³⁶⁹ Isto, 607; Usp. Veronika RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, 57-154.

³⁷⁰ Po svojoj naravi bračna ljubav, a tako i sama ustanova ženidbe, usmjerena je na rađanje i odgajanje djece u kojoj nalazi svoje ispunjenje. KKC na poseban način ističe udioništvo i suradnju u Božjem stvarateljskom djelu po kojem supružnici s hrabrošću i Božjom milošću sudjeluju u neprekidnom umnožavanju i obogaćivanju Božje obitelji. Iz toga proizlazi i osnovna zadaća braka i obitelji, a to je biti u službi života. Neminovno je da se dar plodnosti bračnih drugova kojima je Bog udijelio proteže i na plodove moralnog, duhovnog i nadnaravnog života koje roditelji kao prvi i poglaviti odgojitelji prenose na svoju djecu. Usp. KKC, br. 1652-1653.

³⁷¹ Mira ČUDINA – OBRADOVIĆ – Josip OBRADOVIĆ, *Psihologija braka i obitelji*, 204.

³⁷² Usp. Alica WERTHEIMER-BALETIĆ, *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb, 1999., 209; Josip ŠIMUNOVIĆ – Veronika RELJAC, *Bitne vrednote za uspješan brak*. Teološki pristup, 138.

³⁷³ Ova problematika ne tiče se samo Hrvatske. Zbog kontinuirane loše demografske slike Europe, ali i šire »Učiteljstvo je na mnogo mjesta i u mnogim dokumentima izražavalo svoju osjetljivost i zabrinutost za demografske promjene, a posebno su značajna dva dokumenta: "Etičke i pastoralne dimenzije populacijskih trendova" i "Deklaracija o smanjenju plodnosti u svijetu".«, u: Igor JAKOBI, Kršćanski doprinos raspravi o demografskoj obnovi Hrvatskog društva, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, 141 (2013.) 11-12., 870.

³⁷⁴ Usp. Anđelko AKRAP – Dražen ŽIVIĆ, *Demografske odrednice i obilježja obiteljske strukture stanovništva Hrvatske*, u: *Društvenim istraživanjima*, 10 (2001.) 4-5, 62-654; Dražen ŽIVIĆ, *Demografski činitelji braka i obitelji u istočnoj Slavoniji*, u: Ivo ĐZINIĆ – Ivica RAGUŽ (ur.), *Iščekivati i požurivati dolazak kraljevstva Božjega. Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Peri Aračiću prigodom 65. obljetnice života*, Đakovo, 2009., 325-351.

³⁷⁵ O tome više donosi u svojoj analizi Josip ŠIMUNOVIĆ, *Mijenjaju li se bitne vrednote za brak u Hrvatskoj i Europi?*, 747.

nužno u Hrvatskoj ozbiljno izgraditi kvalitetnu obiteljsku politiku³⁷⁶ koja će utjecati na društveni položaj i strukturu obitelji.³⁷⁷ Moderna obiteljska politika u Hrvatskoj treba ići za tim da ulaže u nove generacije, koje su socijalni kapital i budućnost društva, a ne da se oslanja na klasični pristup u kojem prevladavaju novčana davanja. Također, treba omogućiti da zaživi model dvaju hranitelja, odnosno osigurati zapošljavanje obaju roditelja. U program se ovakve obiteljske politike svakako treba uključiti Crkva i naći svoje mjesto te biti potpora obitelji u skladu s izazovima budućega društvenog razvoja, ali i razvoja Crkve.³⁷⁸

Četvrto mjesto na ljestvici vrednota za uspješan brak u prvome valu EVS – 1999. zauzima dobar seksualni odnos, u sljedećem EVS – 2008.³⁷⁹ spušta se na peto mjesto, a u posljednjem EVS – ispitanici su tu vrednotu stavili tek na šesto mjesto. Ta se vrednota može svrstati u teorije socijalne razmjene.³⁸⁰ Iz pastoralno-teološkoga je gledišta spolnost sastavni dio čovjekove egzistencije, kao i njegovog ponašanja i djelovanja. Teologija spolnost promatra u perspektivi integracije u služenju ljubavi i prokreacije, ali iz toga ne isključuje službu međusobne slobode te pomaganja. Ističe da je spolnost dana čovjeku kao dar s kojim se treba ophoditi sa strahopoštovanjem i brižljivošću.³⁸¹ Prema tablicama 3, 4 i 5 vidljivo je što postaje hrvatskome društvu važnije u danome trenutku. Zato i ne čudi što mladi odgađaju ženidbu. No, s obzirom na cjelokupno društvo, hrvatski građani nalaze se trajno između dva pola poimanja braka i obitelji: tradicionalno-kršćanskoga i postmodernoga izazova koji dolazeći u Hrvatsku djeluje na shvaćanje braka, obitelji i njenih vrednota što je i vidljivo iz dosadašnjih istraživanja.

Peto mjesto, kao i četvrto, na ljestvici vrednota kod ispitanika u svakome valu ispitivanja nema svoju konstantu. Sumira li se "veoma važno" i "važno" u prvome se valu na petome mjestu

³⁷⁶ Nada Stropnik donosi opširniju definiciju obiteljske politike: »Obiteljska je politika cjelovit i sustavan skup mjera koje djeluju u korist obitelji, prije svega obitelji s djecom. Te im mjere pomažu u problematičnim situacijama ekonomskoga, socijalnoga, zdravstvenoga, stambenoga i sličnoga karaktera ublažavajući financijski teret što ga za obitelj predstavljaju djeca, omogućuju usklađivanje obiteljskih i radnih obveza, štite trudnice i djecu.«, u: Nada STROPNIK, Obiteljske politike u Europi, u: *Revija za socijalnu politiku*, 3 (1996.) 2, 105.

³⁷⁷ Usp. Vlado PILJIZ – Siniša ZRINŠČAK, Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu, u: *Revija za socijalnu politiku*, 3(1996.) 2, 105.

³⁷⁸ Usp. Josip BALOBAN – Josip ŠIMUNOVIĆ – Krunoslav NIKODEM, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj (EVS – 2008.) – saznanja i poticaji za djelovanje, 609.

³⁷⁹ Na ljestvici vrednota 2008. i 2017. dodana je nova vrednota: imati vremena za osobne prijatelje i osobne hobije/aktivnosti.

³⁸⁰ Usp. Josip ŠIMUNOVIĆ – Veronika RELJAC, Bitne vrednote za uspješan brak. Teološki pristup, 40. Autori navode dvije teorije socijalne razmjene: teorija ravnopravnosti i interpersonalni model. Teorija ravnopravnosti objašnjava zadovoljstvo partnerskim odnosom, a ne samo tjelesno, dok se interpersonalni model isključivo bavi zadovoljstvom spolnim odnosom koji ovisi o ulaganju partnera u odnos.

³⁸¹ Usp. Josip BALOBAN – Josip ŠIMUNOVIĆ – Krunoslav NIKODEM, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj (EVS – 2008.) – saznanja i poticaji za djelovanje, 610.

nalazi dobri stambeni uvjeti (85%), dok je u sljedećem ispitivanju na sedmome mjestu (81,7%), a u posljednjem istraživanju je opet na petome mjestu (89,1%). No, s obzirom da je u pitanje vrednota za sretan brak u EVS – 2008 i EVS – 2017. dodana nova vrednota "imati vremena za osobne prijatelje" i "osobne hobije/aktivnosti", nju se može komparirati i analizirati samo u odnosu na posljednja dva EVS istraživanja. Stavljanjem se ove vrednote na popis relevantnih vrednota koje ispitanici smatraju "važnim" i "veoma važnim" može prema rezultatima vidjeti da je istisnula neke vrednote koje su se prije nje nalazile među prvih pet najvažnijih. Stoga, može se za sada konstatirati da ova vrednota ima svoju konstantu na visokome četvrtom mjestu i to 2008. 88,5% te 2017. postotak od 89,4%. Na ovu se vrednotu može gledati dvojako, individualno (što bi bilo zabrinjavajuće zbog visokog rangiranja) ili partnerski (da kao par imaju više vremena) što bi ostavilo prostora za progresivnu nadu da ta vrednota utječe pozitivno na bračni i obiteljski život.

Dvama su se desetljećima iskristalizirale tri vrednote koje ispitanici smatraju neophodnima za sretan bračni život, no s obzirom na sakramentalni brak zabrinjava činjenica da se u hrvatskome društvu gubi važnost dobrog seksualnog odnosa za sretan brak. Tome uvelike pridonosi nerazumijevanje i neznanje uske povezanosti sakramenta ženidbe s tjelesnim sjedinjenjem muža i žene u bračnome zajedništvu.³⁸²

3.3. Vikend Bračnih susreta

U prvome je poglavlju opisan povijesni nastanak vikenda BS, kao i razlozi njegova nastanka. No, što je vikend u svojoj biti, kako je strukturiran, kakva je njegova metodologija i koje vrednote promiče? Ni nakon četrdeset godina, koliko je prošlo od prvoga vikenda, većina naših ljudi, pa i pastoralno zauzetih, ne zna što je vikend BS, ili kako se češće naziva BV. Pogotovo što se radi na tome vikendu i kako je strukturiran. Ono malo literature što govori o ovome pokretu kao i internetske stranice ZBS donosi jednostavne te šture informacije o BV. Često se nailazi na definicije koje se svode na tečaj komunikacije u braku.

³⁸² Temelj su ovakve pretpostavke svjedočanstva tim parova koji vode bračne i zaručničke vikende. No, ne samo oni, nego i sami parovi koji otkrivaju svu dubinu i neraskidivu povezanost spolnoga odnosa sa sakramentom ženidbe.

3.3.1. Zajednica Bračnih susreta - od strukture do metode

Važno je naglasiti da je ZBS pokret u Katoličkoj Crkvi³⁸³ koji se pod okriljem crkvenog učiteljstva svojim apostolatom uključuje u obnovu Crkve i svijeta po sakramentima ženidbe te svetoga reda na što i upućuje. S druge strane, Zajednica se zalaže i promiče vrednote koje su važne, prema EVS istraživanju, suvremenom čovjeku u hrvatskome društvu i obiteljskome životu. Svojom strukturom i metodologijom objedinjuje čovjekove osobne potrebe koje trebaju biti ispunjene ukoliko supružnici žele živjeti puninu svoga sakramentalnog sjedinjenja u braku. Kako bi se mogla provoditi sama metodologija koja je svojstvena ZBS po cijelom svijetu, nužno je poznavati stupove Zajednice i njenu strukturu.

3.3.2. Stupovi zajednice, njezina karizma i poslanje

Vizija se zajednice temelji na Isusovim riječima: »Ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio.« (Iv 15, 12b) koja se ostvaruje poslanjem zajednice, a to je naviještati vrijednost sakramenta ženidbe i svetoga reda u Crkvi i u svijetu. Krizma se zajednice očituje u onome što zajednica živi (vjera u odnosu) i iskustvo koje nudi oženjenim parovima, svećenicima, redovnicima i redovnicama unutar katoličke tradicije.³⁸⁴

Karizma WWME manifestira se s nekoliko značajki:³⁸⁵

- Odnos (komunikacija) – temelji se na povjerenju između muža i žene, između bračnoga para i svećenika, između svećenika, redovnika i redovnica sa svojim zajednicama, između timova sa svim članovima zajednice i među svima s Bogom. Taj je odnos jednostavan, otvoren i nježan te obazriv prema drugome.

³⁸³ ZBS ujedinjena je s Katoličkom Crkvom prema slijedećim kriterijima: »1. U skladu s Zakonikom kanonskog prava, 2. Zajednica Bračnih susreta djeluje unutar pastorala Katoličke Crkve, 3. To je laički pokret odobren od Biskupske konferencije dotične zemlje, 4. Zajednica Bračnih susreta stvara prijateljsku vezu s biskupima kako bi im pružili podršku i ponudili suradnju u biskupijskom pastoralu, 5. Zajednica djeluje u okvirima mjerodavne crkvene vlasti u pitanjima vjere i običaja, a tako i u apostolatu za zajedničko dobro. U upravljanju Zajednica je autonomna i vođena prema vlastitim Statutima, 6. Bratski surađuje s ostalim laičkim crkvenim pokretima, ali zaštićuje svoju prvotnu narav, logotip, sredstva i način djelovanja«, Encuentro Matrimonial Mundial unido a la Iglesia Católica, doc. 10, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, Documentos del Consejo mundial Secretariado Latinoamericano, revisado 2012., 23. (dalje: *Carpeta orientadora del servicio*).

³⁸⁴ Usp. Misión, visión y carisma de Encuentro Matrimonial Mundial, doc. 1, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, 4.

³⁸⁵ Usp. *Isto*, 5-6. Ovim je značajkama komparacija s nekim dokumentima crkvenoga učiteljstva kako bi se pokazalo da karizma ZBS promiče nauk Crkve.

- Duhovnost³⁸⁶ – osobno je iskustvo koje bračni parovi, svećenici redovnici i redovnice dožive na originalnome vikendu³⁸⁷ poziv da u svoj odnos uključe Boga. Življenjem vrednota vikenda i sakramentalne milosti mnogi po prvi puta otkriju svoje poslanje. Dok bračni parovi prepoznaju Božji trag u svojoj seksualnosti (usp. GS 50), svećenici redovnici i redovnice pozvani su na veće zajedništvo i predaju Bogu svome, narodu i zajednici. I jedni i drugi pozvani su na svjedočenje Božje ljubavi.
- Evangelizacija (usp. GS 48), – nova spoznaja sakramentalne milosti poziva supružnike promišljati o Božjoj ljubavi u odnosu prema svojoj djeci, poziva ih da postanu svjetionici u župnoj zajednici, Crkvi i svijetu. Živeći prijedloge originalnoga vikenda njihov dom postaje model kućne Crkve (*Ecclesia domestica*),³⁸⁸ a sami postaju (i svećenici redovnici i redovnice) Radosna vijest za druge te tako sudjeluju u evangelizacijskoj misiji Crkve.
- Dijalog – način na koji su parovi naučili dijalogizirati na originalnome vikendu donosi puninu zajedništva i međusobne pripadnosti. Svakodnevni dijalog na način originalnoga vikenda omogućava supružnicima prebroditi uspone i padove te ostati povezani i usmjereni prema zajedničkom cilju. Svećenike redovnike i redovnice dijalog potiče na odnos koji daje život, kako s povjerenim narodom tako i sa zajednicom te poslanje čini odgovornijim i pristupačnijim (usp. VC 50-51).
- Zajednica – WWME zajedničkim okupljanjima bračnih parova, svećenika redovnika i redovnica te međusobno dijeljenje vjere i svjedočenje iskustva iz života daje podršku za dalji rast. Nastavlja se baviti pitanjima vezanim za brak, svećeništvo, posvećeni život i obitelj (usp. VC 55). Takve su lokalne zajednice stvarno iskustvo Crkve koji nastoje živjeti viziju WWME: »Ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio.« (Iv 15, 12b) (usp. VC 42).

³⁸⁶ Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Vita consecrata. Apostolska pobudnica o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu*, Zagreb, 1996., br. 51, 54, (dalje: VC).

³⁸⁷ BV na kojem parovi, svećenici redovnici i redovnice sudjeluju prvi puta nazivaju se originalni, zbog tog što je neponovljiv, na samome početku pomalo tajnovit te po cijelom programu originalan i jedinstven.

³⁸⁸ Usp. Ivan ZLATOUSTI, *In Genesim Sermo*, VI, 2; VII, 1, u: Jacques Paul MIGNÉ (ur.) *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, Paris, 1857. – 1866., 54, 607-608., citirano prema Anton TAMARUT, Crkveno lice obitelji, 747; AA 11; LG 11; FC 13, 21, 49; III. IZVANREDNA OPĆA SKUPŠTINA BISKUPSKE SINODE, *Relatio Synodi. Izvješće Sinode*, Pastoralni izazovi vezani uz obitelj u kontekstu evangelizacije, br. 13., u: <http://laudato.hr/Novosti/Vatikan/Donosimo-cjelokupni-dokument-sinode-Relatio-synodi.aspx> (25. V. 2020.)

- Međusobna povezanost između sakramenata svetoga reda i ženidbe³⁸⁹ - to je druga dimenzija karizme WWME. Iskustvo originalnoga vikenda je kada bračni par i svećenici ujedinjujući snagu sakramenta ženidbe sa sakramentom svetoga reda djeluju zajedno (usp. AL 200). Stoga, vodstvo Pokreta WWME na svim razinama čine bračni par i svećenik, a na svjetskoj razini zajedno čine 'crkveni tim'.
- Ekumenizam (usp. VC 100-101) – WWME otvorena je svim oženjenim parovima, neovisno o njihovoj vjeri. Stoga, i iskustvo originalnoga vikenda prihvaćeno i u drugim vjerskim zajednicama. Zajednica prihvaća parove različitih vjera da žive vrijednosti u skladu sa svojim vjerovanjima (usp. VC 102-103).

WWME znači biti otvoren za svijet, za sve, ali ujedno odražava jedinstvo po cijelome svijetu jer gdje god se ZBS nalazi postoji jedinstvo pravila i vrijednosti, a brak znači supružnički odnos između oženjenoga muškarca i žene (usp. VC 34). Zajednica znači 'susresti se' i poziva oženjene parove i svećenike shvatiti istinsko značenje njihova sakramenta, kao i redovnike i redovnice na istinsko značenje njihovih zavjeta, dok se u svojim odnosima upoznaju s Kristom i međusobno. U Zajednicu se ulazi sudjelovanjem na BV.³⁹⁰

3.3.3. Četiri stupa WWME

WWME počiva na četirima stupovima: originalni vikend, bračni timovi, struktura, zajednica.³⁹¹ Oni su temelj življenja poslanja, vizije i karizme zajednice. Ova četiri stupa na svjetskoj razini obuhvaćaju širi pogled s obzirom na strukturu (treći stup), a jednostavnija je u odnosu na zajednicu (4 stup). Na nacionalnoj razini također postoje četiri stupa, ali struktura se odnosi na rad nacionalnoga vijeća, odnosno strukturu ZBS u određenoj naciji što ćemo vidjeti

³⁸⁹ Celibat nije vrjedniji od braka, niti brak od celibata. Jedno i drugo za sobom povlači osobnu odluku, odgovoriti na poziv. Svećenici koje žive u celibatu trebali bi donositi tu odluku iz ljubavi prema Bogu i Crkvi (zajednici vjernika), a one koje žive u braku tu odluku iz ljubavi prema supružniku. Svećenik ima značajnu ulogu u pozivu oženjenima na sakramentalni život, a oženjeni parovi su značajan faktor u podupiranju svećenika u njegovoj odluci života u celibatu. Ženidba i sveti red su sakramenti, jedno i drugo se ostvaruje pozivom na koji čovjek daje svoj odgovor i donosi odluku. Zadaća jednoga jest održati svetost drugoga. U drugome poglavlju knjige *The Celibacy Myth* autori prikazuju celibat i brak kao međusobne saveznike jer za ispunjen i kvalitetan život potreban je bezuvjetan odnos ljubavi. Usp. Charles A. GALLAGHER – Thomas L. VANDENBERG, *The celibacy myth*, The Crossroad Publishing Company, New York, 1988., 23-40.

³⁹⁰ Usp. Misi3n, visi3n y carisma de Encuentro Matrimonial Mundial, doc. 1, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, 5.

³⁹¹ Usp. *Isto*, 10-11.

kad usporedimo strukturu HZBS. Četvrti stup-zajednica na nacionalnoj se razini odnosi na aktivnosti koje zajednica provodi poslije originalnog vikenda. Sva četiri stupa moraju biti jednako važna i čvrsta kako bi pokret bio stabilan i mogao snažno djelovati.

3.3.3.1. Prvi stup: Originalni vikend

Vikend BS ili Originalni vikend je temeljni događaj za svaki bračni par, svećenike redovnike i redovnice³⁹² koji su odlučili doći, ali i za život ZBS. To je cjelovito iskustvo koje prezentiraju tzv. govorima tim-parovi i katolički tim-svećenik.³⁹³ Ideje koje se iznose iskustvom vlastitoga života imaju cilj obnovu bračne ljubavi parova koji sudjeluju na vikendu, kako i obnovu svećeničke predaje po sakramentu svetoga reda, ili pak redovničkoga po zavjetima. Dakle, prvi je cilj vikenda probuditi u svakome bračnom paru istinu da oni jedno drugo ljube i dati im dar po kojem će se ta ljubav koja je možda ranjena, koja se ohladila i postala površna, obnavljati, učvršćivati i jačati, a samim time obnavlja se, učvršćuje i jača Crkva.³⁹⁴ Ideje koje promiče, pojmove koje uvodi u program vikenda, nisu izum BS nego su djelo Božje (slobodna volja, sakrament ženidbe i svetog reda, euharistija...), djelo Crkve (zavjeti), crkvenih otaca (kućna Crkva), ali i znanstvena dostignuća psihologije (osjećaji, komunikacija, dijalog, potrebe...).

Zasluga BS, a onda i vikenda, je povezivanje tih ideja i pojmova u jedan logičan i pristupačan slijed, ali ne kao znanstveno predavanje ili pak propovijed, već kao dijeljenje iskustva i načina kako se žive te ideje u konkretnome braku, obitelji, životu svećenika ili redovnika u redovničkoj zajednici. Dijeli ih sedam osoba (tri tim-para i svećenik)³⁹⁵ 44 sata koliko traje BV. Želja je svakoga organiziranog BV ispuniti program, a to je prenijeti cjelovito iskustvo i ispuniti zadane ciljeve. Da bi se to moglo ostvariti, tim koji vodi vikend slijedi naputke

³⁹² Usp. HZBS, *Smjernice za apostolat*, 2014., t. 8. (dalje: *Smjernice*) Smjernice je za apostolat donijelo Nacionalno vijeće HZBS 6. lipnja 2008. godine, a nacionalni tim (Anđelka i Ivan Mađerčić i vlč. Stjepan Škvorc proširili su 47.točku, dodavši točku 47a. te uredio tekst. Zadnje je uređenje teksta Smjernica bilo u svibnju 2020. od nacionalnoga tima koji obnaša dužnost: Mario i Kristina Jerkovic i vlč. Siniša Preiner.

³⁹³ Usp. Los cuatro pilares, doc. 3, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, 10. Tim je svećenik samo onaj svećenik koji je ispunio uvjete koje propisuju *Smjernice* jer samo tako može biti u timu s bračnim parovima s kojima vodi vikende.

³⁹⁴ Usp. HZBS, *Pregled vikenda. Pomoćni dokument za razumijevanje nacrtu vikenda Bračnih susreta, (Mentalitet)* Zagreb, 2014., 3, (dalje: *Mentalitet*). Ovo je, uz Nacrt vikenda, jedan od temeljnih službenih dokumenata ZBS. Dokument je s engleskoga preveo o. Stjepan Kušan. Prvo je izdanje umnoženo ciklostilom ss. Naše Gospe (23. ožujka) 1979. godine u Zagrebu. Godine 2014. (5. prosinca) prepisao ga je na elektronički način o. Petar Sabolić.

³⁹⁵ Usp. *Smjernice*, t. 9, § 2.

u *Nacrtu*³⁹⁶ vikenda i/ili *Mentalitetu* koji daje vremenski raspored³⁹⁷ za pojedine teme, ali i za sve ostale aktivnosti, bilo tima ili parova sudionika koje se događaju tijekom trajanja BV.

Ovdje se donosi predložena satnica vikenda iz *Mentaliteta*.³⁹⁸

³⁹⁶ WWME *European outline*, 2000. HZBS, *Europski nacrt 2000*. Obnovljeni *Europski nacrt*, Zagreb, 2014. (dalje: *Nacrt*) Zbog promjena u globalnome svijetu i pluralnom postmodernom društvu koje je obilježeno svojim specifičnim karakteristikama i izazovima, to su prije svega: prenaplašeni individualizam, emocionalnost, liberalizam, konzumizam i hedonizam, društvo u kojem danas sve više prevladava diktatura određene narcističke kulture života i cjelokupnoga čovjekova ponašanja u kojem sve više dolaze do izražaja relativizam i sekularizam nametnulo se pitanje za promjenom. To je i bio razlog da se Europsko vijeće BS od 2012. godine bavi novim *Nacrtom* BV. U tome je periodu rada bilo prijedloga nekih europskih zajednica u kojima dominira liberalni pogled na brak i ideologija sekularnoga društva da bi se vikend trebao osloboditi katoličkoga kriterija sakramentalnoga braka. No, zauzimanjem najaktivnijih europskih zajednica, koje još njeguju i promiču sakramentalni brak sljedeći tradiciju i učenje Katoličke Crkve, među kojima je bio i naš hrvatski nacionalni tim, u novom *Nacrtu* ponovno je jasno definirano mjesto, shvaćanje i uloga sakramenta ženidbe kako ga donosi Katolička Crkva u svojem nauku. Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 82. Svjetsko vijeće WWME održano u Johannesburgu, Južnoafrička Republika, u veljači 2014. godine, potvrdio je i proglasio konačni tekst obnovljenoga Europskog nacrtu 2014. važećim i obvezujućim za 13 europskih zemalja ZBS, a Europsko vijeće u Mađarskoj održano od 15. do 18. svibnja u Leányfalu, donijelo je jednoglasu odluku da tijekom uvođenja *Nacrta* u nacionalnim zajednicama ne smije biti 'ublažavanja' i 'umekšavanja' *Nacrta* i/ili *Mentaliteta*. Usp. Nacionalni tim HZBS-a (2012. – 2014.) Ivanka i Milan Došlin i o. Josip Sremić, *Nacrt*, 129. Kod uvođenja obnovljenog *Nacrta* 2014., s obzirom na drugačija mišljenja i stavove, ukoliko bi u nekoj od nacionalnih zajednica došlo do napetosti koja bi dovela do pitanja autonomije i pripadnosti WWME-u, ili bi se željelo unijeti bilo kakve promjene u *Nacrt* i/ili *Mentalitet* utoliko je Nacionalno vijeće, odnosno Nacionalni tim te zajednice dužno Europskom timu pismeno uputiti prijedlog o izmjenama, a o njima će raspravljati i donijeti odluku Europsko vijeće WWME. Ovakav pristup doprinosi činjenici da se »vikend daje pod istim okolnostima i atmosferi u bilo kojem dijelu svijeta, slobodan od regionalne obojenosti i osobnih samovolja«. O tome vidi u: *Mentalitet*, 5.

³⁹⁷ Postoji razlika u satnici u *Mentalitetu* s obzirom na onu u *Nacrtu* što je rezultat donošenja i prihvaćanje *Nacrta* od strane Europskoga nacionalnog vijeća.

³⁹⁸ *Mentalitet*, 11. U predloženoj satnici za trajanje pojedine faze vikenda izražene su vrijednosti najduljega trajanja, a svaki nacionalni tim treba odrediti dužinu govora, uključujući sve ostale koje se tiču rada s bračnim parovima, kao pjesme, pisma, dijaloge i molitvu.

Tablica 7. Predložena satnica vikenda

	Faze vikenda	Početak	Trajanje govora u minutama	Pisanje u minutama	Dijalog u minutama	Papiri
PETAK						
Početak - Uvod		20.30	40	10	10	
Osjećaji		21.45	45	15	otvoreni	
SUBOTA						
Misa		8.00	-	-	-	
Doručak		8.30	30	-	-	
Susret sa sobom	JA	9.00	55	30	-	Aldonza
Brak u modernom svijetu	MI	10.30	60	20	25	simptomi razočaranja
Ručak	-	12.15	60	-	-	
Područja	MI	13.15	50	20	25	područja
Otvorenost Božjem planu	MI i	15.00	35	10	20	
Brak u Božjem planu	MI i BOG	16.15	50	20	25	
Večera		18.00				
Povjerenje	MI i BOG	19.00	30	20	25	Dulcineja
Dar dnevno dijaloga	MI i BOG	20.25	30	-	-	
Kana	MI i BOG	20.55	40	15	otvoreni	
NEDJELJA						
Doručak	-	7.30	45	-	-	
Sakrament	MI i BOG	8.15	60	90	90	vrijednovanje
Novac	-	12.15	15	-	-	kuverte
Ručak	-	13.30	60	-	-	
Pozivanje na vikend	-	13.30	20	-	-	
Bračna duhovnost	MI i BOG	14.00	35	10	10	
Otvoreni i apostolski par	MI i BOG i	15.00	30	10	20	
Otvorena podjela iskustva	-	16.00	-	-	-	
Misa	-	16.30	60	-	-	

S obzirom na satnicu i sam početak *Mentalitet* jasno donosi kako vikend počinje kad prvi par uđe u dvorište kuće gdje se održava vikend i kad mu prvi tim par pođe u susret da ga

pozdravi³⁹⁹. Važno je da si tim koji vodi vikend neprestano osvještava kako vikend traje svih 44 sata, a ne samo onoliko koliko traju njihovi govori i dijeljenje iskustava. *Mentalitet* pod naslovom »Iza kulisa«⁴⁰⁰ daje detaljne upute tim parovima i parovima domaćinima⁴⁰¹ kako dočekati parove, kako stvoriti obiteljsko i prijateljsko ozračje u kojem će se sudionici vikenda osjećati dobrodošlo i prihvaćeno, a opuštenim razgovorom polako otkrivati njihove potrebe i strahove te načine kako im se može pomoći da na vikendu susretnu jedno drugo. O pripremama tehničke naravi donose i dokumenti na nacionalnoj razini.⁴⁰²

Vikend BS sastoji se od četiriju tematskih cjelina⁴⁰³

- Ja faza: susret sa sobom – moj izlog (Koga ja to prodajem drugima?)
- Mi faza: nas dvoje kao bračni par
- Mi i Bog: bračna duhovnost
- Mi, Bog i svijet: otvoreni i apostolski par

Četirima tematskim cjelinama se naglašava »Vikend BS jest nastojanje da se dobronamjernim bračnim parovima pomogne kako bi postigli bliskost u odnosu te svjesno produbljavali kršćanske i ljudske vrednote svoga braka i cjelokupnoga obiteljskog života...jer bliskost bračnih drugova izvor je sreće i sigurnosti u braku.«⁴⁰⁴

Na koji način će se ostvariti originalni vikend odlučuje svako Nacionalno vijeće prema potrebama regija i biskupija, i to prema alternativnim smjernicama koje je donijelo WWME. Postoji šest mogućnosti za realizaciju originalnog vikenda:⁴⁰⁵

- Originalni vikend od tri dana, počevši od petka na večer i završivši u nedjelju poslijepodne. Sudionici borave u hotelu ili kući za duhovne vježbe. To je iskustvo originalnog vikenda.⁴⁰⁶

³⁹⁹ Usp. *Mentalitet*, 7.

⁴⁰⁰ Usp. *Isto*, 7-10.

⁴⁰¹ Parovi domaćini su članovi lokalnih zajednica koji služe za vrijeme trajanja vikenda. Tijekom pojedinih vikenda parovi domaćini se izmjenjuju tako da članovi svih lokalnih zajednica sudjeluju u služenju jer svi parovi koji su bili na originalnom vikendu ne zaboravljaju toplinu i nesebičnu brigu za sve potrebe koje su imali tijekom boravka na vikendu. Snažno iskustvo koje su doživjeli potiče ih da i sami u tome sudjeluju za parove koji dolaze.

⁴⁰² Usp. HRVATSKA ZAJEDNICA BRAČNIH SUSRETA, *Smjernice*, t. 9-15.

⁴⁰³ *Mentalitet*, 16.; Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 11.

⁴⁰⁴ Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 11.

⁴⁰⁵ Directrices alternativas para la realizacion de fin de semana, doc. 17, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, 48.

⁴⁰⁶ Za ovaj način realizacije odlučilo se Europsko vijeće koji je dio i HZBS.

- Originalni vikend od tri dana, počevši od petka na večer i završivši u nedjelju poslijepodne. Sudionici se sami snalaze za smještaj. To je poznato kao vikend bez prebivališta.
- Iskustvo od dva dana gdje sudionici borave u hotelu ili u kući duhovnih vježbi. To je poznato kao vikend s boravištem od dva dana.
- Iskustvo vikenda od dva dana počevši od subote ujutro do nedjelje na večer. Sudionici sami brinu o vlastitome smještaju. To je poznato kao vikend bez boravišta od dva dana.
- Također, može biti organiziran na bilo koji od navedenih načina u danima u tjednu. Poznat je kao višestruko iskustvo.
- Iskustvo gdje se govori održavaju jedno popodne u tjednu nekoliko tjedana u župi bez smještaja. (Sjeverna Amerika).

Svaka zajednica treba osigurati odgovarajući prostor kada se originalni vikend održava u određenoj kući/hotelu gdje je i boravak, gdje je nužno osigurati uvjete: odsutnost djece, apsolutna tišina. Ukoliko smještaj nije uključen, nije potrebno poštivati ove uvjete.

3.3.3.2. Drugi stup: Bračni timovi (međunarodni/svjetski tim)

Timovi su BS iznimno važni jer ukoliko nema njih nema vikenda BS.⁴⁰⁷ Bračne timove čine bračni parovi i svećenici⁴⁰⁸ koji dijele iskustvo života na originalnom vikendu.⁴⁰⁹ Tim parovi pozvani su biti vidljivi znak Božje ljubavi za cijelu Crkvu. Na razini WWME djeluje međunarodni/svjetski tim koji je izabran od Svjetskoga vijeća kako bi stvarao i donosio odluke koje su važne za Pokret Bračnih susreta Međunarodni/svjetski tim čini bračni par i svećenik, izabran je i ovlašten na jednom od sastanaka Svjetskoga vijeća na pet godina bez mogućnosti ponovnoga biranja. Kriteriji i proces izbora međunarodnog/svjetskoga tima određeni su dokumentom Nacionalnih vijeća pojedinih Tajništva kao i uvjeti tko i kako se može kandidirati.

⁴⁰⁷ Usp. Los cuatro pilares, doc. 3, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, 10; HRVATSKA ZAJEDNICA BRAČNIH SUSRETA, *Smjernice*, t. 5; Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 83.

⁴⁰⁸ Kako postati tim par i tim svećenik govorit će se u četvrtom poglavlju, ovdje donosi uloga međunarodnog/svjetskoga tima.

⁴⁰⁹ Prema dokumentu Svjetskog vijeća timovi na Originalnom vikendom i Dubokom vikendu moraju biti katolici. Bračni parovi trebaju biti angažirani vjernici, imati valjano sklopljeni sakrament i živjeti svoj sakrament u Katoličkoj crkvi, a svećenici trebaju biti valjano zaređeni u Katoličkoj crkvi i biti u zajedništvu s biskupom u kojoj žive i djeluju. Usp. Principios fundamentales de nuestro Movimiento, doc. 4, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, 12.

Svi se prijedlozi iz pojedinih Tajništva šalju Svjetskome vijeću koje dva mjeseca prije izborne sjednice Vijeća listu kandidata šalje svim Tajništvima. Prije izbora svako Tajništvo mora održati molitveno bdijenje s nacionalnim i lokalnim timovima. Cjelodnevna molitva traje za vrijeme izborne sjednice Vijeća u kojoj se izmjenjuju timovi sa svojim zajednicama. Izbor završava euharistijskim slavljem. Prilikom dolaska novoga svjetskog tima postoji prijelazno razdoblje koje omogućava da se novoizabrani tim zbliži. Pogotovo u slučaju da nisu zajedno surađivali te da se upozna i preuzme vodstvo od prethodnoga tima. Primopredaja se vodstva događa tijekom zajedničkoga vikenda.⁴¹⁰

Dužnost koje obvezuju međunarodni/svjetski tim:⁴¹¹

- širiti, poticati i koordinirati četiri stupa u suodgovornosti sa svakim timom Tajništva,
- predsjedati sastancima Svjetskog vijeća i osigurati valjanu organizaciju,
- voditi zapisnike, registre i povijest/kroniku Svjetskoga vijeća,
- poticati izvršavanje odluka Vijeća,
- poticati i održavati komunikaciju među članovima Vijeća,
- poticati i čuvati jedinstvo između članova Vijeća,
- predstavljati pokret u Katoličkoj Crkvi,
- biti uzor suodgovornosti u voditeljstvu i svom načinu života,
- identificirati u zajedništvu s Vijećem stvarne potrebe pokreta pohranjivanjem i pregledavanjem podataka,
- imati inicijativu u procesu formacije u načelima i vrijednostima pokreta te razvoju vodstva,
- vršiti administraciju pokreta u financijama, širenju i poticanju pomoći,
- vizitirati Tajništva kada je potrebno i na poziv pojedinih Tajništva,
- osigurati odgovorno voditeljstvo.

⁴¹⁰ Detaljnije o procesu izora i kriterijima kandidature u: Liderazgo proceso de transmission, doc. 12, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, 30-38.

⁴¹¹ Usp. Rol del equipo Eclesial Internacional, doc. 6, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, 16. Na Svjetskome je zasjedanju Nacionalnoga vijeća na Havaima 1989. godine definirana uloga, dužnosti i mandat međunarodnoga tima posebnim dokumentom.

3.3.3.3. Treći stup: Struktura

WWME ima uređenu strukturu od svjetske razine do najniže lokalne zajednice, kojom obuhvaća mnoge službe i dužnosti koje omogućavaju kvalitetno i strukturirano vođenje i upravljanje čitavim pokretom. Svjetsko je vijeće ZBS⁴¹² upravno tijelo ZBS. Sastoji se od crkvenoga tima koji živi život dijaloga kako bi naviještali poslanje ZBS. Tim je pozvan, izabran i poslan od svojih zajednica kako bi živjeli karizmu pokreta u duhu služenja Crkvi i svijetu. Najvažnija je i prvotna odgovornost Svjetskoga vijeća čuvati jedinstvo pokreta te voditi brigu za sredstva i metode kako bi se ostvarila četiri stupa (originalni vikend, bračni timovi, struktura, zajednica) ZBS. Prema tome te odgovornosti uključuju:⁴¹³

- temelj originalnog vikenda – očuvati i osigurati cjelovitost, načela, karizmu, svrhu i iskustvo originalnog vikenda,
- temelj timova – osigurati odgovarajuću početnu i trajnu formaciju timova originalnog vikenda,
- temelj zajednice – nadahnjivati i promicati aktivno sudjelovanje svih zajednica. Stvarati, oblikovati, prihvatiti, razvijati i prakticirati različita iskustva s ciljem da se podrže tim-parovi i svećenici u životnome pozivu te dijaloškome načinu života. Nadahnjivati i izazivati članove pokreta za rast i da budu ono na što su pozvani. Uvidjeti potrebe vremena s ciljem kako bi se poboljšalo planiranje i izvršenje aktivnosti pokreta.
- temelj strukture – razmjenjivati informacije između članova Vijeća. Poticati širenje informacija na sve razine pokreta. Predlagati međusobnu pomoć u Vijeću. Osigurati financijsku pomoć na svim razinama. Vršiti sve administrativne dužnosti koje su potrebne za opstojanje pokreta. Formirati komisije i nadgledati odbore prema potrebi te pobrinuti se oko izbora i odabira novoga međunarodnog/svjetskog tima.

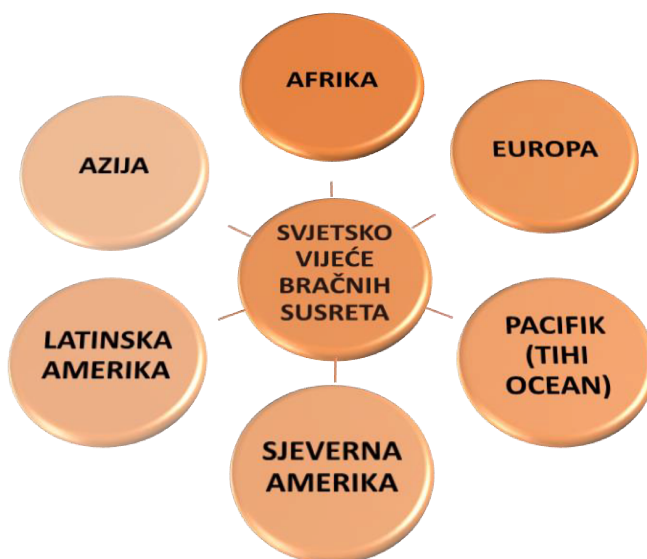
Vijeće na čelu s međunarodnim/svjetskim timom ima vlast po svojoj službi koja se odnosi na donošenje odluke u ime ZBS koje utječu na bitni i fundamentalni razvoj pokreta, zaštititi i jamčiti vjernost karizmi, provoditi donesene odluke i podnijeti izvješće.

⁴¹² U Škotskoj na Svjetskome zasjedanju Nacionalnoga vijeća u siječnju 1988. godine u Glasgowu donesen je dokument kojim se definira Svjetsko vijeće i njegova odgovornost s obzirom na stupove Zajednice, viziju, karizmu i njezino poslanje u Crkvi i svijetu.

⁴¹³ Usp. El Consejo Mundial de Encuentro Matrimonial Mundial, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, 14.

Pokretom na svjetskoj razini koordinira međunarodni/svjetski tim kojem pomažu šest timova iz Afrike, Azije, Europe, Latinske Amerike, Sjeverne Amerike i Pacifika (Tihi ocean) Svjetsko vijeće obuhvaća velika geografska područja, tzv. Tajništva, a svako od njih predstavlja izabrani tim unutar pojedinoga Tajništva koji se sastoji od bračnoga para i svećenika koji su izabrani te poslani kako bi zastupali njihovo Tajništvo u Svjetskome vijeću.

Dijagram 1. Svjetsko vijeće i Tajništva

WWME je prisutan u zemljama širom svijeta formiran u Tajništava koja čine nacionalna vijeća pojedinih zemalja. Timovi se Tajništva biraju istim načinom kao i za međunarodni/svjetski tim samo na nižoj razini. Dokumentom je Svjetskoga vijeća definirana uloga Tajništva, poslanje i dužnosti.⁴¹⁴ Bilo koja uloga na bilo kojoj razini u strukturi WWME podrazumijeva integraciju karizme četiri stupa ZBS. Stoga, prvotna zadaća četiriju stupova Tajništva je širenje, koordiniranje i ucjepljenje. Ta odgovornost započinje originalnim vikendom

⁴¹⁴ Usp. Definición, funciones y responsabilidades de los equipos eclesiales del Secretariado, doc. 7, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTROS MATRIMONIALES, *Carpeta orientadora del servicio*, 17-19.

gdje se treba osigurati da poruka vikenda bude ista u svim vikendima na području svih Tajništva te vjerna strukturi. Osobitu pažnju i zauzetost treba pokazati oko brige za formaciju timova te koordinirati i podržati Nacionalna vijeća unutar strukture Tajništva. Osim što im je zadaća poticati, moraju i živjeti vrijednosti originalnog vikenda i dijaloga kao bi mogli rasti. Vizija je Tajništva održati duh i poruku pokreta te učvrstiti ciljeve i prioritete. Zadaće članova Svjetskoga vijeća (Tajništva) su:

- prisustvovati sastancima Svjetskoga vijeća,
- predstavljati svoj narod/naciju,
- podnijeti izvješće o situaciji četiri stupa u nacijama koje zastupaju,
- iznijeti pitanja, nedoumice i potrebe svoga Tajništva,
- posredovati informacije, formacije i ciljeve Svjetskog vijeća,
- predstavljati Tajništvo i učiniti ga dijelom Svjetske obitelji,
- tražiti modalitete komunikacije među Tajništvima.

Kako jedno Tajništvo čine nacionalni timovi, predstavnici različitih zemalja koja pripadaju istome Tajništvu, jedan je od važnih prioriteta rada Tajništva koordinacija unutar Tajništva. Poslije održanoga sastanka Svjetskoga vijeća svaki tim Tajništva saziva, koordinira i vodi sastanak Tajništva kako bi izvijestio svoje vijeće o novostima i zaključcima sastanka Svjetskoga vijeća. U vrijeme trajanja svoga mandata slučaju mogućnosti posjetit će svaku državu članicu Tajništava i biti suodgovorni s nacionalnim timovima, što ih čini međuovisnima. Sve će se važne dokumente i aktivnosti vezene uz Tajništvo pohranjivat u arhiv Tajništva. Program rada Tajništva treba odrediti potrebe, ciljeve i zadaće prema geografskim, kulturalnim i nužnim potrebama. Tajništvo također treba: transparentno voditi financije, biti suodgovorno i izvijestiti Vijeće tajništva, svake godine izložiti godišnji proračun i koordinirati troškove te pomagati države članice i Svjetsko vijeće. Mandat tima Tajništva traje tri godine bez mogućnosti ponovnoga biranja. Tajništva oko sebe okupljaju sljedeća Nacionalna vijeća na čelu s nacionalnim timovima:

Tablica 8. Tajništva Svjetskoga vijeća

EUROPA	LATINSKA AMERIKA	AFRIKA	SJEVERNA AMERIKA	AZIJA	PACIFIK
Azori	Argentina	Kamerun	Kanada	Bangladeš	Australija
Republika Slovačka	Dominikanska Republika	Demokratska Republika Kongo	Savezne Države Mikronezije	Ujedinjeni Arapski Emirati /Dubai	Republika Fidži
Kanarski Otoci	Čile	Južnoafrička Republika	Sjeverni Marijanski Otoci	Kina	Novi Zeland
Bugarska	Brazil	Republika Mauricijus	Republika Trinidad i Tobago	Istočni Timor	Kraljevstvo Lesotho
Hrvatska	Kolumbija	Malavi	Guam	Indija	
Engleska	Kostarika	Madagaskar	Gvajana	Indonezija	
Francuska	Kuba	Namibija	Jamaika	Japan	
Njemačka	Ekvador	Rodrigues	Sveta Lucija	Korea	
Belgija	Bolivija	Kenija	Grenada	Malezija	
Gibraltar	El Salvador	Tanzanija	Kajmanski Otoci	Filipini	
Mađarska	Gvatemala	Togo	Sjedinjene Američke Države	Singapur	
Irska	Honduras	Uganda	Djevičanski Otoci	Tajvan	
Republika Surinam	Meksiko	Zambija		Šri Lanka	
Nizozemska	Nikaragva	Zimbabve			
Portugal	Panama				
Rumunjska	Paragvaj				
Rusija	Peru				
Škotska	Portoriko				
Srbija	Urugvaj				
Španjolska	Venecuela				
Luksemburg					
Švicarska					
Ukrajina					
Wales					

Postoje države u kojima se održava originalni vikend drugih vjeroispovijesti, osim katoličkih originalnih vikenda. To su države u sljedećoj tablici.⁴¹⁵

Tablica 9. Originalni vikendi drugih vjeroispovijesti

BAPTISTIČKA CRKVA	Engleska, SAD
ANGLIKANSKA CRKVA	Kanada, Puerto Rico, Južnoafrička Republika, Uganda, Ujedinjeno Kraljevstvo, SAD
LUTERANSKA CRKVA	Brazil, Kanada, Danska, Finska, Njemačka, Island, Jamajka, Norveška, Švedska, SAD
CRKVA MENONITANSKE BRAĆE	Kanada, Kostarika, SAD
ISTOČNA PRAVOSLAVNA CRKVA	SAD
PREZBITERIJANSKA CRKVA	Kamerun, Kanada, Kenija, SAD
REFORMIRANA KRŠĆANSKA CRKVA	Kanada, SAD
ADVENTISTI SEDMOGA DANA	SAD
UJEDINJENA KRISTOVA CRKVA	SAD
UJEDINJENA METODISTIČKA CRKVA	SAD
CRKVA WESLEYAN	SAD, Jamajka

S obzirom na sva Tajništva, ima zemalja u pojedinim Tajništvima u kojima se duže ne održava originalni vikend.⁴¹⁶

Tablica 10. Zemlje u kojima se duže ne održava originalni vikend

AZIJA	Pakistan, Tajland
SJEVERNA AMERIKA	Antigua, Bahamski otoci, Barbados, Martinique
PACIFIK	Cookovi otoci, Kraljevstvo Tonga, Papua Nova Gvineja, Salomonski otoci
EUROPA	Poljska

⁴¹⁵ Usp. Países de Encuentro Matrimonial Mundial, doc. 8, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, 21.

⁴¹⁶ Usp. *Isto*.

3.3.3.4. Četvrti stup: Zajednica

Zajednicu čine bračni parovi, svećenici, redovnici i redovnice koji su sudjelovali na originalnom vikendu te donijeli odluku da će svoj način života, nastaviti živjeti trudeći se slijediti put koji su započeli na svojem originalnom vikendu. Na tome putu nisu sami jer se po povratku s originalnog vikenda pridružuju najbližoj lokalnoj zajednici gdje nalaze potrebnu podršku i zajedno s drugim članovima nastoje ustrajati na konceptima braka što su ih naučili na vikendu. Članovi se zajednice međusobno potiču na evangelizaciju i življenje dijaloga dijeleći svoje iskustvo sakramentalnoga života u braku i svećeništvu te iskustvo redovničkoga života kako bi mogli vjerodostojno živjeti vlastito zvanje. Sam pokret, pa tako i svaka zajednica potiču integraciju bračnih parova i obitelji u župama te ih usmjeravaju da ugrađuju svoju bračnu ljubav u služenje Crkvi i svijetu.

3.4. Zajednica Bračnih susreta – od metode do apostolata

U prošlosti je, kada je ljudski vijek bio kraći, izazov sretnoga života u braku četrdeset ili pedeset godina postojao tek za rijetke. Danas se izraz 'živjeti sretno do kraja života' čini prilično izazovnim jer dobro je kada su parovi u tridesetim godinama. No, može li to trajati još dvadeset ili više godina? Mogu li današnji brakovi ne samo trajati, unatoč društveno-kulturalnim promjenama i izazovima, već doista biti ispunjeni i sretni? Je li moguće žar i strast bračne ljubavi s početka braka održati živom, iskusiti njezin rast za mladosti, u srednjim godinama, pa i u starosti? Za mlade je danas pomalo zastrašujuće preuzeti bezuvjetnu i trajnu obavezu sklapanje ženidbe, ali to je znak nade jer pokazuje da dvoje ljudi imaju zajedničku viziju i san.

Mladi bračni par Jaime i Mercedes Ferree imali su svoju viziju duhovnosti za bračne parove koja je bila drugačija od tadašnje prakse Crkve. Zajednički su san željeli ostvariti u suradnji sa svećenikom Gabrielom Calvom kome je bila povjerena nova pastoralna dužnost. Metoda rada BS, koju je osmislio o. Calvo, temeljila se na vlastitome iskustvu s bračnim parovima timova Pija XII. Osmišljavajući program za parove koji nisu pripadali timovima Pija XII. o. Calvo je bio uvjeren da su parovi koji su tražili sreću i zajedništvo u braku, tu klicu sretnoga i sjedinjenoga braka već posjedovali, ali toga nisu bili svjesni. Stoga, u novi je program o. Calvo uvrstio ono što je otkrio u obiteljima za koje je smatrao da mogu podijeliti iskustvo zajedničkoga bračnog

života. Pogotovo jer se sam obogatio i dobio snažan poticaj da tu milost treba podijeliti s parovima koji su bili izgubljeni. Dijalog i dijeljenje iskustva bračnoga života okosnica su BS što je upravo o. Calvo iskusio u obiteljima koje je pohodio prije osmišljavanja programa. Dolaskom BV u SAD počinje jedno novo poglavlje za pokret, ali i obogaćenje toga programa. Tiskanje novoga priručnika počinje 1969. godine u Španjolskoj. Sadržavao je metodologiju i bit svakoga koraka vikenda te njegova distribucija u SAD-u. Uz prikladnu je nacionalnu organizaciju omogućio brzo širenje na sve dijelove SAD-a. Vikend BS najbrže se širio na području Long Islanda u državi New York gdje je voditelj bio o. Charles Chuck Gallagher. U toj se njujorškoj zajednici njegovalo iskustvo 'circle'⁴¹⁷ (krug) te se ubrzo proširilo SAD-om i Kanadom. Kako je postojala engleska verzija vikenda, kao i tim parovi osposobljeni držati vikende, u siječnju 1970. godine u Detroitu⁴¹⁸ se sastao odbor BS koji je imao namjeru uskladiti održavanje vikenda prema priručniku⁴¹⁹ o. Gabriela Calva. To bi olakšalo koordinaciju i međusobno pomaganje među pojedinim zajednicama. Njujorška je skupina BS zamišljala kao novi stil života koji su usvojili na originalnom vikendu i priliku za rast u vjeri. Iskusivši snagu sakramenta ženidbe na originalnom vikendu, o. Gallagher je smatrao da bi vikendi trebali biti usmjereni na evangelizacijsko poslanje i obnovu Crkve te sakramentima odnosa ženidbe i svetoga reda jer su to sakramenti relacije muž – žena, svećenik – Crkva.⁴²⁰ Evangelizacijsko je poslanje Zajednice zahtijevalo od parova, a na čemu je inzistirao o. Gallagher, »...da tim parovi budu isključivo uvjereni i praktični katolici, govore samo ono što žive, sakrament bude središte vikenda, jer je

⁴¹⁷ Ta se ideja javila poslije održanoga originalnog vikenda. Mala skupina skupina parova s određenoga područja redovito se je sastajala kako bi se međusobno podržali u dijaloškome načinu života koji su iskusili na vikendu. Te su male skupine održavale oduševljenje s vikenda, stabilnošću zajednice, ali i produbljivanje iskustava dijaloga. Iz tih su se malih skupina profilirali novi tim parovi kao i slanje novih parova na vikend.

⁴¹⁸ Usp. *Bračni susreti*, 17.

⁴¹⁹ O. Calvo je u priručniku iznio jedinstvenu metodu dijaloga kojemu je svrha poboljšanje odnosa među supružnicima. Ta se metoda prakticirala na vikendima u SAD-u, a dijalog je bio alat (tehnika) kojim se ostvarivala ponovna bliskost među supružnicima. Ubrzo je ovakav BS u mnogim dijelovima SAD-a postao nevezan uz religiju, a po završetku parovima se samo preporučivao dijalog. Isto tako, nije bilo nikakvih događanja poslije vikenda, posebnih skupina za međusobnu potporu, dijaloškoga načina života niti religijskih i duhovnih sadržaja te ubrzo za održavanje vikenda nije bio potreban svećenik. Stoga, sve se više vidjela razlika između njujorške skupine i ostalih zajednica u SAD-u, te su nastale dvije grane - Calvova i njujorške skupine. Kasnije, 1973. godine došlo je do raskida među dviju skupina zbog objave o. Gallaghera da je krajnji cilj BS obnova Katoličke Crkve, te su nastale dvije zasebne organizacije. Cavlova grana osniva Nacionalni pokret Bračnih susreta/National Marriage Encounter, a njujorška skupina pod vodstvom o. Gallaghera Svjetski pokret Bračnih susreta/Worldwide Marriage Encounter. Poslije se i sam Calvo ogradio od zajednica koje su odstupale od prvotnoga cilja i priklonio se njujorškoj skupini.

⁴²⁰ Usp. Tonči TRSTENJAK *Bračni susreti*, 18.

sakrament najveće snaga na raspolaganju katoličkim vjernicima te na kraju da se takav vikend daje samo katolicima, kao što je to bilo na samome početku u Španjolskoj.«⁴²¹

Ovo saznanje je važno jer HZBS potječe od njujorške skupine, a slijedom te slijedom prema povijesti od izvornoga BS kako ga je zamislio o. Gabriel Calvo. Gledajući na ZBS očima utemeljitelja i o. Gallagera, koji je na pravi način shvatio svrhu i karizmu pokreta, »BS nisu samo bračni ili obiteljski pokret, nego su pokret kojem je krajnji cilj obnova Katoličke Crkve i svijeta po sakramentima. Ustvari, moglo bi se reći da su vikendi BS nadasve sakramentalni pokret.«⁴²² Dijaloškim načinom života parovi svećenici, redovnici i redovnice međusobno si pomažu živjeti kršćanske vrijednosti te je osobiti naglasak stavljen na sakramentalni karakter braka.

3.4.1. Bračni vikend metodom dijaloga i dijeljenja

Na samome je početku važno napomenuti dvije stvari o metodi BV:

- ovdje se slijedi njujorška skupina jer iz te skupine BS dolaze u Hrvatsku,
- slijedi se *Europski nacrt* vikenda (obnovljen 2014. godine) jer HZBS pripada Europskom tajništvu.

Već je rečeno kako Zajednica počiva na četirima stupovima, koji su značajni u onoj mjeri u kojoj omogućuju življenje karizme vikenda u svim njezinim dimenzijama. Karizma se vikenda očituje u četiriju dimenzija:

- a) iskustvo voljenoga i poštovanoga,
- b) iskustvo obraćenja,
- c) iskustvo da je ostvarenje naših snova ostvarenje Božjeg sna za nas,
- d) iskustvo otkrivanja važnosti drugih osoba u našem životu (iskustvo zajednice).

Ova se iskustva događaju za parove koji sudjeluju na originalnom vikendu uz vodstvo tima metodom pisanja, dijeljenja (govorenja i slušanja) i dijaloga. Raspored pojedinih sastavnica slijedi Europski nacrt vikenda, kako po danima tako i unutar pojedinoga dana (Tablica 11.).

⁴²¹ Isto, 18.

⁴²² Isto, 19.

Tablica 11. Raspored vikenda prema *Nacrtu* Europskoga vijeća⁴²³

RASPORED							
VRIJEME	SERIJA	GOVOR	TRAJANJE	PISANJE	DIJALOG	PAUZA	PAPIRI/ PJESMA
PETAK							
19:00		SV. MISA- TIMOVI					
19:30	II	1 - UVOD	25++	10	10	15	STRUKTURA VIKENDA
21:00	III	2 - OSJEĆAJI	40	15	otvoreno		OSJEĆAJI/LISTA /PITANJA
SUBOTA							
7:00		BUĐENJE TIMOVA					
7:30		EUHARISTIJA/ MEDITACIJA					
8:00		DORUČAK					
8:45	I	3 - SUSRET SA SOBOM	45	20	-	20	ALDONZA/ PITANJA
10:15	II	4 - BRAK U DANAŠNJEM SVIJETU	45	20	25		SIMPTOMI/ SVAĐA
12:00	I	5 - SLUŠANJE	30	10	10	10	STILOVI SLUŠANJA
13:00 – 15:00		RUČAK, VRIJEME ODMORA					
15:15	III	6 - PODRUČJA ZA PRIBLIŽAVANJE	40	20	25	25	PODRUČJA
16.50	II	7 - BOŽJA ČEŽNJA ZA BRAK	36	15	15		
18.00	I	8 - RISKIRATI VJEROVATI U DIJALOGU	35	20	25	15	DULCINEJA
19.30		VEČERA					

⁴²³ Označeno se vremensko trajanje pojedinih dijelova govora odnosi na minute.

20.50	III	9 - UTJECAJ DIJALOGA	35	20	otvoreno		
<i>NEDJELJA</i>							
8.45	III	10 - ŽENIDBA KAO SAKRAMENT	45	90	90		VREDNOVANJA
12.30		RUČAK					
14.15	I	11 - ČUVANJE PRIORITETA	35	15	15	15	IDENTIFIKACIJA PRIORITETA
	II	12 - NASTAVAK PUTA	13				
	(I)II I III	13 - SUDJELOVANJE U NAŠEM SNU	25			15	KUVERTE
16.00		EUHARISTIJA					

Sam je vikend podijeljen na tri teme u 13 'govora' ili 'sjednica'. 'Govori' obuhvaćaju sve tri teme, a raspoređeni su u tri serije kako je prikazano u tablici rasporeda tako da se izmjenjuju tim parovi i svećenik. 'Govore' pišu tim-parovi i svećenik na temelju vlastitih životnih iskustava⁴²⁴ te ih dijele s prisutnim parovima. To je ujedno svjedočanstvo, evangelizacija i apostolat.⁴²⁵ 'Govori' su međusobno povezani tako da subotnji 'govori' započinju u petak navečer i završavaju u nedjelju poslije podne. Vikend je vrlo dinamičan, ali slijedi jedinstvenu shemu⁴²⁶ za svaki od 13 'govora':

- a) Poticaj/predstavljanje teme – tim-parovi i svećenik iznose određenu temu čitajući⁴²⁷ vlastito iskustvo te govore o načinu na koji oni komuniciraju sa svojim bračnim drugom u određenim životnim okolnostima i situacijama.
- b) Pitanje – na kraju svakoga 'govora' za sudionike su pripremljena pitanja koja im pomažu da razmisle o odnosu njih kao para, da im pomognu da razumiju sami sebe i jedno drugo.

⁴²⁴ Pisanje govora nije kreativno pisanje. To je ustvari prepisivanje dijaloga iz braka tim parova, kao i iz života svećenika. Može se reći da je to specifična kronika zajedničkoga života tim-parova. 'Govori' su timovi koji su se susreli na BV, kritički ocijenili svoj brak, vodili prvi puta dijalog na tabu teme, parovi koji slušaju, ali i ne slušaju jedno drugo. Usp. *Mentalitet*, 5.

⁴²⁵ U trenutku pojedine serije govora uvijek pred sudionicima bude svećenik i jedan tim-par, dok ostala dva tim-para budu među sudionicima vikenda.

⁴²⁶ Usp. *Nacrt*, 5-6., 8.

⁴²⁷ Tim-parovi čitaju 'govore' ne žele improvizirati da bi ostali vjerni iskustvu, a ne zato da bi mogli izreći svoja svjedočanstva na pamet. Drugi je razlog da se drže zadanoga vremena jer postoji mogućnost da skrenu s zadane teme i zaborave reći ono bitno za temu.

- c) Vrijeme za osobno razmišljanje – sudionici na postavljeno pitanje daju osobnu refleksiju odvojeno. Jedna osoba ostaje u dvorani, a druga odlazi u sobu.
- d) Vrijeme izmjene i dijaloga – nakon određenoga vremena za osobnu refleksiju parovi se nađu u svojoj sobi i izmjenjuju osobno promišljanje koju su zapisali u svoje bilježnice. Preporuča se čitanje dva puta – prvi puta radi razumijevanja ('jedanput radi glave'), a drugi puta da se bračnoga druga čuje srcem ('jedanput radi srca'). Isto tako, ne komentira se rukopis, gramatika, stil i sastav rečenica...Nastoji se pokazati zanimanje za napisano ono što bračni drug želi da onaj drugi čuje. Nakon izmjene slijedi dijalog u iskrenosti i otvorenosti.

Sudionicima se BS pruža jedinstveno iskustvo. Stoga, savjetuje im se kako bi se mogli posvetiti na svoj odnos, a svećenik/redovnica na odnos prema svojoj zajednici,. To se odnosi na ne korištenje mobilnih uređaja, bez opterećivanja onim što su ostavili kod kuće te da budu usredotočeni jedno na drugo.

3.4.2. Teme Bračnoga vikenda i 'govori'

Teme Bračnoga vikenda imaju za cilj da sudionike uvedu u tajne dobre međusobne komunikacije⁴²⁸. Teme vikenda su "susret sa sobom" i "susret s mojim bračnim drugom". Za svećenike, redovnike/redovnice su "susret s mojom zajednicom" i "značenje naše ljubavi i našega života". Po rasporedu za petak su predviđena dva 'govora' koja su svojevrsna priprema za bolje razumijevanje i sudjelovanje u Vikendu.⁴²⁹

3.4.2.1. Prvi 'govor': Uvod i dobrodošlica

Uvodnim se 'govorom', osim srdačnoga pozdrava, treba stvoriti opuštena atmosfera gdje će se sudionici osjećati dobrodošlo, voljeno i važno te će ih se potaknuti na uključenje u vikend kako bi bili otvoreni za svoga bračnog druga.⁴³⁰ Sadržaj prvoga 'govora' obuhvaća pozdrav dobrodošlice sudionicima, tehničke upute, a predstavljanje timova i sudionika je vježbom

⁴²⁸ Iz uvodnoga govora na originalnom vikendu p. Tonči Trstenjaka.

⁴²⁹ Prva dva 'govora' imaju cilj sudionike pripremiti kako se okoristiti metodama kojima se teme obrađuju ili bolje reći 'žive'.

⁴³⁰ Usp. *Nacrt*, 1.

komunikacije⁴³¹. Zatim, sudionike se upoznaje u kratkim crtama s ZBS (može i kratka povijest) i strukturom vikenda. Tim koji ima prvi 'govor' tumači važnost dobre komunikacije za posvećeni život u celibatu – svećenike redovnike i redovnice, a ne samo za bračni život.⁴³² Uvodni 'govor' završava pitanjem za parove, njihovom refleksijom i dijalogom.

3.4.2.2. Drugi 'govor': Podijeliti naše osjećaje

U drugoj je polovini dvadesetoga stoljeća, poslije Drugoga svjetskog rata, većina glavnih, takozvanih 'velikih' koncepata psihologije ličnosti bila poznata, a većina velikih imena u psihologiji ličnosti kao što su Allport, Murray, Cattell, Eysenck, Lewin, Silivan, Adler, Jung, Freud bila su prisutna na istraživačkoj sceni.⁴³³ S obzirom na da postoje nova saznanja psiholoških istraživanja na području ljudske osobnosti u šezdesetim i sedamdesetim godinama dvadesetoga stoljeća pojam potreba postao je sve više važan u psihologiji⁴³⁴ i obrazovanju. Njegovu je prisutnost u programu BS uvidio o. Gallagher. Mnoge su se teorije razvijale u to vrijeme i bilo je potrebno progovoriti o ljudskim potrebama. Potrebno je razlikovati fizičke

⁴³¹ Usp. *Nacrt*, 2-3.

⁴³² »Sudionike na BV ohrabruje se, potiče i vodi na takvu razinu komunikacije koja će vas međusobno zbližiti, odstraniti eventualne strahove, podići razinu međusobne bliskosti i ispuniti radošću. To će vas dovesti do svijesti i dubljeg doživljaja; da ste baš vas dvoje jedno drugome dar u životu; da postanete jedno drugome iskreniji, da se riješite strahova, da podijelite brige i u krajnjem slučaju, da se ohrabrite jedno drugome otvoriti vrata srca i zakoračiti u tajne odaje duše jedno drugome. (...)Mi svećenici i redovnice svoj smo život darovali Kristu u njegovoj Crkvi. Nismo se mi odlučili za samački život, nego smo dar svojoj Crkvi kroz koju živimo svoj odnos u konkretnim zajednicama vjernika. Od kvalitete toga odnosa, koji se gradi kroz iskrenu komunikaciju, ovisi razina vjere u našoj Crkvi. BV nas potiče, da u komunikaciji s vjernicima i u našim redovničkim zajednicama ne budemo samo razum, nego nadasve – srce. Samo se srcem može stvoriti i sačuvati zajednica vjere – Crkva, naša zaručnica. Samo oko ljudi velika i topla srca okupljaju se ljudi. Učimo i od Isusa Gospodina, koji je srcem stvorio Crkvu, svoju zaručnicu.« Iz uvodnoga govora na originalnom vikendu o. Tončija Trstenjaka (privatna arhiva o Trstenjaka).

⁴³³ Usp. Josip BURUŠIĆ, Znanje o sebi i znanje drugih kao temelj psihologije ličnosti: što su nam pružila istraživanja samopredstavljanja?, u: Jadranka KOLENOVIĆ-ĐAPO – Indira FAKO – Maida KOSO-DRLJEVIĆ (ur.), *2. Kongres psihologa Bosne i Hercegovine sa međunarodnim učesćem*, Zbornik radova, Banja Luka, 2012., 43.

⁴³⁴ Kada je znanstvena psihologija došla u Ameriku, prilično se brzo proširila. Dok su se jedni bavili eksperimentalnom psihologijom, drugi su se okrenuli prema funkcionalnoj psihologiji. Prvom polovicom 20. stoljeća u Americi psihologija je doživljavala procvat. U to su se vrijeme pojavila dva pravca, biheviorizam koji je postao važan u američkoj psihologiji. Biheviorizam je radikalni pravac objektivne psihologije, kojemu je začetnik američki psiholog John Broadus Watson, a njegovo stajalište je da je za psihologiju dovoljno poznavati podražajnu situaciju i opažati i mjeriti ponašanje, tj. reakciju. Usp. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65880> (12. VI. 2020.) Prema učenju, socijalni biheviorizam promatra podražaje i reakciju u odnosu komunikacije s okolinom. Komunikacija se najprije očituje emocionalnim simbolima, odnosno odgovarajuće geste, dok se svjesno može kontrolirati reakcija među ličnostima. I drugi pravac je geštalt psihologija koja je započela u Njemačkoj, a kako su većina psihologa bili Židovi zbog progona nacista bili su prisiljeni pobjeći, dolaskom u Ameriku njihov rad je bio prethodnica kognitivne psihologije. Usp. David A. BAKER – Heather SPERRY, *History of Psychology*, U.R. BISWAS-DIENER – E. DIENER (ur.), *Serijska Noba udžbenika: Psihologija.*, Champaign, IL:DEF, u: <http://noba.to/j8xkgcz5> (12. VI. 2020.).

potrebe (glad, žeđ...) i emocionalne potrebe. Kako je potrebno zadovoljiti jedne, tako treba i druge. Svjetsko vijeće je razmatralo o mogućnosti i vrijednosti zadovoljenja potreba s obzirom na to da je poboljšanje dijaloga na razini osjećaja.⁴³⁵ S tom je namjerom 1983. godine uveden formacijski vikend na kojem su predstavljena tri središnja koncepta: dublji dijalog, uključivanje potreba u dijalog i obrasci ponašanja.⁴³⁶ U sljedećim se godinama formacijski vikend razvijao i dobio je oblik kakav ima danas. Svjetsko vijeće je pitanje potreba opet razmatralo 2000. godine i u sljedeće tri godine bila je na dnevnome redu na mnogim sjednicama Vijeća. Koliko treba paziti na uravnoteženost fizičkih potreba toliko treba ulagati i uravnotežiti emocionalne potrebe (npr. ako netko ne jede ili jede previše njegove fizičke potrebe biti će izvan ravnoteže, isto tako ako netko previše želi biti ljubljen i ako ne ulaže u samopouzdanje, njegove emocionalne potrebe neće biti uravnotežene). Zbog stalnih se rasprava pokazalo nužnim da se jasno definiraju pojmovi na području emocionalnih potreba te je 2003. na Svjetskom vijeću donesen dokument koji ih jasno definira.⁴³⁷

WWME se odlučio usredotočiti na četiri emocionalne potrebe: biti voljen, biti prihvaćen, biti vrijedan i biti slobodan. Još ih se naziva temeljne potrebe jer su nužne za duhovni, sretan i ispunjeni život. Između osjećaja i potreba postoji interakcija. Ljudski se osjećaji ravnaju prema zadovoljenim potrebama. Kada je neka potreba zadovoljena javljaju se pozitivni osjećaji i obrnuto, u slučaju da nije zadovoljena neka potreba, javljaju se negativni osjećaji. U BS osjećaji se definiraju kao spontana unutarnja reakcija na osobu, mjesto ili neku situaciju koju osoba proživljava ili na koju misli, a razlikuju se četiri obitelji osjećaja: radost, žalost, strah i ljutnja.⁴³⁸

Ovaj je govor od iznimne važnosti jer su osjećaji temelj za duboku komunikaciju.⁴³⁹ Da bi bračni par komunicirao na razini osjećaja i time poboljšao svoj odnos potrebno je osvijestiti da trenutni osjećaji koji se javljaju ne moraju biti ni dobri ni loši, ali čini koje se čini vođeni trenutnim osjećajima imaju posljedice. Na primjer: kako se muž osjeća u trenutku kad žena opet

⁴³⁵ Tijekom originalnog vikenda temeljne potrebe se ne obrađuju detaljno, već se samo spomenu jer zbog mnoštva drugih informacija i punoga programa jednostavno ne može se potrebama posvetiti više vremena. Zbog toga se one u daljnjoj formaciji dublje obrađuju i uključuju u dijalog.

⁴³⁶ Usp. Concepto de necesidades emocionales, doc. 15, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUNTROS MATRIMONIALES, *Carpeta orientadora del servicio*, 41.

⁴³⁷ *Isto*, 41-44.

⁴³⁸ *Nacrt*, 11.

⁴³⁹ U svojoj knjizi, Pavao Brajša, osnivač nekoliko bračnih savjetovaništa u Hrvatskoj ističe važnost komuniciranja emocija u braku. »Prvi korak u sanaciji emocionalnih katastrofa naših brakova je prepoznavanje svojih i partnerovih emocija i njihovog djelovanja na naše bračne odnose... Treba znati koje emocije u braku osjećamo i zašto. O njima treba razgovarati s bračnim partnerom... Prestanimo šutjeti o svojim emocijama u braku. Braku trebaju naši osjećaji, ali osviješteni u nama i u našim bračnim odnosima«, u: Pavao BRAJŠA, *Brak naš svagdašnji*, Zagreb, 2009., 73.

kasni s ručkom ili, kao se osjeća žena u trenutku kad je muž zaboravio na godišnjicu braka? Bez obzira kakvi su osjećaji oni su istina o čovjeku u tom trenutku, te ne određuju je li čovjek dobar ili loš.⁴⁴⁰ Sudionici opisuju kakao su se osjećali u odnosu na određenu situaciju. Radi lakšega izražavanja osjećaja koriste *listu osjećaja* grupiranu u četiri obitelji osjećaja: radost, žalost, strah i ljutnja. Kod opisivanja osjećaja poterbno je odgovoriti na pitanje: "Kako se osjećam u trenutku kad si mi rekao/rekla..., kad se dogodilo..., kad razmišljam o ..., kad sam..., osjećam (se). Svaka zajednica ima svoju listu osjećaja.

Tablica: 12. Tablica osjećaja

Kad si mi rekao/rekla..., kad se dogodilo..., kad razmišljam o ..., kad sam..., osjećam (se):

RADOSTI	ŽALOSTI	STRAHU	LJUTNJI
Bezbrizno	bespomoćno	bespomoćno	agresivno
Blisko	bezvoljno	bezizlazno	bezobzirno
Božju prisutnost	bezvrijedno	bezprostorno	bezosjećajno
Cjelovito	Bogu daleko	brizno	blokirano
Darežljivo	hladno	crno	buntovno
Ganuto	izigrano	grčevito	eksplozivno
Hrabro	izolirano	grešno	inatljivo
Ispunjeno	jadno	hladno	jadno
Jako	kažnjeno	hladnokrvno	ljubomorno
Lagano	klonulo	inatljivo	ljutito
Lepršavo	krivo	izgubljeno	mučno
Mirno	maleno	izigrano	naglo
Miroljubivo	malodušno	klonulo	napeto
Odgovorno	manje vrijedno	maleno	napušteno
Oduševljeno	mračno	malodušno	nasilno
Ohrabreno	mrzovoljno	mučno	nemoćno
Ojačano	napeto	napeto	neodgovorno
Optimistično	napušteno	nedoraslo	nepokolebljivo
Opušteno	nepouzđano	neizvjesno	nervozno
Otvoreno	nemirno	nelagodno	nestabilno
Ozdravljeno	nemoćno	nemirno	neumoljivo
Poletno	neodgovorno	nemoćno	nezadovoljno
Ponosno	nepovjerljivo	nervozno	očajno
Poticajno	neprihvaćeno	nesigurno	odbaćeno
Potpuno	nesigurno	nespremno	odlućno
Pouzđano	nesretno	nestabilno	ogorćeno
Povezано	nevoljno	nestrpljivo	osamljeno
Povjerljivo	nezainteresirano	obamrlo	osjetljivo
Prihvaćeno	nezaštićeno	odgovorno	ostavljeno
Pripadnost	obeshrabreno	oduzeto	osvetoljubivo
Privrženo	odbaćeno	ogorćeno	pasivno

⁴⁴⁰ Usp. 'Govor' o osjećajima na originalnom vikendu p. Tonći Trstenjaka.

Pun nade	ogorčeno	krivo	poniženo
Puninu	opterećeno	oprezno	prezreno
Raspjevano	osamljeno	osamljeno	prkosno
Raspoloživo	otuđeno	ostavljeno	ratoborno
Razdragano	potišteno	ovisno	ravnodušno
Samopouzđano	prazno	paralizirano	razdražljivo
Sigurno	prevareno	postideno	razočarano
Slobodno	prezreno	prkosno	samoživo
Smireno	ranjeno	rastreseno	silovito
Snažno	rastreseno	slabo	sitničavo
Spremno na dijeljenje	razočarano	slomljeno	snažno
Spremno na praštanje	samodostatno	sputano	svadljivo
Sretno	slabo	strepnju	teško
Uravnoteženo	slomljeno	sumnjičavo	ugroženo
Uslužno	sputano	svadljivo	ukrućeno
Uzbuđeno	sumnjičavo	teško	uporno
Vedro	suvišno	tjeskobno	uzbuđeno
Veliko	teško	tupo	zagriženo
Vrijedno	tiho	ugroženo	zavidno
Zahvalno	tjeskobno	umorno	
Zadovoljno	tromo	utućeno	
Zainteresirano	tupo	uzbuđeno	
	Tužno	zabrinuto	
	Umorno	zaćuđeno	
	Utucueno	zarobljeno	
	Zabrinuto	zbunjeno	
	Zakoćeno		
	Zanemareno		
	Zarobljeno		
	Zbunjeno		

Parovi trebaju shvatiti da su osjećaji važni za njihove međusobne odnose⁴⁴¹ i radi toga tim parovi naglašavaju potrebu da ovog vikenda sve svoje osjećaje dijele s njima. Svojim svjedočenjem i dijeljenjem tim parovi imaju cilj naglasiti parovima koliko bogatstvo su otkrili u međusobnim odnosima od trenutka kad su počeli međusobno dijeliti osjećaje. Svojim osobnim primjerom žele ohrabriti parove da i oni učine isto tako jer ovakva komunikacija između supružnika je bogatija, plodonosna radošću i zadovoljstvom te međusobnim dubljim upoznavanjem i shvaćanjem. Također, za one koji žive u celibatu emocije su važne. Biti u stanju povjeriti svoj emocionalni život Bogu vrlo je velika stvar, no nitko ne tvrdi da je jednostavno.⁴⁴²

Osvješćivanje vlastitih osjećaja omogućuje prepoznavanje određenih potreba koje možda nisu ispunjene, a dijeljenje osjećaja najbolje pokazuju tko sam 'ja' obogaćuju ljudsku

⁴⁴¹ Sudionici BS »otkrivaju prepoznavati u sebi osjećaje, vježbaju opisivanje osjećaja, uče razmjenjivati osjećaje i trude se prihvatiti se međusobno u osjećajima«, u: *Smjernice*, t. 8, 5.

⁴⁴²Usp. Charles A. GALLAGHER – Thomas L. VANDENBERG, *The Celibacy Myth*, 53-54.

komunikaciju i umanjuju rizik da je čovjek od njih iznutra rastrojen. Tim-parovi različitim primjerima vlastitih dijaloga daju parovima smjernice kako će sami voditi dijalog uključivši u njega i osjećaje. Ovim 'govorom' završava prvi dan vikenda i nakon osobne refleksije ima otvoreni kraj za dijeljenje (nije vremenski ograničeno).

3.4.2.3. Treći 'govor': Susret sa sobom

Ovo je jedna od triju tema BS. Cilj je ovog 'govora' je da se pomogne sudionicima realno pogledati kako se samo predstavljaju drugima, pa i bračnome drugu.⁴⁴³ Nastoji im se osvijestiti kako nepotpun i neiskren pogled na same sebe opterećuje njihove odnose.⁴⁴⁴ U vikendu je to specifičan naziv: "Što stavljam u svoj izlog?"⁴⁴⁵ Važno je u ovome 'govoru' skinuti maske, ogoliti se sam pred sobom i odgovoriti na pitanje: "Tko sam ja?"⁴⁴⁶ Kako bi čovjek mogao stvarno susresti drugoga, važno se prije toga susresti sa samim sobom i to pogledati samoga sebe na realan te autentičan način.⁴⁴⁷ Kako ovaj 'govor' zadire u osobnost sudionika, poslije refleksije nema dijeljenja i to je jedini put kada nakon osobne refleksije timovi ne pozivaju na međusobno dijeljenje i dijalog. Tim parovi svojim 'govorima' nastoje prikazati svoje 'izloge' kako bi parovima pomogli da se oslobode barijera i ohrabre biti iskreni prema sebi te otkriti što stave u svoje 'izloge'. Nekoliko faza ovoga 'govora' timovi vode svakoga pojedinca u sve dublju

⁴⁴³ U ovome se 'govoru' može razaznati socijalni vid osobnosti ili 'jastva' (Prve pionirske pokušaje iznio je američki psiholog William James 1890. godine.), a radi se o našem odnosu i stavu prema drugima i onomu što nas potiče da se trudimo ili ne trudimo ostaviti određeni dojam. Samopredstavljajne je važan psihološki pojam koji pomoću svojih taktika i stilova u svijetu psihologije nastoji razumjeti potrebe pojedinca da utječe na doživljajnu percepciju drugih ljudi. O ovoj temi više u: Josip BURUŠIĆ, *Samopredstavljajne: taktike i stilovi*, Jastrebarsko, 2007.

⁴⁴⁴ Ovu metodu koriste i bračni psiholozi. Naime, faza psihološke analize pojedinačne osobnosti pomaže da se dobije pravi uvid u probleme koji muče bračne parove, a s druge strane oni sami nalaze potporu i uporište u poznavanju sebe. Isto tako, ova faza rada pomaže da se iluzorni poticaji otklone od odnosa bračnoga para. Kada se od njih uklone krive odgovornosti, beskorisni osjećaji krivnje zbog neostvarene mitske sreće u međusobnom odnosu. Bračni parovi trpe zbog nerazumljivih ponašanja u braku te se traže odgovori zašto se onaj drugi tako ponaša (zašto me ne ljubi dovoljno, zašto ne razgovara, zašto nije ljubazan...). Usp. Valerio ALBISETTI, *Terapija bračne ljubavi*, Zagreb, 2011., 18-19.

⁴⁴⁵ Izraz koji se odnosi na lažno predstavljanje. Čovjek često pred drugima skriva kakav je uistinu, pokazuje se onakvim kakvi želi da ga drugi vide. To se događa i među supružnicima, što dovodi do nerazumijevanja i teških osjećaja. Vidi više u bilješci 144.

⁴⁴⁶ »Poznavanje sama sebe, nutarnje čovjekove samoće i istodobno velikih sposobnosti osobe daje pravi smisao stvarima, smanjuje osobne neuroze, priskrbljuje uvažavanje i poštovanje sebe i drugoga, povećava osobne darove.« *Isto*, 19.

⁴⁴⁷ Koliko god ovo izgleda jednostavno, mnogim to stvara veliki problem zbog toga što od njih zahtijeva promjenu jer »...pojedinaac stvara svijet iskustva u kojemu se njegov jednom utvrđeni pojam o sebi uvijek iznova potvrđuje. Preko svojega pojma o sebi 'tvorimo' određena iskustva, a druga koja bi ih možda korigirala, isključujemo« što u konačnici rezultira izbjegavanjem i izobličavanjem istine o sebi. Više o tome vidi u: Friedemann SCHULZ von THUN, *Kako međusobno razgovaramo I. Smetnje i razjašnjenja*, 164-165.

nutrinu gdje pronalaze početke takvog svog ponašanja u odnosu na druge ljude, pa i na svoga bračnog druga, gdje ulaze u spremište u kojem skrivaju stvari za koje ne žele da se saznaju, kako ne bi pokvarili sliku koju stavljaju o sebi u svoj 'izlog'.⁴⁴⁸ Ovakvo izlaganje s jedne strane i skrivanje s druge strane ima negativni utjecaj na bračnoga druga i na ljude koji su im bliži.⁴⁴⁹ Pred ljudima čovjek treba biti ono što jest, a ne samo ono što drži u izlogu. No, to ponekad može biti rizično u odnosu s ljudima pa su neki na tom području jako oprezni i rezervirani.⁴⁵⁰ Cilj ovoga 'govora' ima nakanu otkriti zašto se netko predstavlja i ponaša baš na takav način.⁴⁵¹ Za ostatak vikenda ovo je važno jer će parovima omogućiti da se na drugačiji način ponašaju jedno prema drugome.⁴⁵²

Nadalje, tim-parovi svjedočanstvima kojima su spoznali o sebi bilo pozitivna ili negativna, kvalitete i nedostaci, kao i reakcije koje su povezane s pozitivnim i negativnim osobinama, daju realnu sliku, koja navodi da nitko nije savršen⁴⁵³. Druga spoznaja je da je svaki čovjek jedinstven, da ga je Bog stvorio dobroga i vrijednoga ljubavi (Bog ne stvara smeće!⁴⁵⁴). Za kraj ovoga 'govora' svećenik poziva svakoga sudionika da za ostatak BS mora birati i donijeti odluku:⁴⁵⁵

⁴⁴⁸ Faze ovoga 'govora' su: Moj 'izlog' – Način kako se predstavljam; 'Ja' kakvog ne želim da drugi vide; Kratka povijest kako sam razvio svoje tipično ponašanje (image); Negativni utjecaj prve i druge faze na moga partnera/partnericu i na druge ljude koji su mi blizu; Drugi tipični načini ponašanja kako se pokazujemo ('izlog').

⁴⁴⁹ »Dobro znamo – želimo li do kraja biti iskreni, pokazati se onakvima kakvima doista jesmo, kloniti se uobraženosti kojoj smo u životu neprestano izloženi – da bismo morali govoriti i o stvarima kojima se ne ponosimo. A upravo naši najbliži najbolje poznaju naše slabosti i oni nam mogu iznijeti veoma opravdane prigovore. Stoga, toliki se supruzi igraju skrivača. Boje se da će iskreniji razgovor povrijediti njihovu osjetljivost – a povreda će biti to bolnija što dođe do voljena partnera.«, u: Paul TOURNIER, *Više razumijevanja u braku*, Zagreb, 2011., 18.

⁴⁵⁰ Usp. Tonči TRSTENJAKA, *Susret sa sobom*, drugi 'govor', privatni arhiv Tončija Trstenjaka.

⁴⁵¹ »Moje ponašanje prema drugome uvelike ovisi. Dakle, o tome kakvu sam sliku o njemu stvorio. Smatram li ga đavolom, ponašat ću se prema njemu drukčije, nego ako mislim da pred sobom imam Božjeg anđela«, u: Friedemann SCHULZ von THUN, *Kako međusobno razgovaramo I. Smetnje i razjašnjenja*, 154.

⁴⁵² U strukturi ovog 'govora' uočava se utjecaj geštalt psihoterapije. Utemeljitelj terapije je Fritz Perls sa suprugom Lorom i američkim piscem Paulom Goodmanom tijekom četrdesetih i pedesetih godina prošloga stoljeća. Ova je vrsta terapije usmjerena pomoć ljudima da se usredotoče na svoje neposredne misli, osjećaje i ponašanje, da razumiju svoj unutarnji 'ja' kako bi mogli razumjeti vlastita djelovanja, reakcije i ponašanja. S obzirom da se terapija temelji na principu da ljude promatra cjelinom tijela, duha i duše, što isto čini i teologija, zato je i bila prikladna da se njena tehnika primjeni kako bi se pomoglo bračnim parovima da upoznaju svoj nutarnji 'ja', da promijene obrasce svojih djelovanja, reakcija i ponašanja i daju si šansu za promjenu. Usp. Geštalt društvo, u: <https://gestalt-drustvo.hr/o-gestalt-psihoterapiji/gestalt-psihoterapijski-pristup/>; <https://www.europeanmedical.info/cognitive-therapy/early-years-of-gestalt-psychology-in-the-united-states.html> (8. V. 2020.), Rane godine geštalt psihologije u Sjedinjenim Državama, u: <https://www.europeanmedical.info/cognitive-therapy/early-years-of-gestalt-psychology-in-the-united-states.html>, Geštalt terapija, u: [https://doi.org/10.1002/1520-6696\(197710\)13:4<352::AID-JHBS2300130407>3.0.CO;2-Q](https://doi.org/10.1002/1520-6696(197710)13:4<352::AID-JHBS2300130407>3.0.CO;2-Q) (8. V. 2020.).

⁴⁵³ Usp. Valerio ALBISETTI, *Terapija bračne ljubavi*, 15.

⁴⁵⁴ Jedan je od važnih rečenica koje su karakteristične za ZBS i obično se za vrijeme vikenda stavljaju na vidljivo mjesto, ili u obliku prikladnoga plakata s popratnom slikom.

⁴⁵⁵ *Nacrt*, 30.

- ili se nadalje čvrsto držati svoje o sebi stvorene slike,
- ili se potpuno susresti sa sobom tako da svoje osjećaje uzmu ozbiljno i dijele ih s bračnim drugom te međusobno se jedno drugome otvore.

O odluci koju će sudionici donijeti zavisit će kakvi će se vratiti s vikenda, isti kakvi su došli, ili zakoračiti na put gdje će naučiti voljeti sebe na autentičan i realističan način, a onda će i susret s drugima, osobito s bračni drugom biti na obostranu radost.

3.4.2.4. Četvrti 'govor': Brak u današnjem svijetu

O braku kako ga percipira suvremeno društvo već je rečeno, kao i što se smatra važno za dobar brak. Pogledaju li se ponovno tablice EVS istraživanja vidjet će se da ispitanici u Hrvatskoj 1999. godine na prvo mjesto smještaju vrednotu koja se odnosi na spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene, dok je ta vrednota 2008. i 2017. godine na drugome mjestu. Važnija vrednota za ispitanike je vjernost koja je 1999. godine na drugome mjestu, a 2008. i 2017. godine na prvome mjestu. Povežu li se ove dvije vrednote međusobnih odnosa supružnika u braku sa sigurnošću se može reći kako bez njih nema kvalitetnoga odnosa. Iako su te dvije vrednote najvažnije, to ne znači da se i žive u braku. S druge strane, do sada se već vidjelo da nije tako jednostavno komunicirati na obostranoj relaciji kada se prije toga ne otklone prepreke koje sugovornici stvaraju sami sebi te se onda i time što se nedovoljno poznaje svoga bračnog druga ukoliko je u 'izlog' stavljeni imaginarni 'ja'. Ovaj je 'govor' temelj svih važnih pojmova vikenda te se nadograđuje na prethodne govore. Parovi često misle da žive svoj brak stilom koji su sami izabrali, ali u stvarnosti način na koji ga žive diktira svijet koji ih okružuje.⁴⁵⁶

U ovome se 'govoru' spominje još jedna karakteristična rečenica BS – "Ljubav je odluka!" Naime, u svakome se ljubavnom odnosu izmjenjuju trenuci romanse i razočaranja. Dogodi se da nakon razočaranja u braku nastanu problemi koji nerijetko završe rastavom. No, u ovome 'govoru' timovi nastoje sudionicima posvjedočiti kako razočaranje nije kraj, nego može postati šansa. Ako se odluči za ljubav i donese odluka ljubavi,⁴⁵⁷ onda komunikacija o

⁴⁵⁶ Usp. *Mentalitet*, 29.

⁴⁵⁷ Odluka je ljubavi jedan od, može se reći, slogana BS. Ta sintagma se mora uzeti ozbiljno želi li se živjeti karizma BS i živjeti u braku ono što se je iskusilo na vikendu. »Svaka odluka ljubavi zapravo je čin vjere Bogu kojim nas u Duhu Svetome poziva na suradnju s njim. Mi stvarno odlučujemo između sebe i svojih sebičnih osjećaja te realne

razočaranju može izvesti iz razočaranja i približiti supružnike jedno drugome. Važne točke koje obuhvaća ovaj 'govor':⁴⁵⁸

- pripremljeni smo za brak, svećeništvo, redovništvo,
- 'Oženjeni samac'⁴⁵⁹ znači više nego biti samo fizički odvojeni,
- svatko ima udjela u brakovima drugih,
- svaki odnos prolazi trima stupnjevima ljubavi: romanca, razočaranje, radost,
- ljubav je odluka, a ne samo osjećaj,⁴⁶⁰
- svađa je konstruktivno sredstvo komuniciranja,
- prijelaz od osobnoga razmatranja na ljubavno pismo kao sredstvo stvaranja atmosfere povjerenja.

Promatra li se slijed pojedinih 'govora' može se uočiti gradacija čovjekove komunikacije: sam sa sobom, sa svojim bračnim drugom i sa svijetom. S druge strane, blok od triju 'govora': Brak u današnjem svijetu, te 'govori' koji slijede poslije: Otvorenost Božjem planu i Bračna duhovnost, su formirani da sudionike od novih otkrića i iskustava na vikendu vodi prema svakodnevnom životu u dvoje.

Na početku priprema za bračni život, svećeništvo i redovnički život, svi imaju svoje želje koje bi se trebale ispuniti i snove koji bi se trebali ostvariti. Osjećaju se spremnima i pripremljenima, ali i s očekivanjima od svoga bračnog druga, svećenici na biskupa i narod kome su poslani, a redovnici na svoje poglavare i zajednicu. To je početak romanse. Ubrzo nakon romanse kada su poneke mane bile simpatične, različitosti atraktivne te kada je nastupila svakodnevnicu zajedničkoga života u braku na novoj službi koju je biskup povjerio svećeniku ili odluka redovničkih poglavara, ili život u redovničkoj zajednici, dolaze prva razočaranja.⁴⁶¹ Razočaranje je sastavni dio života, no važnije je kako se čovjek nosi s time. Nacrt donosi različite mogućnosti čovjekova odgovora i rješavanje situacije razočaranja:⁴⁶²

- mogu te odlučiti ostaviti (isto tako napustiti svećeništvo ili redovništvo); za neke parove to je kraj romanse, kraj veze (svećeništva i redovništva),
- mogu reagirati agresivno ili depresivno,

potrebe onoga drugoga koju nam je izrekao neku svoju potrebu ili smo je mi zamijetili, ili osjetili.«, u: Pero SABOLIĆ, *Tajna uspješnosti odluke ljubavi*, 'Govor' na duhovnoj, privatni arhiv Pere Sabolića.

⁴⁵⁸ *Mentalitet*, 28.

⁴⁵⁹ 'Oženjeni samac' je stanje osamljenosti i odvajanje jednog od drugog – neovisan stil života supružnika u braku.

⁴⁶⁰ Tvrdnja ove točke objašnjena je u sedmom 'govoru' – Božja čežnja za brak. Isto, 156.

⁴⁶¹ U ovome 'govoru' tim parovi i svećenik iznose ne samo svoja iskustva romanse, nego i razočaranja.

⁴⁶² *Nacrt*, 36-37.

- mogu se uspoređivati s drugim parovima (svećenicima, redovnicima).

Odgovarati na ovakve i slične načine (ići vlastitim putem kao neovisni 'oženjeni samac', izbjeci konflikt pod svaku cijenu, tješiti se kompenzacijama: alkohol, droga, pušenje, internet, društvene mreže... televizija, pornografija... nadomjestak djecom ili poslom, kratkotrajna 'sreća' – odnos bez odgovornosti) su aspekti rješavanje problema koji se događaju u današnjim brakovima. Bračni drugovi često u braku žive svoj stil života, uviđa se da braku pristupaju kao poslu i dijele zadatke prema pravilima kako ih je svijet naučio, a rezultat toga su dva odvojena života.⁴⁶³ U njima je ukorijenjeno da trebaju biti samodostatni i brinuti se za sebe, s danom ženidbe kao ni s vikendom to se ne mijenja, već na tome treba svakodnevno raditi kako se ne bi živo stil 'oženjenih samaca', kako bi 'moj', 'tvoj' stil života postao 'naš' stil života. Kao suprotnost odgovoru koji nudi svijet, svećenik i tim parovi daju svoje svjedočanstvo kako su izašli iz svoga razočaranja, kako su u svojoj slobodi sakramentalnoga 'da' donijeli odluku za ljubav. U konačnici, ono što jedan od bračnih drugova želi učiniti za drugoga iz ljubavi čini i za sebe, a tako je i s svećeništvom i redovništvom. U protivnome je čovjek zarobljen u vlastiti svijet samosažaljevanja i upiranja prsta u krivca, a to je uvijek onaj drugi.⁴⁶⁴ Donijeti odluku za ljubav i ići tim putem ne znači da u životu neće biti konflikata i razočaranja, ali se izabire put koji omogućava to nadvladati i zbližiti dva različita bića. Svađa može biti dobra za odnos među supružnicima kada oba partnera jasno izraze svoje mišljenje i utvrde što im je zajednički cilj – kvalitetan odnos. U konfliktnim je situacijama odnos para važniji od bilo kakva problema bolje se je zajedno suočiti s problemom, nego jedno s drugim. Problem se neće riješiti ako se vrijeđa omalovažava i kritizira jer ako se bračnoga druga povrijedi i ponizi kako se može očekivati da će povjerovati u sebe, u bračnoga druga i kako mogu jedno drugome pripadati. Metoda rješavanja konflikta na vikendu je pisanje ljubavnoga pisma⁴⁶⁵ i dijalog⁴⁶⁶. Dijalog nadasve služi kako bi

⁴⁶³ Usp. *Mentalitet*, 29.

⁴⁶⁴ »Vjerovati da je onaj drugi, sa svojim ponašanjem, stavovima i razmišljanjima, odgovoran za bračni mir i sreću pogrešan je način shvaćanja bračnog života. ... Ne rješavaju se pojedinačne neuroze prebacujući ih na onoga koji nas ljubi, koji s nama dijeli svakodnevni život.«, u: Valerio ALBISETTI, *Terapija bračne ljubavi*, 13.

⁴⁶⁵ Od ovog 'govora' pa nadalje do kraja vikenda sudionici će svoje odgovore na pitanja pisati u formi ljubavnog pisma, dok će svećenici i redovničke osobe pisati nekoj osobi na koju misle kada su na BS. Tim-parovi tom prilikom iznose vlastita iskustva sa svog originalnog vikenda i koliko im je to pomoglo u iskrenosti sebi, otvoriti se partneru te s njime graditi odnos. Pisanje pisma ne služi rješavanju problema već izražavanju vlastitih osjećaja naspram određene situacije zbog koje se par međusobno udaljio. Kako bi im se pomoglo u počecima ovakvog načina komuniciranja podijeli im se radni list sa znakovima udaljavanja (u *Nacrtu*, 42. str. za parove i 43. str. za svećenike i redovnike) pomoću kojih lakše iznose svoju situaciju koja ih je dovela do konflikta i loših osjećaja. U izražavanju svojih osjećaja sudionici se koriste listom osjećaja iz tri obitelji osjećaja: strah, ljutnja i žalost. Metodu pisanje

par postigao bliskost u odnosu i ojačao ih kao par da ne budu prosječan par, nego da teže prema velikom te u tome imaju udjela i podršku u brakovima drugih.⁴⁶⁷ Parovi, osim što imaju podršku u tim-parovima, još veću imaju u svećeniku jer je njegova ljubav prema njegovom paru konkretizirana i stvarna u parovima koji su prisutni na vikendu.

3.4.2.5. Peti 'govor': Slušanje – ključ za komunikaciju

Donijeti odluku za ljubav podrazumijeva još jednu temeljnu vrlinu, a to je slušanje, aktivno slušanje – slušanje srcem. U prošlosti je 'govoru' uz pisanje ljubavnoga pisma predložena izmjena tih pisama. Kako bi dijalog bio plodonosan veliku važnost treba posvetiti slušanju što partner/partnerica govori jer slušati znači susresti i usredotočiti se na drugoga. No, ovdje nije riječ da se svoga partnera/partnericu čuje ušima, nego da ga se čuje srcem. Osjećaje koje je bračni drug podijelio treba uzimati s velikom pažnjom, a to zahtijeva pažljivo slušanje. Slušati nije uvijek lako jer postoje mnoge zapreke koje ometaju dobro slušanje. Kako bi sudionici vikenda lakše prepoznali što ih priječi da svoga partnera istinski slušaju, upoznati su sa stilovima slušanja.⁴⁶⁸ Slušati svoga partnera srcem zahtijeva cjelovito angažiranje, otvorenost, dok je drugi u centru pažnje, ne osuđuje ga se te treba pripaziti da ne stvori osjećaj kako ga se želi mijenjati.⁴⁶⁹ Ovakva vrsta slušanja sugovorniku pruža iskustvo da je voljen i vrijedan. Srcem se sluša tako da se bude aktivan, pokazuje pravi interes za ono što se čuje, pazi na neverbalno

pisama svome bračnom drugu, preuzeli su i neki psiholozi koji rade s parovima u bračnom savjetovalištu ili centrima za pomoć u braku; vidi u: Valerio ALBISETTI, *Terapija bračne ljubavi*, 54-55.

⁴⁶⁶ »U dijalogu se mora poštivati partner, težiti istini pa makar i na svoj račun, željeti da se postigne jedinstvo duha i srca u ljubavi: ljubav je privrženost ljubljenoj; darivanje sebe – shvatiti sebe kao dar ljubljenoj; stavljanje sebe u situaciju poniznosti/bití sunce, a ne sjena, biti spreman služiti, a ne gospodovati; biti osjetljiv na dar ljubavi koji im daje partner – razmjena ljubavi.«, u: *Nacrt*, 39.

⁴⁶⁷ Usp. *Mentalitet*, 29.

⁴⁶⁸ »1) Osoba koja ima odgovore na sva pitanja: Osoba koja misli da na sve ima odgovor. Takvi su prezauzeti slušanjem pitanja i spremanjem odgovora, a da bi mogli još i stvarno.; 2) Analizator: Osoba koja želi znati kako sve funkcionira i što ljude motivira. Oni su toliko obuzeti analiziranjem da nemaju vremena stvarno poslušati vas i, što je važnije, prihvatiti vas.; 3) Učitelj: Osoba koja pokušava ispasti upućena pa sluša da bi otkrila što ti ne znaš, a što bi trebao znati. Takvima je silno važno impresionirati vas, a završe na tome da se postave iznad vas. Dok na vas gledaju s visoka, ne mogu slušati srcem.; 4) Savjetnik: Osoba koja želi biti viđena kao prijatelj i savjetnik. Takvima je lakše kad ste u nevolji, tako vam mogu dati savjet. Njima je teško slušati vas jer su već prezaposleni svojim načinom brige o vama.; 5) Jadani: Postoje i osobe koje imaju inferiornu sliku o sebi. Kad vi govorite duboko o sebi, oni se ne smatraju dostojnima slušati vas. Smatraju da vam nemaju ništa ponuditi osim ako se ograničite na govor o površnim stvarima.; 6) Egocentričan čovjek: Postoje osobe koje su u svojem životu doživjele odbacivanje. Oni su se nadali da će ih netko čuti, ali to se nije dogodilo. Dosljedno tome, oni ne mogu ili ne žele slušati druge. Oni su ranjeni i odlučuju ne dati ono što sami nisu primili.; 7) Zaposleni slušač: Postoji osoba koja se pričinjava da te sluša, ali za vrijeme tvog govora radi nešto drugo«, u: *Nacrt*, 53.

⁴⁶⁹ »Mi srcem ne samo da vidimo dobro, mi srcem i čujemo dobro. Čujemo riječi koje nikad nisu prešle preko nečijih usana.«, u: Elizabet LUKAS, *Sreća u obitelji. Razumjeti, prihvatiti, voljeti*, Zagreb, 2016., 78.

ponašanje, ima strpljivosti poštujući njegovo/njezino vrijeme i ne nude se rješenja. Kod slušanja treba biti svjestan, da nekoga slušati i prihvatiti ga ne znači nužno da se učini što ta osoba očekuje. Tim-par poslije uvodnih riječi iznosi svoja iskustva iz nekoga područja kada je bilo teško slušati i pozitivno iskustvo slušanja. Tim svećenik uvrštava evanđeoski tekst, Prispodobu o sijaču (Mt 13,3-9,13-15) i stavlja ga u kontekst 'govora' o slušanju gdje se jasno govori o zaprekama kad se ne čuje Božja riječ. No, svatko je odgovoran za kvalitetu svoje zemlje (tla) koju nudi bračnom drugu kada mu nešto ima za reći (ovdje se misli na stilove slušanja). Kako se sluša svoga bračnog druga, vjernike – tako se sluša Boga. Donijeti odluku slušati srcem svoga partnera/partnericu, rezultirat će učinkovitijim slušanjem drugih i Boga. 'Govor' završava pismom i usmenom izmjenom – dijalogom.

3.4.2.6. Šesti 'govor': Područja međusobnoga susreta

Muškarac i žena su u svojoj biti različiti. Kad donesu odluku ljubavi, njihove različitosti mogu postati mjesto susreta i međusobnoga obogaćivanja. Važno je progovoriti o teškim područjima koja supružnici možda nikad nisu dotakli u međusobnom razgovoru koja su zaobilazili ili izbjegavali jer govor o njima u iskrenom dijalogu donosi bliskost u odnosima. Za uspješnost ovoga 'govora' pomaže ono što su parovi otkrili u 'govoru' – Susret sa sobom te želju da se riješe i teška područja motivira pojam – ljubav je odluka, koji su parovi čuli u 'govoru' – Brak u današnjem svijetu. Mjesto susreta supružnika su razlike među njima. Cilj je ovoga 'govora' još veća otvorenost parova jedno prema drugom u svim 'govorima'. Osobita se pažnja posvećuje otvorenosti u teškim subjektivnim područjima darom dnevnoga dijaloga.⁴⁷⁰ »Dijalog postaje neiscrpivo vrelo međusobnih susretanja u kojima možemo doći do iskustva da smo voljeni i poštivani, a to je moguće u svim područjima našega svakidašnjeg života.«⁴⁷¹ Priopćavanje osjećaja svome partneru može biti rizično, ako se ne zna kako će on reagirati. Njegov odgovor može biti:

- a) odbacivanje - ako se partner ogradi od priopćenih osjećaja, druga strana je ostavljena i neprihvaćena sa svojim osjećajima (primjeri para),

⁴⁷⁰ U ovome se 'govoru' dotiču dva teška područja, dijalog o seksualnosti i smrti, a odlukom za ljubav želi se parovima pokazati da teško postaje moguće te se uvodi pojam neodgovorne komunikacije. Ovim dijalogima postavlja se temelj za 'govore' koje će parovi slušati kasnije i ono što će se od njih tražiti.

⁴⁷¹ *Nacrt*, 55.

- b) tolerancija – iza ovoga se krije sindrom 'dobroga braka'. Uvažavaju se partnerovi osjećaji na razini razuma, ne reagira se ni ljutito, ni obeshrabrujuće, ali se ne uključuje u ono što se govori. To je najčešći oblik komunikacije i u sebi je pozitivan, no svatko ostaje na svojoj strani mosta i nema duboke komunikacije ni susreta (primjeri para),
- c) prihvaćanje⁴⁷² – parovi svojim primjerom prije/poslije vikenda govore o prihvaćanju osjećaja s obzirom na teške teme:⁴⁷³ novac, svojta (roditelji muža ili žene), zdravlje, budućnost, itd. Ne spolnost i smrt jer se o tome govori posebno.

Na putu prihvaćanja, ali i općenito u dijalogu vrlo je važna negovorna komunikacija⁴⁷⁴ jer ona pomaže osvijestiti stanje nutrine sugovornika. Svećenikova je motivacija važna jer se od njega najmanje očekuje interes za negovornom komunikacijom. Njezina snaga izriče mnogo više nego emocije. Stoga, važno je da sudionici postanu svjesni neverbalnih znakova koje jedno drugome šalju. Svećenik ih ohrabruje da se ne srame na taj način pokazati jedno drugome ljubav, osobito za vrijeme dijaloga. Kada se radi na međusobnom prihvaćanju na teškim područjima, očituju se i rezultati koji stvaraju dublju i veću bliskost među supružnicima. Jedno tako osjetljivo područje s jakim osjećajima je seksualnost koja je od iznimne važnosti ne samo za bračne parove, nego i za svećenike, redovnike i redovnice. Tim-parovi u svojim 'govorima' svjedoče svoj put prihvaćanja na području spolnosti. To je područje gdje se doživljava najveća bliskost i najveća samoća.⁴⁷⁵ U knjizi *Sexual healing in marriage* o. Charles Gallagher sa svojom

⁴⁷² Riječ 'prihvaćanje' u kontekstu 'govora' ima sasvim drugačije jezično značenje u odnosu na rječnik. »Prihvatiti osjećaje svoga partnera/partnerice znači da ti njemu/njoj želiš dobrodošlicu i dopuštaš biti najdublje taknut time što on/ona proživljava, u tome da pokazuješ zanimanje i suosjećanje na njegovim/njezinim osjećajima. Ti činiš sve što ti je moguće da to pokažeš svome partneru/partnerici time što se trudiš ući i uživjeti se u njegove/njezine osjećaje. Ovo je kao 'prenošenje' tvojih osjećaja na mene. Ja sam taknut time što ti proživljavaš, uzimam tvoje osjećaje u sebe i trudim se tebe susresti tamo gdje zaista jesi.«, u: *Nacrt*, 56.

⁴⁷³ Postoje područja gdje su svi različiti, a za posljedicu ima što sprječava duboku komunikaciju. Zbog jakih osjećaja teško ih je izmjenjivati na teškim temama i to zbog straha jer: Kako o tome govoriti?; To bi moglo poremetiti harmoniju para.; Neće se naći nikakvo rješenje, nego razočaranje.; Da se ne povrijedi supružnika.; Neće biti ispravno shvaćeni.

⁴⁷⁴ Pod komunikacijom ne podrazumijeva se samo ona verbalna, nego svaki izričaj koji drugome šalje poruku, a to može biti: gestualna, mimika lica, držanje tijela, ponašanje, stavovi, ton glasa, pogled, dodir...; usp. Valerio ALBISETTI, *Terapija bračne ljubavi*, 61-62.; detaljnije obrađene načine komunikacije donosi Friedemann SCHULZ von THUN u trilogiji *Kako međusobno razgovaramo 1. Smetnje i razjašnjenja. Opća psihologija komunikacije, Kako međusobno razgovaramo 2 .Stilovi , vrijednosti i razvitak ličnosti, Kako međusobno razgovaramo 3 „Unutarnji tim“ i komunikacija primjerena situaciji.*

⁴⁷⁵ »Ono što je jednom čovjeku nježnost, kada se radi o seksu, nekom je manipulacija, nekom sebičnost, nekom dominacija, nekom nesigurnost. Psiholozi čuju na stotine priča žena koje koriste seks radi dobivanja pažnje, čak i u naizgled dobrim brakovima. A muškarci ga često koriste kako bi učvrstili svoje uzdrmano samopouzdanje. Intimnost, drugim riječima, nije samo spolni odnos.«, u: Mary ROUSSEAU – Charles GALLAGHER, *Sexual healing in marriage*, Element Inc., Roskport, Massachusetts – Shaftesbury, Dorset, 1991., 4.

suradnicom Mary Rousseau na kompatibilan način piše o seksualnosti u braku, kako s muško-ženskoga stanovišta tako i s teološko-laičkog. U mnogim je brakovima potrebno seksualno ozdravljenje jer kada supružnici iskuse visine i dubine intimnosti imaju viziju onoga čemu se nadaju, a seksualna intimnost nije pubertetska maštarija. Seksualno je ozdravljenje njegovanje seksualne aktivnosti kao ukupnoga načina života, a to je za sakramentalne parove proročki život kojim svjedoče u, i za Crkvu. Još je jedna teška tema o kojoj parovi izbjegavaju govoriti, a to je tema smrti. Često to izgleda nestvarno, daleko, ali govoriti o smrti voljene osobe koja je još tu, koja će po smrti biti odijeljena ima učinak na odnos među supružnicima. Dijeljenje supružnike usmjerava na življenje danas u ljubavi i prihvaćanju, a ne u nekoj budućnosti kad ih smrt rastavi. Ostavljena im je mogućnost intenzivnijega življenja zajedničkog puta ljubavi da si poslije ne bi predbacivali zanemarene prilike boljega života.⁴⁷⁶ Svećenik će sudionicima rastumačiti na koji način će voditi ovaj dijalog, kako će izmijeniti svoje bilježnice pazeći i na neverbalnu komunikaciju.⁴⁷⁷ Tim-par će sudionicima podijeliti list s područjima za susret⁴⁷⁸ koji će im pomoći da se usredotoče na teška područja te izaberu ono gdje imaju najjače osjećaje.

3.4.2.7. Sedmi 'govor': Božja čežnja za brak – živjeti blisko i odgovorno svoj odnos

Cilj je ovog 'govora' pomoći parovima i svećenicima/redovnicima da njihova želja, život u odnosu potpune ljubavi i odgovornosti je i Božja želja za njihov brak i svećeništvo/redovništvo.⁴⁷⁹ Ovime započinje treća tema BS - značenje naše ljubavi i našega života. Od sudionika se traži da odgovore na pitanje: Koji način odnosa ja trebam da bih kao par/kao svećenik/redovnik/redovnica bio/la sretan/na?⁴⁸⁰ Ovdje se radi o snu koji su sudionici imali na početku svoga puta braka ili svećeništva/redovništva. Prema iskustvu tim parova i svećenika, odgovori se mogu sažeti u blizak (doživljaj prijateljstva, sigurnosti, otvorenosti, nježnost i potvrđivanja) i odgovoran (aktivna investicija, jedno drugome pomoći postati potpuno ono što

⁴⁷⁶ Usp. *Nacrt*, 60-61.

⁴⁷⁷ Tijekom pisanja ne opisuje se tema, nego pismo je o onome koji piše. Opisuju se osjećaji, a ne misli, i to razumljivim riječima. Ne kritizira se partnera/partnericu niti ih se pokušava promijeniti. Pismo koje se predaje i prima je dar od voljene osobe. Pismo se čita dva puta, može se i zabilježiti što ostavlja poseban dojam. Nikad se od partnera/partnerice ne traži da opravdava svoje osjećaje – zašto se tako osjeća.

⁴⁷⁸ Radni list s područjima za susret razlikuje se za parove (*Nacrt*, 63.) i za svećenike i redovnike (*Nacrt*, 65.)

⁴⁷⁹ »Svako slavlje ženidbe u kršćanskoj zajednici znak je Božjeg poziva i odgovora dvoje mladih ljudi koji se odazivaju tome pozivu i u isto vrijeme upućuju putem ostvarivanja iskonske Božje namisli o braku i obitelji.«, usp. HBK, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br., 47.

⁴⁸⁰ Usp. *Nacrt*, 70.

jesu) odnos. Ključ je ovoga puta odluka ljubavi, a ne osjećaj jer uvijek iznova je potrebno donositi ovu odluku kako bi se živio san koji se sanjao na početku puta. U početku su parovi privučeni ljepotom, simpatičnošću, ljubaznošću, snagom, inteligencijom, karakterom, veselošću itd. te posebne osobe koje je došla u njihove živote okusivši uzajamnu ljubav u toj novoj fazi svojih života pojavi se to obećanje o sreći za koju nikad nisu ni pomislili da je moguća i jednostavno su znali da se to mora nastaviti ostatkom njihovih života.⁴⁸¹ Bračna ljubav »...je prije svega potpuno ljudska ljubav, a to znači istovremeno i sjetilna te duhovna. Dakle, ona nije puki nagon naravi ili osjećaja, nego je također i u prvome redu čin slobodne volje koji ide za time da se u radostima i bolima svakidašnjega života održi i raste. Bračni drugovi tako postanu jedno srce i jedna duša kako bi zajednički postigli svoje ljudsko savršenstvo« (HV 9). Zato u braku mora postojati nešto više od zadovoljenja prirodne želje za životom s nekim suprotnoga spola da bi se uživalo u međusobnoj osjećajnoj privlačnosti koja kod svakoga para s vremenom donekle blijedi. To će posvjedočiti mnogi parovi koji žive zajedno godinama, mora postojati nešto dublje, puno dublje od te međusobne osjećajne privlačnosti koju svijet smatra ljubavlju koja daje samo privremen osjećaj osobnoga zadovoljstva. Čovjek nije samo tjelesno, a ni samo duhovno biće. Tako i njegova ljubav ne obuhvaća samo duhovnu ili pak samo njegovu tjelesnu dimenziju. Čovjek postoji u nekoj slojevitoj tjelesno-duševno-duhovnoj personalnoj uniji te se njegova ljudska ljubav tijesno spaja s tjelesnim i duševnim procesima.⁴⁸² Budući da je Bog ljubav i izvor svake ljubavi, daleko je od toga da bude puki prolazni osjećaj. Takva ljubav supružnika jedno za drugo, koja je prepoznata kao ona koja struji od Boga, je neiscrpna. Ako joj na put ne stave prepreke, njihova će ljubav i zajedništvo rasti bezgranično te može rasti neizmjerljivo. Ako ljubav ne raste, propast će ili možda čak i umrijeti. Bog, koji je ljubav, ne umire. No, ako njegova ljubav koja struji među supružnicima prestane protjecati, to je jer su je oni odbacili. Ona će, ipak, rasti kad god joj par dâ neophodnu pažnju i brižnost koja omogućuje njeno produbljivanje. Jaime Ferrer i Mercedes Escola svjedoče da im je trebao netko tko će im reći da je brak nešto što Bog želi, da je to njegova volja i da je brak kao poziv jednako vrijedan, kao i svećenički i redovnički poziv.⁴⁸³ Zato tim-par i svećenik dijele življene odluke ljubavi u konkretnim životnim situacijama koje mogu potaknuti parove da obнове svoju odluku ljubavi.

⁴⁸¹ Usp. Jaime FERRER – Mercedes ESCOLA, *Nosotros dos y Dios. El matrimonio visto por un matrimonio*, MFC, 2002., 10.

⁴⁸² Usp. Elizabet LUKAS, *Sreća u obitelji. Razumjeti, prihvatiti, voljeti*, 131.

⁴⁸³ Usp. Jaime FERRER – Mercedes ESCOLA, *Nosotros dos y Dios. El matrimonio visto por un matrimonio*, 5.

Svećenik treba u ovome govoru objasniti što je to te kako najbolje osjeti kada živi ljubav.⁴⁸⁴ Poruka koja se želi poslati parovima je da Bog čezne za tim da svatko od parova na vikendu bude najbolji mogući par. Svećenik čita biblijski tekst iz Staroga zavjeta (Post 2, 18, 24-25) a tim-par na temelju Božje riječi svjedoči što znači i kako graditi intimnu, odgovornu ljubav te biti jedno. Življenje bliske i odgovorne ljubavi, kako u braku tako i u svećeničkome, odnosno redovničkome pozivu, čini vidljivom Božju ljubav. Kada su bračni drugovi otvoreni jedno drugome, otvoreni su i Bogu.⁴⁸⁵

3.4.2.8. Osmi 'govor': Uspostaviti povjerenje u dijalogu

Za kvalitetan je dijalog među bračnim parovima potrebno usvojiti nekoliko koraka. Da bi par uopće krenuo tim putem, nužna je spremnost za slušanje, koja je ključ komunikacije. Graditi međusobni odnos nemoguće je kada nema međusobnoga povjerenja u dijalogu. Parovi su već do sada iskusili što otvorenost u ljubavi može učiniti njihovom međusobnome odnosu. Otvaranje jednoga izaziva otvaranje drugoga. U odnosu je mnogih bračnih parova nestalo one povezanosti i bliskosti te međusobnoga dijeljenja iz vremena zaruka kada su se međusobno osjećali shvaćeno. U zajedničkome životu nedostaje istinskoga razgovora. »Mogu govoriti mnogo o nevažnim stvarima i o svakidašnjim izvanjskim događajima, ali o onome što je bitno, što je intimno i osobno, uopće više ne razgovaraju jer je pravi dijalog prekinut te je ostala samo površna izmjena misli.«⁴⁸⁶ Cilj je ovoga govora motivirati sudionike da se suoče sa svojim strahovima, da ih prevladaju te jedno drugome daruju povjerenje. Također, darivanje je povjerenja odluka ljubavi jer je ono znak otvorenosti svome bračnom drugu u dijeljenju osjećaja koje je teško podijeliti. Ovaj je govor povezan s dvama prethodnim govorima 'Područja' i 'Otvorenost', a kao rezultat dar je dar povjerenja. Parovi su već iskusili da otvorenost svome bračnom drugu nije popuštanje ni pobjeđivanje, nego predanje. Donijevši odluku da imaju povjerenja jedno u drugo učinili su

⁴⁸⁴ Celibat (lat. *caelibatus*, od *caelebs*: neoženjen), beženstvo je karizma Crkve za Crkvu koju kandidat prihvaća prije đakonskoga ređenja. Sveopću obvezu celibata uveo je Drugi lateranski koncil (1139.), potvrdio i do kraja proveo Tridentski koncil (1536.). Ne odstupa ni stajalište Drugoga vatikanskog koncila (1965.). Usp. *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002., 142. Svećenik dolazi iz naroda i darovan je narodu, zajednici vjernika, Crkvi. Ukoliko mu zajednica, kojoj je poslan, pomogne osjetiti iskustvo 'zaljubljenosti' u zajednicu kao što to međusobno osjećaju bračni par, utoliko će on postati i bolji čovjek te cjelovita osoba. Celibat je karizma koja nije samo ograničena na zaređene prezbitere, već se zahtijeva od mnogih vjerskih zajednica koje polažu zavjete. Braća i sestre, jednako kao i svećenici, pozvani su da žive u celibatu svojih zajednica (redovima) za dobrobit Crkve.

⁴⁸⁵ Usp. *Mentalitet*, 40.

⁴⁸⁶ Paul TOURNIER, *Više razumijevanja u braku*, Zagreb, 2011., 13.

promjenu koja će promijeniti njihov međusobni odnos jer će ih pripremiti da prihvate dar, a to je prihvaćanje jedno drugoga.⁴⁸⁷ Govor o povjerenju nošen je mišlju: "Ja vjerujem u ljubav i dobrotu moga partnera prema meni." To zahtijeva čin vjere.⁴⁸⁸ Naime, to je važno jer se pod teške osjećaje smatraju oni koji izazivaju strah od povrijeđenosti. Poticaj za parove je i svjedočanstvo tim-para, ali svećenika na temu iznošenje teških osjećaja u povjerenju i prihvaćanju od bračnoga druga, odnosno župljana/zajednice u slučaju svećenika/redovnika.⁴⁸⁹ 'Govor' završava pitanjem za parove i svećenike/redovnike nakon čega slijedi pisanje i vrijeme za dijeljenje.

3.4.2.9. Deveti 'govor': Utjecaj dijaloga na naš svakodnevni život – plodovi dijaloga

Ovim 'govorom' završava drugi dan BS te se na neki način zaokružuje dosadašnji rad s obzirom na to da je vođen dijalog u otvorenosti para. Također, sagledavaju se plodovi koje je taj dijalog donio u obnovi zajedničkoga sna i životnoga projekta. Svećenik kratkim presjekom prolazi pojedine govore toga dana kako bi sudionicima osvijestio put koji su prošli i plodove koje je taj put donio za njihov brak. Za svakoga je sudionika taj put na osobit način jedinstven i polučio je različite plodove: neki su sretni, neki se još bore. Ono što je za sve važno je da su na putu da ostvare zajednički san. Na BS parovima je darovan ključ koji im omogućava svakodnevno otključavanje i ulazak u dublju spoznaju samih sebe i svojih partnera. To je svakodnevni dijalog, odnosno novi način života.⁴⁹⁰ Kako je svakodnevni dijalog prilika za novi način života svjedoče govori tim-para o učinku koji je dijalog ima na njihov međusobni odnos. Svećenik u ovome 'govoru' ima prigodu izraziti svoju ljubav prema parovima i to po uzoru kako je to Isus učinio u Kani Galilejskoj, pa zato se na 'govor' nadovezuje čitanje događaja iz Kane Galilejske (Iv 2, 1-11) . Očitovanje svećenikove brige za brakove parova, omogućuje vjeru parova da se Isus brine za njihove brakove i njihove potrebe. Dijalog je sredstvo za parove koji može vodu pretvoriti u vino. Dakle, možda još nije došlo vrijeme da se kuša novo vino i treba

⁴⁸⁷ Usp. *Mentalitet*, 48.

⁴⁸⁸ Imati povjerenje znači nadvladati osjećaje koji to sprječavaju: strah od bliskosti, strah od odgovornosti, strah od razočaranja, biti povrijeđen od partnera/partnerice, strah biti odgurnut. Usp. *Nacrt*, 78.

⁴⁸⁹ Jedan od poticaja za parove je i pjesma *Dulcineja* iz mjuzikla *Čovjek od Manche*. Za shvaćanje i povezivanje pjesme s 'govorom' o povjerenju potrebno je dati kratki uvod, što čini svećenik. Nakon čega žena iznosi svoju priču kako je od Aldonze postala Dulcineja, odnosno kako je povjerovala svome mužu da je voli i prihvaća poslije iznošenja teških osjećaja.

⁴⁹⁰ Usp. *Mentalitet*, 54; *Nacrt* 83.

čekati, ali timovi i svećenik pozivaju parove da se koriste svakodnevnim dijalogom kao što je Marija svojim posredovanjem požurila trenutak Isusova očitovanja apostolima, tako je i dijalog sredstvo koje požuruje očitovanje bračnih drugova jedno drugome. Ovim govorom završava dan. Ono što ga čini posebnim jest dijalog s otvorenim završetkom.⁴⁹¹

3.4.2.10. Deseti 'govor': Brak kao sakrament⁴⁹² - naš odnos kao znak života

Cilj je ovog 'govora' otkriti sudionicima kako je njihov bračni odnos znak, sakrament i što on znači za njih, te za Crkvu, društvo i svijet. Temelji su ovoga 'govora' postavljeni u 'govorima' prethodnoga dana. Ovaj je 'govor' za mnoge parove iznenađujući jer mnogi poslije u svojem svjedočanstvu na kraju vikenda iskreno priznaju da tijekom svoje pripreve za brak (zaručničkih tečajeva) nisu 'čuli' što se ustvari događa sklapanjem sakramenta ženidbe, što sakrament čini bračnim parovima te njihovome zajedničkom životu u braku. Tim-par i svećenik kratkim točkama vode parove da se prisjete početka njihova odnosa, a onda odluke da žive zajedno kao par te ženidbe u crkvi. Svećenik tumači dvije vrste odnosa među supružnicima u braku, a to su odnos kao ugovor⁴⁹³ i odnos kao savez⁴⁹⁴. Na jednostavan i topli način sudionicima iznosi svoj stav prema vjenčanjima prije vikenda da bi poslije pokazao »...kako on (nakon sudjelovanja na vikendu) shvaća važnost svoje prisutnosti u trenutku ženidbe, što brak iziskuje od para do kraja njihova života i važnost da ih na to poziva svaki dan. Njegova prisutnost na vikendu to potvrđuje; na mnogo načina je on tamo.«⁴⁹⁵ Kad oni ponovno otkrivaju jedno drugo, u stvari se ponovno predaju jedno drugom. Svećenik na vikendu predstavlja ulogu koju Crkva ima na

⁴⁹¹ Ovdje *Nacrt* nudi tri mogućnosti: Dijalog s otvorenim završetkom, sastanak s timom ili drugim sudionicima (kao par) kako bi neformalno progovorili o svom iskustvu ili počinak. Svaka zemlja, odnosno Nacionalno vijeće može izabrati: predložiti samo dijalog s otvorenim završetkom ili sve tri mogućnosti zajedno. Nacionalno vijeće Hrvatske izabralo je se tri mogućnosti zajedno. U tom slučaju sudionici sami izabiru na koji način će završiti dan.

⁴⁹² Uz sakrament se ženidbe, naglasak stavlja i na sakrament sv. reda jer po tim sakramentima zajednica djeluje u obnovi Crkve i svijeta. Ovome se 'govoru' posvećuje dosta vremena upravo zbog toga što je izravno usmjeren na karizmu zajednice. Svećenik svoje izlaganje ne iznosi teološkim govorom, već jednostavnim i razumljivim kako bi ga svi sudionici mogli ne samo razumjeti, nego 'čuti' srcem, a to se odnosi i na tim parove. Dakako da, što se vidi i iz analize, timovi slijede nauk Crkve potkrepljujući svoje svjedočenje te dijeljenje i Božjom riječju.

⁴⁹³ U ovakvome je odnosu najvažnije utvrđivanje prava i dužnosti koje supružnici ugovaraju među sobom te time stvaraju ravnotežu koliko tko treba unijeti da bi odnos bio dobar. Takav odnos nije pogrešan jer se ne može živjeti kao par bez dogovora i usklađenosti u određenim stvarima. Ulazak u brak i zajednički put je puno više od života dvaju samaca u braku.

⁴⁹⁴ Odnos saveza je obećanje supružnika jedno drugome vjernost u ljubavi, bez obzira što se dogodilo (*u dobru i u zlu*). Ovdje se radi o bezuvjetnoj ljubavi u koju oboje žele investirati sebe i profitirati međusobnim obogaćivanjem.

⁴⁹⁵ *Mentalitet*, 61.

njihovm vjenčanju, a ovaj put je to obnova bračnih zavjeta.⁴⁹⁶ U ovome 'govoru' brak i celibat su jednako važni jer su jedno i drugo karizma odnosa. U celibatu je to odnos svećenika i njegove zajednice ljudi u savezu. On svoju sreću stavlja u njihove ruke s punom vjerom da će imati bogati i ispunjeni život. Jednako tako muž i žena u bračnoj zajednici stavljaju svoje živote jedno drugome u ruke s istim povjerenjem.⁴⁹⁷ Dakle, svi su, bili oženjeni, svećenici ili redovnici, pozvani na poseban odnos s ljudima kojima su poslani. Stoga, brak i celibat⁴⁹⁸ uspijevaju samo pomoću izgrađenih odnosa.

Crkva treba ljude (žene i muškarce) koji svjedoče iz dubine duše kao muško i žensko. Istinski vjernici, tj. bračni parovi izuzetno su potrebni da bi podizali i pokazali svoje vrijednosti kao glas Crkve. Muž i žena kao simbol Crkve bore se da integriraju svoje muške i ženske značajke⁴⁹⁹ kako bi bili jedno tijelo. Ne samo zbog vlastitoga interesa, već i zbog interesa Crkve. Oni nastupaju jedinstveno, a ne kao muško i žensko zasebno. Način je njihova života međuovisnost jer ženske i muške značajke imaju svoje mjesto u bračnim odnosima. Njihovo je jedinstvo znak nade za Crkvu, da i ona može ujediniti te značajke kako bi postala jedno. To jedinstvo nije samo za dobro Crkve, već za dobrobit cijeloga svijeta.⁵⁰⁰ Slaba integracija muških i ženskih značajki u braku vrlo je oskudan sakramentalni zanak, a isto tako je i s Crkvom. Svećenici pomoću oženjenih parova prepoznaju poziv Crkve da zajedno grade odnos.

⁴⁹⁶ Na završnom euharistijskom slavlju bračni parovi po prilagođenom obrascu ponovno izriču svoju privolu koju su izrekli na dan svoga vjenčanja.

⁴⁹⁷ »Ljubav kojom Bog poziva dvoje u bračnu zajednicu krije u sebi nešto kvalitativno posve novo, nesebičnost u davanju! To naravna ljubav ne poznaje. Ljubljeno biće od jednom postaje dio mene. Postepeno se gubi, ili barem ne biva dominantnim, onaj prvotni emotivni, osobni i sebični interes. On ustupa mjesto potpuno nesebičnoj predaji ljubljenoj osobi. Taj drugi po toj ljubavi postaje dio mene. Ta ljubav ujedinjuje dvoje u jedno i to posve slobodno bez stapanja, ucjena ili želje za nadmoći jer u sebi nosi karakteristike one ljubavi o kojoj sv. Pavao piše u "Himni o ljubavi". Ljubav koju on tamo opisuje nije plod ljudske naravi, već je najizvršnji dar Duha Svetoga (usp. 1 Kor 12,31) i kao takva uvijek je nesebična.«, u: Pero SABOLIĆ, *Sakrament ženidbe i naravni brak*, 'Govor' na obnovi, 9. 6. 2014. u crkvi sv. Mihaela u Dubravi-Zagreb, privatni arhiv Pere Sabolića.

⁴⁹⁸ Međutim, odnos s Bogom je neizmjenno važan jer samo je Bog stvarnost koja daje svrhu i puninu celibatu. Smisao celibata nije toliko u tome da Bog ulazi u živote zaređenih i zavjetovanih, nego da oni ulaze u Božji život. Ne samo da žele živjeti u njegovom duhu za njega, nego živjeti po njegovom Duhu radi drugih.

⁴⁹⁹ Čovjekova borba za jedinstvom često se karakterizira kao napetost među muškim i ženskim silama u životu. »Carl G. Jung prvi je znanstvenik koji je uočio muške i ženske komponente ljudske prirode. Čovjek nije samo seksualno biće, on je i biseksualan – kombiniran u sebi od muških i ženskih načela.«, u: Charles A. GALLAGHER – Thomas L. VANDENBERG, *The Celibacy Myth*, 62-63. Prema Jungu, ženska komponenta u čovjekovoj osobnosti je anima, a muška komponenta je animus. i muškarci i žene kao ljudska bića integriraju obje ove značajke. Sve karakteristike anime i animusa Prema Jungu ženske značajke su: humanost, poslušnost, osjetljivost, povjerenje, otvorenost, opraštanje, strpljenje, duga patnja, nježnost; dok kao muške navodi: sebičnost, odgovornost, zatvorenost, čvrstoća, istina i rizik, odlučnost, sigurnost, briga, čvrsta ljubav. Više vidi u: *Isto*, 64.

⁵⁰⁰ »Pretpostavlja se da su krštene osobe svjesne (ili da bi trebale biti svjesne!) toga dara i ljepote bračne bliskosti i jedinstva kojim rađa suradnja s Božjom Ljubavlju u nama (Ljubav koja pri odlučivanju ne slijediti vlastite prevrtljive osjećaje već poticaje Duha.) i zato su od Crkve pozvane da taj dar potpuno svjesno žive i tako budu objava, znak Kristove ljubavi u svijetu.«, u: Pero SABOLIĆ, *Sakrament ženidbe i naravni brak*.

Svećenik može svoj svećenički put započeti na više načina, ali to nikada ne može sam. Potrebni su mu drugi ljudi kako bi se mogao na svom putu pravilno razvijati. Za taj pravilan razvoj potrebni su ljudi koji ga istinski vole, poštuju i žele mu biti na pomoći za njegovo dobro i za dobro Crkve. Oni imaju i pravo i dužnost pomagati mu da postane najbolji svećenik koji može biti. To je i uloga Zajednice u svećenikovu životu, naravno uz njegovu zajednicu vjernika kojoj je poslan (župa ili redovnička zajednica).

U Novom zavjetu (Ef 5) pokazuje se Kristova ljubav prema Crkvi kao analogna bračnoj ljubavi.⁵⁰¹ Kao što se muž i žena iz ljubavi predaju jedno drugome, Bog se predaje za čovjeka, Crkvi iz ljubavi, te postaje Tijelo i Krv, kruh i vino. Stoga, ženidba je u biti sakrament predanja⁵⁰² i znak Božje ljubavi.⁵⁰³ Stoga, sakramentalna kvaliteta koju brak poprima u Kristu znači da je dar stvaranja odgojen na milosti otkupljenja. Kristova milost nije vanjski dodatak ljudskoj prirodi i ne vrši nasilje nad muškarcima i ženama, već ih oslobađa i obnavlja tako što ih podiže iznad vlastitih ograničenja. Baš kao što utjelovljenje Sina Božjega otkriva svoje pravo značenje u križu, tako se istinska ljudska ljubav daje sama po sebi. Ne može postojati ako se želi odvojiti od križa. Da bi se razumjelo poslanje obitelji u kršćanskoj zajednici i njezine zadatke oblikovanja osobe te prenošenja vjere, uvijek treba krenuti od značenja koje brak i obitelj imaju u planu Boga, Stvoritelja i Spasitelja.

Brak je savez, savez vjere, povjerenja i vjernosti, ali prije svega to je osobni odnos ljubavi. Postoje različiti stupnjevi ljubavi od kojih se na svaki mora pozivati i svakomu težiti. Isus uči da prvo iznad svega treba ljubiti Boga, a na drugome mjestu trebamo ljubiti bližnjega kao samoga sebe. Uz to treba druge ljubiti kako je Isus ljubio oslanjajući se na Mistično Tijelo Kristovo što dovodi do spoznaje da je supružnik dijete Božje i brat/sestra samoga Isusa. Kao

⁵⁰¹ »Spoznaja da je Krist umro i uskrsnuo kako bi nam omogućio da živimo u skladu s izvornim Božjim planom ljubavi, duboko prožima čitavo učenje svetoga Pavla o braku. On analogijom bračne ljubavi i spolnoga sjedinjenja zapravo predstavlja otkupljenje. Po toj je analogiji žena je slika Crkve, a muž Krista. Razumije se kako ne može biti dokraja dosljedna (npr. ni jedan muž savršeno ne odražava Krista), no ipak rječito govori ne samo o Kristovoj 'bračnoj' ljubavi prema nama, već i o samoj biti i smislu braka.«, u: Christopher WEST, *Teologija tijela za početnike*, Verbum, Split, 2010., 124-125.

⁵⁰² Papa Ivan Pavao II. u katehezama o teologiji tijela primjećuje da brak služi kao uzor, kao prototip svih sakramenata Novog saveza., usp. IVAN PAVAO II, *Muško i žensko stvori ih. Kateheze o ljudskoj ljubavi. Cjelovita teologija tijela, svezak II.*, Verbum, Split, 2013. kateheza 98, t. 2.

⁵⁰³ »Biblija daje jedan posljedni odgovor...ljudsko biće je stvoreno na sliku Božju, a sam Bog ljubav. Stoga, zvanje ljubavi čini ljudsku osobu autentičnom Božjom slikom: muškarac i žena nalikuju Bogu u onoj mjeri u kojoj postaju voljeni ljudi.«, u: BENEDIKT XVI, *Discorso di sua santità Benedetto XVI all'apertura del convegno Ecclesiale della diocesi di Roma su famiglia e comunità cristiana*, Basilica di San Giovanni. in Laterano, Lunedì, 6 giugno 2005., u: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2005/june/documents/hf_ben-xvi_spe_20050606_convegno-famiglia.html (1. VII. 2020.).

treće, treba druge ljubiti kako je Isus ljubio nas: »...budući da je ljubio svoje, one u svijetu, do kraja ih je ljubio.« (Iv 13,1).

Četvrto, bračna ljubav mora imati dimenziju zajedništva: »Da svi budu jedno, kao što si ti, Oče, u meni i ja u tebi, da i oni u nama budu jedno« (Iv 17,21). Ljubav u braku trebala bi biti uvijek plodna (plodnost bračne ljubavi⁵⁰⁴) što se obično očituje rađanjem djece ili prihvaćanjem drugih zadaća kod onih koji ne mogu imati djece. U svakom slučaju, ljubav u braku i obitelji treba biti odraz Trojstvene ljubavi.⁵⁰⁵ Bog je, jedinstvo triju osoba koji dijeli svoju ljubav sa supružnicima, taj koji ih sjedinjuje po sakramentu ženidbe. Njegova ljubav i pomoć je uvijek tu za par, osim ako je oni sami ne izaberu odbaciti. Sakrament ženidbe pruža i omogućuje u svim životnim situacijama para potrebnu milost. Njihova je ljudska ljubav i njihova tijela kao jedno tijelo koje postaju, poprima božanske osobine kako oni postaju svjedocima ljubavi Krista i njegove Crkve.⁵⁰⁶ Posvetna milost primljena sakramentom posvećuje odnos bračnoga para⁵⁰⁷ i kontinuirano produbljuje njihov odnos s Kristom tako da ga supružnici jedno drugome svjedoče u svakodnevnome životu. Božja ljubav u sebi obuhvaća komunikaciju, pa tamo gdje je prisutna prava ljubav, prisutna je i želja bračnog para da komunicira međusobno i što je još važnije da komuniciraju s Bogom.

Za odnos supružnika u braku o. Gallagher⁵⁰⁸ koristi religijski pojam – štovanje koji se obično odnosi na čovjekov odnos prema Bogu. Štovanje je obožavanje, a obožavanje je potpuna predaja sebe u bezuvjetnoj ljubavi i zadivljenosti. Iz toga proizlazi da supružnici štiju jedno drugo.⁵⁰⁹ Duboki se stav koji supružnici imaju jedno prema drugome i njihova svijest jedno drugoga očituje čitavim danom u sasvim malim običnim stvarima, a vrhunac je u intimnome

⁵⁰⁴ Usp. Ivan FUČEK, *Moralno – duhovni život. Predbračna ljubav. Bračna ljubav*, Split, 2005., 339-341., t. 1-3.

⁵⁰⁵ Budući da je brak zajednica stvorena od Boga na njegovu sliku i njemu je slična, ova sličnost, ovaj odraz Božje biti se najpotpunije očituje u međusobnoj ljubavi supružnika; jer Bog je zajedništvo. Ljubav triju božanskih osoba Oca, Sina i Duha Svetoga. Stoga, parovi mogu odražavati sliku Božju na koju su stvoreni samo u mjeri u kojoj oblikuju zajednicu ljubavi koja uključuje njih dvoje i njihovu obitelj. Usp. Jaime FERRER – Mercedes ESCOLA, *Nosotros dos y Dios. El matrimonio visto por un matrimonio*, 12.

⁵⁰⁶ Usp. KKC, br. 1617; IVAN PAVAO II, *Muško i žensko stvori ih. Kateheze o ljudskoj ljubavi. Cjelovita teologija tijela, svezak I.*, Split, 2012. kateheza 19. t.4.

⁵⁰⁷ Znak te svetosti Pavao VI. vidi u ljubavi nepatvorenoga sjedinjenja supružnika, *una caro – jedno tijelo*, što je temelj kršćanske antropologije braka. usp. Ivan FUČEK, *Moralno – duhovni život. Predbračna ljubav. Bračna ljubav*, 360, t. 4.; Ivan Pavao II, u svojoj 19. katehezi o ljudskoj ljubavi, pod nazivom Sakramentom tijela čovjek se osjeća subjektom svetosti, (t. 1-6.) i 54. katehezi pod nazivom: Svetost tijela i poštivanje tijela u učenju svetoga Pavla, (t. 1.6.) progovara o svetosti: »Izvorna nevinost povezana s iskustvom ženidbenog značenja tijela sama je svetost koja čovjeku omogućuje da se dubinski izrazi vlastitim tijelom, i to baš iskrenim darivanjem sama sebe.« u: IVAN PAVAO II, *Muško i žensko stvori ih. Kateheze o ljudskoj ljubavi. Cjelovita teologija tijela, svezak I.*, kateheza 19, t. 5.

⁵⁰⁸ Usp. Mary ROUSSEAU – Charles GALLAGHER, *Sexual healing in marriage*, 2-16.

⁵⁰⁹ Usp. *Isto*, 6.

sjedinjenju. Njihovo je štovanje seksualna strast, trajno životno stanje, želja kojom se želi udovoljiti na želju onoga drugoga. S druge strane, ne tvrdi se da česti spolni odnos osigurava sretan brak – on je znak sretnoga braka. No, sakramentalni je brak (kada supružnici ispravno percipiraju sakramentalnost) seksualan i strastven, potpuno i u cijelosti. To znači da je svaki trenutak, trenutak strastvenoga i pouzdane samopredaje. Intimni je odnos čest i nesputan, a ta sloboda utemeljena je na povjerenju koje je ukorijenjeno u štovanju. U bračnome odnosu to znači da žena svome mužu toliko vjeruje da s radošću odgovara na njegove seksualne potrebe jer zna da je on štuje, da je predan njezinom dobru i obrnuto. Štovanje je, dakle, ključ do pravoga poimanja strasti. Bračni parovi koji jedno drugoga štuju, žive u iskrenosti (ne lažu si), otvoreni su (ne drže u tajnosti cijela područja svojih života pred drugim) te daju cijele sebe i ništa do li sebe, jedno drugome.⁵¹⁰ Pomoću bračnih intimnosti svatko od njih traži mogućnost ne biti voljen, nego voljeti. To stanje združene strasti i štovanja je stanje milosti. Takva strast razotkriva unutarnji Božji život i spaja božanski život s životom para. Za sakramentalni brak koji čini kombinacija seksualnosti i duhovnosti potrebno je dugo vrijeme napornoga rada – ustvari cijeli život i to nije nimalo lagana sitnica kako neki smatraju.⁵¹¹ Seksualna intimnost je mješavina seksualnosti i duhovnosti, ali nije neka vrsta kompromisa jer si bračni parovi ne dopuštaju polovičan seksualni život ili polovičan duhovni život. Jedno i drugo idu zajedno, rastu zajedno te se slobodno i velikodušno daju svijetu.⁵¹² Milost Božja primljena po sakramentu ženidbe i

⁵¹⁰ Usp., U 17. katezezi, pod nazivom: Uzajamno darivanje tijela stvara istinsko zajedništvo, Ivan Pavao II. na temelju Knjige Postanka donosi teološko promišljanje o 'daru' i 'darivanju': »Možemo reći da se unutarnja nevinost (tj. ispravnost nakane) u razmjeni dara sastoji u uzajamnoj "pozornosti" na drugoga, takvoj da odgovara samoj biti dara; na taj način međusobno darivanje stvara zajedništvo osoba. Stoga, radi se o "primanju" drugoga ljudskog bića i "prihvatanju njega" upravo jer se u tome uzajamnom odnosu o kojemu govori Post 2, 23-25 muškarac i žena jedno drugome postaju dar u svoj istini i očitosti njihova vlastitoga tijela, u njihovoj muškosti i ženskosti.«, u: IVAN PAVAO II, *Muško i žensko stvori ih. Kateheze o ljudskoj ljubavi. Cjelovita teologija tijela, svezak I.*, kateheza 17, t. 3.

⁵¹¹ »Duhovnu polovicu ove kombinacije lakše je pronaći u 'čistom' stanju, neokaljanom strašću i užitkom. Ljudi koji poduzimaju takvu potragu – primjerice mrgodni, autoritarni neženje – pokušavaju naći jedinstvo s Bogom na neki izravan način, odvojeno od ikakve tople, emotivne ljubavi za druge ljude. Takvi ljudi potiskuju i suzbijaju svoja seksualna čuvstva strahujući da su ona loša. Sputavajući svoju seksualnost, također sputavaju i druge svoje osjećaje. Sami sebe dovode u zabludu da su 'preduhovni' da bi imali seksualne impulse, potrebe, želje ili užitke.«, u: Mary ROUSSEAU – Charles GALLAGHER, *Sexual healing in marriage*, 9. U ovome promišljanju koje autori navode dade se iščitati da u ovu grupu neženja lako možemo uvrstiti i posvećene osobe koje često u svom sakramentalnom/zavjetovanom posvećenju isključuju seksualnu dimenziju svoje ljubavi prema Bogu, već se samo profilira duhovna dimenzija. Također, u razdoblju pripreve za posvećeni život ne pridaje se velika važnost seksualnoj dimenziji, ne govori se o njoj otvoreno, a ponekad se je prikazuje pod vidom grešnosti.

⁵¹² Isto tako, sakramentalno posvećeni i zavjetovani muškarci i žene u svojem darivanju Bogu i svijetu moraju biti cjeloviti, ne polovični. »Jer svećenička duhovnost shvaćena i življena kao potpuno predanje Kristu iz čiste ljubavi najbolji je integrativni čimbenik svećeničkoga identiteta... Autentična duhovnost uvijek računa na tjelesnu, psihičku i društvenu dimenziju osobnosti. U velike nevolje upada osoba kad zanemari bilo koju dimenziju svoje osobnosti... Prava duhovnost je uvijek utjelovljena duhovnost, a to znači otvorena prema istini i zato ne bježi u iluzije, ne bježi

svetoga reda raspiruje se i jača molitvom i žrtvom koju bračni drugovi te zaređene osobe prinose Bogu u vjeri i ljubavi. Molitva povezuje čovjeka s Bogom, posvećuje ga u istini te uranja u Krista i sjedinjuje s njime.⁵¹³ Dakle, muž i žena povezani sakramentalnim vezom jesu sakrament.

Osim što je brak sakramentalni savez, on je vidljivi znak Isusove ljubavi. Svećenik nakon kratkoga uvoda čita iz Poslanice Efežanima: »Muževi, ljubite svoje žene kao što je Krist ljubio Crkvu te sebe predao za nju da je posveti očistivši je kupelji vode uz riječ te sebi predvede Crkvu slavnju, bez ljage i nabora ili čega takva, nego da bude sveta i bez mane. Tako treba da i muževi ljube svoje žene kao svoja tijela. Tko ljubi svoju ženu, sebe ljubi. Ta nitko nikada ne mrzi svoga tijela, nego ga hrani i njeguje kao i Krist Crkvu. Doista mi smo udovi njegova Tijela! Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione za svoju ženu; dvoje njih bit će jedno tijelo. Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i na Crkvu« (Ef 5, 25-32). Na temelju Božje riječi tim-par svjedoči značenje bezuvjetne ljubavi u braku,⁵¹⁴ a ta bezuvjetna ljubav između muža i žene je znak Kristove bezuvjetne ljubavi za svoju zaručnicu Crkvu.⁵¹⁵ Život muškarca i žene kao para čini ljubav vidljivom.⁵¹⁶ Odluči li se par za autentičan sakramentalni život može učiniti vidljivom Božju ljubav i tu ljubav predati drugima, a time se ostvaruju Isusove riječi, da svoj život daje za prijatelje.⁵¹⁷ To upravo čini bračni par kada ljubav iskazuje u svakodnevnim ljubavnim znakovima, počevši od svoga bračnoga druga, članova obitelji... To znači dati život jedno za drugo. Takav savez ljubavi par ne može živjeti okrenut samo sebi jer kada se dogode teškoće i krize potrebni su drugi ljudi koji imaju iste želje i snove i koji su spremni uložiti u taj san – te ljude nazivamo zajednicom. Između para i zajednice postoji međusobna potreba jer muž i žena su udovi istoga Tijela (usp. Ef 5). »Kada se trudimo njegovu (Isusovu) ljubav dijeliti i kada to činimo zajedno s drugim ljudima koji s nama dijele životni plan, gradimo zajednicu oko njega (Isusa) koju zovemo Crkva. U našoj katoličkoj tradiciji to zajedništvo nazivamo Tijelo

od tijela, emocija i od drugih ljudi, nego ih prihvaća, integrira, prožima Duhom Božjim koji u nama ostvaruje svoj plan«, u: Mijo NIKIĆ, Svećenička duhovnost – integrativni čimbenik svećeničkog identiteta, *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 850-851.

⁵¹³ Usp. BENEDIKT XVI, *Misli o svećeništvu*, 9 (Nagovor, 13. V. 2005.), u: Mijo NIKIĆ, Svećenička duhovnost – integrativni čimbenik svećeničkog identiteta, *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 858.

⁵¹⁴ Usp. *Nacrt*, 92.

⁵¹⁵ Bračni drugovi trajno podsjećaju Crkvu na zbilju koja se dogodila na križu, a jedno drugome i svojoj djeci svjedoče dioništvo u spasenju kojim po sakramentu postaju dionici., usp. FC, 13.

⁵¹⁶ Vidljivost takve ljubavi očituje se u svakodnevnim stvarima života para: kako jedno s drugim komuniciraju, slušaju, kako žive svoju afektivnost i spolni odnos, kako jedno drugo potvrđuje, kako se vladaju u svađama i konfliktima te kako ostaju zajedno unatoč svojim različitostima. Snaga odnosa sakramentalnoga para očita je članovima obitelji, rodbini i prijateljima, kao i širem društvenome okruženju.

⁵¹⁷ Usp. Tonči TRSTENJAK, *Energiju našega odnosa predati dalje – nastaviti naš put, 12 govor*, privatna arhiv Tončija Trstenjaka.

Kristovo.«⁵¹⁸ Svećenik svojim 'govorom' želi parovima osvijestiti da su oni Crkva u malom, kućna Crkva⁵¹⁹ i da sebe počnu tako promatrati te teže za životom prema četirima oznakama Crkve: jedna, sveta, katolička i apostolska u svome međusobnom odnosu.⁵²⁰ Zato što velika Crkva može biti jaka samo toliko koliko je jaka svaka Crkva u malome.⁵²¹

Važnost povezanosti sakramenta ženidbe i svećeničkoga reda, kao i njihovu međuovisnost svojim svjedočanstvima, potvrđuju tim par i svećenik. Prema Novom zavjetu brak ima jasno značenje pozivnoga znaka u vezu (odnos). Ljubav u braku muža i žene jasan je znak Kristove ljubavi za Crkvu.⁵²² Kad je Isus rekao svojim sljedbenicima da ljube jedni druge, to je jasan znak da je želio da Crkva bude u pozitivnome odnosu. Kad ne bi bilo tako, Crkva ne bi mogla biti znak njegove ljubavi za svijet. Posljedično, bilo bi protivno da za svoje svećenike prihvati išta manje od poziva za odnos s njegovim narodom. Svoju odgovornost za taj odnos s narodom svećenik izgovara poslušnošću biskupu koji ga šalje narodu. Isus je svoje učenike zvao prijateljima i na kraju im nije rekao: 'služite jedni druge kao što ja služim vas', već »...ljubite jedni druge kao što sam ja ljubio vas« (Iv 13,34). Svećenik nije samo spreman voljeti svoj narod, nego je i otvoren da primi njihovu ljubav. Kada nema iskrene ljubavi u življenju oba sakramenta i ljubavi u odnosu, osjeća se da nešto nedostaje. Brak se ne događa protiv volje muškarca i žene, slično tako je i u celibatu. Svećenik je donio odluku, ali da bi ta odluka dobila smisao i zaživjela potrebni su vjernici. Zapravo, većina ljudi nije svjesna svoga utjecaja na život svećenika. Pogledamo li ovu situaciju preko bračnih odnosa, danas je neprihvatljivo da se žena udaje protivno svojim očekivanjima. Ona ne želi, unatoč brižljivosti svoga muža da on bude superioran i da ju ograničava. Takav njihov odnos nije samo tjeskoban, nego i ponižavajući za ženu.

⁵¹⁸ Tonči TRSTENJAK, *Energiju našega odnosa predati dalje – nastaviti naš put, 12 govor*.

⁵¹⁹ Obitelj od samih početaka kršćanstva ima crkveno lice, ali s druge strane Crkva ima obiteljsko lice. To možemo vidjeti i u Rimskom misalu u Prvoj euharistijskoj molitvi na latinskom: »Hanc igitur oblatiōnem servitūtis nostrae, sed et cunctae famīliae tuae...« u: *Rimski misal*. Obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora drugog vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI. Treće hrvatsko izdanje dopunjeno i ponovljeno prema drugom tipskom izdanju (dotisak), Zagreb, 2012., 920. (dalje Rimski misal); Trećoj euharistijskoj molitvi na latinskom »Votis huius famīliae, quam tibi astāre voluisti, adēsto propitius«, u: *Rimski misal*, 930., te u Prvoj euharistijskoj molitvi u hrvatskom prijevodu: »Molimo, Gospodine, blagohotno primi ovaj žrtveni prinos nas tvojih slugu i sve obitelji tvoje«, u: *Rimski misal*, 398.

⁵²⁰ Obitelj kao mala Crkva ima sve elemente Crkve: jedna – kao par pripadaju jedno drugom, jedno su pred Bogom i društvenom zajednicom; sveta – vjeruju u Isusa Krista, a po evanđeoskim uputama nastoje živjeti svoj bračni savez; katolička – kao par otvoreni su životu (rađanju djece), ali i vrata svoga doma otvaraju potrebnima njihove ljubavi i topline doma; apostolska – svojom sakramentalnom ljubavlju svjedoci su Kristove ljubavi u braku i obitelji te su spremni na evangelizaciju i služenje. Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 11-12.

⁵²¹ Usp. *Mentalitet*, 62.

⁵²² »Sjedinjenje Krista i Crkve, kao i bračno sjedinjenje muškarca i žene, na taj su način osvijetljeni osobitim nadnaravnim svjetlom«, u: IVAN PAVAO II, *Muško i žensko stvori ih. Kateheze o ljudskoj ljubavi. Cjelovita teologija tijela, svezak II.*, kateheza 91, t. 1.

Muževljeva težnja za superiornošću sprječava zdrav odnos u braku. Njihovo je međusobno funkcioniranje moguće. Tako je i u Crkvi. Svećenik može biti dobrostiv i naročito dobar u službi, ali mnogi će uočiti da su izvan njegova služenja, odnosno da je njegovo služenje djelomično. U karizmi odnosa celibat podrazumijeva da obje strane ostvaruju to zajedništvo i izvan Crkve. Svećenik ne može izabrati celibat bez vjernika isto kao što ni muž ne može izabrati brak bez da uključi suprugu. Kao što bračna vjernost podrazumijeva da se muž i žena nadopunjavaju živeći zajedno i da su jedno drugome na raspolaganju u svakome trenutku, tako i svećenik svojim životom u celibatu pripada svojim vjernicima kojima je na raspolaganju. Ni u prvome, ni u drugome odnosu nema mjesta za treću osobu. Celibat je milost Božja ponuđena vjernicima pomoću svećenika kako bi zajednički ostvarili uzajamnu ljubav. Nadalje, kada postane jasno da je celibat poziv vjerničke zajednice u kojem ona gradi odnos sa svojim svećenikom, gradit će se odnos u kojem će svi zajedno biti utjelovljena Crkva Kristova.⁵²³ Primajući sakrament ređenja, isto kao i sakrament ženidbe, čovjek je izabrao život u odnosu, a ne u privatnosti.

Prema značenju sakramenta, tim ima još jedan cilj – osvijestiti sudionicima dar sakramenta, a to je ozdravljenje. Sakramentalni odnos para posjeduje veliku snagu ozdravljenja. Događa se da parovi jedno drugo međusobnim odnosom povrijede, nanesu bol. Sudove koje donose, osobne potrebe koje im priječe put, maske koje nose pridonose tome da jedno drugo ranjavaju. To se ponekad događa i za vrijeme dijaloga (moglo se dogoditi i parovima tijekom subotnjeg dijaloga navečer). Stoga, važno je naglasiti da parovi znaju kako mogu ozdraviti. U ovome 'govoru' ozdravljenje treba doći dijalogom, a to je moguće ako postoji spremnost prihvatiti odgovornost za vlastite osjećaje. 'Govor' se zaključuje bliskošću koja je rezultat dijaloga po kojem se dogodilo ozdravljenje. Tu se očituje sakrament, vidljivi znak, ustanovljen od Krista koji daje potrebnu milost.

Vrhunac ovoga desetog 'govora' ustvari je na samome kraju kada slijedi, tkz. dugi dijalog ili dijalog 90/90.⁵²⁴ Za ovaj dijalog od velike važnosti je i motivacija⁵²⁵ sudionika od tim-parova

⁵²³ Ovoga su odnosa svjesni članovi ZBS zbog vikenda gdje su spoznali značenja sakramenta svetoga reda, ali i celibata za življenje vjerničkoga života, a ne samo svoga sakramenta braka uopće. Mnogi su bračni parovi velika potpora i duhovna i moralna svećenicima Zajednice, ali i svojim župnicima kada im oni dopuste.

⁵²⁴ Ovdje se radi o dijalogu koji se sastoji od devedeset minuta pisanja i devedeset minuta dijeljenja/izmjene. Pojedine Zajednice mogu ovo vrijeme smanjiti, ali ne manje od šezdeset/šezdeset minuta.

⁵²⁵ Prema *Nacrtu* motivacija se sastoji od triju točki: 1. Sudionicima se pojašnjava da će pišući dugi dijalog izgraditi zajednicu ljubavi (Crkvu). Ovdje parovi saznaju da su za vrijeme vikenda, (od početka pa do kraja) za njih molili mnogi parovi i svećenici ZBS kako bi kao oženjeni muževi i žene ili svećenici i redovnici/ce sa svojim ljudima /zajednicama mogli jedni druge više ljubiti. 2. Pojasniti da na sve nazočne na vikendu, za svaki par, svećenika,

i svećenika. Sudionicima se podijele pitanja za dugi dijalog⁵²⁶ koji im pomažu kako bi lakše podijelili istinu o sebi, najdublje osjećaje, želje i snove za budućnost sa svojim bračnim drugom. Vrijeme 90/90 minuta često bude prekratko za iskustvo koje parovi dožive i dramu koja se odvija u odnosima supružnika.

3.4.2.11. Jedanaesti 'govor': Dati prednost našem odnosu – čuvanje prioriteta

Naime, kako se vikend bliži kraju neminovno se kod parova javljaju pitanja: »Što je sutra? Kako možemo iskustvo koje smo učinili na ovome BS zadržati živim?«⁵²⁷ Nakon iskustva dugoga dijaloga i plodova koje je dijalog donio važno je sudionicima vikenda posvjedočiti da je moguće snove koje parovi imaju o zajedničkom životu ostvariti kada se daje prednost odnosu i brak stavi na prvo mjesto. Sredstva kojima se to postiže su: dijalogiziranje, življenje nježnosti i spolnosti i molitvom u paru.

Da je moguće iskustvo BV⁵²⁸ nastaviti poslije vikenda, svjedoči tim-par i svećenik. Prvi korak koji je potrebno učiniti jest ponovno prevrednovati svoj život, ispitati svoje prioritete i odgovoriti na pitanje investiranja (u što se investira: najvažnije vrijeme, energiju, novac, pažnju...) ⁵²⁹ jer činjenica je da se i nesvjesno brak stavi sa strane dok neke druge stvari i brige postanu važnije. Odnos je između muža i žene u braku od iznimne važnosti. Kada on bude u središtu njihova života, sve ostalo će naći svoje mjesto i vrijeme. Biti na putu, znači i nailaziti na teškoće, no ako se donese odluka za ljubav onda se doživljava radost u odnosu te tome doprinosi zajedništvo na tom putu kao par. Tim-par dijeli svoje uspone i padove oko ostvarenja zajedničkoga sna, a taj napor traje čitav život. Ostvarivati zajednički san znači zadržati odnos na

redovnika, redovnicu misli na poseban način par, svećenik, redovnik, redovnica i da su ti ljudi dio Crkve o kojoj se na vikendu govorilo. 3. Naznačiti da je vrijeme koje je darovano parovima od velike važnosti za njih, ali i za zajednicu – Crkvu., usp. *Nacrt*, 96.

⁵²⁶ Radni list za parove, *Nacrt*, 97.; radni list za svećenike i redovnike/redovnice, *Nacrt*, 98.

⁵²⁷ *Nacrt*, 99.

⁵²⁸ Tijekom daljnjih formacija unutar ZBS, a jedna od njih je i mjesečna duhovna obnova (koje su tematizirane bilo aktualnim bračnim temama ili pak biblijskim tekstovima Staroga ili Novoga zavjeta) za članove ZBS parovi se prisjećaju proživljenih iskustava sa svoga originalnog vikenda i kako su ona utjecala na daljnji život bilo para ili svećenika/redovnika., usp. Pero SABOLIĆ, *Što nam danas znače Bračni susreti?*, Duhovna obnova, 26. IX. 2017., Stenjevec, privatni arhiv Pere Sabolića.

⁵²⁹ Parovi i svećenici/redovnici prije dijaloga dobivaju radni list: Upoznaj svoje prioritete (*Nacrt*, 104., za parove i 105. za svećenike/redovnike) koji im pomažu da lakše ispišu svoju vlastitu ljestvicu prioriteta. Za parove je to važno jer oni će uvidjeti da su im prioritete drugačiji i u slučaju da žele ići zajedno, morati će ih koliko toliko uskladiti, a kako su na vikendu naučili da dijalogom i dijeljenjem rješavanja problema to će im biti lakše.

prvome mjestu. Svi 'govori' i koraci koje su parovi zajedno prošli pomažu da svoj odnos stave u središte svoga života. Tri načina kako ostvariti bliskost:

- a) Dijalog – iskustvo dijaloga poslije vikenda trebalo bi redovito nastaviti. On stvara novi stil života. Potrebno je vrijeme kako bi se usavršila tehnika dijaloga i iskusila njegova učinkovitost, no to nije razlog za odustajanje ukoliko na početku nije ispunjeno željeno očekivanje. Parovima se predlaže da devedeset dana redovito vode dijalog.⁵³⁰ Svakodnevnim se dijalogom iskristaliziraju promjene koje je potrebno uvesti kako bi se otkrilo što treba činiti kako bi se počeo živjeti Božji plan za njihov brak. Svijet u koji se parovi vraćaju nije se nimalo promijenio, ali su oni drugačiji zbog iskustva vikenda. Svjedočanstva koja tim-par i svećenik iznose, primjeri prvih preispitivanja poslije vikenda⁵³¹ su od konkretne pomoći parovima jer novi način život ne dolazi sam od sebe.
- b) Živjeti nježnost i spolnost – tijekom vikenda parovi su ponovno otkrili svoj govor tijela. Govor tijela se ne očituje samo u spolnome odnosu, nego i u trenucima nježnosti.⁵³²
- c) Moliti zajedno kao par – »Moliti zajedno kao par jedan je autentični put otkriti Božju prisutnost u našem odnosu para.«⁵³³ Biti jedno drugome blizu kod zajedničke molitve. Hraniti sakramentalni brak zajedničkom molitvom važno je za življenje Božjega plana za brak. Donositi zajednički važne odluke za brak i obitelj, razmišljati o smislu života, trenuci su koji ne zaobilaze bračne parove, ali za kršćanske supružnike to može biti vrijeme zajedničke molitve. Bog koji je izvor bračne ljubavi koji ljubi bezuvjetnom ljubavlju kroz molitvu učvršćuje odluku za ljubav.

Ova su tri puta važna kako bi se brak i odnos muža te žene stavio u središte života. U metodologiji ih se naziva tri kraljevska puta. Kod BS, s parovima koji sudjeluju poduzimaju se

⁵³⁰ Prije odlaska s BV svi sudionici dobivaju listu s devedeset pitanja za dnevni dijalog. Preporuča se da ga vode svakog dana ili koliko redovitije je moguće. To je prokušani put mnogih parova koji gradi zajedništvo i blizinu. Odluka ljubavi pomaže da se ovaj put iskuša prije nego ga se odbaci i kritizira.

⁵³¹ Ponekad to uključuje odbijanje dodatnog posla, prestanka govorenja 'ne', premještanje standarda života na realističniju bazu, žrtvovati nešto svoje, prihvatiti nešto drugo... Parovima treba reći istinu, ne uljepšavati nego biti realan. No, predočiti im plodove koje je takav način novoga života donio.

⁵³² Važne su geste nježnosti poput: topline pogleda, iskren osmijeh, želja jedno drugo dotaknuti, pomilovati koje se ponekad zaborave, a upravo one jačaju bliskost para i njihov odnos.

⁵³³ *Nacrt*, 102.

koraci koji vode do ljubavi: reći 'da' jedno drugome.⁵³⁴ Svi se ti koraci u metodologiji BS nazivaju duhovnost bračnoga para ili bračna duhovnost. Prema dosadašnjim 'govorima' jasno je, a to je i cilj, »...da je duhovnost bračnoga para drugačija od drugih oblika duhovnosti, da je to njihova međusobna ljubav i znak sakramenta ženidbe.«⁵³⁵ Kada parovi čuju naziv bračna duhovnost, odmah pomisle na pobožno ponašanje, prakticiranje vjerskih čina. No, ovdje su u središtu dvoje ljudi koji su zaljubljeni jedno u drugo, koji se međusobno štiju i koji su u stanju sve učiniti kako bi bili još bliži onako kako su to činili na BV. Živjeti bračnu duhovnost na način BS čini život bračnih drugova svetim, jer se time ispunjava Božji plana za brak. Za vjernike je to put kako učiniti poruku Evanđelja konkretnom, da se utjelovljuje u živote bračnih parova te na taj način postaje njihov stil života.⁵³⁶

3.4.2.12. Dvanaesti 'govor': Energiju našega odnosa predati dalje – nastaviti naš put

U ovome se govoru sudionicima daje drugi dio odgovora na pitanje: «Kako zadržati iskustvo Bračnog susreta živim?» Jedan od odgovora je odrediti prioritete – što par mora učiniti sam, a što zajedno. Za nastavak su puta potrebni nam drugi ljudi. Parovi su svjesni, a iskusili su to i na vikendu tijekom svjedočenja tim-parova i svećenika, ali i sami tijekom dijaloga, da njihova međusobna ljubav zrači posebnom energijom.⁵³⁷ U metodologiji se to naziva snaga odnosa, a ona služi da se dijeli i prenosi dalje. Ta energija, koja izvire iz odnosa para ili svećenika/redovnika nije rezultat savršenoga odnosa, nego njihove međusobne ljubavi i opetovane odluke za ljubav. Parovi, kao kršćani i vjernici, prepoznaju da u njihovom odnosu postoji nešto više i veće od njihove međusobne ljubavi, a to je Isusova ljubav za njih koja se očituje u svakodnevnim običnim stvarima života. Tim-parovi i svećenik govore o iskustvu svoga vikenda, o radosti koju su osjećali, o planovima i snovima kako će učiniti svijet drugačijim za sebe, svoje prijatelje i susjede. Govore im o onome što su činili u prvim tjednima poslije

⁵³⁴ Ponavljanje sakramentalnog 'da' s trenutka vjenčanja ponekad nije tako jednostavno, ako supružnici povrijede jedno drugoga, zapadnu u poroke (alkohol, kocka, droga...), kada budu nevjerni bračnom savezu, otkriju neplodnost, ostanu bez posla i izgube samopoštovanje, zapadnu u dugove, snađe ih bolest, neimaština, smrt djeteta... U svim je takvim situacijama života potrebno svome bračnom drugu ponovno reći da – donijeti odluku ljubavi.

⁵³⁵ *Mentalitet*, 74.

⁵³⁶ *Usp. Nacrt*, 102.

⁵³⁷ Sami bračni parovi kasnije svjedoče, kada su se vratili s vikenda u svoje obitelji, susreli se s rodbinom i prijateljima, kao i kolegama na poslu, da su svi primijetili da su drugačiji, da zrače radošću i da su se promijenili. Kada se parovi odluče živjeti vikend i poslije vikenda, promjene koje se događaju u njihovim obiteljima rezultat su njihova međusobnog odnosa i življenja bračne duhovnosti koju su iskusili na vikendu.

vikenda, o iskustvu koje su podijelili s dragim ljudima za koje su željeli da sudjeluju na vikendu kako bi iskusili snagu kojom mogu mijenjati svijet počevši od svoga zajedničkog života. Snaga para nije ideja BS, nego Božji plan za oženjene parove, dar koji su parovi 'otkrili', kako bi mogli u svijetu svjedočiti za dinamizam ženidbe.⁵³⁸ Ovo je prilika kada se poziva sudionike vikenda da se uključe zajedno sa svećenicima i parovima koji nastoje u svojim životima živjeti vrijednosti BS.⁵³⁹ Na tome putu dijaloga ni jedan par ne putuje sam, jer koji god je donio odluku primio je potporu drugih parova koji su na istome putu. Dvanaesti 'govor' na neki način objedinjuje sve 'govore', daje posljednje upute prije apostolskoga djelovanja.⁵⁴⁰

3.4.2.13. Trinaesti 'govor': Dijeliti naš san – sudjelovati u snu Bračnih susreta

Ovo je posljednji govor na vikendu koji ima cilj osvijestiti i pozvati sudionike da podupru BS duhovno i materijalno⁵⁴¹ kako bi se ostvario san, da što više parova, svećenika i redovnika učine iskustvo ovakvoga vikenda. Naime, organizacija svakoga vikenda, smještaj i prehrana za svaki par plaćena je unaprijed darovima sudionika s prethodnoga vikenda. No, isto tako, želi se potaknuti parove da ovo iskustvo ne zadrže za sebe, već da svojim darom (novcem) omoguće da i drugi parovi dođu na vikend. Kako bi što više parova sudjelovalo na vikendu ovisi i o sudionicima. Tim-parovi i svećenik pozivaju parove da svjedoče svoje iskustvo, da pozovu svoje prijatelje, članove obitelji, kolege s posla, ali i svećenike i redovnike. Najbolja je pozivnica oduševljenje koje zrače i njihova snaga kao para. Parovima se tada podijele pozivnice

⁵³⁸ Usp. *Mentalitet*, 77.

⁵³⁹ Tada ih se poziva na prvu obnovu poslije BV (oko mjesec dana poslije originalnog vikenda) na kojoj sudjeluju svi sudionici s originalnog vikenda. Do tada se već neki parovi uključe u lokalne zajednice kojima po mjestu stanovanja pripadaju, dok se druge potiče da se uključe kako bi mogli iskustvo vikenda lakše živjeti u *svijetu* i svojoj svakodnevi.

⁵⁴⁰ »Ovaj govor povezan je sa svim govorima na vikendu, a k tome je i teološki zaključak iskustva susreta između muža i žene. Pošto su nedjeljnim govorima jedno drugome postali još bliži i otvoreniji, parovi imaju veliku čežnju za nedjeljnim poslijepodnevom kako bi njihova ljubav poletjela naokolo. Božji plan je objasnio da budu par, sakrament im je pokazao udio Crkve u njihovim odnosima, bračna duhovnost im je pružila načine na koje mogu nastaviti s rastom i susretom jedno s drugim. Sada oni dobivaju poticaj da donesu u svijet duhovnost drugim dvama oznakama Crkve koje smo spomenuli u sakramentu; katolička i apostolska.«, u: *Mentalitet*, 76. Paralela ovoga 'govora' i njegov sadržaj aludira na poslanje apostola koji su prije toga iskusili u zajedništvu s Isusom što sve mogu u ime njegovo činiti. Snagu ljubavi i njihova odnosa koju su parovi iskusili na vikendu buđenje njihove želje da to i drugi iskuse je poticaj za njihov apostolat u svijetu u koji se vraćaju.

⁵⁴¹ Financijska politika BS nije prvenstveno novac, no jasno je da se bez njega ne može dalje širiti ideja BS. Novac nikada nije razlog da neki par koji želi doći na vikend zbog nemogućnosti plaćanja ne sudjeluje. Sudionicima se iznesu činjenice koji se sve troškovi moraju pokriti i njih se pozove da svojim darom, ne od suviška, nego da se sjete udovičinoga novčića, pomognu da se san BS nastavi. Za svaki se par i svećenika/redovnika pripremi prazna kuverta, a oni anonimno stave svoj doprinos za pokrivanje troškova. Kuverte se pakuje prije završnoga euharistijskog slavlja i stavljaju na oltar uz prinos darova.

(pripremljeni listići) na koje napišu koga bi pozvali na vikend te kome bi progovorili i upoznali ih s BS, bilo parove ili pak svećenike, redovnike ili redovnice jer to su budući potencijalni sudionici vikenda.

Ovaj 'govor' završava pripremom za završno euharistijsko slavlje⁵⁴². Svećenik pojašnjava sudionicima kako je euharistija slavlje svega onoga što su tijekom BS iskusili i kao takva je važan dio njihovoga vikenda. Na poseban je način stvarno iskustvo zajedništva kako parova tako i zajednice⁵⁴³, ali i iskustvo zajedništva s Isusom, s Bogom koji se daruje u ljubavi koju su parovi na osobiti način iskusili na vikendu. Svećenik zbog toga poziva svaki pojedini par na sudjelovanje bez obzira bili katolici ili ne. Kada neki par ne želi sudjelovati, to se poštuje, ali moraju to odlučiti kao par. Parovi na slavlje euharistije trebaju ponijeti svoje bilježnice koje simboliziraju sve ono što su doživjeli na BS te ih staviti na oltar kao dar koji će tijekom euharistije biti prinesen zajedno s euharistijskim darovima. Isto tako, tê bilježnice simboliziraju njih same, sve što jesu i što imaju, jer su oni sami dar.⁵⁴⁴ Poslije ovih uputa slijedi pauza i priprema za euharistiju.⁵⁴⁵

Tijekom slavlja euharistije⁵⁴⁶ bračni parovi, sudionici vikenda aktivno sudjeluju u službi čitanja, kao i spontanoj molitvi vjernika.⁵⁴⁷ Prije molitve Oče naš obnavljaju se bračna i svećenička/redovnička obećanja po prilagođenome obrascu. Ova obnova obećanja sačuvana je za slavlje euharistije i stavljena poslije posvete prinesenih darova. Sam smještaj izricanja riječi obećanja ima svoju simboliku. Kao što se u posveti darova silaskom Duha Svetoga događa sjedinjenje neba i zemlje, »...jedinstvo neba i zemlje je tako blizu da je poput plodonosnog i

⁵⁴² Tijekom vikenda parovi su mogli sudjelovati na subotnjoj jutarnjoj euharistiji kojom su timovi započinjali dan. Ona je jednostavna kako bi u nedjelju došlo do izražaja slavljeničko zajedništvo.

⁵⁴³ Na završno euharistijsko slavlje pozvani su svi članovi Zajednice, osobito oni iz čijeg područja dolaze parovi koji sudjeluju na originalnim vikendu. Također, dolaze i članovi njihovih obitelji i prijatelji. Tako da uz sudionike vikenda na završnom euharistijskom slavlju budu mnogi članovi Zajednice koji na taj način žele podržati parove da ustraju na putu kojim su krenuli. Isto tako, kada sudjeluje koji svećenik/redovnik, redovnica dolaze svećenici koji su već u Zajednici kako bi podržali svoga subrata.

⁵⁴⁴ Usp. Scott HAHN, *Gozba Jaganjčeva. Misa kao nebo na zemlji*, Split, 2010., 72; LG 34.

⁵⁴⁵ Kada poslije danih uputa parovi odu u svoje sobe, tim-parovi ili jedan tim-par dijeli pristiglu poštu parovima koji su sudjelovali na vikendu. Ovo ne donosi ni *Nacrt* ni *Mentalitet*. Naime, u HZB susreta postoji običaj da svakom paru koji dolazi na originalni vikend članovi Zajednice, ne nužno iz područja dolaska para, pišu pismo kao bračni par. Pisma koja parovi dobivaju često su od ljudi koji su ih poslali ili im preporučili vikend, ali ima mnoštvo pisama i od parova koje ne poznaju. To je jedna gesta ljubavi gdje parovi pismom svjedoče radost zbog odluke para koji su došli na vikend, ali i u pismu daju svoje svjedočanstvo života poslije vikenda, kao i podršku kako bi i oni nastavili iskustvo koje su doživjeli na svojem originalnom vikendu.

⁵⁴⁶ Sam tjeke euharistijskog slavlja donosi *Nacrt*, 115-116.

⁵⁴⁷ U molitvi vjernika parovi na vrlo emotivan način izražavaju zahvalnost za sva iskustva koja su doživjeli na vikendu.

estatičnoga sjedinjenja dvoje supružnika u ljubavi⁵⁴⁸ koji skinuvši sa sebe veo pred zajednicom obnavljaju obećanje ljubavi. Njih dvoje su i slika Božje ljubavi koja se poput zaručnika predaje svojoj zaručnici, Crkvi u sakramentu euharistije. Svetoj pričesti parovi, koji imaju uvjete, pristupaju zajedno kao par u čemu se očituje njihovo jedinstvo. Nakon završnoga blagoslova svećenik koji je s tim parovima vodio vikend svakom pojedinom paru čestita na proživljenom iskustvu vikenda te im daje njihove bilježnice potičući ih da nastave graditi međusobni dijalog koji su na vikendu naučili i da svjedoče, dobivaju apostolsko poslanje što i sam otpust⁵⁴⁹ označava. Poslije se čestitkama pridružuju članovi njihovih obitelji, prijatelja, ali i svi članovi ZBS koji su bili na euharistijskom slavlju. Sudjelovanjem na originalnom vikendu parovi postaju članovi ZBS, a ispunjavanjem pristupnice daju svoj pristanak.

⁵⁴⁸ Scott HAHN, *Gozba Jaganjčeva. Misa kao nebo na zemlji*, 156.

⁵⁴⁹ Usp. Scott HAHN, *Gozba Jaganjčeva. Misa kao nebo na zemlji*, 79.

IV. POGLAVLJE

HRVATSKA ZAJEDNICA BRAČNIH SUSRETA KAO JEDAN OD ČIMBENIKA BRAČNOGA I OBITELJSKOGA PASTORALA U HRVATSKOJ

Kad je riječ o bračnome i obiteljskome pastoralu potrebno je imati u vidu distinkciju između teorije i prakse. Već je rečeno da su brak i obitelj žarišne točke na koje je posljednjih desetljeća fokusiran veći dio pastorala što se manifestira bezbrojnim tribinama, sastancima, projektima, predavanjima, kao i tolikim vrijednim nastojanjima i smjernicama službene Crkve, počevši od sveopće razine preko biskupske konferencije i pojedinih biskupija pa sve do župnih zajednica. Primijeni li se na takvu situaciju psihološko pravilo da višak nečega u teoriji zapravo ukazuje na manjak u praksi, onda se može zaključiti da pastoral braka i obitelji svojim projektima ne zadovoljava potrebe Crkve u sadašnjemu trenutku.⁵⁵⁰

Najveći problem pastorala braka i obitelji jest u tomu što on nije zaživio na župnoj razini. On je doduše implicitno uključen u sav župni pastoral,⁵⁵¹ ali kada se ima u vidu neposredni rad s bračnim parovima i obiteljima u smislu zajednice bračnih parova ili obiteljske zajednice nažalost, rijetke su župe koje se mogu time pohvaliti.⁵⁵² Gotovo se sav bračno-obiteljski pastoral odvija na izvanžupnim razinama: regionalnim, biskupijskim, nacionalnim, ili u organizaciji teoloških učilišta... Posljedice su: »...veoma nizak postotak uključenih bračnih parova i obitelji u te inicijative; osjetno nesnalaženje profesionalnih prenositelja vjere na području bračnoga i obiteljskoga pastorala te uočljivo nezadovoljstvo pastoralnih djelatnika u radu s obiteljima. Dosadašnjim pastoralnim inicijativama stvarala se uljepšana slika određenoga pastoralnog

⁵⁵⁰ Usp. Ivo DŽINIĆ, *Evangelizacija roditelja i vjerski odgoj djece*, u: Ivo DŽINIĆ – Ivica RAGUŽ (ur.), *Iščekivati i požurivati dolazak Dana Božjega. Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Peri Aračiću prigodom 65. obljetnice života*, 172.

⁵⁵¹ »Budući da bračna zajednica i obitelj čine samu osnovicu izgradnje Crkve – Božje obitelji, gotovo sav pastoral Crkve se, na ovaj ili onaj način, vraća na nju.« Više vidi u: Bono Zvonimir ŠAGI, *Pastoral bračnih drugova unutar cjelokupne crkvene prakse*, 95.

⁵⁵² »Postoje različiti modeli pastoralnoga rada s bračnim parovima i obiteljima, od onih klasičnih i pastoralnim djelatnicima vrlo poznatih, kao što su pohod obiteljima, pastoral liturgijskih slavlja, osobni dušobrižnički razgovor, ... frontalna kateheza roditeljima djece koja se pripremaju na sakramente. Čini se ipak da nekoga ozbiljnijega pastorala zapravo nema bez osobnoga i diferenciranoga pristupa pojedinim skupinama i osobama, prilagođenoga njihovim potrebama i njihovoj konkretnoj životnoj situaciji. U tome smislu od svih nabrojanih mogućnosti pastoralnoga rada s bračnim parovima i obiteljima ovdje posebno želimo ukazati na bračno--obiteljske krugove ili skupine.« Više vidi u: Ivo DŽINIĆ, *Evangelizacija roditelja i vjerski odgoj djece*, 173.

pokušaja i gibanja na biskupijskim razinama, iako je pastoralno događanje u župnim zajednicama u pravilu bilo tek simboličko i uopće nije zahvaćalo veći dio bračnih parova i kršćanskih obitelji.«⁵⁵³

Iako ovaj citat datira iz 1990-tih, i danas je nakon trideset godina, vrlo je aktualan što pokazuje da u pastoral braka i obitelji treba još investirati. U čemu se konkretno sastoji bračno/obiteljski pastoralni rad na nacionalnoj razini? Važno je istaknuti da u svim biskupijama postoje tečajevi pripreme za brak ili popularno zvani zaručnički tečajevi. Zatim, Obiteljske ljetne škole u organizaciji Filozofsko-teološkoga instituta Družbe Isusove, susreti u okviru zajednice Bračnih susreta ili tzv. Bračni vikendi, kao i nacionalni i biskupijski susreti obitelji. Uz zajednicu Bračnih susreta, u Hrvatskoj su još prisutni i crkveni obiteljski pokreti kao što su Djelo Marijino (Fokolarini) i Ognjišta naše Gospe.⁵⁵⁴ Pokrenuto je više bračnih i obiteljskih savjetovališta.⁵⁵⁵ Jedan od značajnijih događaja svakako je i izdanje *Direktorija za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj* te osnivanje Ureda za obitelj pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji, što je popraćeno i osnivanjem uređâ u svakoj pojedinoj biskupiji. Uvedeno je obilježavanje *Dana života* (prva nedjelja u veljači), *Dan očeva* (uz blagdan sv. Josipa) te *Majčin dan* (druga nedjelja u svibnju).⁵⁵⁶ Jedan od posjeta svetoga pape Ivana Pavla II. našoj domovini⁵⁵⁷ kao i pape Benedikta XVI⁵⁵⁸, bio je tematski vezan uz brak i obitelj. U sve te inicijative, za sada je uključen vrlo mali broj bračnih parova, odnosno obitelji. Što se pak župe tiče, uglavnom se sve svodi na nekoliko susreta za roditelje, osobito u prigodama kad se djeca pripremaju za slavlje sakramenta prve pričesti ili krizme. Pretkrzne kateheze su, čini se, svedene na minimum koji ne afirmira odviše pastoral braka i obitelji.

Ima veoma malo župa na kojima se prakticira organizirani oblik pastoral za rastavljene osobe, odnosno osobe koje su u drugome, civilnome braku. Može se pretpostaviti da je razlog

⁵⁵³ Josip BALOBAN, *Kršćanska obitelj u Hrvatskoj na pragu 21. stoljeća*, 175.

⁵⁵⁴ Usp. Pero ARAČIĆ, Crkveno djelovanje i aktualne obiteljske teškoće, u: Stjepan BALOBAN (ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, Zagreb, 2001., 123.

⁵⁵⁵ U trinaest biskupija 2014.godine postojalo je osamnaest ureda crkvenih obiteljskih savjetovališta. Usp. Jelena LONČAR, Caritas: konkretni oblik evangelizacije ili što Crkva čini za siromašne, predavanje na Teološko-pastoralnom tjednu 28. – 30. siječnja 2014., u: Anto BARIŠIĆ, Izvješće o 54. teološko-pastoralnom tjednu u Zagrebu, *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 3, 447-450. A i danas prema popisu Ureda Hrvatske biskupske konferencije za život i obitelj ima ih isti broj. Usp. URED HBK ZA ŽIVOT I OBITELJ, Popis crkveno bračno-obiteljskih savjetovališta u RH, u: <https://obitelj.hbk.hr/popis-crkvenih-bracno-obiteljskih-savjetovalista-u-rh/> (2. VII. 2020.)

⁵⁵⁶ U Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji slavi se i *Nedjelja bračnih jubileja* (u mjesecu studenom).

⁵⁵⁷ Bilo je to od 5. do 9. lipnja 2003. godine. Posjet je bio pod geslom *Obitelj – put Crkve i naroda*.

⁵⁵⁸ Posjet pape Benedikta XVI. 4. i 5. lipnja 2011. pod geslom *Zajedno u Kristu*, povodom Nacionalnog dana hrvatskih katoličkih obitelji.

takvoj situaciji i to što su takve osobe već zbog same svoje situacije distancirane od vjerskoga života u župnoj zajednici i jednostavno nisu zainteresirane za kakav dodatni angažman u župi. Očito da još uvijek nije dovoljno zaživio poziv pape Ivana Pavla II. izrečen u apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio* da Crkva treba više nego ikada pružiti punu pomoć i ljubav rastavljenim osobama koje se nisu ponovno vjenčale, a onima koji su u drugome civilnom braku neka pastiri Crkve učine sve kako se ne bi osjećali odijeljenima od Crkve jer oni mogu, dapače i moraju kao krštenici sudjelovati u njezinome životu (usp. FC 83-84). Isti poziv prenosi i Druga biskupijska sinoda đakovačka i srijemska, te nadodaje:

»Župna zajednica treba, stoga uočiti takve osobe i brakove, stupiti s njima u razgovor, uključivati ih u sve oblike molitvenih i radnih susreta, u pastoralne strukture itd. ... Povremeno treba okupljati i bračne parove, obitelji i osobe po kriteriju specifičnih bračnih i obiteljskih situacija: rastavljeni, rastavljeni i ponovno civilno vjenčani ... Župna je zajednica pozvana surađivati s biskupijskim strukturama te s društvenim institucijama i udrugama koje se već bave nekom od spomenutih skupina.«⁵⁵⁹

4.1. Povijest Hrvatske Zajednice Bračnih susreta

Želi li se danas govoriti o počecima djelovanja Hrvatske Zajednice Bračnih susreta treba se spomenuti redovnička zajednica Družbe Isusove u Hrvatskoj. Prvi su počeci obiteljskoga pastorala na našim prostorima vezani uz Isusovce. Nakon Drugoga svjetskog rata Isusovci su veliku pozornost svoga apostolata posvećivali pučkim misijama.⁵⁶⁰ Provođenje je ovakve vrste evangelizacije iziskivalo mnogo putovanja širom domovine, što je s druge strane omogućilo sagledavanje općenitoga stanja glede pastorala i ugroženosti pojedinih dobnih skupina. Ovdje treba staviti naglasak na vrijeme šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća i ulogu koju

⁵⁵⁹ NADBISKUPSKI ORDINARIJAT, *Ti si Krist – za nas i za sve ljude. Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Đakovo, 2008., br. 50.

⁵⁶⁰ O povijesti pučkih misija u hrvatskoj donosi Mijo Korade iz Hrvatskog instituta za povijest. U svoja dva članka: Mijo KORADE, Pučki misionari u Dalmaciji u drugoj polovici 19. stoljeća, *Časopis za suvremenu povijest*, 30 (1998.) 1, 5-24. i Pučke misije u sjevernoj Hrvatskoj u drugoj polovici 19. stoljeća, *Časopis za suvremenu povijest*, 32 (2000.) 1, 153-170. opisuje njihovo djelovanje, prvo početak na jugu Hrvatske, a zatim na sjeveru po pozivu nadbiskupa Juraja Haulika za svoju nadbiskupiju te pozivom đakovačkog biskupa Josipa J. Strossmayera za svoju biskupiju. O djelovanju i misijama na području Hrvatske piše trima nastavcima Valentin MIKLOBUŠEC, Drugi dolazak Isusovaca u sjevernu Hrvatsku (I. dio) Prvi dodir i počeci suradnje nakon ponovne uspostave Reda, *Obnovljeni život*, 60 (2005.) 2, 171-193; Drugi dolazak isusovaca u sjevernu Hrvatsku, (II. dio) *Obnovljeni život*, 60 (2005.) 3, 293-321; Drugi dolazak Isusovaca u sjevernu Hrvatsku (III. dio), *Obnovljeni život*, 60 (2005.) 4, 401-428.

su Isusovci imali u začecima obiteljskoga pastorala, ali i osnutku Hrvatske zajednice Bračnih susreta.

4.1.1. Počeci obiteljskoga pastorala

Početak se prošloga stoljeća pojavila ideja da je potrebno zbog naviranje suvremenih trendova i s obzirom na to da je suženi pristup pastoralnoga djelovanja, zbog komunističke vladavine, obitelj staviti u središte pastoralnih nastojanja. Povodom proslave šezdesete godišnjice posvete bazilike Srca Isusova u Zagrebu, tadašnji poznati pučki misionar o. Mato Jović⁵⁶¹ kao bližu pripravu za proslavu »...započeo je i vodio prvi večernji tečaj za mlade bračne parove od 18. do 25. studenoga 1962 godine.«⁵⁶² Doista je to bio skromni početak na kojem je sudjelovalo petnaest mladih bračnih parova. Uz o. Matu Jovića, bio je i liječnik, dr. Đuro Tomašić⁵⁶³ koji je govorio o regulaciji poroda. Već je sljedeće 1963. godine održan prvi tečaj pripreme za brak, tkz. zaručnički tečaj s dvadeset i pet parova pod vodstvom o. Mate Jovića. Kako bi se u zagrebačkim župama proširila vijest o održavanju tečaja, 1964. godine tiskani su letci te nadbiskup Franjo Šeper svojim je pismom tražio od zagrebačkih župnika da tri uzastopne nedjelje oglašavaju održavanje tečaja. Te iste godine po prvi puta su iskusni bračni parovi na tečaju svjedočili svoje iskustvo bračnoga života. Interes za konferencije bio je velik jer se okupljalo tristo mladih pa je bila potrebna drugačija organizacija tečajeva. Novom pastoralnome polju rada pridružio se tada mladi svećenik o. Stanko Weissgerber⁵⁶⁴ i zajedno s o. Jovićem uz odobrenje nadbiskupa Franje Šepera osmislili su poseban program za formiranje vjernika laika za obiteljski pastoral. Tečaj se održavao 1968. godine svakoga ponedjeljka u trajanju od tri mjeseca (od veljače do travnja), a polazilo ga je od 100 do 150 osoba iz svih zagrebačkih

⁵⁶¹ Više o o. Mati Joviću u: Josip WEISSGERBER, *Studije o obitelji*, Obiteljski odjel FTI-a, Zagreb, 1978., 11-13.

⁵⁶² Tonči TRSTENJAK, Hrvatski isusovci, začetnici pastorala braka i obitelji, u: *Obnovljeni život*, 64 (2009.) 2, 224.; Vesna i Mladen STARČEVIĆ, Prošlost i sadašnjost apostolata Bračnih susreta u Hrvatskoj, u: *Prisutnost*, 59 (2017.) 10, 5. Zanimljivo je primijetiti, s obzirom na obiteljski pastoral u Španjolskoj, da je u studenome 1960. godine održan već Treći nacionalni susret voditelja obiteljskog apostolata te sljedeća godine od 5. do 7. siječnja prvi Bračni vikend, a kod nas tek prvi susret s bračnim parovima općenito.

⁵⁶³ Dr. Đuro Tomašić postao je prvi bliski suradnik o. Jovića koji mu je pomagao svojim savjetima i poticajima.

⁵⁶⁴ O. Stanko Weissgerber (1924-1974.) je preuzeo mjesto o. Mate Jovića kada je on bio u jesen 1968. godine iz Zagreba premješten u Opatiju. Bio je istaknuti promicatelj obiteljskoga pastorala i kateheze, kao i postkoncilske katoličke obnove u Hrvatskoj. Bio je jedan od inicijatora *Katehetskih ljetnih škola* (1967.), prvog *Katehetskog plana* (1967.), *Katehetskog vijeća Biskupske konferencije Jugoslavije* (1970.) i pisac prvih suvremenih hrvatskih katehetskih priručnika za mlade (1972.). Više o životu o. Stanka vidi u: Tonči TRSTENJAK, Stanko Weissgerber, u: *Religijsko-pedagoški katehetski leksikon*, Zagreb, 1991., 801-802; Tonči TRSTENJAK, Katehetske inicijative hrvatskih isusovaca u Zagrebu u drugoj polovici XX. Stoljeća, u *Obnovljeni život*, 64 (2009.) 3, 335-345.

župa.⁵⁶⁵ Cilj je ovoga formacijskog tečaja bio oformiti grupu bračnih prova koji će se angažirati u obiteljskome i bračnome pastoralu, što se je i uspjelo – osnujući zagrebačku skupinu vjernika laika. Sljedeće se godine održao sličan tečaj u Osijeku uz pomoć Zagrebačke skupine laika, kako bi se osposobili parovi za održavanje zaručničkih tečajeva. 1970. godine uz Baziliku Srca Isusova u Palmotićevoj ulici otvoreno je *Obiteljsko savjetovalište za brak* gdje su dežurali liječnik i svećenik – psiholog (o. Josip Weissgerber).⁵⁶⁶

Kako bi se moglo govoriti o stanovitom duhovnom pokretu u mjesnoj Crkvi trebalo je proći određeno vrijeme pastoralnoga djelovanja, u područjima Zagreba i drugim dijelovima domovine. Nakon gotovo deset godina rada na području obnove braka i obitelji počelo se razmišljati o izlasku u katoličku javnost i institucionalizaciji. »Za početak željelo se oformiti Ustanovu koja će stručno pratiti obiteljsku problematiku u Hrvatskoj i formirati laike za obiteljski apostolat.«⁵⁶⁷ Slijedom toga Filozofsko-teološki Institut Družbe Isusove ustanovio je 1971. godine *Obiteljski institut* koji je u sljedećim desetljećima organizirao *Obiteljske ljetne škole*.⁵⁶⁸ Bio je to prvi studij formiranja vjernika laika za pastoral braka i obitelji. Biskupska konferencija Jugoslavije (BKJ) 1973. godine u okviru svoga zasjedanja osniva *Vijeće za obitelj BKJ*, a među prvim članovima bio je o. Stanko Weissgerber koji je tom prilikom zapisao: »To će Vijeće, snažnije nego dosad na privatnoj bazi, službeno povezivati sve obiteljske pothvate u našoj domovini, prenosi iz centra Crkve nadahnuća za naš rad, bit će sredstvo komuniciranja obostranog poticanja između naših biskupa i širokog sloja klera i laika.«⁵⁶⁹ Pastoral s bračnim parovima koji su poduzimali Isusovci nailazio je na plodno tlo te veliki interes i to je bilo vrijeme nastanka i organizacije obiteljskoga pastoralu u Hrvatskoj (od 1972. do 1980.).⁵⁷⁰ U to su vrijeme ponovno započeli BS u Europi.

⁵⁶⁵ Usp. Tonči TRSTENJAK, *Hrvatski isusovci, začetnici pastoralu braka i obitelji*, 225.

⁵⁶⁶ U to vrijeme se u Americi održavaju BS., usp. Vesna i Mladen STARČEVIĆ, *Prošlost i sadašnjost apostolata Bračnih susreta u Hrvatskoj*, 5.

⁵⁶⁷ Tonči TRSTENJAK, *Hrvatski isusovci, začetnici pastoralu braka i obitelji*, 228.

⁵⁶⁸ Prva je Obiteljska ljetna škola održana od 21. do 25. kolovoza 1972. godine u Zagrebu. O radu i odrednicama obiteljskog pastoralu Obiteljskih ljetnih škola vidi više u: Veronika RELJAC, *Odrednice obiteljskog pastoralu Obiteljskih ljetnih škola*, u: *Riječki teološki časopis*, 21 (2013.) 1, 137-166.

⁵⁶⁹ Stanko WEISSGERBER, *Obiteljski rad kod nas*, *Obnovljeni život*, 28 (1973.) 6, 588. Danas smo svjedoci da su se obistinile ove riječi i to je bio početak razvoja obiteljskog pastoralu na nacionalnoj razini jer su se preko Vijeća za obitelj i Ureda Hrvatske biskupske konferencije za obitelj preuzimale i koordinirale inicijative te razne akcije na planu pastoralu braka i obitelji. U skladu s *Direktorijem za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj* br. 72. osnovan je 9. ožujka 2002. Ured HBK za obitelj, kojem je 46. plenarnom zasjedanju HBK 11. travnja 2013. promijenjen naziv u Ured HBK za život i obitelj, a Vijeće u Vijeće HBK za život i obitelj. Usp. URED HBK ZA ŽIVOT I OBITELJ, *Povijest*, u: <https://obitelj.hbk.hr/povijest/> (2. VII. 2020).

⁵⁷⁰ Veronika RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, 122.

4.1.2. Marriage Encounter ponovno u Europi

Nakon Drugoga vatikanskog koncila, kada se Crkva otvorila svijetu, u njoj se bude mnogi karizmatički pokreti. No, iz njihovih povijesti može se iščitati da nije uvijek išlo niti ih se olako prihvaćalo, kao i one koji su ih podupirali. Iako je koljevka ME u Španjolskoj, tih prvih godina pokret se nije raširio na područje Europe, nego preko Latinske Amerike u SAD. Za povratak Bračnih susreta u Europu zaslužan je kardinal Leon Joseph Suenens.⁵⁷¹ Kardinal Suenens je čuo da se u SAD-u događaju velika duhovna gibanja te je odlučio tamo otputovati kako bi bolje vidio i upoznao pokret. U SAD putuje 1972. godine. Kako je bio otvoren za nova gibanja u Crkvi i podržavao ih, papa Pavao VI. postavlja ga za posrednika između novih karizmatičkih pokreta i Svete stolice.⁵⁷² No, s pokretom se ME upoznao 1970. za vrijeme svoga boravka u New Yorku, a taj susret ostavio je na njega snažni dojam⁵⁷³ te je izjavio: »Drama suvremenoga svijeta jest u tome što lomi i razbija ovaj potrebiti sklad stavljajući naglasak na fizičku komponentu i tako pravu ljubav pretvara u samoljublje u dvoje, te postaje upravo karikatura ljubavi. U konačnici ovdje je riječ o tome da se spasi ljubav od svega što je ugrožava i da se otkrije prava Ljubav u srcu čovjeka. BS nastoje postići te ciljeve i upravo iznenađuje koje uspjehe postižu. Ovdje je riječ o pripremljenoj pedagogiji koja je istodobno humana i psihološka, koja se na plaši doći do srca svakoga zajedništva – Boga... Brojna su svjedočanstva ovoga ponovnog otkrića najdubljeg jedinstva bračnih parova koji se vraćaju s takve obnove (ME-a) prepuni osvježavajuće radosti, što je vidljivo plod Duha.«⁵⁷⁴ Da je kardinal Suenens uistinu u djelovanju ME prepoznao djelovanje Duha Svetoga pokazao je time što je svoga osobnog

⁵⁷¹ Leon Joshep Suenens rođen je 16. srpnja 1904. u Belgiji te je 1927. zaređen za svećenika, a za nadbiskupa u biskupiji Bruxelles Mechelen imenovan je 1961. godine. Sljedeće je godine postao primasom Belgije. (usp. SUENENS, Leon-Joseph, u: <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/suenens-leon-joseph>) (13. VIII. 2020.) Veliku je ulogu imao u Drugome vatikanskom koncilu gdje je još s trojicom kardinala bio imenovan da nadgledaju raspravu o smjeru Katoličke Crkve koja je bila posljedica Koncila. Kardinal se Suenens zalagao za ekumenizam. Na Koncilu je zagovarao obnovu Crkve i otvorenost Duhu Svetome, pa radi toga nije bio obljubljen od konzervativaca, ali je unatoč tome imao presudnu ulogu u Vijeću za vrijeme Koncila, što je i naglasio Ivan Pavao II. Svojim sudjelovanje na Koncilu utjecao je na dva glavna dokumenta Vijeća: LG i GS. Bio je vrlo plodan pisac, autor mnogih knjiga. Vidi više: <https://www.nsc-chariscenter.org/malines-documents/> (13. VIII. 2020.) Kardinal Suenens je prije svega bio čovjek velike vjere i dubokog povjerenja u djelovanje Duha svetoga u povijesti. Zbog toga uvjerenja poslije Koncila nastojao je provoditi njegov duh. Umro je 1996. godine u dobi od 91 godine.

⁵⁷² Usp. Stanko PAVLOVIĆ – Kardinal SUENENS, Karizmatička obnova – šansa za Crkvu, u: *Crkva u svijetu*, 17 (1982.) 4, 355; Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 21.

⁵⁷³ Sam navodi kako je anonimno sudjelovao na jednom od vikenda želeći se sam uvjeriti što takva obnova može doprinijeti u odnosima bračnih parova te svećeničkim i redovničkim zajednicama.

⁵⁷⁴ Leo Joseph SUENENS, *Lo Spirito Santo nostra, speranza*, Paolini 1975., u: Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 21-22.

tajnika, svećenika koji ga je pratio na putu, oslobodio svih dužnosti kako bi se mogao posvetiti ovome novom apostolatu. Bio je to Guido Heyrbauta⁵⁷⁵ koji je zaslužan za ponovno širenje ME u Europi i uspostavu Europskog sekretarijata (vijeća) ME. Kako se ME širilo Europom, 1976. godine u Londonu,⁵⁷⁶ nakon sastanka tadašnjih predstavnika nacionalnih zajednica Guido Heyrbauta osniva Ured europskog ME.⁵⁷⁷ Već sljedeće godine stiže iz WWME iz New Yorka pismo kojim započinje u zajedničkoj suradnji osnivanje Sekretarijata za Europu. Željela se sagraditi europska obitelj koja će plodove i darove koje su zajednice u pojedinim zemljama primale dijeliti na svim razinama.⁵⁷⁸ Takav projekt nije ima samo za cilj poboljšanje komunikacije para i svećenika, nego da se pripada Crkvi obnavljanjem života po sakramentima ženidbe i svetoga reda, a u tome se onda očitovala univerzalnost ME-a. U Bruxellesu 29. svibnja 1977. godine o. Stjepan Kušan kao predstavnik Zajednice BS u tadašnjoj Jugoslaviji odlazi kako bi sudjelovao na osnivanju Europskog sekretarijata (vijeća). Guido Heyrbauta je tada bio izabran u Europski tim u čijem će vodstvo biti sve do 1998. kada se je zbog bolesti morao povući. Zadaća prvoga Europskog tima⁵⁷⁹ bila je usmjerena na organizaciju unutar europskih ME. Dok se ME širio europskim zemljama iz Belgije u Hrvatsku došao drugim putem.

4.1.3. Nastajanje Hrvatske zajednice Bračnih susreta

Gledajući danas na povijest Bračnih susreta u Hrvatskoj i sâm početak, članovi koji su bili svjedoci prvih godina života zajednice, reći će i danas da su BS dar bračnim parovima jer su s tome nakanom 'doneseni' u Hrvatsku. Sve je započelo posjetom rodbini u Philadelphiju (država Pennsylvanija, SAD) bračnoga para Darke i Marija Živković.⁵⁸⁰ Kao zauzeti vjernici laici

⁵⁷⁵ Guido Heyrbauta (1937. - 2016.) kardinal Suenens ga šalje u SAD 1972. kako bi tamo upoznao ME. Tada je upoznao o. Gallaghera kao i ME u New Yorku. Oduševio ga je život zajednice, napose međusobna suradnja svećenika i bračnih parova. Sam je prisustvovao Bračnom vikendu i vrativši se u Belgiju već iste godine u predgrađu Bruxellsa uz pomoć tim-para iz SAD-a održao prvi Vikend. Ubrzo nakon toga, Belgijska zajednica susreta igrala je važnu ulogu u pomaganju u širenju vikenda i njegovog sadržaja širom svijeta. Belgijski parovi i svećenici počeli su davati prve vikende i podržavali su lokalne zajednice u Čileu, Indoneziji, Nizozemskoj, Italiji, Kongu, Njemačkoj, Austriji.

⁵⁷⁶ Te godine u Hrvatskoj se održavaju prvi Bračni susreti i stvara zajednica.

⁵⁷⁷ Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 23.

⁵⁷⁸ Misléći o tome imao je pred sobom sliku prvih kršćanskih zajednica iz Djela apostolskih, gdje se je sve dijelio tko je što imao.

⁵⁷⁹ »1. Skupiti zajedno sve europske zajednice, 2. Koordinirati život, 3. Organizirati ekspanziju, 4. Omogućiti kontakt sa Svjetskom zajednicom Bračnih susreta«, u: Gracijela i Ivan MACINIĆ, Dokumenti za novo europsko vodstvo, u: *Prisutnost*, 6 (1998.) 18, 18-19.

⁵⁸⁰ Darka i Mario Živković pripadali su zagrebačkoj skupini parova i bili su vrlo aktivni na polju obiteljskoga apostolata.

interesirali su se o oblicima obiteljskoga apostolata u Americi.⁵⁸¹ Za posjeta New Yorku upoznali su bračni par Franka i Nives Jelich (Jelić)⁵⁸² porijeklom s otoka Ilovika. Frank i Nives bili su bliski suradnici o. Charlesa Gallaghera i silno su željeli duh Bračnih susreta, dar koji su primili od Boga, prenijeti u domovinu. Predložili su bračnome paru Živković da pronađu još bračne parove i na trošak Bračne zajednice iz Wichite (Kansas)⁵⁸³ dođu u Wichitu, upoznaju se s Bračnim susretima i prenesu ih u Hrvatsku.⁵⁸⁴ Isti poziv su Jelichi ponovili kada su sa svog hodočašća, povodom svete jubilarne godine 1975. hodočastili zajedno s 2200 hodočasnika Marriage Encounter u Lour i Rim »...u silnoj želji da donesu Bračne susrete kao poklon svojoj nekadašnjoj domovini iskoristili priliku i usput posjetili Zagreb«. ⁵⁸⁵ Tom su se prilikom u Obiteljskom centru u Palmotićevoj susreli s nekim od bračnih parova iz zagrebačke skupine (među kojima su bili Darka i Mario Živković, Marija i Jura Keglević i o. Stjepan Kušan). S njima je bio i svećenik Tom Morrow iz WWME-a te je zajedno s Jelichima informirao okupljene kako se u Americi radi za bračne parove i obitelji. Prisutne su upoznali s Vikendom i predložili im kako bi ga mogli ponuditi svojim obiteljima.⁵⁸⁶

⁵⁸¹ Vrativši se iz Amerike sa sobom su donijeli film *Pobačaj – ženina odluka* te su ga sinkronizirali na hrvatski jezik i prikazivali u crkvenim prostorima po cijeloj zemlji. Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 37.

⁵⁸² Frank Jelić rođen je 31. ožujka 1934. godine od oca Ivana i majke Tereze na otoku Iloviku, koji je u to vrijeme pripadao Italiji. Nives kći Ivana i Marije rođena je 19. studenoga 1936. godine na otoku Lošinju koji je također pripadao Italiji sve do 1945. godine kada su ta područja pripala tadašnjoj Jugoslaviji. Frank 1953. godine s još četvoricom prijatelja bježi iz komunističke Jugoslavije u Italiju, a s Nives ostaje povezan preko pisama. Nakon dvije godine Nives nabavlja turističku vizu i dolazi u Italiju kako bi se pridružila svome zaručniku. Potajno se vjenčaju 30. srpnja 1955., a sljedeće godine uspijevaju dobiti vize za odlazak u SAD. Godine 1963. rodilo im se četvrto dijete, ali je prvorodeni sin 1956. godine umro nakon dva dana. Godine 1965. prvi puta se vraćaju u domovinu godine. Sudjelovanje na Bračnom vikendu u siječnju 1970. promijeniti će i odrediti njihov daljnji život. Sami o tome svjedoče: »Dana 21. siječnja 1970. sudjelujemo na Bračnom vikendu, u kojem doživljavamo duboko obraćenje u svojim srcima. Naš odnos s Bogom se mijenja i u našem braku započinje novi život s Bogom.«, u: Frank and Nives Jelich shaer their journey, u: http://www.queenofpeacetravel.com/Frank_And_Nives_TimeLine.asp (25. VII. 2020.) Jelići odgovaraju na poziv i priključuju se promociji ME. Narednih četiri godine (od siječnja 1971. do kolovoza 1974.) prolaze formaciju kako bi postali tim par za BV i obvezujući se na desetogodišnje služenje Bogu u pokretu ME putuju po cijeloj Americi šireći karizmu dok su kao obitelj s troje djece živjeli na Long Islandu.

⁵⁸³ Toj zajednici su pripadali Jelichi jer su se na poziv dvojice svećenika 15. kolovoza 1974. preselili u Wichitu u Kansas kako bi im pomogli da se karizma ME proširi i na Midwest (Srednjem zapadu spadaju savezne države: Iowa, Illionis, Indiana, South Dakota, Kansas, Minnesota, Missouri, Michigan, Nebraska, Ohio, North Dakota i Wisconsin). Tamo im se 1977. godine rodila kći, njihovo četvrto dijete. Usp. Frank and Nives Jelich shaer their journey, u: http://www.queenofpeacetravel.com/Frank_And_Nives_TimeLine.asp (25. VII. 2020.)

⁵⁸⁴ Jura i Marija KEGLEVIĆ, Početak Bračnih susreta u nas, 5.

⁵⁸⁵ Tonči TRSTENJAK, Povijest Bračnih susreta u Hrvatskoj, u: *Obnovljeni život*, 63 (2008.) 2, 199-202.

⁵⁸⁶ Usp. Vlasta i Slavek OČKO, Pater Stjepan Kušan, 25 godina služenja, u: *Prisutnost*, 6 (1998.) 19, 11. (Razgovor koji su povodom 25. godine svećeništva vodili s o. Stjepanom Kušanom bračni par Vlasta i Slavek Očko za časopis HZBS *Prisutnost*.)

Jelichi su još jednom pozvali da u Wichitu dođu tri bračna para i svećenik o njihovu trošku ME kako bi prošli iskustvo Vikenda i prenijeli ga u Hrvatsku. U razgovoru za časopis *Prisutnost*, o. Stjepan Kušan prisjeća se priprema za odlazak u Ameriku. Iako je odlazak bio financijski pokriven, bilo je teško pronaći tri bračna para i svećenika koji bi mogli ići.⁵⁸⁷

Do odlaska u Kansas na proljeće 1976. godine odazvala su se samo dva para, Darka i Mario Živković te Marija i Jura Keglević (treći par nisu nikako mogli naći), a s njima je išao o. Stjepan Kušan. U vrijeme svoga boravka u Americi sudjelovali su na originalnom vikendu i dubokome vikendu. U međuvremenu su upoznavali strukturu i organizaciju Bračnih susreta. Po povratku iz Amerike slijedio je posao oko prevođenja materijala⁵⁸⁸ i pisanja govora, a uz sve to nailazilo se i na poteškoće koje se odnose na nerazumijevanje i razočaranja, ali se nije odustajalo.⁵⁸⁹ Te iste godine u lipnju ponovno su iz Amerike došli Frank i Nives Jelich⁵⁹⁰ kako bi zajedno s Živkovićima, Keglevićima i o. Kušanom održali prvi Bračni susret. Održavanje prvoga vikenda Bračnih susreta/Marriage Encounter bilo je u Isusovačkoj kući u Opatiji od 11. do 13. lipnja 1976. g. prema metodi WWME-a. Na prvome vikendu sudjelovalo je 18 bračnih parova, 4 svećenika i 2 redovnice ss. Naše Gospe, a plodove toga vikenda svjedočili su parovi desetljećima poslije u časopisu *Prisutnost*.⁵⁹¹ Nakon prvoga opatijskog Bračnog vikenda održana su još dva originalna vikenda na Fratrovcu⁵⁹² i jedan tkz. *training weekend*⁵⁹³ prije nego su se Frank i Nives

⁵⁸⁷ »U ono vrijeme bila su tri čovjeka koji su imali mogućnost da odu na vikend u Ameriku, p. (Josip) Weissgerber, koji zbog svojih obveza nije mogao, p. (Jure) Bosančić, koji zbog jezika nije bio prikladan, a ja sam nešto engleski znao i izbor je pao na mene«, u: Vlasta i Slavek OČKO, Pater Stjepan Kušan, 25 godina služenja, 11.

⁵⁸⁸ Stjepan KUŠAN, »Počeo sam sanjati o takvim vikendima«, u: *Prisutnost*, 14 (2006.) 37, 12.

⁵⁸⁹ O tome svjedoče Jura i Marija Keglević, Početak Bračnih susreta, 4-5.

⁵⁹⁰ U svome sjećanju Jelichi pišu: »Lipanj 1976., zajedno s naše troje djece putujemo u Jugoslaviju predstavljati Bračne vikende i vježbati parove dva i pol mjeseca. Budući da je Jugoslavija pod komunističkim režimom, nekoliko sati prije svakog Vikenda vladini službenici i policija dolaze na mjesto gdje smo smješteni i maltretiraju nas pregledavajući sve naše stvari. Komunistička partija čak šalje parove na Bračne vikende kao špijune. Međutim, nakon završenog Vikenda, ti parovi odlaze kući uzbuđeni te se uskoro obraćaju i krštavaju zajedno sa svojom djecom.«, Usp. Frank and Nives Jelich shaer their journey, u: http://www.queenofpeacetravel.com/Frank_And_Nives_TimeLine.asp (25. VII. 2020.)

⁵⁹¹ Više o svjedočanstvima prvog BV vidi u: Mirjana i Tomica PAVLIŠIĆ, Sjećanje na prvi vikend bračnih susreta, u: *Prisutnost*, lipanj, (1994.), 11; Danko i Blanka MATASOVIĆ, Počeci Vikenda u Hrvatskoj, *Prisutnost*, 3 (1995.) 7, 11; Većo i Ana ŠIMUNOVIĆ, Dvadeset godina – ni puno ni malo, u: *Prisutnost*, 4 (1996.) 12, 14-15; Stjepan KUŠAN, Sakrament ženidbe – sveta tajna, u: *Prisutnost*, 4 (1996.) 12, 4; Hrvoje Josip BIŠĆAN, Oni su ugradili svoj život u našu Zajednicu, u: *Prisutnost*, 66 (2020.) 17, 36-39; Vesna i Mladen STARČEVIĆ, Prošlost i sadašnjost apostolata Bračnih susreta u Hrvatskoj, 5-8.

⁵⁹² Drugi originalni vikend 25.- 27. lipnja, 1976. i treći 2.-4. srpnja, 1976. Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 211. Svoje svjedočanstvo s drugog originalnog vikenda s Fratrovca donose Katarina i Mladen ZELIĆ, Počeci "vikenda" u zagrebačkoj regiji, u: *Prisutnost*, 2 (1994.) 6, 11.

⁵⁹³ *Training Weekend* se danas naziva formacijski vikend. Prvi takav održali su Jelichi zajedno s o. Kušanom od 16. do 18. srpnja 1976. godine. Ovaj vikend bio je namijenjen za buduće tim parove i svećenike na kojem je sudjelovalo sedam parova i četiri svećenika. Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 211, 42.

Jelich u rujnu vratili u Ameriku. Unatoč velikom teškoćama, što se tiče tim-parova i svećenika⁵⁹⁴ i prostora za održavanje vikenda,⁵⁹⁵ te 1976. godine održana su, uz onaj prvi opatijski »...još sedam vikenda, od čega dva na Fratrovcu u Zagrebu, zatim četiri u Ivanić Kloštru i jedan u Tuheljskim Toplicama.«⁵⁹⁶ Iskustvom BS 1976. godine prošlo je osamdeset i šest bračnih parova, devetnaest svećenika i četiri redovnice.⁵⁹⁷ Već sljedeće godine u siječnju o. Kušan i Keglevići odlaze u New Jersey (SAD) kako bi sudjelovali na vikendu za formiranje tim-parova i tim-svećenika. Stekavši iskustvo i potrebno znanje ubrzo su napisali potrebne govore i već u ožujku te iste godine održali takav vikend u Remetama u Zagrebu. Prvu su jezgru ZBS činili bračni parovi koji su prije bili angažirani u zagrebačkoj skupini obiteljskoga apostolata okupljenih oko Isusovaca. Vladalo je veliko oduševljenje i želja da vikend prođe što više parova, ali i da se širi dalje.

Dolaskom sve više svećenika na vikende BS-a, HZBS-a dobiva veliku moralnu i duhovnu potporu koju su posebno svojim sudjelovanjem iskazali mnogi biskupi među kojima i Josip Bozanić, nadbiskup zagrebački (9. IV .1978.), Ivan Milovan, biskup porečko-pulski u miru (20. XI. 1983.), Valentin Pozaić, pomoćni biskup zagrebački u miru (17. VII. 1977.), Valter Župan, biskup krčki u miru (29. X 1987.) i Đuro Hranić, nadbiskup đakovačko-osječki.

4.1.4. Bračni susreti iz Hrvatske 'preneseni' u susjedne zemlje

Nakon održanoga prvog originalnog BV u Opatiji narednih su se godina BS širili u mnoge krajeve Hrvatske jer je među parovima i svećenicima zavladao veliko oduševljenje i apostolski žar. Bio je to početak širenja ZBS u Hrvatskoj, ali i uskoro izvan domovine. Ono čine se posebno ponose prvi pioniri BS jest da su prenijeli BV u Italiju, Sloveniju i Srbiju (Vojvodina).

Osamostaljenjem su Republike Hrvatske 1991. godine stvoreni povoljni uvjeti za solidniju organizaciju tako da je HZBS-a uređena Statutom, a u studenome 1993. godine

⁵⁹⁴ Jura i Marija Keglević se sjećaju da su na početku vodili svaki vikend, (Darka i Mario Živković nisu više bili aktivni) jer kako su jedini imali napisane sve tri serije *Govora* morali su na svakom vikendu biti tim par sve dok drugi tim parovi nisu napisali sve govore. Usp. Jura i Marija KEGLEVIĆ, Početak Bračnih susreta u nas, 5. Svećenici su uz ostale svoje obveze trebali osigurati slobodne vikende kako bi mogli voditi BS.

⁵⁹⁵ S obzirom na posebne uvjete koji su bili potrebni kako bi se održao BV teško je bilo pronaći kuću, pa nekad i hotel gdje bi se vikend mogao nesmetano odvijati. O tome isto svjedoče Keglevići. Usp. *Isto*.

⁵⁹⁶ Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 42.

⁵⁹⁷ Usp. Statistički podaci iz arhiva HZBS, (Evidentičar u HZBS Goran Türh.).

registrirana kao nevladina udruga građana. Naime, u novim društvenim i političkim okolnostima, usprkos ratu koji je bjesnio na našim prostorima, BS proživljavali su svoj kvalitetni uspon u sadržajnome, organizacijskome i strukturnome smislu. Osjećala se snažna potreba da ZBS u Hrvatskoj dobije novo ime, zakonsku legitimnost i vizualni identitet. Od 1992. ZBS registrirana je kao Hrvatska zajednica Bračnih susreta (HZBS).

4.1.4.1. Bračni susreti u Italiji

Stjepan Kušan posebno je bio ponosan na mladu ZBS koja je iskustvo vikenda prenijela u Italiju. Već je rečeno o hodočašću Franka i Nives Jelich u Lurd 1975. godine. Tamo su Jelići susreli svećenika don Piergiorgija Zaghija župnika u Portu Garibaldi na jadranskoj obali Italije i oduševili ga za BV. Jelichi sami spominju kako su putovali u Italiju gdje su pripremali teren za buduću ZBS.⁵⁹⁸ Don Piergiorgio sudjeluje na Originalnom vikendu u Viareggiu od 7. do 9. travnja 1978. »...koji su organizirali Jelichi s američkim svećenikom i parovima«⁵⁹⁹ na engleskom jeziku jer su nešto malo razumjeli talijanski. Iste godine, krajem rujna sudjelovao je na dubokome vikendu u Grimbergenu u Belgiji, da bi u opet u listopadu u Bruxellesu sudjelovao na formacijskom vikendu gdje je susreo o. Charlesa Gallaghera koji je tada tumačio govore originalnog vikenda. Nakon povratka iz Belgije u studenome dolazi u Zagreb (od 20. do 25. studenog) kako bi mu o. Kušan pomogao napisati govore. Već od 6. do 8. prosinca 1978. godine u Portu Garibaldi održan je prvi BV na talijanskome jeziku. Vikend su vodili hrvatski timovi: o. Stjepan Kušan u alternaciji s don Piegorgijem Zaghijem, Nives i Frank Jelich, Rudi i Smiljana Ujčić te Dino i Ana Bedrina (ova dva para su bila iz Istre, tako da zbog talijanskog jezika nije bilo poteškoće).⁶⁰⁰ Na tome je prvom talijanskom Vikendu sudjelovalo deset parova i dva svećenika. Stjepan Kušan zajedno s Ujčićima i Jelichima kasnije pomažu don Piergiorgiju oko jačanje zajednice i dubokoga vikenda. Tako da su u nekoliko navrat putovali u Italiju dok Zajednica nije mogla samostalno organizirati i održavati vikende.⁶⁰¹ Tih su prvih deset parova

⁵⁹⁸ Usp. Frank and Nives Jelich shaer their journey, u: http://www.queenofpeacetravel.com/Frank_And_Nives_TimeLine.asp (25. VII. 2020.)

⁵⁹⁹ Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 45.

⁶⁰⁰ Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 46.

⁶⁰¹ Jelichi se također sjećaju tih putovanja iz SAD-a u Italiju: »1978. putujemo u Ferraru u Italiji i predstavljamo prvi Vikend za Talijane. Tijekom godine vraćamo se još dva puta kako bismo održali vikende Bračnih susreta i obučili parove da bi nastavili pokret.« http://www.queenofpeacetravel.com/Frank_And_Nives_TimeLine.asp.

bili početna jezgra iz kojih je tijekom dvadeset godina nastala jedna od najživljih zajednica u Europi, a tako je i danas.⁶⁰²

4.1.4.2. Bračni susreti u Sloveniji

Podaci o BS u Sloveniji su oskudni, prvenstveno radi toga što tamo zajednica nije zaživjela. Tome je doprinijela politička nestabilnost početkom devedesetih godina prošloga stoljeća. Prvi je Bračni vikend na slovenskome jeziku⁶⁰³ održan u svibnju 1987. u Nazarju kod Maribora. Na tome je prvom Vikendu bilo prisutno petnaest parova, tri svećenika i dvije redovnice. Te godine tamo je održan još jedan vikend, a sljedeće godine održana su još dva vikenda. Tada se prvotni žar ugasio i poslije se nije obnovio.

4.1.4.3. Bračni susreti u Srbiji (Vojvodina)

Prije nego je BS održan u Vojvodini nekoliko hrvatskih bračnih parova i svećenika dolazilo je u Zagreb kako bi sudjelovali na vikendu. Prvi parovi iz Vojvodine bili su na originalnom vikendu od 8. do 19. lipnja 1986. godine na Fratrovcu, ali su tijekom vremena postali dio Mađarske ZBS jer ih je dijelila daljina, jezične barijere, a poslije i državna granica od HZBS.⁶⁰⁴ Zahvaljujući njima sjeme vikenda koje su donijeli održano je uz pomoć mađarske manjinske zajednice u Vojvodini u studenome 1989. prvi BS.⁶⁰⁵ Do 2003. godine Mađarskoj zajednici BS (među kojima su bili i parovi iz hrvatske manjinske zajednice u Vojvodini) pridružilo se zajedno tristo jedanaest bračnih parova, dvadeset svećenika i četiri redovnice.⁶⁰⁶ Zalaganjem je Mađarske ZBS⁶⁰⁷ i pregovorima s HZBS organiziran BS za Bačke Hrvate na

⁶⁰² Usp. Tonči TRSTENJAK, Dvadeset godina Bračnih susreta u Italiji, u: *Prisutnost*, 6 (1998.) 20, 20. Više o talijanskoj ZBS i njenom rastu prvih godina vidi u: Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 45-46.

⁶⁰³ Tim-svećenik je bio o. Stjepan Kušan, jedan hrvatski tim par, Jožica i Bruno Srdoč iz Rijeke te dva slovenska tim-para Marica i Jože Beniger iz Ilirske Bistrice te Alenka i Milan Fras iz Maribora. Poslije su ta dva para uz o. Vinka Škafar bili odgovorni za Sloveniju. Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 46.

⁶⁰⁴ Usp. Rozsa i Lajos CSINCSIK, Prvi Vikend za Hrvate u Bačkoj, u: *Prisutnost*, 11 (2003.) 32, 17.

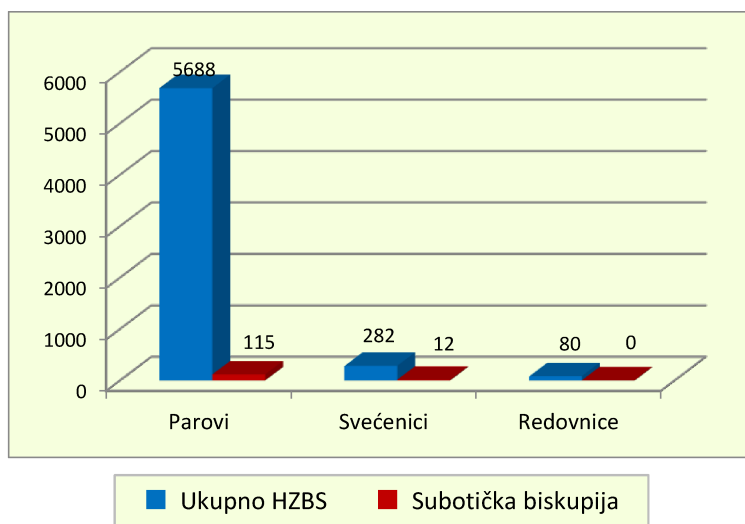
⁶⁰⁵ Usp. Rozsa i Lajos CSINCSIK – p. Joska, Pismo Zajednice BS-a iz Vojvodine, preneseno iz glasila Njemačke zajednice Bračnih susreta *Marriage – Encounter Wochenende*, u: *Prisutnost*, 9 (2001.) 27, 25.

⁶⁰⁶ Usp. Rozsa i Lajos CSINCSIK, Prvi Vikend za Hrvate u Bačkoj, 17.

⁶⁰⁷ Bračnim parovima koji pripadaju mađarskoj nacionalnoj manjini u Vojvodini Mađarska ZBS im pomaže u očuvanju njihova identiteta o čemu i sami parovi svjedoče. »Mi smo Mađari koji žive u Srbiji – Jugoslavija gdje se moramo odupirati jakim srpskim pritiscima, kako bismo mogli opstati i smjeli živjeti naše osobitosti kao mađarska nacionalna manjina, njegujući naš način života, upotrebu našega jezika i prakticiranje katoličke vjere. Zajednica Bračnih susreta nam u tome pomaže. Hrvatska zajednica Bračnih susreta (koju doživljavamo kao svojevrsnog „Ivana Krstitelja“ naše regije) probudila je u nama čežnju za morem. Mađarska zajednica naučila nas je graditi

hrvatskome jeziku. Vikend su održali mons. Josip Frkin, Biserka i Marijan Topčić, Anđelka i Marijan Maderčić te Slađana i Ivica Čuljak od 30. svibnja do lipnja 2003. godine u Totovom Selu kraj Subotice. Prvi je zaručnički susret održan 2008. godine koji su vodili parovi iz Hrvatske. Od osnutka do 2019. godine zajednicu je prošlo osamdeset devet parova te sedam svećenika. U petnaest su godina organizirali deset originalnih vikenda i dva zaručnička susreta (pošto ne mogu skupiti dovoljan broj zaručnika šalju ih na zaručnički tečaj u Hrvatsku), osim mjesečnih susreta redovito održavaju *mostove*.⁶⁰⁸ I danas HZBS iz Subotice surađuje s HZBS i gaje međusobno prijateljstvo. Svake godine 1. svibnja organiziraju godišnje hodočašće u svetištu Majke Božje – Bunarić na koje pozivaju članove ZBS iz Hrvatske. U sljedećem je grafikonu prikazan omjer parova vikendaša Subotičke biskupije u odnosu na HZBS.

Grafikon 1. Bračni vikendi u Subotičkoj biskupiji

4.1.5. Bračni susreti u Sarajevu (BiH)⁶⁰⁹

Prvi je Bračni susret u BiH održan u Gromiljaku kod Kiseljaka u Kući Navještenja uz samostan sestara Služavki maloga Isusa od 3. do 5. listopada 2014. godine. Tim voditelji su bili o. Josip Sremić, Žaklina i Darko Marčinković, Milan i Ivanka Došlin te Ljubica i Goran Türh.

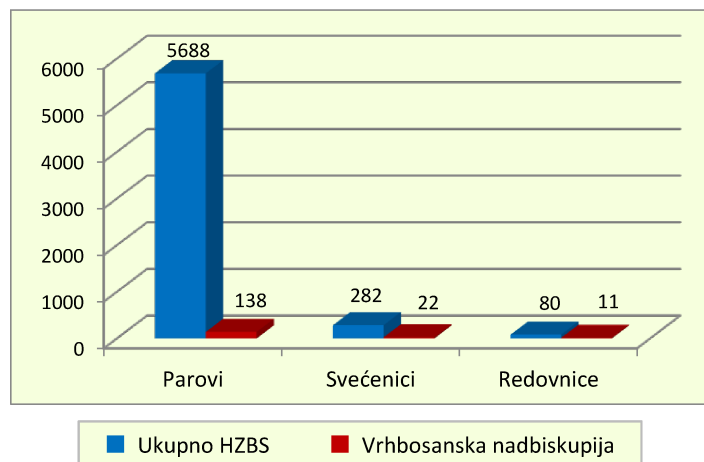
brodove i ohrabrila nas otisnuti se na pučinu prema Europskoj zajednici«, u: Rozsa i Lajos CSINCSIK – p. Joska, Pismo Zajednice BS-a iz Vojvodine, 25. Zbog toga što znaju što i m znači ZBS nastojali su pomoći da se osnuje HZBS za bračne parove koji pripadaju hrvatskoj nacionalnoj manjini.

⁶⁰⁸ Podaci su dobiveni od koordinatora HZBS iz Subotice Katice i Pavla Ivanković.

⁶⁰⁹ Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 47-48; usp. Vesna i Mladen STARČEVIĆ, *Prošlost i sadašnjost apostolata Bračnih susreta u Hrvatskoj*, 6.

Vrhbosanski je nadbiskup blagoslovio rad BS i podržao pastoralna nastojanja u apostolatu braka i obitelji. Na prvome je vikendu sudjelovalo sedam bračnih parova, dvije redovnice i svećenik. Danas mnogi parovi dolaze na zaručničke i bračne vikende te u Hrvatsku.

Grafikon 2. Bračni vikendi u Vrhbosanskoj nadbiskupiji

4.2. Struktura Hrvatske zajednice Bračnih susreta

Svaka ozbiljna organizacija za svoje kvalitetno djelovanje i ostvarivanje zadanih ciljeva nužno mora imati određenu strukturu. U prethodnome je poglavlju napomenuto kod strukture WWME da pokret počiva na četirima stupovima. Kako je ZBS rasla neophodno je bilo uspostaviti čvršću strukturu u vođenju i koordiniranju. HZBS već 1977. godine u siječnju sudjeluje na Europskom sekretarijatu (danas se naziva Europsko vijeće) u Bruxellesu, a predstavljali su je o. Stjepan Kuša i Jura i Marija Keglević. U Bruxellesu se susreću s timom iz SAD, o. Quineom i Jimom i Barbarom Shine, oni su u ime WWME-a bili zaduženi za organiziranje Bračnih susreta izvan SAD.⁶¹⁰ Američki tim savjetuje kako treba postaviti strukturu i organizaciju zajednice, a to je bilo važno jer je to jamac stabilnosti i djelovanja zajednice na nacionalnoj razini pa sve do lokalnih razina.

Zajednica Bračnih susreta počiva na četirima stupovima, a isto tako i HZBS. Stupovi se po svojoj strukturi i funkciji odnose na nacionalnu razinu pa se i razlikuju od četiriju stupa

⁶¹⁰ Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 48.

WWME-a koji se odnose na svjetsku razinu, osim drugoga stupa. Hrvatska zajednica Bračnih susreta počiva na četirima stupovima, a to su:

- timovi,
- vikendi Bračnih susreta (kratko: vikendi),
- aktivnosti poslije vikenda BS,
- lokalne zajednice i regije.

4.2.1. Timovi

Timovi BS su nužni za postojanje zajednice. Čine ih bračni parovi i svećenici koji su spremni svjedočiti svoje iskustva dijaloga života. Kada par ili svećenik želi biti tim--par i time se više angažirati u apostolatu zajednice potrebno je zadovoljiti minimalne uvjete određene od Europskog vijeća⁶¹¹, ali i biti prepoznat predložen nacionalnome timu. Uvjeti koje je potrebno ispuniti su:⁶¹²

- aktivno živjeti sakramente Katoličke Crkve, posebno sakrament ženidbe, odnosno sakrament svetoga reda,
- kod kuće voditi dnevni dijalog,
- aktivno živjeti u dijalogu te imati iskustvo susreta u dijalogu na razini osjećaja,
- imati iskustvo produbljenog dijaloga i njegove učinkovitosti na odnos u braku, ili u Crkvi
- proći duboki vikend BS,
- napisati govore prema važećem *Nacrtu Marriage Encounter* za originalne vikende BS (I. serija) te ih povremeno obnavljati svježim primjerima iz dijaloga života,
- naknadno napisati i ostale serije govora te ih obnavljati prema potrebama,
- obnavljati svoj život po sakramentima ženidbe, odnosno svetog reda dnevnim ili višednevnim obnovama, formacijskim vikendima i duhovnim vježbama,

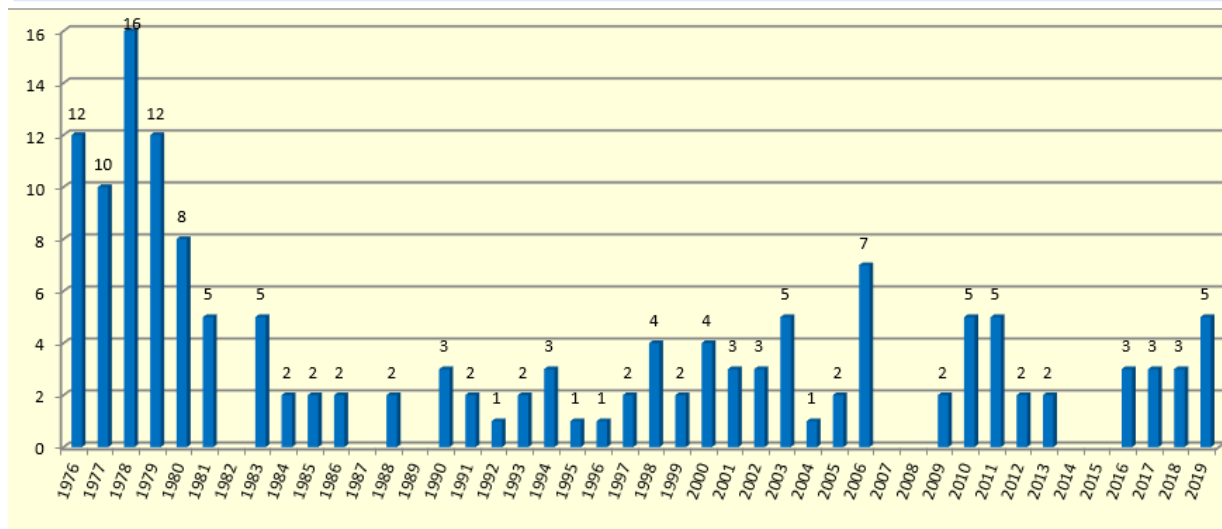
⁶¹¹ EUROPSKO VIJEĆE BS, Europski minimalni zahtjevi za formiranje novog tima – Dokument, u: *Prisutnost*, 15 (2007.) 39, 24-25.

⁶¹² Usp. *Smjernice*, t. 5. § 2. Ukoliko dosadašnji timovi ne slijede misiju BS svojim djelovanjem, ili ako se oglašuju na pozive i upozorenja nacionalnoga tima, nacionalni tim može ih izbrisati s popisa timova te više ne mogu služiti zajednici u tome vidu. Tim-parovi i svećenici mogu biti oslobođeni te službe i na vlastiti zahtjev (izraziti želju da budu umirovljeni, što ne znači da ne mogu biti aktivni na drugim poljima služenja unutar zajednice).

- biti otvoren na eventualne pozive zajednice na pisanje govora i za druge vidove vikenda (formacijski vikend, vikend za zaručnike, duboki vikend, za časopis Prisutnost i drugo).

HZBS-a vodi nacionalni tim⁶¹³ kojega bira Nacionalno vijeće HZBS-a na mandat od tri godine i do sada se je u vodstvu izmijenilo sedamnaest nacionalnih timova. Nacionalno vijeće HZBS čine tim-parovi i tim-svećenici te koordinatori lokalnih zajednica i regija.⁶¹⁴

Grafikon 3. Broj novih tim-parova po godinama

Prvih je godina zajednice bilo mnogo više spremnih parova na služenje i apostolsko djelovanje. Parovi koji su se odlučili staviti na raspolaganje zajednici uz svoj obiteljski i poslovni život su doista živjeli karizmu zajednice i darove koja su besplatno primili na isti način podijelili su s parovima koji su dolazili na vikende. Poslije je osamdesetih godina sve manje parova spremno postati tim-par. S obzirom na uvijete, ali društveno-socijalna gibanja posljednjih desetljeća parovi teže donose odluke koje iziskuju promjenu dotadašnjega načina života te od njih zahtijeva radikalnije življenje karizme zajednice kojoj pripadaju.

⁶¹³ Više o Nacionalnom timu HZBS i njegovim dužnostima vidi *Statut* čl. 27-36.

⁶¹⁴ Statut HZBS u čl. 19. donosi tijela udruge, tako je najviše tijelo HZBS Nacionalno vijeće, Nacionalno vijeće prema čl. 26 ima mnoge poslove, a jedan od njih je biranje Nacionalnog para i Nacionalnog tima. Više u dužnostima Nacionalnog vijeća *Statut*, čl. 26.

4.2.2. Vikendi Bračnih susreta⁶¹⁵

Danas se u Hrvatskoj Vikendi BS-a održavaju u: Zagrebu, Samoboru, Splitu - za časnike i djelatnike Hrvatske vojske i druge u Opatiji, Zadru ili Šibeniku, Đakovu, Ludbregu, Dubrovniku, u Puli – za pripadnike MUP-a te u Subotici (Vojvodina), Sarajevu u Bosni i Hercegovini. Tijekom godine u Hrvatskoj se održi između petnaest i dvadeset BS-a za prosječno više od 200 bračnih parova. Od početka dolaska BS u Hrvatsku pa do danas bilo je mnogo mjesta gdje su se održavali Bračni vikendi. U nekim su se mjestima održali samo jednom, a u nekima više puta. Mnoga od tih mjesta danas više nisu aktivna gledajući na održavanje vikenda BS.

Tablica 13. Mjesta održavanja Bračnih susreta⁶¹⁶

Naziv	Država	Od	Do
Blaškovec (Zagreb)	1 - HR	10. 11. 2002.	10. 11. 2002.
Cernik (Franjevci) (kod Nove Gradiške)	1 - HR	12. 6. 1977.	9. 7. 1978.
Crikvenica	1 - HR	12. 5. 2002.	23. 5. 2007.
Dubrovnik	1 - HR	16. 3. 2014.	
Đakovo (Betanija)	1 - HR	9. 10. 2010.	
Đakovo (Knjižnica KBF)	1 - HR	4. 9. 2005.	4. 9. 2005.
Kloštar Ivanić	1 - HR	29. 8. 1976.	11. 9. 1977.
Ludbreg	1 - HR	18. 1. 2015.	
Opatija	1 - HR	13. 6. 1976.	
Pašman (Kraj)	1 - HR	14. 10. 2007.	11. 10. 2009.
Samobor (Franjevci)	1 - HR	16. 1. 1977.	20. 1. 1980.
Samobor (Tabor)	1 - HR	23. 3. 2003.	
Slav. Brod	1 - HR		
Split (Duiłovo) - HV	1 - HR	30. 11. 2003.	
Split (Kamen)	1 - HR	08. 11. 1998.	
Split (Poljud)	1 - HR	26. 2. 1978.	28. 3. 1982.
Split (Samostan)	1 - HR	19. 2. 2012.	17. 2. 2013.
Šibenik (Mihovil)	1 - HR	23. 2. 2014.	5. 8. 2017.
Tuheljske Toplice	1 - HR	29. 11. 1976.	30. 1. 1977.
Valbandon (MUP)	1 - HR	23. 5. 2013.	
Velika (kod Požege)	1 - HR	24. 10. 2004.	21. 4. 2013.
Vinkovci	1 - HR	29. 6. 2003.	6. 3. 2005.
Vodice	1 - HR	14. 11. 2010.	6. 11. 2011.
Vukovar	1 - HR	5. 3. 2006.	3. 3. 2013.

⁶¹⁵ Drugi stup identičan je stupu WWME-a.

⁶¹⁶ Usp. Arhiv HZBS.

Zadar (Karin)	1 - HR	11. 3. 1979.	17. 6. 1979.
Zadar (Piniija)	1 - HR	25. 4. 2004.	12. 11. 2006.
Zagreb (Bukovačka)	1 - HR	6. 3. 1977.	11. 6. 1978.
Zagreb (Fratrovac)	1 - HR	27. 6. 1976.	7. 12. 2003.
Zagreb (Vrhovec)	1 - HR	29. 11. 1998.	20. 11. 2016.
Živogošće (Franjevci)	1 - HR	27. 11. 1977.	22. 1. 1978.
Živogošće (Nimfa)	1 - HR		
Subotica (Augustinianum)	2 -Subotica	3. 10. 2010.	11. 9. 2011.
Subotica (Horgoš)	2 -Subotica	1. 4. 2012.	
Subotica (Totovo Selo)	2 -Subotica	1. 6. 2003.	1. 6. 2014.
Nazarje (Slovenija)	3 - Slovenija	1. 6. 1986.	20. 9. 1987.
Sarajevo (Gromiljak)	4 - BiH	5. 10. 2014.	
Porto Garibaldi (Italija)	5 - Italija	8. 12. 1978.	8. 12. 1978.
Rim (Italija)	5 - Italija	8. 2. 2004.	8. 2. 2004.
Friedrichshafen (DEU)	6 - Njemačka	20. 10. 1985.	20. 10. 1985.
Moos (DEU)	6 - Njemačka	17. 4. 1983.	17. 4. 1983.
Ravensburg (DEU)	6 - Njemačka	4. 12. 1983.	18. 11. 1984.
SAD (New York)	7 - SAD	19. 3. 2000.	19. 3. 2000.
SAD (Wichita)	7 - SAD	25. 1. 1976.	7. 3. 1976.

4.2.3. Aktivnosti poslije vikenda Bračnih susreta⁶¹⁷

Svim bračnim parovima koji prođu originalni vikend nudi zajednica i omogućava daljnju formaciju prema afinitetu pojedinih parova. Jedan od njih je i program *mosta*.

4.2.3.1. Program mostova⁶¹⁸

Prvi je *most* održan 1982. godine i od tada se proširio po svim lokalnim zajednicama.⁶¹⁹ Svaka je lokalna zajednica obvezna nakon sudjelovanja na originalnom vikendu svakom paru ili svećeniku/redovniku koji želi nastaviti dublju formaciju radi kvalitetnijega življenja svega onoga

⁶¹⁷ Sve aktivnosti koje se događaju pod okriljem HZBS donose *Smjernice za apostolat*. Usp. *Smjernice*, t. 4.

⁶¹⁸ Sam naziv daljnje formacije daje naslutiti svrhu susreta. podsjetiti na teme koje su obrađivane na vikendu i pojedine od njih produbiti i podići na višu razinu komunikacije. *Most* povezuje i ponovno spaja, nudi parovima novo iskustvo dijaloga. Sâm program krije mnoštvo psiholoških alata o kojima se već govorilo u bračnome vikendu, a ovdje se koriste. Vidljivo je gradacijom ulaženja u osobnost pojedinoga sudionika, ali i načinom na koji se dijele spoznate informacije o sebi, o osjećajima i ponašanju. Uloga grupe koja je otvorena slušati i prihvaćati pojedine mane i promašaje vraća pozitivne osjećaje te pomaže u ispunjenju temeljnih potreba.

⁶¹⁹ Usp. Danica - Ivica DUŠAK, Sjećanja (2), u: *Prisutnost*, 3 (1995.) 6, 11.

što se iskusilo na vikendu, omogućiti program *mosta*.⁶²⁰ Svi zainteresirani koji se prijave formiraju se u skupine (broj parova na *mostu* je ograničen, od tri do pet parova, a maksimalno s voditeljima može biti 12 osoba).⁶²¹ *Mostove* vode parovi koji su za to prošli određenu formaciju⁶²² i žive dijaloški način života. Prostor za vođenje susreta preporuča se po mjestima stanovanja sudionika ili župnim kućama. *Smjernice* strogo zabranjuju bilo kakvo pripremanje i nuđenje jela čega se voditelji moraju dosljedno pridržavati.⁶²³ Dozvoljava se jedino kod posljednjega susreta u organizaciji cijele grupe manja zakuska. Prvo je okupljanje parova poslije vikenda u isto vrijeme najlakše i najteže. Najveće teškoće predstavlja uskladiti sa svim polaznicima *mosta* vrijeme i mjesto susreta. U nizu se održava sedam susreta svakoga mjeseca po jedan. Svaki *most* obrađuje po jednu temu koja je važna za rast svakoga sudionika i svakoga pojedinog para. No, po čemu se *most* razlikuje od vikenda je produblјivanje pojedinih tema i način komunikacije. U ovim se susretima dijalozi dijele s ostalim parovima u otvorenosti i međusobnom povjerenju.⁶²⁴

a) Prvi *most* – mi i naše iskustvo vikenda

Početak je svakoga zajednička molitva. Prvi *most* započinje s upoznavanjem.⁶²⁵ S prvim se pitanjem u sjećanje priziva osobno iskustvo s originalnog vikenda, življenje svakodnevnoga dijaloga i iznosi najvažnija poruka te se drugo pitanje odnosi na zajedničko iskustvo.⁶²⁶ Završetak je *mosta* dijalog 10 + 10 u kojem se sažima iskustvo *mosta* i dijeljenje, dogovor za sljedeći *most* i zajednička molitva.

b) Drugi *most* – osjećaji

U ovome se *mostu* ponovno vraćaju osjećaji. »Cilj drugoga susreta je da si na jedan dublji način svijestimo važnost komunikacije za naš odnos. Ne radi se više o tome da budemo

⁶²⁰ Usp. *Smjernice*, t. 17. § 2

⁶²¹ Usp. *Isto*, t. 19. § 1

⁶²² Usp. *Isto*, t. 18.

⁶²³ Usp. *Isto*, t. 19.

⁶²⁴ Sve što se događa na *mostu* ne iznosi se izvan grupe.

⁶²⁵ Usp. *Most* I., radni list 1.

⁶²⁶ Usp. *Most* I., radni list 2.

svjesni svoga trenutačnog stanja odnosa, kao na prvome susretu.«⁶²⁷ Voditelji ukazuju na povezanost osjećaja i temeljnih potreba, ali i na njihovu uzročnu vezu što nas na kraju dovodi do određenih postupaka koje činimo. Svladava se tehnika kako izraziti, opisati osjećaje, koji htjeli ili ne htjeli utječu na međusobnu komunikaciju. Voditelji uz teoriju daju i vlastito životno iskustvo koje potvrđuje teorijske postavke. Sudionici dobivaju smjernice kako pravilno izraziti osjećaje iz pojedine obitelji osjećaja.⁶²⁸ Očekuje se da se preuzme odgovornost za međusobnu komunikaciju.

c) Treći *most* – elementi dijaloga⁶²⁹

Ovaj je *most* posvećen načinu na koji se piše dijalog (ljubavno pismo). Voditelji daju smjernice za pisanje kvalitetnoga dijaloga te naglašavaju koliko je važno kako se pisani dijalog prima, čita i da se ne smije kritizirati te postavljati pitanja tražeći objašnjenja.⁶³⁰ Za dobar je dijalog potrebno pronaći područje⁶³¹ o kojem supružnici žele komunicirati, a potom ispravno formulirati pitanje.⁶³² I na kraju je važno na koji način se piše pismo, a u tome pomaže činjenica da se osvijesti - tko je osoba kojoj se piše.⁶³³

d) Četvrti *most* – usmena izmjena

Kako bi pismeni dijalog, tj. ljubavno pismo, imalo svoju svrhu i ostvarilo cilj, potreban je usmeni dijalog. Postoje poteškoće kako započeti i što reći da se druga strana ne povuče te da se otvori i izrekne. Voditelji i svojim primjerom, ali i poticajnim savjetima i pisanim natuknicama⁶³⁴ daju smjernice za kvalitetan i plodan usmeni dijalog. Kod vođenja usmenoga dijaloga treba voditi računa kako se sluša bračni drug koji nastoji izreći svoje osjećaje. Sugovornika je potrebno doista čuti. Ne toliko ušima koliko srcem. Pokušati shvatiti kako se

⁶²⁷ Ružica i Branko, Mostovi – značaj i namjera, u: *Prisutnost*, 7 (1999.) 23, 4.

⁶²⁸ Usp. *Most* II., radni list 1.

⁶²⁹ Trećim započinje područje koje obuhvaća 3 i 4 *most*, a skraćeno se naziva PIDI (pišemo, izmjenjujemo, dijalogiziramo, izabiremo novo pitanje za dijalog).

⁶³⁰ Usp. *Most* III., radni list 1.

⁶³¹ Usp. *Most* III., radni list 2, (područja za susret za redovnike/ce i za svećenike su prilagođene s obzirom na njihov način života, župa, samostan).

⁶³² Usp. *Most* III., radni list 3, (svako pitanje treba biti usmjereno na vlastite osjećaje: *Kako se osjećam... ili KSO*).

⁶³³ Usp. *Most* III., radni list 4.

⁶³⁴ Usp. *Most* IV., radni list 1.

on/ona osjeća, što mogu učiniti u odnosu na njegove/njezine osjećaje i je li moje ponašanje uzrok takvim osjećajima. Iskreni ljubavljivi vođeni dijalog doprinosi boljoj komunikaciji i međusobnom razumijevanju, donošenju zajedničkih odluka i boljem poznavanju sebe i svoga bračnog druga.

e) Peti *most* – produbljeni dijalog – ponašanje (duboki dijalog)⁶³⁵

Naši osjećaji povezani su s našim ponašanjem. Često ne razumijemo zašto se netko ponaša na određeni način. Duboki se dijalog ne zaustavlja na osjećajima, nego zadire u ponašanje. U pisanju se odgovara na pet pitanja.⁶³⁶

- Što osjećam?

- Što spontano razmišljam u takvom osjećajnom stanju?

- Kako se spontano ponašam?

Koja se (neispunjena) temeljna potreba krije iza toga? (Temeljne potrebe su: biti voljen, vrijedan, prihvaćen, slobodan).

- Što bih mogao ili trebao učiniti da mi ta potreba nađe ispunjenje? Što ću stvarno učiniti da mi ta potreba nađe ispunjenje?

- Poslije teorijskoga dijela i svjedočenja voditelja sudionici pišu duboki dijalog, nakon čega slijedi dijeljenje.

f) Šesti *most* – prepoznavanje temeljnih potreba i odgovorno ispunjenje⁶³⁷

⁶³⁵ »Duboki dijalog je dijalog do razine potreba... Susret sa stvarnim, gorućim potrebama koje su nužne za našu osobnu unutarnju ravnotežu i ravnotežu nas kao para ili kao tima. U stvari on nam pomaže da budemo svjesni onoga što se s nama događa i da svjesno živimo svoj život.“, u: Jelena i Mile MUDROVČIĆ, *Duboki dijalog*, u: *Prisutnost*, 6 (1998.) 19, 5. (razgovor s o. Josipom Sremićem).

⁶³⁶ Usp. *Most* V., radni list 1 (Poticaji kod svakog pitanja primjereni su pojedinom staležu: muž, žena, svećenik, redovnik/ca.).

⁶³⁷ Tijekom godina uvidjelo se da je dijalog bračnog para potrebno obogatiti s novim dostignućima psihologije. Stoga početkom osamdesetih godina prošloga stoljeća uvodi se tzv. "duboki dijalog" (do razine potreba). Naime, psihologija je otkrila dublju čovjekovu dimenziju iz koje izviru ljudski osjećaji. U ostvarenju "dubokog dijaloga" primjenjuje se teorija "hijerarhije potreba" američkog psihologa Abrahama Maslowa (*Motivation and Personality*, 1954.), usp. Tonči Trstenjak, *Bračni susreti*, 80-81. Prema Maslowu teorija potreba uključuje pet skupine potreba koje čovjek treba ispuniti da bi bio sretan. To su: fiziološke potrebe (disanje, prehrana, temperatura, sklonište, odjeća), Sigurnosne potrebe (posao, zdravstveno osiguranje i zaštita, novac na štednome računu, siguran kvart za stanovanje...), socijalne potrebe (ljubav, prihvaćanje, pripadnost -potreba za emocionalnim odnosima pokreće ljudsko ponašanje), prijateljske potrebe (osjećaj postignuća i prestiža, samopoštovanje, osjećaj vrijednosti i doprinos svijetu) i potreba za samoaktualizacijom (ostvariti svoj puni potencijal kao ljudsko biće). Humanistička psihologija Abrahama Maslowa bila je usmjerena na razvoj zdravih pojedinaca. Više o tome vidi u: Abraham Harold MASLOW, *Motivacija i ličnost*, Nolit, Beograd, 1982.

U ovome se pretposljednem *mostu* govori o potrebama. Ujedno se produbljuje duboki dijalog koji se sastoji od pet faza. Prve tri su obrađene u petome *mostu*, ovdje se dodaju još dvije faze (pitanja):⁶³⁸

- Koja se (neispunjena) temeljna potreba krije iza toga? Što bih mogao ili trebao učiniti da mi ta potreba nađe svoje ispunjenje? Što nemam snage priznati, reći? Što skrivam? Od čega bježim? Čime i zašto prikrivam pravo stanje stvari?

Kako bi čovjek bio sretna osoba i živio u punini moraju mu biti zadovoljene sve četiri temeljne emocionalne potrebe: biti voljen, biti prihvaćen, biti vrijedan i biti slobodan/autonoman. Kada nije zadovoljena samo jedna potreba javljaju se teški osjećaji koji u konačnici rezultiraju ponašanjem kojim se narušava sklad i unosi nemir, svađa, nerazumijevanje... U najgorem slučaju dolazi do prekida komunikacije. Prvenstveno čovjek mora prihvatiti sebe kakav jest, to priznati i izreći jer samo tako može ispuniti potrebu koju izgovori u protivnome ga partner ne može čuti i ostaje neshvaćen, a komunikacija se ne uspostavlja na željenoj razini koja bi dovele do ispunjenja željena potrebe.

- Što ću stvarno učiniti da bih se izvukao iz te situacije?

Donijeti takvu odluku nije lako. Često izaziva strah zbog neizvjesnosti i rizika koji u sebi nosi. U slučaju da se ne oslobodi straha onda nema slobode, nego se ostaje u unutarnjoj zarobljenosti. Nadvladavanje straha rađa slobodu i dovodi u stanje ljubavi, bliskosti i (samo)poštovanja. Naše potrebe nisu moralne, nego su jednostavno, kao i osjećaji, dio našega života.

g) Sedmi *most* – završni susret, osvrt na prijeđeni put

Uočiti dobre osobine svakoga sudionika *mosta*, ali i svakoga para te ih izreći u grupi.⁶³⁹ Nakon toga slijedi pisanje dijaloga i dijeljenje. Parovi koji sudjeluju na *mostovima* ostaju povezani te se nastoje stvoriti grupe koje se i dalje sastaju neovisno o sastajanju lokalne zajednice, a nazivaju se dijaloške grupe.

⁶³⁸ Usp. *Most* VI., radni list 1

⁶³⁹ Usp. *Most* VII., radni list 1

4.2.3.2. Dijaloške grupe

Dijaloške grupe nastoje živjeti poruku vikenda: *Ne možemo dijalogizirati sami*. Grupe nastaju poslije održanih vikenda i *mostova*, ili po nekom drugom kriteriju kao mjesto stanovanja ili funkcije unutar zajednice. Grupu čine od tri do pet para, a može se priključiti i svećenik. Samostalno se dogovaraju za sastanke, koji se održavaju po kućama ili u župnim prostorima. Sami članovi dijaloške grupe biraju temu dijaloga, a svi pišu i iznose svoje iskustvo. Detaljne smjernice za vođenje grupe daju *Smjernice*.⁶⁴⁰

4.2.3.3. Mjesečne obnove⁶⁴¹

Organiziraju ih koordinatori pojedinih lokalnih zajednica koji odabiru vrijeme, mjesto, temu susreta, kao i par koji će voditi obnovu. »Obnove se vode prema nacrtu koji priprema par za obnove iz Nacionalnog vijeća HZBS i dostavlja svim parovima za obnove lokalnih zajednica. Par za obnove lokalne zajednice pomaže paru koji je preuzeo vođenje obnove u njezinoj pripremi.«⁶⁴² U slučaju da je moguće obnovu vodi svećenik koji molitvom započinje susret, ima uvodni nagovor povezan s temom obnove, dijeli svoje iskustvo te na kraju dijaloga zajednice sažima za kraj duhovnu poruku koju završava molitvom. Obnovu, s obzirom na potrebu, može voditi i samo svećenik s nekom vjerskom ili teološkom temom.» Obvezno je po nagovoru voditelja obnove postaviti pitanje za dijalog (10 + 10) te pitanje za dijeljenje u dvorani (*shering*).«⁶⁴³

Na razini se regije organiziraju obnove za Božić i Uskrs, kada je moguće i pokorničko bogoslužje. Za organizaciju je obnove zadužen par za obnove. Na razini se HZBS organizira jedanput godišnje *Sabor HZBS* početkom siječnja.

⁶⁴⁰ Usp. *Smjernice*, t. 21.

⁶⁴¹ Ovakve mjesečne obnove donose ploda jer iskustvo koje parovi dijele sa zajednicom pomažu parovima prebroditi slične, ili iste bračne ili obiteljske situacije, ili zavisno o temi dijaloga i djeluju preventivno. S druge strane, parovi u svojim teškoćama i problemima nisu sami, imaju pomoć i podršku čitave zajednice, bilo materijalnu, duhovnu ili jednostavno da ih se čuje srcem.

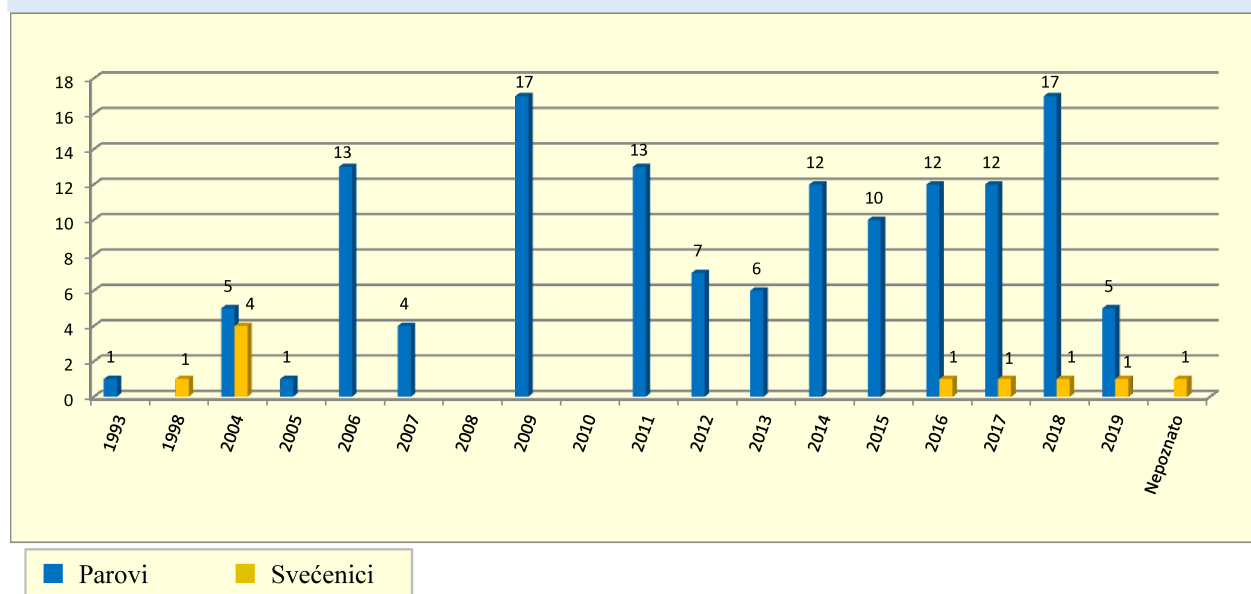
⁶⁴² *Smjernice*, t. 22. 3.

⁶⁴³ *Isto*, t. 22. § 6.

4.2.3.4. Formacijski vikendi⁶⁴⁴

Namijenjeni su za prvenstveno za tim-parove i aktivne parove, ali i za sve koji žele produbiti dijaloški odnos u braku ili zajednici (svećenici/redovnici). Voditelje formacijskog vikenda imenuje nacionalni tim. Isto tako, može na formacijski vikend pozvati isključivo tim-parove i svećenike gdje razmjenjuju međusobna iskustva u svezi vođenja vikenda. Prvi je formacijski vikend održan u Samoboru od 2. do 4. prosinca 2005.⁶⁴⁵ Održavanjem se toga formacijskog vikenda zaokružila cjelina od tri vikenda: originalni, formacijski i duboki koji su potrebni za formaciju svake ZBS. Za ostvarenje je cjelokupne formacije bilo potrebno da nekoliko tim-parova i svećenika prođu formacijski vikend te upoznaju se s njegovim metodama. Zbog toga su u Rim otputovala pet bračna tim-para i četiri svećenika kako bi od 4. do 8. veljače 2004. sudjelovali na formacijskom vikendu koji je organiziralo Europsko vijeće BS.⁶⁴⁶

Grafikon 4. Broj parova i svećenika koji su završili formacijski vikend

⁶⁴⁴ »U Europskoj zajednici pripremljeno je nekoliko nacrtu formacijskih vikenda te je obveza svih tim-parova da iskažu spremnost za pripremu i vođenje formacijskih vikenda.« *Smjernice*, t. 24. § 2.

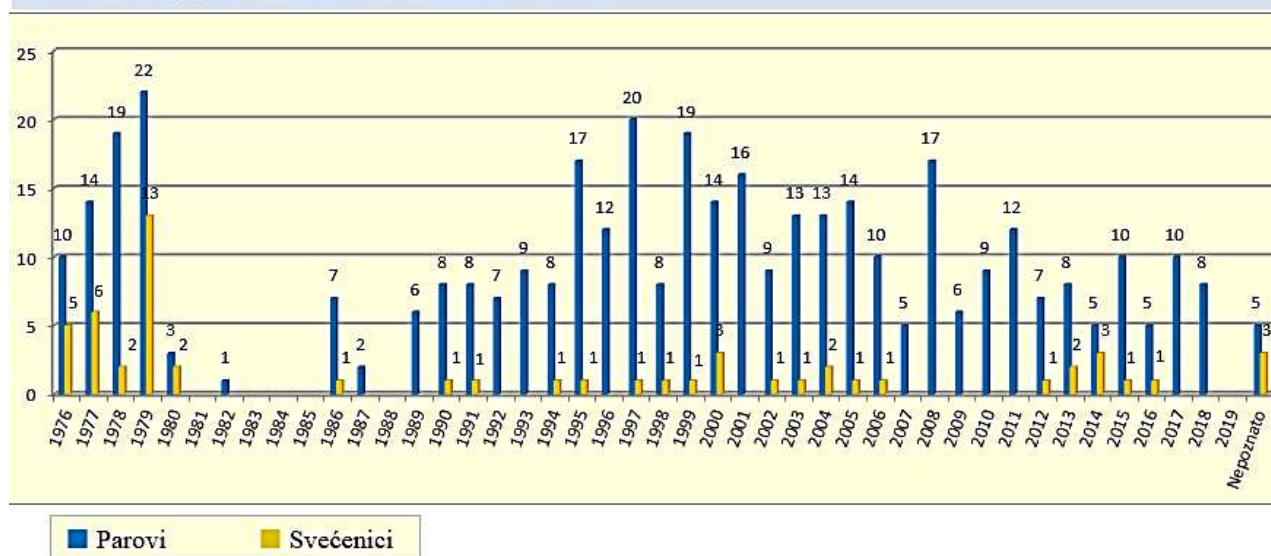
⁶⁴⁵ Usp. Anđelka i Marijan MADERČIĆ – Josip KOPREK, Formacijski vikend, u: *Prisutnost*, 13 (2005.) 36, 6.

⁶⁴⁶ Usp. Radmila i Lino ŽUFIĆ, Ostvarenje sna. Europski formacijski vikend u Rimu, u: *Prisutnost*, 12 (2004.) 33, 24-25.

4.2.3.5. Duboki vikend

Organizira se kao i originalni vikend. To je ujedno i poziv lokalne zajednice parovima koji su prepoznati kao par koji može i želi voditi vikende, odnosno biti tim-par. Takve parove i svećenike poziva nacionalni tim na preporuku koordinatora lokalnih zajednica. Vikend vodi bračni par i svećenik prema aktualnome nacrtu. Za organizaciju je zadužen nacionalni tim. Duboki je vikend dar zajednice sudionicima.⁶⁴⁷ »Po održanom dubokome vikendu tim voditelja valorizira vikend s posebnim osvrtom na sudionike pojedinačno s mišljenjem i preporukom o pozivanju na pisanje govora. Valorizacija se dostavlja nacionalnome timu.«⁶⁴⁸

Grafikon 5. Broj parova sudionika na dubokom vikendu

Komparacijom se statističkih podataka formacijskoga i dubokoga vikenda od 1993. godine može potvrditi da veći broj parova sudjeluje na dubokom vikendu, a manji na formacijskom. To dovodi do zaključka da je od ukupnoga broja parova ili manji broj parova stekao kompetencije za tim-par ili su pozvani parovi odbili prihvatiti biti tim-par jer podaci trećega grafikona pokazuju mali broj tim-parova, osobito ako se uspoređi razdoblje od 1993. godine do danas s podacima četvrtoga i petoga grafikona. Također, vidljivo je da do sada na formacijskome i dubokome vikendu nije bila ni jedna redovnica.

⁶⁴⁷ Parovi koji sudjeluju na dubokom vikendu na snose nikakve materijalne troškove, sve izdatke pokriva zajednica. No, kada parovi žele sudjelovati svojim darom za sufinanciranje troškova vikenda to mogu.

⁶⁴⁸ *Smjernice*, t. 27.

4.2.3.6. Duhovne vježbe

Duhovne vježbe⁶⁴⁹ - organizira ih nacionalni tim u čemu mu pomaže regionalni tim iz jedne od regija. Namijenjen je za sve tim - parove i aktivne parove zajednice.

4.2.3.7. Zaručnički susreti⁶⁵⁰

Cilj je zaručničkih susreta pripremiti zaručnike za brak. Tečaj za zaručnike kod nas održavaju se od 1963. godine. Kada je održan prvi tečaj u Zagrebu. Nacionalni parovi, koji su po svojoj službi odlazili na sastanke Europskoga nacionalnog vijeća, bili su upoznati s apostolatom drugih BS. Spomenka i Darko Novosel⁶⁵¹ 1993. godine bili su nacionalni tim HZBS i vraćajući se sa svoga posljednjeg Europskoga nacionalnog vijeća iz razgovora s portugalskim nacionalnim timom koji je prije braka prošao zaručnički susret. Svjedočili su koliko im je to pomoglo u prvim godinama braka, a onda su i dalje nastavili formaciju u ZBS. Potaknuti tim primjerom Spomenka i Darko predlažu sljedećem nacionalnom timu, Mirjani i Alojzu Fitz kako bi bilo dobro uvesti zaručničke susrete. Ideju je prihvatila cijela zajednica. Tadašnji je nacionalni tim uzeo zadatak nabaviti *Nacrt* za održavanje susreta.⁶⁵² Vladao je toliki entuzijazam i želja da započnu susreti da su se budući tim-parovi sami javili za vođenje vikenda, a prvi su bili Spomenka i Darko Novosel

⁶⁴⁹ Prve trodnevne duhovne vježbe održane su od 14. do 16. prosinca 1979. na Fratrovcu u Zagrebu. Vodio ih je o. Slavko Pavin. Od tada postaje tradicija pružanje ovakve duhovne pomoći bračnim parovima.

⁶⁵⁰ Zaručnički susreti nisu u temeljnim stupovima BS. No, s obzirom da se i ovi vikendi održavaju pod okriljem HZBS dio su njezina apostolata.

⁶⁵¹ To je bračni par koji je aktivan u zajednici od svoga originalnog vikenda 1978. godine, pa i danas. Službeno su bili prvi hrvatski nacionalni tim (1990. – 1993.) jer do tada su bili izvršni tim BS i predstavljali su bivšu državu Jugoslaviju. Mnogo su se angažirali oko registracije zajednice i izrade *Statuta*. Više vidi u: Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 196. No, ono najvažnije od početka su duša zaručničkih susreta. Od prvoga zaručničkog susreta 1997. godine na Fratrovcu, u Zagrebu pa do danas održali preko 30 zaručničkih vikenda. Njih dvoje je običavalo na kraju susreta zaručnicima podijeliti anketne listiće gdje su parovi iznosili svoje dojmove, sugestije i prijedloge. Uvidom u dio anketa (101) te sintezom njihove valorizacije može se sa sigurnošću reći da je uvođenje zaručničkih susreta vrlo uspješan predženidbeni pastoral koji HZBS nudi zaručnicima. Iskusi bračni parovi svojim govorima najbolje svjedoče kako se živi sakrament ženidbe, koje su zamke i poteškoće prvih godina braka, a svećenik svojim nagovorima iznosi nauk Crkve o sakramentu ženidbe. Voditelji vikenda svjedoče da ima zaručnika koji nakon vikenda raskinu zaruke jer su uvidjeli da ili nisu spremni, ili nisu jedno za drugo. Događa se da se jedno od njih ponovno vrati, ali s drugim zaručnikom ili zaručnicom.

⁶⁵² *Nacrt* za zaručničke susrete nabavljen je od ZBS iz Engleske, a na hrvatski ga je prevela Dragica Babić iz HZBS.

te Zrinka i Zlatko Gregov⁶⁵³. Prvi svećenik je bio opet o. Stjepan Kušan. Zaručnički susret stavlja posebne naglaske na:⁶⁵⁴

- komunikaciju i povjerenje u paru i braku,
- odnos u dvoje,
- brak je Božji poziv,
- donošenje moralnih odluka: molitvom, duhovno razlučivanjem, savjetovanjem ili međusobnim razgovor,
- sakrament braka,
- odgovorno roditeljstvo,
- uloga i poslanje obitelji u Crkvi i društvu.

Na ovaj vikend pozvani su zaručeni parovi i mladi parovi koji su zaljubljeni i žele se bolje upoznati. U slučaju da par i otkrije da nisu jedno za drugo, vikend je bio uspješan. Vikend vode dva bračna para i svećenik. Jedan od parova je mlađi i ima nekoliko godina braka, a drugi je stariji s životnim iskustvom u braku. Uloga je svećenika malo drugačija u na bračni vikend. On svojim nagovorom otvara većinu govora, a kroz zaključcima sažima i naglašava poruke pojedinih govora. Svoju ulogu ima i liječnik/ca koji parovima govori o prirodnom planiranju obitelji, što je u skladu s naukom Crkve. Kod tehničkoga dijela organizacije u obzir se uzima i življenje predbračne čistoće, tako da mladići i djevojke odvojeno smješteni za vrijeme boravka na vikendu. U subotu navečer uz (uskrsnu) svijeću priređuje se razgovor i molitveno večer.⁶⁵⁵ Za parove poslije vikenda nisu predviđeni daljnji susreti ili obnove, nego im se preporučava da nakon nekoliko godina braka dođu na bračni vikend i tada se priključe lokalnoj zajednici te aktivni život zajednice.⁶⁵⁶

U početku zaručničkih susreta prve dvije godine bio je po jedan susret, pa onda po dva na godinu. Poslije su se zbog velikog interesa povećavali susreti, tako da je 2017. bilo pet, 2018. osam te 2019. deset susreta. Od 1997. do 2019. zaručničke susrete prošao je 1221 par, održano je ukupno 59 susreta. Sljedeći grafikon prikazuje po godinama brojčano stanje parova koji su sudjelovali na zaručničkome susretu.

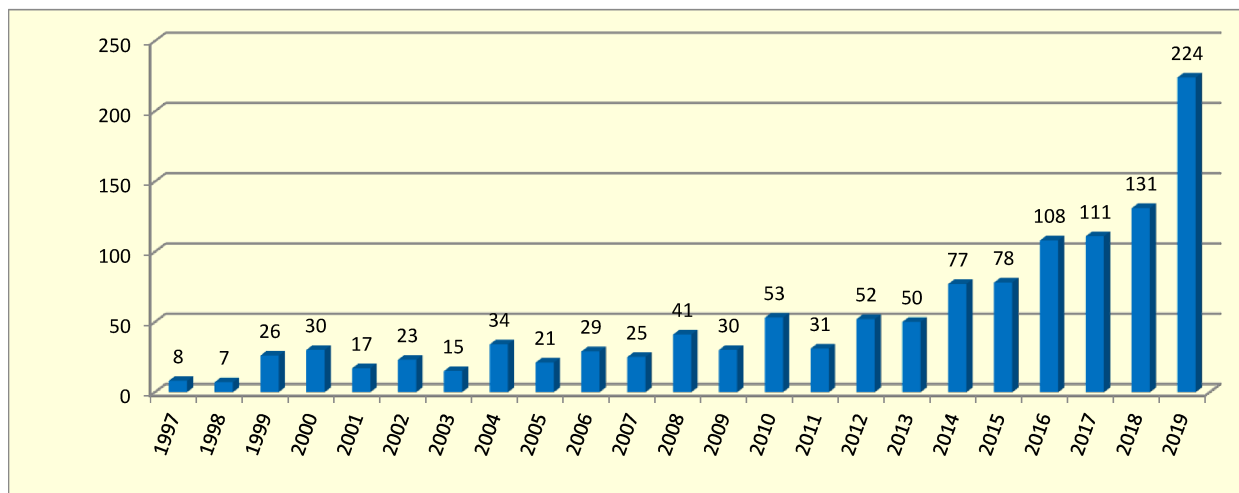
⁶⁵³ Bračni par Gregov imali su iskustva u držanju tečajeva za zaručnike, tako da je njihovo iskustvo u novom apostolatu bilo iznimno dragocjeno.

⁶⁵⁴ *Smjernice*, t. 29.

⁶⁵⁵ Ovaj dio programa, prema anketi, kod svih parova ostavlja duboki dojam.

⁶⁵⁶ Usp. *Smjernice*, t. 33.

Grafikon 6. Broj parova na zaručničkim susretima

Što su lokalne zajednice i regije te koji su uvjeti njihova osnivanja donose *Smjernice za apostolat HZBS*. »Lokalna Zajednica Bračnih susreta je osnovna zajednica za provođenje misije BS i temeljna teritorijalna jedinica HZBS. Samostalna je u postvikendaškome radu i prihvaćanju parova koji su prošli vikend, te vodi o njima brigu i uključuje ih u život zajednice a misija joj je da parovi i svećenici ne zaborave dijalogizirati i rasti u međusobnoj bliskosti.«⁶⁵⁸ Kada u nekom mjestu ima samo nekoliko parova, a udaljeni su od svoje lokalne zajednice kojoj teritorijalno pripadaju priključuju se najbližoj. Kako bi se neka grupa parova mogla oformiti u lokalnu zajednicu, potrebno je ispuniti sljedeća uvijete:⁶⁵⁹

- dva ili više parova su prošli duboki vikend,
- ima više parova koji su prošli ili čekaju na red za formacijski vikend,
- ima parove koji mogu voditi *mostove*,
- samostalno vode *mostove*,
- redovito se mjesečno okupljaju na duhovnim obnovama,
- imaju jednu ili više dijaloških grupa ili su u nastajanju.

⁶⁵⁷ O nastanku prvih lokalnih zajednica i regija opširno donosi o. Tonči Trstenjak u svojoj monografiji *Bračni susreti* (103-187.). U ovome se dijelu četvrtoga poglavlja neće donositi povijest nastanka svih lokalnih zajednica i regija jer bi to iziskivalo još jedan opsežan rad. Stoga, nastojat će se prikazati uz osnovne podatke pojedinih regija i većih lokalnih zajednica (osim zagrebačke koja je bila prva i moglo bi se reći "majka" svih lokalnih zajednica) statistički podaci koji su nastali analizom arhivskih podataka HZBS, kao i kratkome anketom provedenom (2019./2020.) s koordinatorima (koji su se odazvali) pojedinih lokalnih zajednica. Anketni listići su dostavljeni elektroničkom poštom bračnim parovima koji su tada bili koordinatori pojedinih lokalnih zajednica. U međuvremenu je nekim koordinatorima prestala služba pa su na njihovo mjesto izabrani drugi voditelji.

⁶⁵⁸ *Smjernice*, t. 36.

⁶⁵⁹ *Usp. Smjernice*, t. 38.

Voditelj je svake lokalne zajednice bračni par (koordinatori)⁶⁶⁰ koji je izabran⁶⁶¹ od članova prema *Statutu*,⁶⁶² a mandat im je tri godine s pravom ponovnoga biranja u slučaju posebnih uvjeta koje određuje *Statut* koji potvrđuje nacionalni tim. Koordinatorima u vođenju lokalne zajednice pomaže *Savjet*⁶⁶³ koji čine parovi koje imenuju koordinatori. Koordinatori u tim zovu svećenika za kojeg se preporuča da bude vikendaš. No, ima i lokalnih zajednica bez svećenika. Zadaća je koordinatora⁶⁶⁴ da u svojoj lokalnoj zajednici pod motom *Ljubav je domišljata* provode misiju BS.

Regije se osnivaju u skladu s teritorijalnim područjem biskupije, odnosno nadbiskupije. Može ju činiti jedna ili više lokalnih zajednica. Prema *Statutu* regiju mogu činiti »...samo one zajednice koje imaju dovoljno bračnih parova voditelja BS, prezbitera i lokalnih zajednica za samostalno organiziranje BS.«⁶⁶⁵ Regija pomaže u radu lokalnih zajednica, organizira regionalne duhovne obnove, potiče obnovu dijaloga i okuplja parove na regionalne susrete. Voditelj regije biraju se tajnim glasovanjem prema *Statutu*,⁶⁶⁶ i to između tim-parova ili parova koji su prošli duboki vikend i započeli su pisati govore, a mandat im traje tri godine. Izabrani tim poziva svećenika za kojeg se preporučava da bude tim-svećenik ili da je prošao duboki vikend. Također, postoji *Savjet*⁶⁶⁷ koji imenuju voditelji regije. Oni bi zajedno trebali činiti dijalošku grupu koja bi se barem jednom mjesečno sastajala na dijalog i dijeljenje. Misiju koju provode voditelji regije donose *Smjernice*,⁶⁶⁸ a tiče se brige za sve lokalne zajednice koje čine pojedinu regiju.

⁶⁶⁰ Koordinatorima mogu biti birani između parova koji su prošli duboki i/ili formacijski vikend.

⁶⁶¹ Glasovanje je tajno.

⁶⁶² *Statut*, čl. 40.

⁶⁶³ *Savjet* čine: par za, par za dijaloške grupe, par za obnove, par za financije, timovi i bračni parovi koji su prošli duboki vikend. Preporuča se da koordinatori i *Savjet* djeluju kao dijaloška grupa kako bi se lakše organizirali oko vođenja lokalne zajednice.

⁶⁶⁴ *Smjernice* u t. 40. donose inicijative i zadatke Koordinatora prema svojoj lokalnoj zajednici koju vode.

⁶⁶⁵ *Statut*, čl. 40 § 6.

⁶⁶⁶ Usp. *Statut*, čl. 40 § 8.; *Smjernice*, t. 47a.

⁶⁶⁷ Voditelji regije u *Savjet* imenuju sljedeće parove: Koordinator lokalnih zajednica regije, par za prijave na vikend, par za organiziranje vikenda, par za recepciju na vikendu i adrese, par za molitvenu podršku vikenda i pisma, par za financije, par za čestitke godišnjica, par za koordiniranje *mostova*, par za regionalne obnove i regionalna okupljanja, tim-parovi i svećenici koji ne obavljaju pojedinu službu u *Savjetu*.; usp. *Smjernice*, t. 49.

⁶⁶⁸ Usp. *Smjernice*, t. 48.

4.3. Regije i lokalne zajednice HZBS

Kao što je već rečeno, djelovanje i apostolat HZBS počiva na četirima stupovima. Četvrti su stup zajednice njezini članovi raspoređeni u lokalnim zajednicama i regijama. HZBS je organizacijski podijeljena u pet regija – Središnja Hrvatska, Sjeverna Hrvatska, Istočna Hrvatska, Zapadna Hrvatska, Južna Hrvatska i zajednice izvan regija, a to su HZBS u Subotici, Vojvodina i Sarajevu u BiH. U sklopu navedenih regija djeluje različiti broj lokalnih zajednica BS, većih i manjih te aktivnijih i pasivnijih. U daljnjemu će radu biti prikazane sve regije sa statističkim podacima koji se odnose na broj parova, svećenika i redovnica koji su sudjelovali na vikendu BS.⁶⁶⁹

U sljedećoj tablici prikazane su sve regije. Želja je da bi svaka biskupija bila jedna regija, no prema sadašnjim podacima to još nije moguće ostvariti jer neke regije čine i do četiri biskupije.

Tablica 14. Regije HZBS s pripadajućim lokalnim zajednicama

REGIJA HZBS	(Nad) biskupija na teritorijalnom djelovanju regije	Pripadajuće lokalne zajednice
Sjeverna Hrvatska	Varaždinska biskupija	Ivanec, Koprivnica, Ludbreg, Međimurje, Pitomača, Varaždin
Istočna Hrvatska	Đakovačko-osječka nadbiskupija	Đakovo, Nova Gradiška, Osijek, Otok – Nijemci, Slavonski Brod, Županja
	Požeška biskupija	Požega, Virovitica
Zapadna Hrvatska	Riječka nadbiskupija	Rijeka - Primorje
	Krčka biskupija	
	Gospićko-senjska biskupija	
	Porečka i Pulska biskupija	Istra
Južna Hrvatska	Splitsko-makarska nadbiskupija	Split
	Zadarska nadbiskupija	Zadar
	Šibenska biskupija	Šibenik

⁶⁶⁹ Statistički podaci za svaku pojedinu regiju prikupljeni su iz arhiva HZBS.

	Dubrovačka biskupija Hvarsko-bračko-viška biskupija	Dubrovnik
Središnja Hrvatska	Zagrebačka nadbiskupija	Hrvatsko zagorje, Novi Zagreb, Velika Gorica, Zagreb zapad, Karlovac
	Sisačka biskupija	Sisak Kutina (u nastajanju)
	Bjelovarsko-križevačka biskupija	Bjelovar
Izvan regije		Sarajevo, Subotica

4.3.1. Regija – Središnja Hrvatska

4.3.1.1. Zagrebačka nadbiskupija

Razumljivo je da je prva lokalna ZBS bila Zagreb. To je bila jezgra iz koje su se rađale prve lokalne zajednice koje su kasnije prerasle u regije. Prvih godina zajednice najviše bračnih parova koji su prošli vikend bilo je iz zagrebačkoga područja. Parovi koji su željeli nastaviti dijaloški način života u paru imali su potrebu međusobnoga druženja, koje je ujedno i bilo pomaganje i ohrabrivanje na novome putu međusobnoga ostvarivanja zadanih ciljeva tijekom BV. Kako je sve u vezi obiteljskoga pastorala i prije BS bilo vezano uz baziliku Srca Isusova, tj. Palmotićevo, tako su se i sada vikendaši počeli okupljati na prvome katu dvorišne zgrade. Zbog sve većega broja zagrebačkih vikendaša, razmišljalo se kako ostvariti bolju i djelotvorniju koordinaciju. Stoga je zagrebačka zajednica 1977. godine bila podijeljena: Zagreb I (sjeverno od Save) – prvi koordinatori su bili Josip i Višnja Petan sa svećenikom o. Perom Sabolićem.⁶⁷⁰ Obnove su se održavale u župi u Palmotićevoj; Zagreb II (južno od Save i Novi Zagreb) - prvi koordinatori su bili Andrija i Zlata Lipšinić sa svećenikom vlč. Josipom Frkinom.⁶⁷¹ Obnove su se održavale u župi u Botincu.

⁶⁷⁰ O. Pero Sabolić bio je 1978. premješten u župu na Jordanovac u Zagrebu. Ondje je zajedno s bračnim parom Danicom i Ivicom Dušak organizirao mjesečne *circle* (kružoke ili sijelo) za bračne parove BS iz toga dijela Zagreba., u: usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 104-105.

⁶⁷¹ Vlč. Josip Frkin već sljedeće 1978. godine daje ostavku na službu koordinatora, stoga su Spomenka i Darko Novosel 1979. izabrani za nove koordinate Zagreba te vode brigo o cijeloj zagrebačkoj ZBS. Vlč. Frkin je premješten u Veliku Goricu 1981. godine, tako da Botinec više nije bio mjesto okupljanja ZBS već to postaje Velika Gorica gdje se neprestano povećava broj parova i postaje novo mjesto za obnove. Usp. *Isto*, 105.

Kada su Spomenka i Darko Novosel preuzeli koordiniranje čitave zajednice u Zagrebu oživjeli su *circle* u svim središtima okupljanja vikendaša u Zagrebu. Početkom se osamdesetih godina prošloga stoljeća osjeća u zajednici zamor i izostaju vikendi, ali se povećavaju postvikendaške aktivnosti. Krizi ZBS u Zagrebu doprinose i premještanji svećenika koji su biliiskusni i rasli sa zajednicom od početka. Krajem osamdesetih zagrebačku zajednicu BS preuzima o. Tonči Trstenjak kada se osjeća novi zamah. Krajem se osamdesetih godina redovito se održavaju vikendi i zajednica širi, ali javlja se problem velikih gradova – nedostaje komunikacije tako da se teško pokreću postvikendaške aktivnosti. Tijekom 2002. godine zatvara se “vikendaška Galileja”.⁶⁷² Fratrovac i pretvara u kuću za stare i bolesne Isusovce. Zbog toga vikendaši nemaju stalno mjesto održavanja vikenda pa se vikendi malo održavaju kod sestara karmelićanki na Vrhovcu ili u Taboru u Samoboru. Zbog preuzetosti jedinih prostora sve rjeđe se organiziraju vikendi BS, a mjesečne obnove zagrebačke zajednice održavaju se na Jordanovcu. Središte se duhovnoga života zajednice 2010. godine seli u Dubravu gdje je ZBS našla novi dom. Duhovne obnove i sastanci organiziraju se na Jordanovcu, u Botincu i Stenjevcu.⁶⁷³ S obzorom na to da je Zagreb milijunski grad 8. veljače 2015. godine dogovorena je nova struktura i osnovana je Regija Zagreb, a Zagreb je radi lakše komunikacije i funkcioniranja podijeljen na Zagreb zapad, Novi Zagreb – Botinec, Zagreb Istok – Dubrava – Trnovčica i Zagreb – centar. U Regiju Središnja Hrvatska još spadaju Velika Gorica,⁶⁷⁴ Karlovac, Hrvatsko Zagorje,⁶⁷⁵ kao i lokalna zajednica Sisak koja je u Sisačkoj biskupiji.

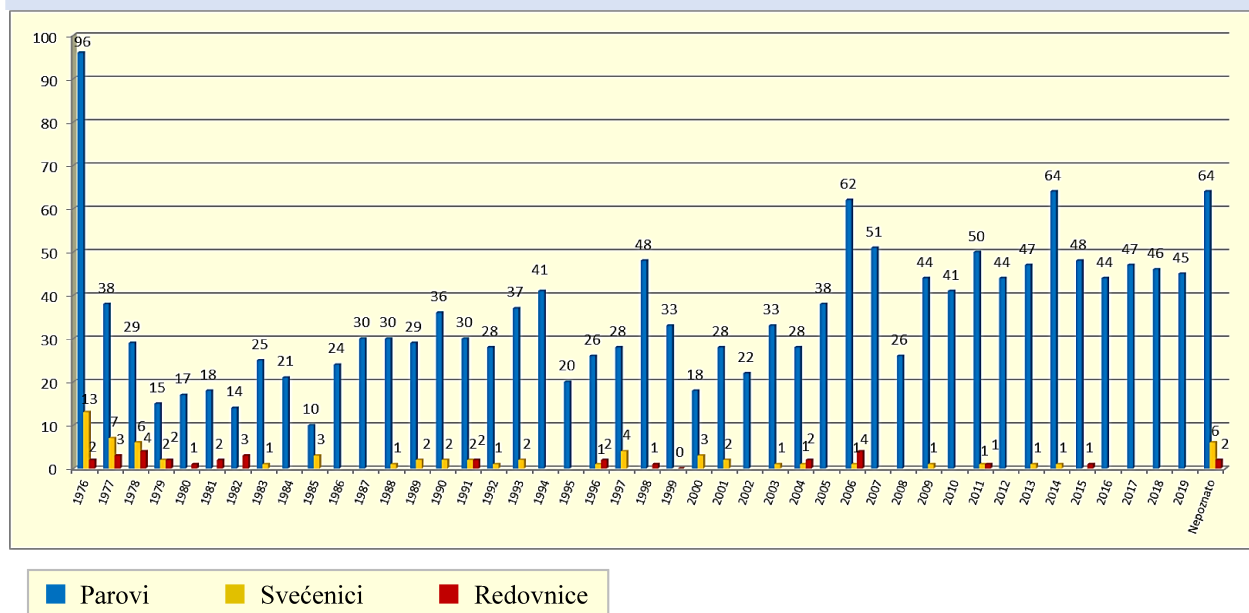
⁶⁷² Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 109.

⁶⁷³ Više pogledaj u: *Isto*, 111.

⁶⁷⁴ Više pogledaj u: *Isto*, 112-115.

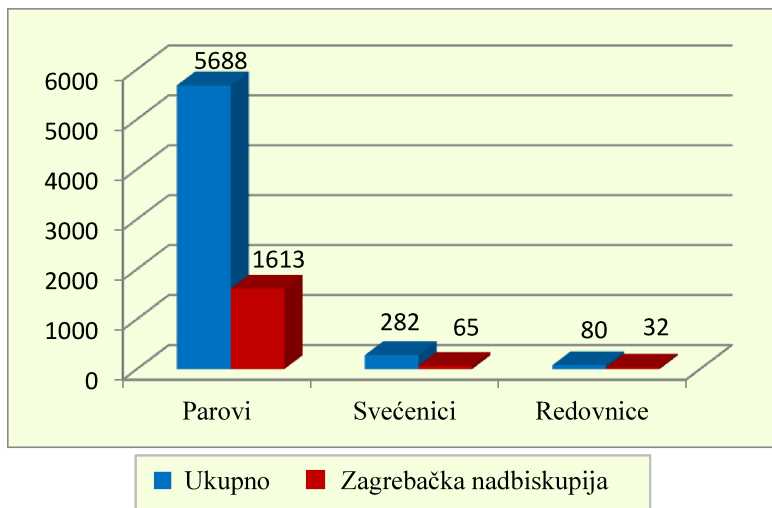
⁶⁷⁵ Više pogledaj u: *Isto*, 170-171.

Grafikon 7. Zagrebačka nadbiskupija - polaznici bračnog vikenda po godinama

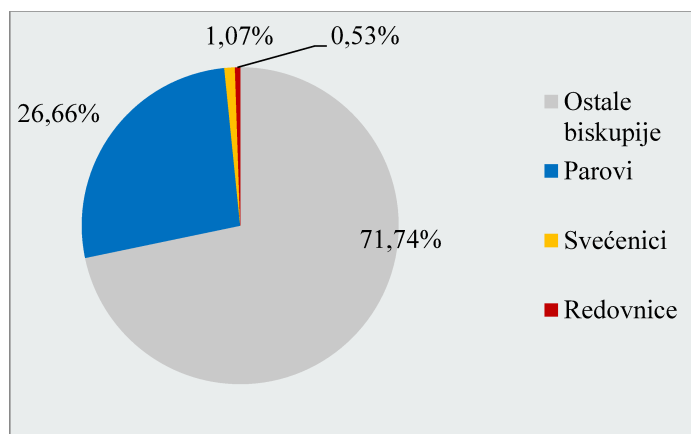
Iz podataka je vidljivo kako je najveći odaziv parova, ali i svećenika bio prve godine održavanja Bračnih susreta, jedino je redovnica bilo više 1978. i 2006. godine. Zanimljivo je vidjeti da su se i devedesetih godina u vrijeme Domovinskoga rata održavali BS i da je unatoč ratnim nedaćama bilo dosta parova koji su sudjelovali. Također, može se zaključiti da svećenika u odnosu na broj parova ima relativni malo, a još manje redovnica. Podaci potkrepljuju činjenicu da se vikendi redovito organiziraju. Isto tako, očit je pad parova polaznika BS u doba krize u zajednici devedesetih i prvo desetljeće u novome tisućljeću. Manje BV krajem sedamdesetih i prva polovica osamdesetih je rast drugih lokalnih zajednica čiji parovi su dolazili na vikende u Zagreb.

Grafikon 8. Zagrebačka nadbiskupija - polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije

Usporedimo li polaznike Zagrebačke nadbiskupije s ukupnim polaznicima BS možemo zaključiti da je doprinos Zagrebačke biskupije izniman, osobito bračnih parova, ali isto tako i svećenika i redovnica.

Grafikon 9. Zagrebačka nadbiskupija – Polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima.

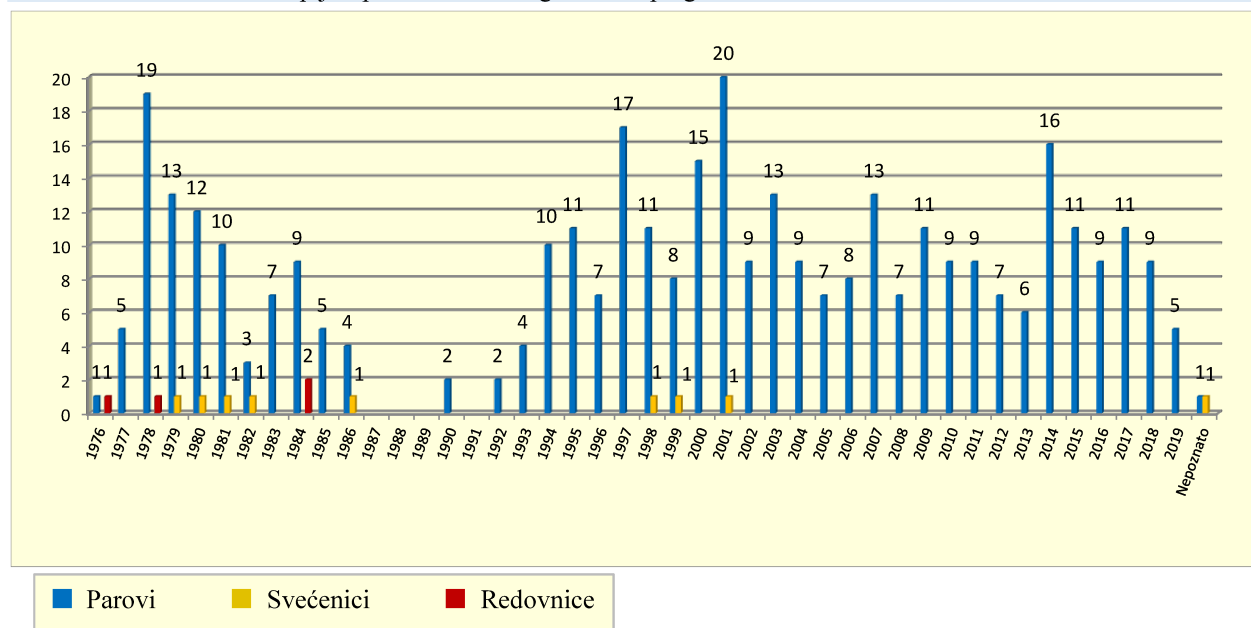

Iz ovoga je prikaza evidentno da Zagrebačka nadbiskupija s 28,26% zbroje li se parovi, svećenici i redovnice čini više od dvije trećine ukupnih polaznika.

4.3.1.2. Sisačka biskupija

Sisačka biskupija u kojoj je jedna lokalna zajednica Sisak koja još nije stekla uvjete kako bi postala zasebna regija. Kutina je jedno vrijeme bila lokalna zajednica, no zbog organizacijskih neprilika i neaktivnosti svih članova ponovno je postala dio sisačke lokalne zajednice.

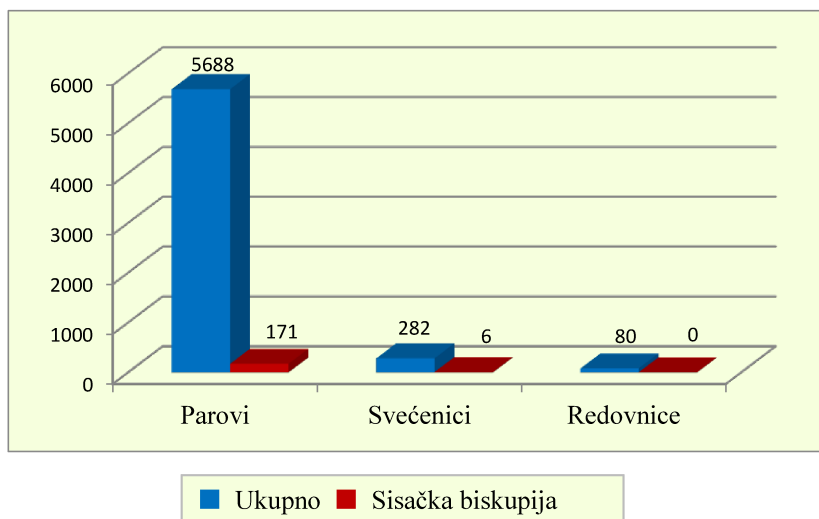
Grafikon 10. Sisačka biskupija - polaznici bračnog vikenda po godinama

Sisačka je zajednica BS osnovana 2003. godine i djeluje na području Sisačke biskupije. U svome je dosadašnjem djelovanju imala dva razdoblja što je očito iz grafičkoga prikaza. Prateći skale pojedinih godina može se iščitati dinamika života Sisačke ZBS. Vidljivo je da prvih godina malo parova sudjeluje na vikendu, a to je vrijeme kada je ekspanzija zagrebačkih parova. No, zato sljedećih godina ima parova koji odlaze na vikend. Kriza se zajednice očituje krajem osamdesetih godina koja se proteže i na početak devedesetih. Jednim je dijelom zbog nezainteresiranosti parova, a drugi veći razlog zbog Domovinskoga rata kada je Sisačka biskupija velikim dijelom bila okupirana, a stanovništvo protjerano. Oslobođenjem se okupiranih područja vraća život u zajednicu i parovi ponovno aktivnije djeluju u apostolatu. Tome je i doprinijela uspostava Sisačke biskupije. No, uočava se da skala konstantno ima svoje uspone i padove. U ovime je mirnim vremenima ovu biskupiju zadesilo veliko iseljavanje mladih obitelji zbog loše ekonomske situacije na području koje je devastirano ratnim razaranjima i poratnim

posljedicama privatizacije kojima su mnoge tvornice zatvorene, a ljudi ostali bez posla i financijske sigurnosti za prehranjivanje svojih obitelji. No, ipak svim nedaćama, lokalna zajednica Sisak je živa i aktivna zajednica.

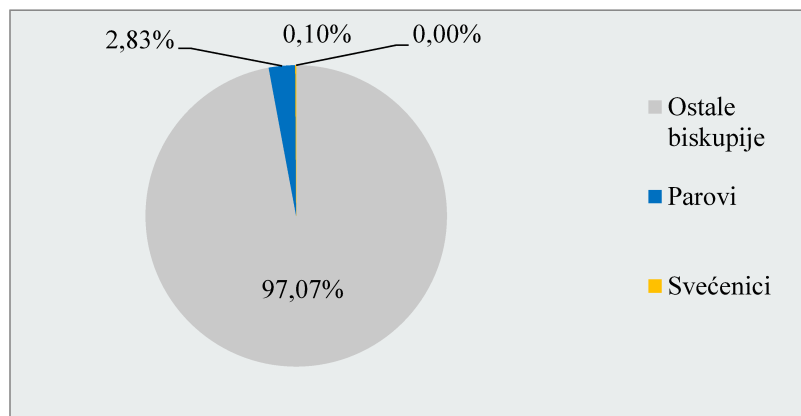
Grafikon 11. Polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije

S obzirom na to da je Sisačka biskupija relativno mlada možda je i to jedan od razloga što ima malo svećenika vikendaša. Vidljivo je da na vikendu nije sudjelovala ni jedna redovnica. Iz popisa redovničkih zajednica⁶⁷⁶ na području Sisačke biskupije djeluje sedam redovničkih zajednica, od njih su tri velike redovničke zajednice sa svojim samostanima dva su klauzurnoga tipa, dok je treći samostan odgojna kuća za buduće redovnice. Ostalih pet redovničkih zajednica djeluje na župama gdje je manji broj redovnica. Dakle, s te strane gledano i nije bilo mogući neki velik odaziv. Kako su mnoge redovnice koje djeluju u župama u konstantnom susretu s bračnim parovima, obiteljima s djecom, postavlja se pitanje koliko bi njima iskustvo vikenda rasvijetlilo i približilo ljepotu, ali i dramu bračnoga i obiteljskoga života te otvorilo nove mogućnosti pastoralnog djelovanja na tome području.

⁶⁷⁶ Usp. Redovnice u Sisačkoj biskupiji, u: www.biskupija-sisak.hr (2. VIII. 2020.).

Grafikon 12. Polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima.

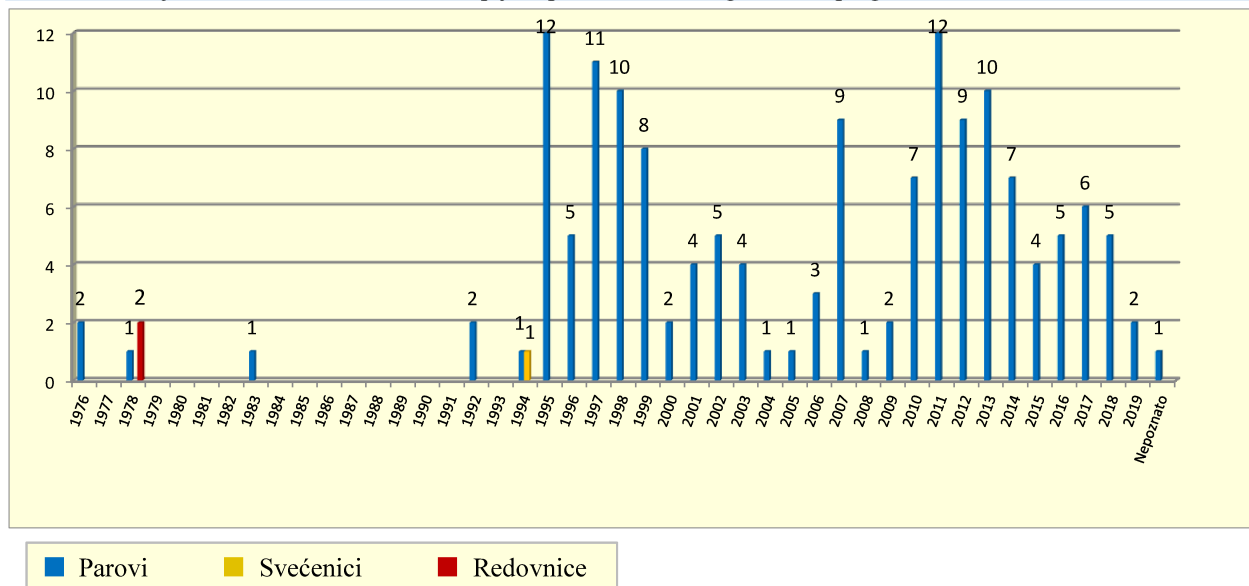

Ukupan postotak parova i svećenika koji su prošli BS u Sisačkoj biskupiji s obzirom na cjelokupan postotak HZBS, odnosno ostatak svih biskupija je manji od tri posto.

4.3.1.3. Bjelovarsko-križevačka biskupija

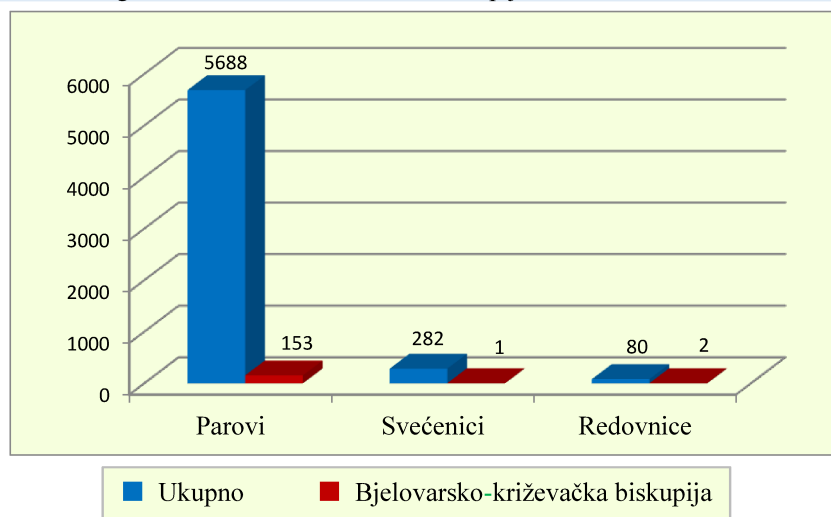
Život bjelovarske ZBS možemo pratiti od 1992. godine. Doduše, prije je bilo nekoliko parova i dvije redovnice na vikendu, ali je njeno djelovanje započelo s bračnim parom Mirom i Josipom Lončar koji su poslije vikenda bili oduševljeni te se priključili zagrebačkoj ZBS, a u isto vrijeme bili pokretači ZBS u Bjelovaru.

Grafikon 13. Bjelovarsko – križevačka biskupija – polaznici bračnog vikenda po godinama

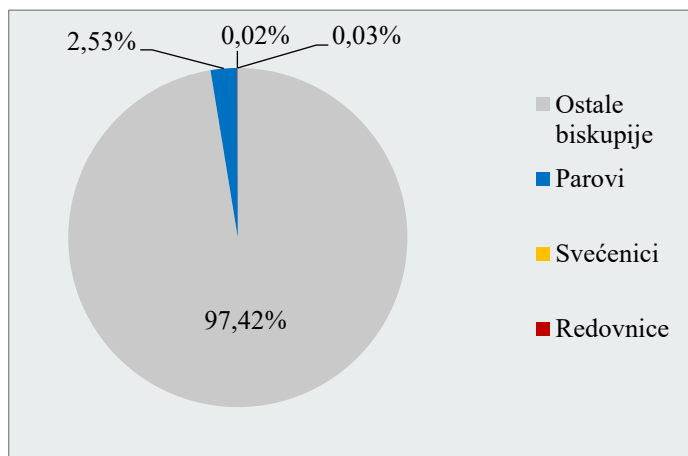
Kada 1995. godine časna sestra Tihomila Sente šalje na vikend skupinu parova počinje rasti mlada zajednica koja je prvih godina rasla novim parovima što je i vidljivo iz grafikona. Vidljivo je da je preživjela krizna razdoblja kada je odlazilo malo parova na vikend. Gledamo li vremenski slijed aktivnosti zajednice možemo zaključiti da ona u kontinuitetu ima uspone i padove. Kako se tu radi o življenju postvikendaškoga života koji uključuje apostolat širenja zajednice na nove članove možemo samo pretpostavljati zbog čega dolaze krizna razdoblja ne samo za ovu, nego za svaku ZBS.

Grafikon 14. Polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije

Iako je bjelovarska ZBS relativno kasno osnovana i prije njenog osnutka malo je parova bilo na vikendu, ipak je značajan broj sudjelovao na BS. Gledajući da na području cijele Bjelovarske biskupije djeluje samo jedna zajednica koja je ujedno vezana uz glavni grad županije i središte biskupije postavlja se pitanje nedostaje li joj početnoga entuzijazma i oduševljenja kakvo je bilo na početku kako bi se njezino apostolsko djelovanje proširilo i u druge dijelove biskupije.

Grafikon 15. Bjelovarska biskupija - polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima.

Bjelovarska ZBS sa svojim članovima čini svega 2,58% u sveukupnom broju 'vikendaša'.

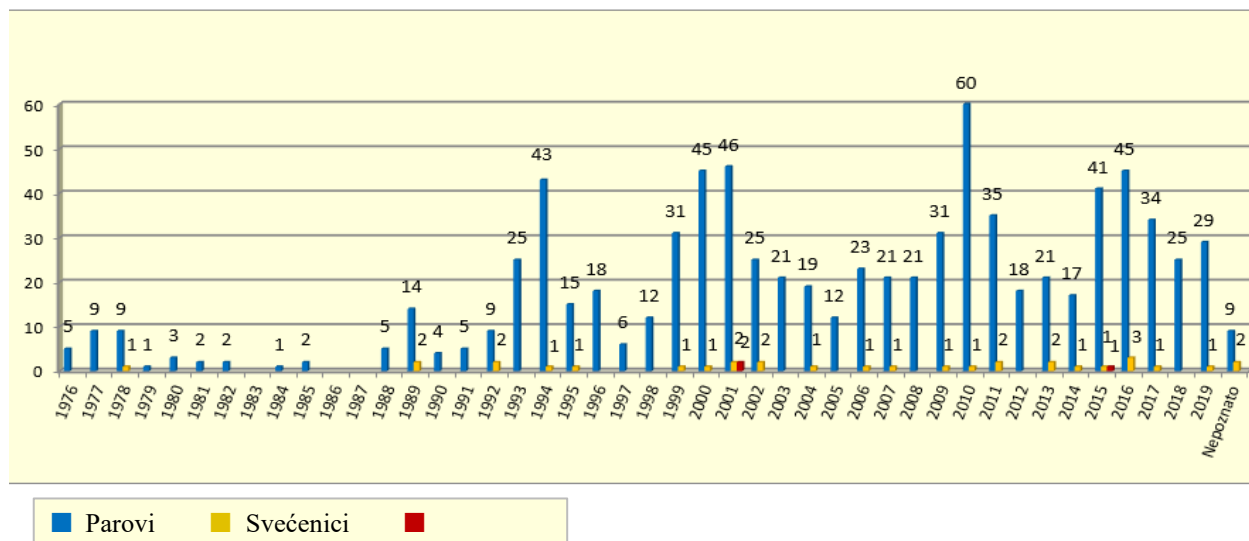
4.3.2. Regija - Sjeverna Hrvatska

Regija Sjever pokriva cijelu Varaždinsku biskupiju, službeno je osnovana 2002. godine. Danas u njoj djeluje nekoliko lokalnih zajednica: Varaždinska ZBS, Međimurska ZBS, Koprivnička ZBS, ZBS Ludbreg, ZBS Ivanec i ZBS Pitomača.

4.3.2.1. Varaždinska biskupija

Bračni parovi iz područja današnje Varaždinske biskupije sudjelovali su prvih godina BS u Hrvatskoj na vikendima i počeli se neformalno okupljati, a s njima je bio i p. Gordan Propadalo, franjevac. Premještajem p. Gordana zajednica stagnira. Novi aktivni život zajednice započinje 1993. godine zalaganjem bračnoga para Nadice i Branka Pagadur koji je te godine bio na vikendu, a povratak p. Gordana u Varaždin doprinio je da je zajednica imala i svećenika. Plodovi aktivnosti vide se već sljedeće godine kada na vikendu sudjeluje 43 para. Sljedećih godina osjeća se pad, ali prema drugim biskupijama je itekako pozitivno.

Grafikon 16. Varaždinska biskupija – polaznici bračnog vikenda po godinama

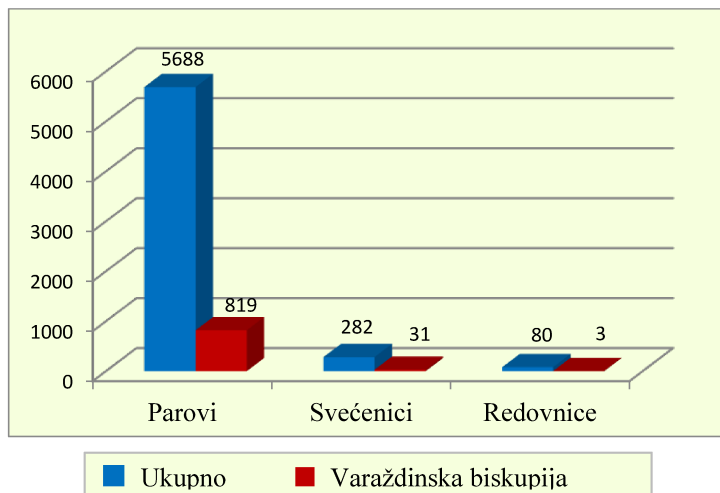

Godine 1997. osnovana je Varaždinska biskupija koja osniva svoja tijela među kojima je i Povjerenstvo za pastoral braka i obitelji koje je povjereno preč. Josipu Kopreku (danas vodi Obiteljski centar pri Varaždinskoj biskupiji). Osnivanjem ovoga povjerenstva i stalne brige za obitelji donosi prve plodove sljedećih godina. Sudjelovanjem 2001. preč. Josip na vikendu zajednica dobiva novo mjesto okupljanja u Biskupijskom ordinarijatu. Sljedećih godina parovi s područja Varaždinske biskupije redovito sudjeluju na BV. U Ludbregu je 2015. u novosagrađenom Pastoralnom centru Varaždinske biskupije održan prvi BS. Otada je to mjesto održavanja svih vikenda, kao i zaručničkih susreta. Vrlo aktivne su ZBS u Koprivnici⁶⁷⁷ i Međimurju.⁶⁷⁸

⁶⁷⁷ ZBS Koprivnica je osnovana u župi Blaženog Alojzija Stepinca 2001. godine na inicijativu ondašnjeg župnika vlč. Krunoslava Pačalata koji je sam prošao vikend i bio oduševljen sa načinom rada i poslanja zajednice. Za vrijeme svoga službovanja u toj župi poslao je mnogo bračnih parova na vikend. Zajednica u župnim prostorijama jednom mjesečno okupljala parove koji su prošli originalni vikend te jednom mjesečno na tematski susret potencijalne parove za vikend. Također, sudjeluje u svim događanjima na regionalnoj razini.

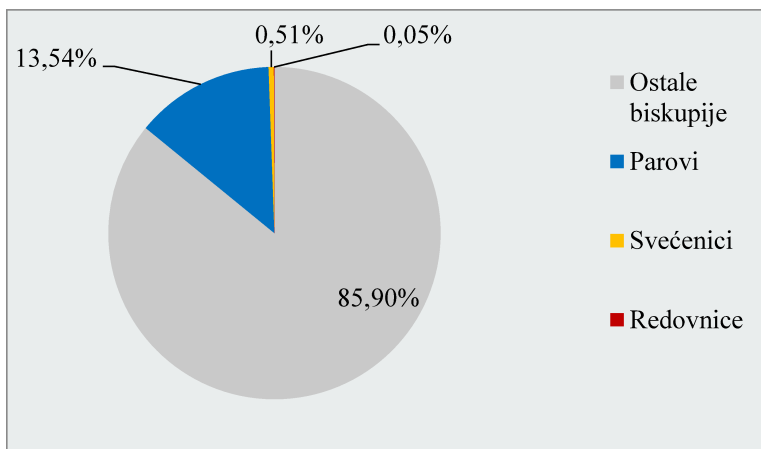
⁶⁷⁸ Povijest zajednice seže u 1977. godinu kada je prvi bračni par bio na vikendu. Zajednica službeno postoji od 1994. godine. Samo te godine na vikendu je bilo četrdeset i tri para i jedan svećenik, a među njima je i mnogo Međimuraca. Do tada su je živom i aktivnom držali prvi parovi koji su prošli vikend (Fanika i Ivan Bistović poslali su na vikend oko 50 parova). Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 139. Koordinatori Zajednice organiziraju ispraćaj i doček novih parova s vikenda gdje sudjeluje cijela međimurska zajednica.

Grafikon 17. Varaždinska biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije.

Uspoređi li se Sjeverna regija s ostalim Biskupijama očiti je veliki doprinos u cjelokupnom apostolatu ZBS. Dakako, tome doprinose i prije spomenute činjenice koje su doprinijele kontinuiranoj aktivnosti ZBS u pastoralu braka i obitelji u Varaždinskoj biskupiji.

Grafikon 18. Varaždinska biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima.

Bračni parovi Sjeverne regije imaju udjela od 14,1% u zbroju parova svih ostalih Regija HZBS.

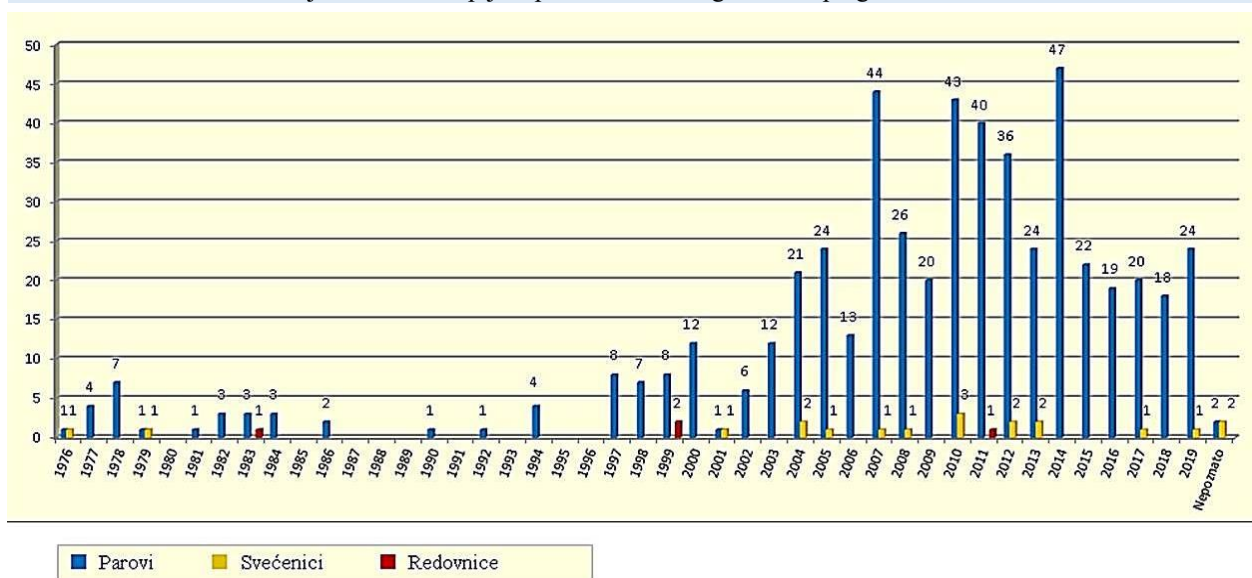
4.3.3. Regija - Istočna Hrvatska

Regija okuplja Požešku biskupiju (Virovitica i Požega) i Đakovačko-osječku nadbiskupiju. Smisao i cilj osnivanja regije je osnaživanje sve brojnijih lokalnih zajednica BS, bolja međusobna povezanost i angažman u zajednici što većega broja bračnih parova koji su prošli iskustvo bračnih susreta.

4.3.3.1. Đakovačko – osječka nadbiskupija

Povijest ZBS u Đakovu povezana je s poviješću HZBS u Đakovačko-osječkoj biskupiji. Iako su neki parovi od početka BS u Hrvatskoj odlazili na vikende, počeli su se okupljati, ali sve stagnira tijekom Domovinskoga rata. Novi početak života buduće zajednice započeo je krajem devedesetih godina u Privlaci dolaskom na službu s. Paskale Križan koja šalje parove na iskustvo bračnoga susreta. Isti su se parovi zatim sastajali na mjesečne susrete, a neki su od njih prošli program 'mosta' i duboki vikend.

Grafikon 19. Đakovačko-osječka nadbiskupija – polaznici bračnog vikenda po godinama.

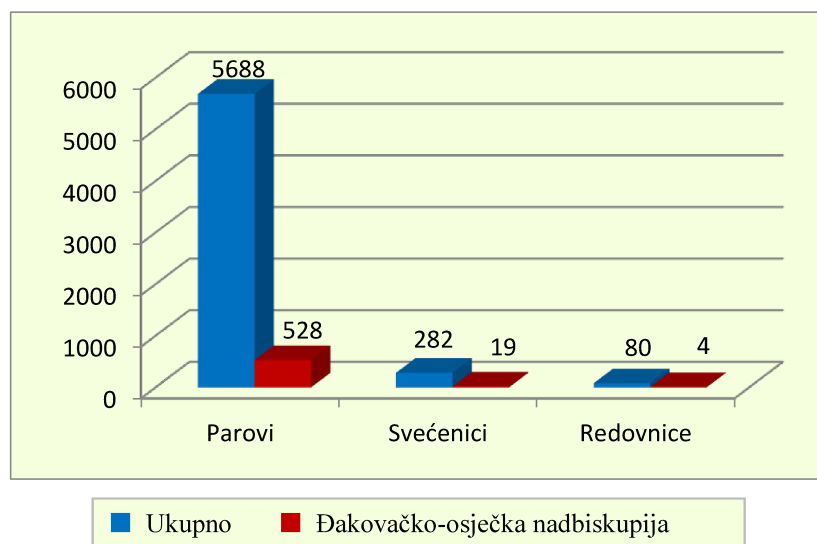
Lokalna je zajednica Privlaka službeno osnovana, početkom 1998. godine. Bilo je to vrijeme početnoga poleta i zanosu, ali i vrijeme velikih teškoća i problema.⁶⁷⁹ Zajednica je 2003. godine bila dovoljno snažna da u Vinkovcima održi prvi bračni susret. Ovaj je susret bio vrlo značajan jer je s njim započelo osnivanje regije ZBS u Đakovačkoj-osječkoj nadbiskupiji, ali i ekspanzija rasta novih parova što je vidljivo iz grafikona.⁶⁸⁰ Zbog interesa duhovnoga rasta

⁶⁷⁹ Veliki problemi za zajednice su bili vezani uz apostolat poslije vikend i to: kako oduševiti nekog od svećenika za bračni susret, kako aktivirati parove koji su prošli bračni susret, kako ih motivirati da bračne susrete šire dalje, kako smisleno organizirati okupljanja.

⁶⁸⁰ Statistika od 2003. godine (kada je održan prvi originalni Bračni susret) u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji je sljedeća: 28 originalnih bračnih susreta, 285 bračnih parova i 15 svećenika. Prva četiri BS-a održana su u Vinkovcima, zatim u Vukovaru 8 i u Đakovu 16. Program *mosta* prošlo je 128 bračnih parova i 5 svećenika. Potrebno je spomenuti da ima još oko 150 parova iz zajednice Slavonija koji su prošli iskustvo originalnog vikenda

bračnih parova i opstanka zajednice od siječnja 2007. u suradnji s vlč. Tomislavom Ćorlukom zajednica se sastaje na mjesečnim susretima u Đakovu. U dogovoru s nacionalnim timom Ivankom i Milanom Došlin te o. Josipom Sremićem, na zajedničkoj korizmenoj duhovnoj obnovi 2013. u župi sv. Nikole Tavelića u Županji oformljeno je pet manjih zajednica: Đakovo, Osijek⁶⁸¹, Otok-Nijemci⁶⁸², Slavonski Brod, i Županja. Svaka zajednica ima svoju mjesečnu obnovu, a gotovo sve druge aktivnosti su ostale zajedničke. U prostorijama župe Svih svetih u Đakovu, 6. ožujka 2017. nacionalni tim Anđelka i Ivan Maderčić te vlč. Stjepan Škvorc osnovali su regiju Istočna Hrvatska. Prisutni koordinatori i predstavnici lokalnih zajednica s tog područja izabrali su bračni par iz osječke zajednice Inge i Željka Bilić za prve koordinate regije Istočna Hrvatska.

Grafikon 20. Đakovačko-osječka nadbiskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije.

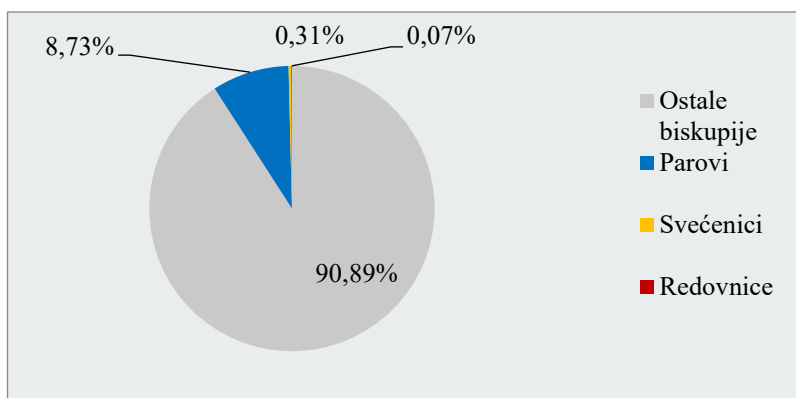
Đakovačko-osječka nadbiskupija ima značajan udjel u ukupnom broju parova ZBS koji su prošli vikend.

BS u drugima zajednicama i mjestima. To su: Fratrovac, Tabor, Subotica, Velika, Vrhovec, Opatija, Kamen Split, Ludbreg, te pripadnici vojske i policije u Duilovu kod Splita i Valbandonu kod Pule.

⁶⁸¹ Povijest ZBS u Osijeku seže u 2012. godinu kada je nakon duhovne obnove i susreta nacionalnog tima s parovima iz Slavonske zajednice ova zajednica u organizacijskom smislu podijeljena na pet lokalnih zajednica: županjsku, slavonsko-brodsku, đakovačku, otočko-privlačku te osječku zajednicu. Parovi BS iz Osijeka i okolice od osnutka do danas susreću se svake četvrte subote u mjesecu u župi Uzvišenja svetog Križa.

⁶⁸² Lokalna zajednica BS-a Otok-Nijemci osnovana je 27. veljače 2013. godine. Naziv zajednice je određen po mjesnoj pripadnosti jer se radi o župama i filijalama otočkog dekanata. Dodatak Nijemci je iz poštovanja prema prvom duhovniku zajednice (vlč. Miro Tomas) koji je službovao u župi Nijemci. U zajednici je u prosjeku aktivno oko deset parova, koji nisu uvijek u isto vrijeme aktivni. Zajednici nedostaje duhovnik i njegov autoritet.

Grafikon 21. Đakovačko–osječka nadbiskupija polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima

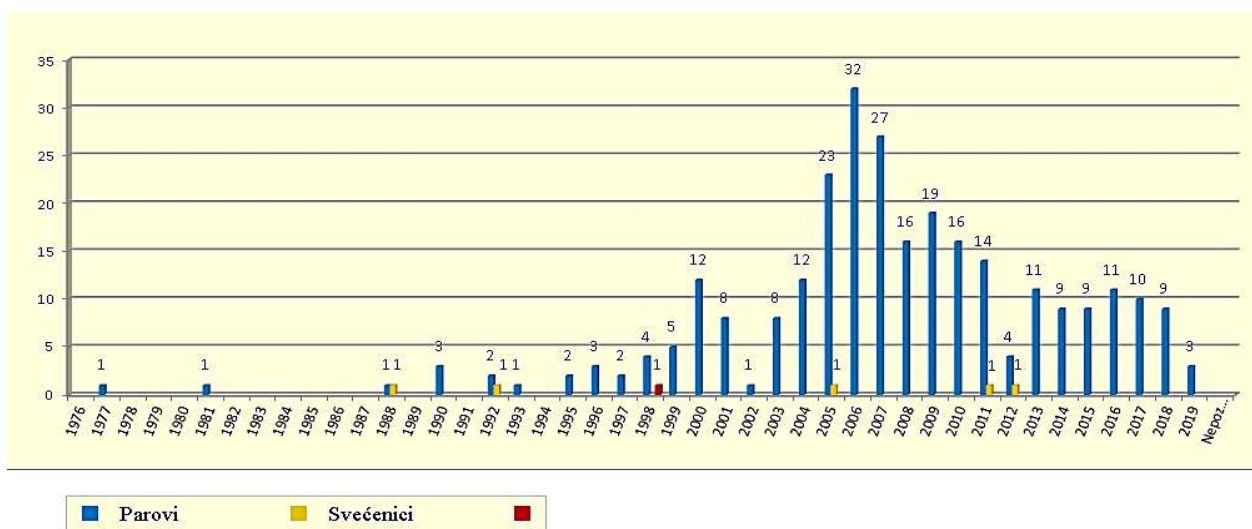

U sveukupnom je zbroju parova Đakovačko-osječka nadbiskupija na trećem mjestu s 9,11% poslije Varaždinske biskupije na drugom te Zagrebačke nadbiskupije na prvom mjestu.

4.3.3.2. Požeška biskupija

Lokalne zajednice Požega i Virovitica koje djeluju u Požeškoj biskupiji čine zajedno s Đakovačko-osječkom nadbiskupijom regiju Istočna Hrvatska.

Grafikon 22. Požeška biskupija – polaznici bračnog vikenda po godinama

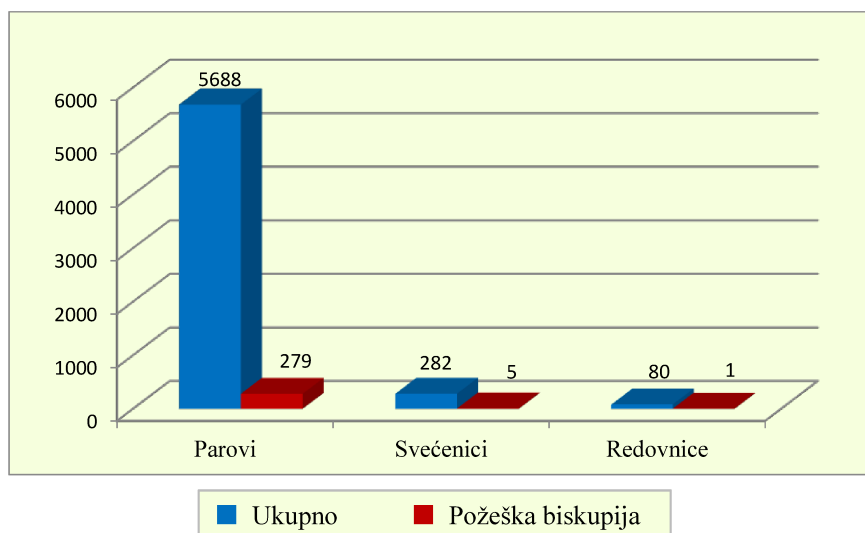

Povijest ZBS u Požegi započinje kada bračni par Željka i Anto Barbarić na hodočašću u Rimu 2000. godine upoznaju članove HZBS, te uskoro i sami prolaze iskustvo bračnoga

vikenda. Angažiranjem p. Zvonka Šeremeta u obiteljskom pastoralu Požeške biskupije te dvije godine kasnije njegovoga iskustva bračnoga vikenda s još dva par započinja okupljanja prvih vikendaša. U to je vrijeme izgrađen biskupijski pastoralni centar Dom sv. Augustina u Velikoj. Zalaganjem p. Šeremeta i ostalih parova, u Velikoj se prvi vikend bračnih susreta održao 22. Listopada 2004. godine kada je i osnovana zajednica Požega.

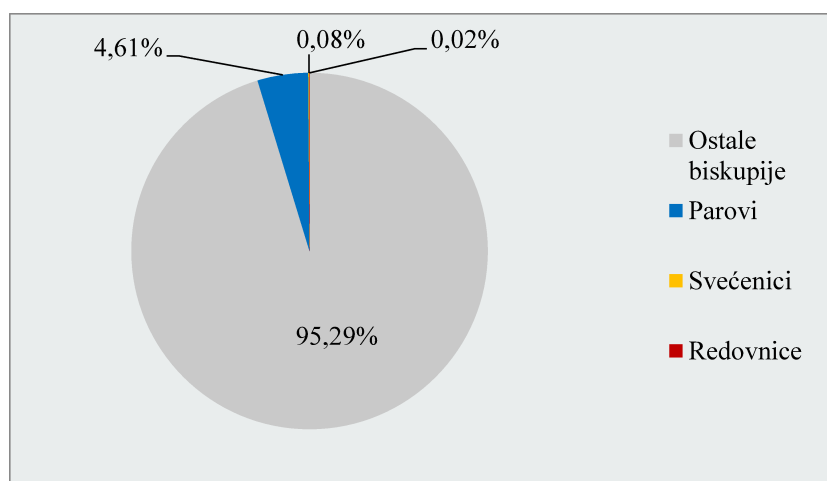
Početak djelovanja ZBS u Virovitici vezan je uz bračni par Vesnu i Zdravka Blažević te svesrdnu duhovnu i organizacionu pomoć fra Zdravka Lazića. Njihova oduševljenost originalnim vikendom potaknula ih je da 1990. godine sudjeluju i na dubokom vikendu koji im je dao dalji poticaj da se aktivnije uključe u ZBS. Ta je njihova odluka bila poticaj i drugima pa je u tih prvih nekoliko godina njihove aktivnosti u ZBS-u na originalni vikend je poslano desetak parova i dva svećenika, a istovremeno su tijekom 1995. i 1996. godine uz mentorstvo Dragice Babić i Ivice Šoića, napisali i prvu seriju govora. Na taj je način 1996. godine oformljena lokalna ZBS u Virovitici, a prvi susret je održan 24. studenoga iste godine u današnjem pjevalištu franjevačkoga samostana. Ipak, početni zanos u radu zajednice s vremenom je splašnjavao. Parovi koji su oformili zajednicu pronašli su nove putove svoje duhovnosti. Odlaskom je fra Roberta zajednica ostala bez duhovnika i u određenoj mjeri se osula što je dovelo zajednicu krajem 2010. godine do stagnacije. Željeno oživljavanje zajednice dogodilo se krajem 2012. godine zahvaljujući novom duhovnome franjevačkom vodstvu. Danas zajednica koju čini desetak angažiranih bračnih parova radi i živi, ali uz dosta velike poteškoće prvenstveno zbog nedostatka stalnoga duhovnog vodstva. Sastaju se redovito svake zadnje nedjelje u mjesecu, u prostorijama franjevačkoga samostana.

Grafikon 23. Požeška biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije

Povećanom je broju parova donio prvotni zamah nakon osnutka ZBS, a 2011. godine osjetno pada priliv novih članova u zajednicu što je uvjetovalo određeni život zajednice. Stalna prisutnost svećenika u pojedinoj zajednici daje njenim članovima sigurnost i stabilnost. Svaki duži izostanak duhovnoga vodstva pogoduje osipanju članova i razvodnjavanju njenoga poslanja i djelovanja.

Grafikon 24. Požeška biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima

Ukupan doprinos vikendaša ZBS Požeške biskupije HZBS je manji od 5%.

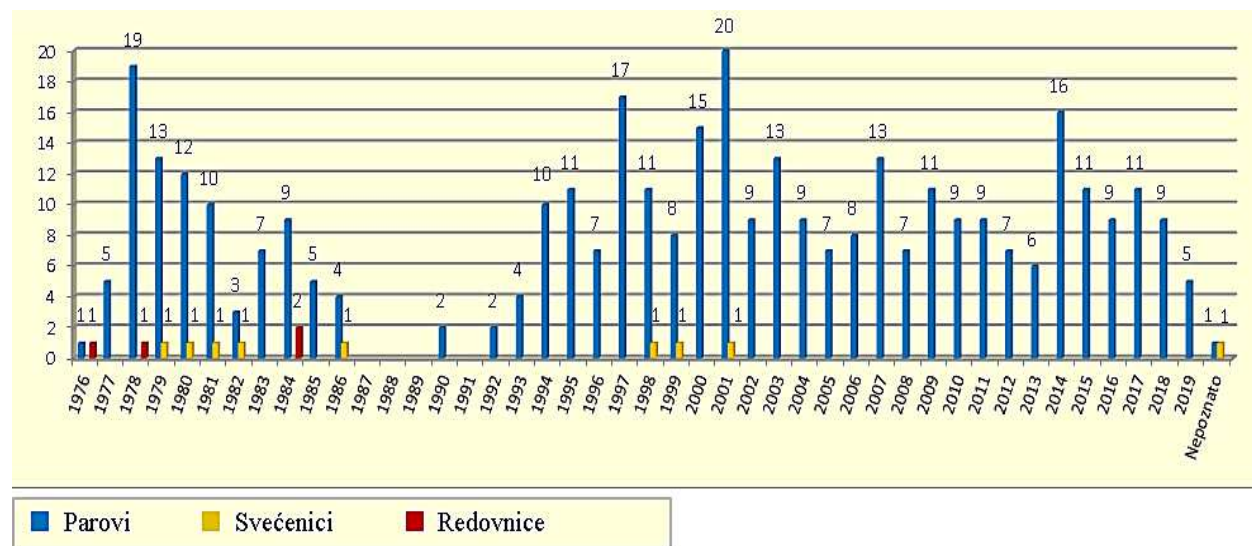
4.3.4. Regija – Zapadna Hrvatska

Zapadna regija prostorno obuhvaća teritorijalno nadbiskupiju i tri biskupije: Riječku nadbiskupiju, Porečku i Pulsku biskupiju, Krčku biskupiju i Gospićko-senjsku biskupiju.⁶⁸³

4.3.4.1. Riječka nadbiskupija

Ovom području pripada koljevka BS – Opatija gdje se je 1976. godine održao prvi vikend BS, a to je ujedno i početak života zajednice na tome području. Za širenje ZBS u ovom dijelu Hrvatske zaslužan je vlč. Antun Zec.⁶⁸⁴ Od prvoga istarskog vikenda 1977. do 2017. godine održano je 115 BS na kojima je bilo 1328 parova, 63 svećenika i 14 redovnica. U Crikvenici su održana pet vikenda.⁶⁸⁵ Uz vlč. Zeca ključnu ulogu za širenje BS u Istri imali su Blaženka i Jakov Jelinčić iz Pazina. Istarska zajednica uvijek je na ovim prostorima prednjačila u aktivnostima ZBS.

Grafikon 25. Riječka nadbiskupija – polaznici bračnog vikenda po godinama

Prema statistici jedino u vremenu od 1987. do 1994. godine bilo je vrijeme stagnacije (svega 8 parova je sudjelovalo na vikendu) što je i razumljivo s obzirom na političku situaciju u

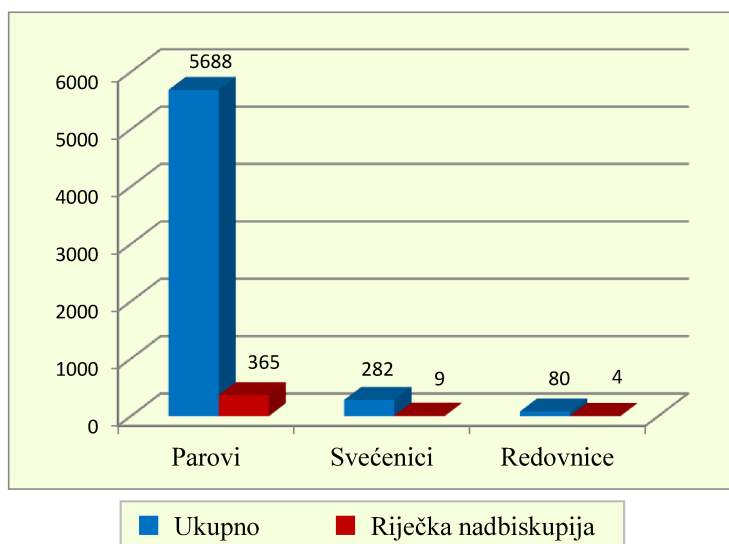
⁶⁸³ U zajednici se ovo područje još naziva Istra, Rijeka – Primorje.

⁶⁸⁴ Vlč. Antun Zec od 1976. godine kada je na nagovor Fraka i Nives Jelich otišao na Fratovac na vikend (tada je to bio treći u Hrvatskoj). Do sljedeće godine bio je na dubokom vikendu, napisao je govore i već je od 9. do 11. prosinca 1977. u Opatiji držao prvi istarsko-primorski vikend. I danas je aktivni tim svećenik za Rijeku – Primorje.

⁶⁸⁵ Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 117. (Ovdje se mora uzeti u obzir da svi koji su prošli vikend dolaze iz cijele Hrvatske, s obzirom da je u Opatiji bila kuća za održavanje vikenda BS.)

zemlji i Domovinski rat. Ponovni zamah zajednica doživljava u mirnom razdoblju demokracije kada nije bilo nikakve represije na katolike. Sljedećih godina redovito barem nekoliko parova prolazi BV.

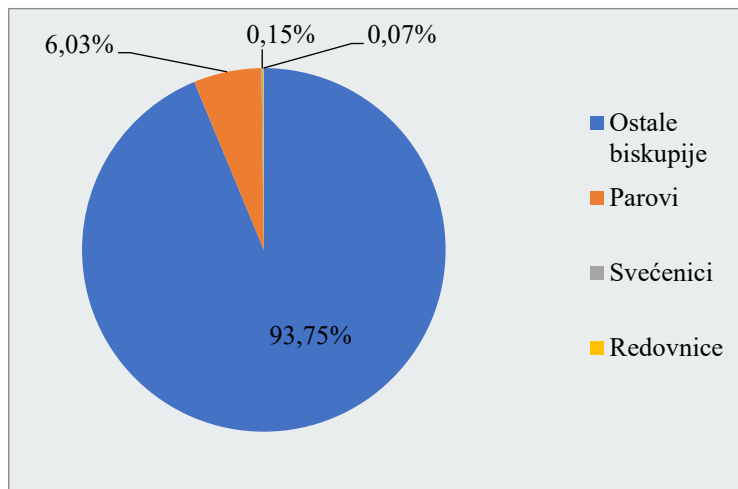
Grafikon 26. Riječka nadbiskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije

Za očekivati je bilo da će udio parova iz Riječke nadbiskupije biti veći s obzirom da na svom području od početka ima kuća u kojoj se održavaju BS. Kada pogledamo Varaždinsku biskupiju koja tek odnedavno ima kuću za održavanje BS pa je udio parova neočekivano veći. No, s druge strane znamo da politička situacije u vrijeme komunizma i njene posljedice nisu bile jednake na svim područjima naše domovine.⁶⁸⁶ Možda je to bio razlog manjeg odaziva koja je bila prisutna na području Riječke nadbiskupije.

⁶⁸⁶ O životu ZBS i okupljanje njenih članova u vrijeme starog režima govori vlč. Antun Zec, usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 118.

Grafikon 27. Riječka nadbiskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima

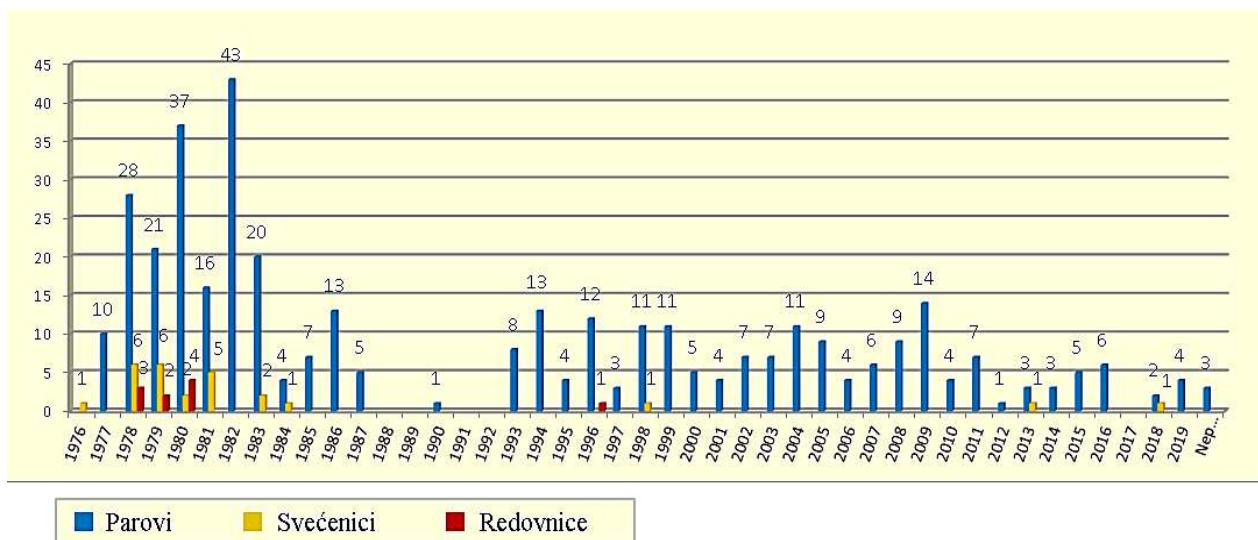

Ukupan udio u postocima parova vikendaša iz Riječke nadbiskupije u HZBS iznosi 6,25%.

4.3.4.2. Porečka i Pulska biskupija

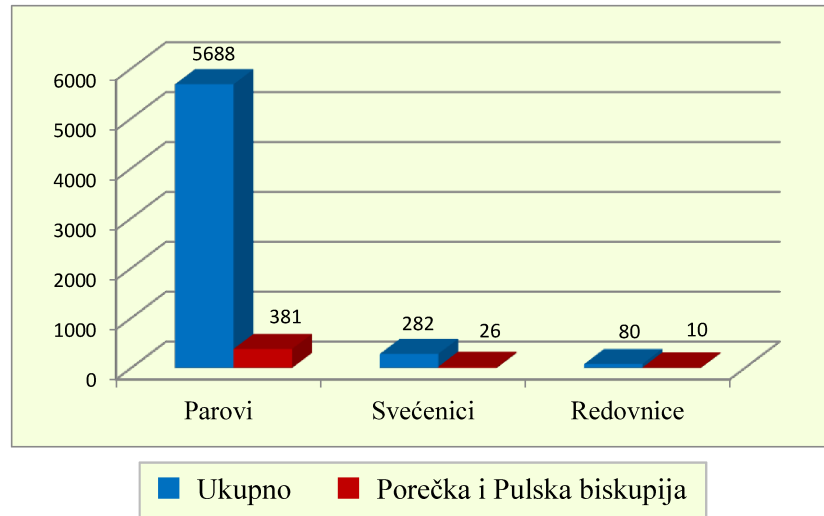
Kako u početku nije bilo ZBS u Istri, počeli su parovi dolaziti u Opatiju. Tako su se iz Opatije vikendi proširili na Porečku i Pulsku biskupiju. U vrijeme kada se ZBS iz Opatije širila u Poreč prema statistici smanjio se broj novih parova u Riječkoj nadbiskupiji, ali je zato rastao u Porečkoj i Pulskoj biskupiji što je i vidljivo prema statistici iz istarske ZBS

Grafikon 28. Porečka i Pulska biskupija – polaznici bračnog vikenda po godinama.

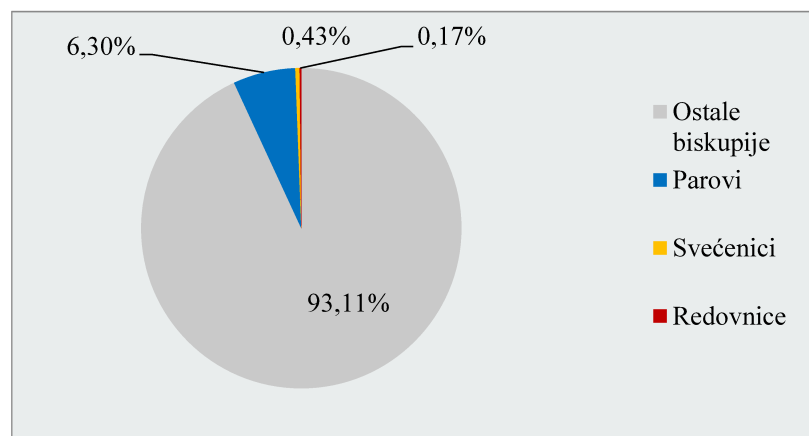
Isto tako se uočava vrijeme stagnacije kao i u Riječkoj nadbiskupiji. Nakon toga razdoblja zajednica kao da je izgubila onaj prvotni žar pa je s nadolazećim godinama sve manje novih parova koji odlaze na BS.

Grafikon 29. Porečka i Pulska biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije.

Prema sveukupnoj je statistici vidljivo da je nakon regrutiranja novih parova u Porečkoj i Pulskoj biskupiji ZBS vrlo aktivno zaživjela. Posebno je veliki udio svećenika koji su prošli vikend. Tako da se po broju nalazi odmah poslije Zagrebačke nadbiskupije koja ih ima šezdeset i pet. Usporede li se statistički podaci u ostalim biskupijama koji se odnose na odaziv redovnica u Porečkoj i Pulskoj biskupiji ima ih deset, a samo ih u Zagrebačkoj biskupiji ima više, trideset i dvije, izuzme li se Vrhbosanska nadbiskupija gdje ih ima jedanaest.

Grafikon 30. Porečka i Pulska biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima.

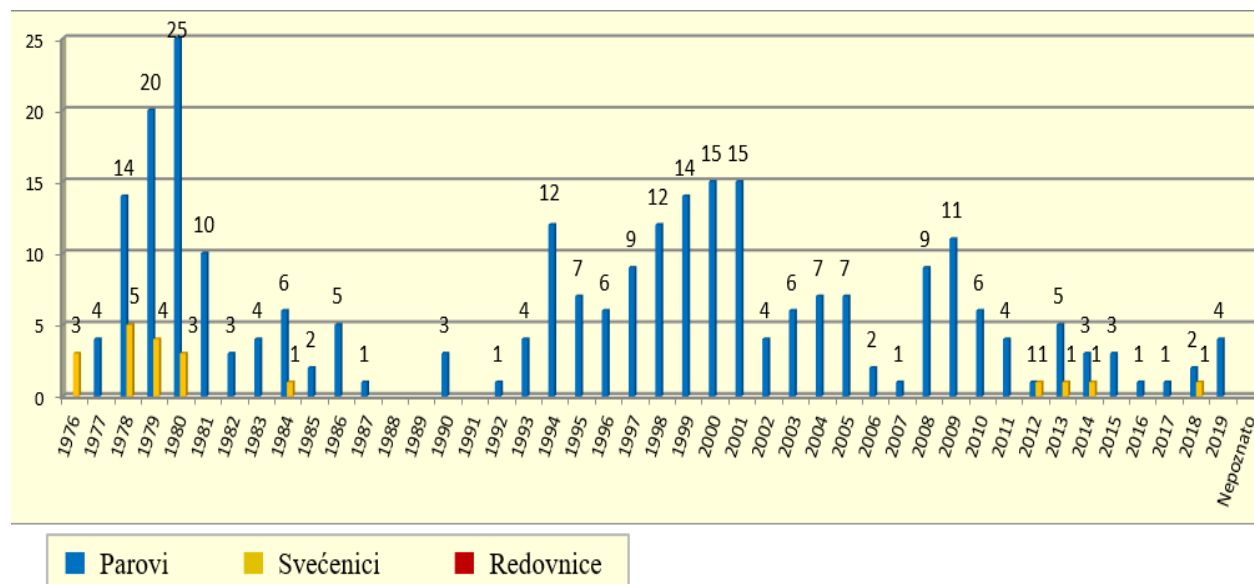

ZBS angažmanom svojih članova u Porečkoj i Pulskoj biskupiji u sveukupnom udjelu ima 6,9%.

4.3.4.3. Krčka biskupija

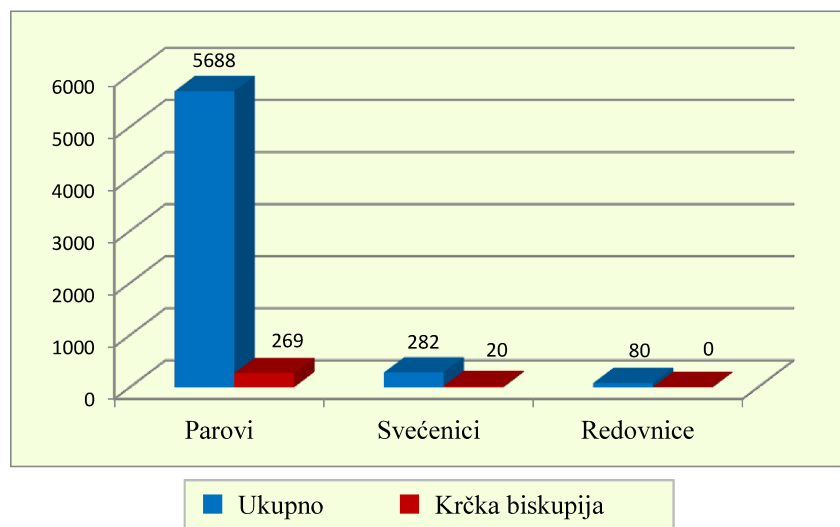
Usporedno s Porečkom biskupijom ZBS polako se širila i na Krčku biskupiju. Vlč. Zec se sjeća kako je posebno zaživjela Novalja i Krk. No, unatoč tome tamo danas nema lokalne zajednice BS.

Grafikon 31. Krčka biskupija – polaznici bračnog vikenda po godinama.

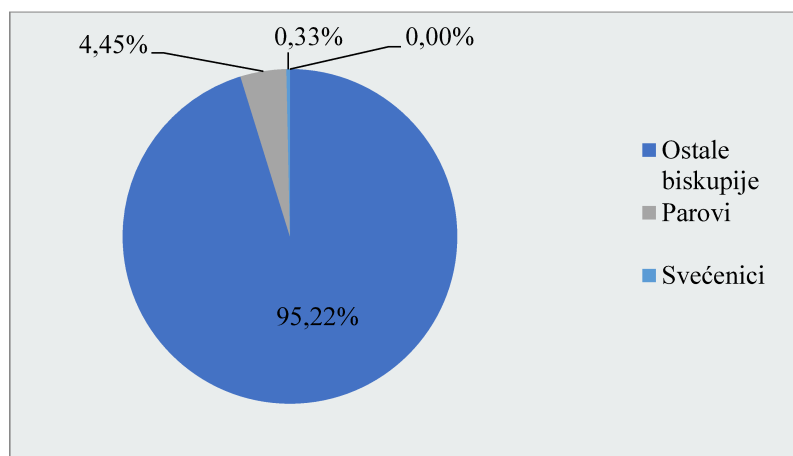
I iz ovoga je statističkog prikaza vidljiva sličnost sa ZBS u Riječkoj nadbiskupiji i Porečkoj i Pulskoj biskupiji. U početku prvotno oduševljenje, a onda pad priliva novih članova, pa u vrijeme političkih previranja i Domovinskoga rata stagnacija, da bi onda zajednica ponovno bila aktivnija s dolaskom novih parova koji odlaze na vikend. Unatrag desetak godina ima sve manje novih parova koji se odlučuju sudjelovati na BV.

Grafikon 32. Krčka biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije.

Prema ostalim biskupijama i Krčka je među boljima gledajućo na odaziv svećenika, dok nema ni jedne redovnice.

Grafikon 33. Krčka biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima

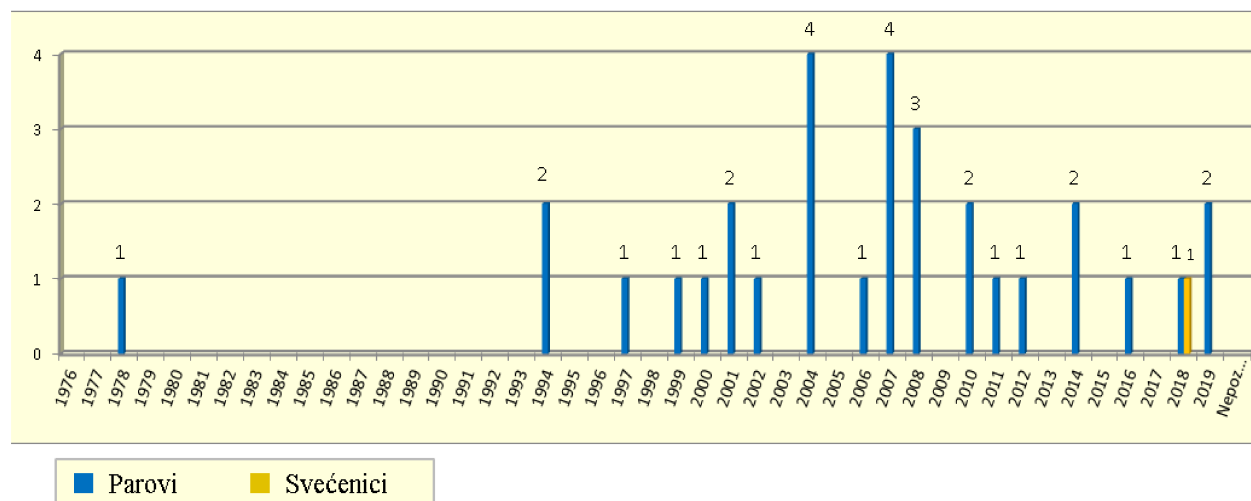

Ukupni postotak polaznika BS u Krčkoj biskupiji iznosi 4,78%.

4.3.4.4. Gospićko – senjska biskupija

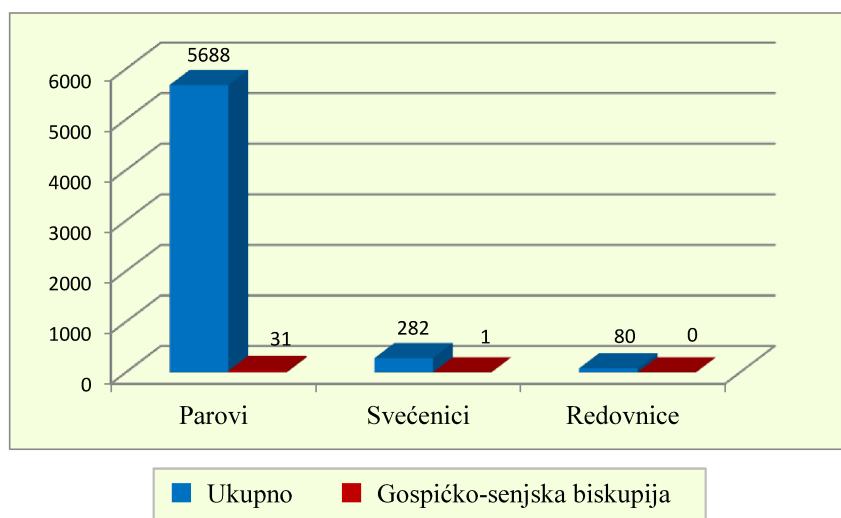
To je četvrta biskupija koju obuhvaća Regija – Zapadna Hrvatska.

Grafikon 34. Gospićko-senjska biskupija – polaznici bračnog vikenda po godinama.

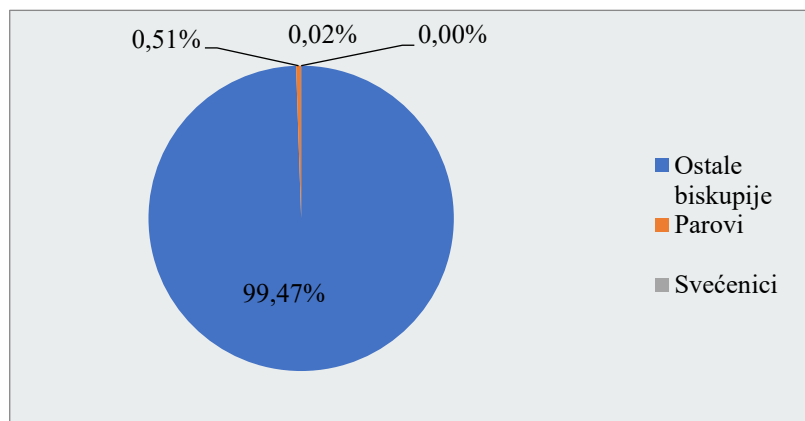
Prema statističkim podacima u Gospićko-senjskoj biskupiji ZBS nije zaživjela.

Grafikon 35. Gospićko-senjska biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije.

U 44 godine djelovanja HZBS Vikend je prošao tek 31 bračni par i jedan svećenik.

Grafikon 36. Gospićko-senjska biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima

Udio Gospićko-senjske biskupije ne iznosi ni 1% (0,53%).

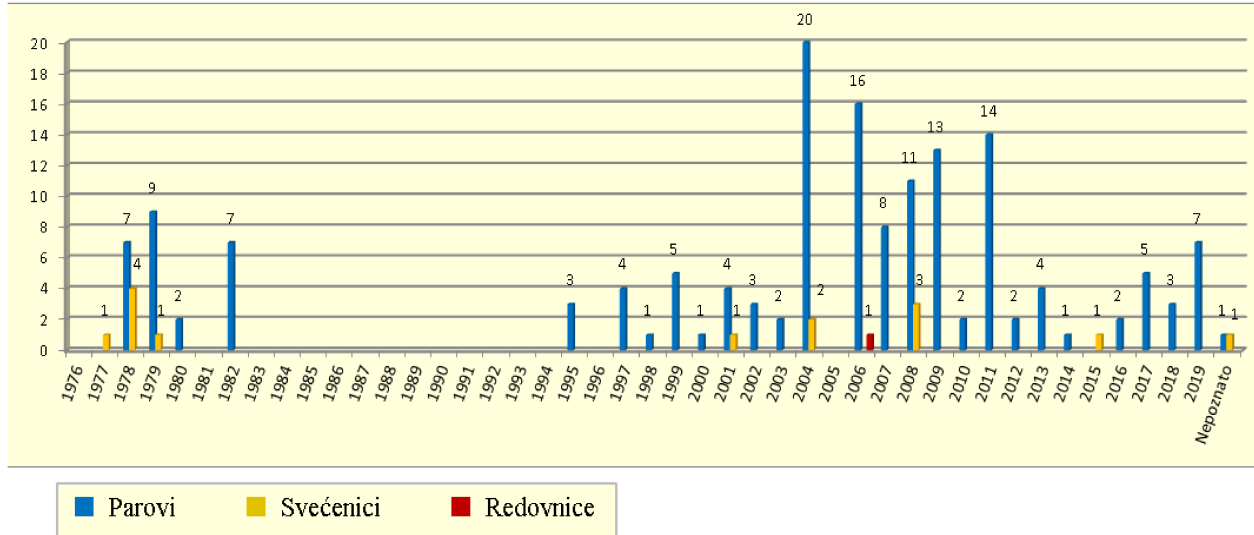
4.3.5. Regija – Južna Hrvatska

Ova južna regija obuhvaća južno hrvatsko primorje od Zadra do Dubrovnika. Dakle, Zadarsku nadbiskupiju, Šibensku biskupiju, Splitsko-makarsku nadbiskupiju, Dubrovačku biskupiju i Hvarsko-bračko-višku biskupiju.

4.3.5.1. Zadarska biskupija

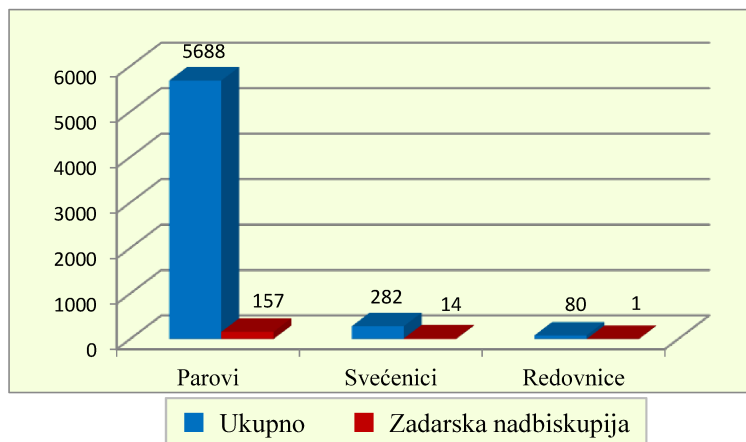
Prvi vikendaš iz područja Zadarske nadbiskupije bio je svećenik, don Šime Perić koji je 1977. godine bio na vikendu u Zaostrogu. Sljedeće 1978. godine na bračnom vikendu u Splitu bila su tri bračna para i dva svećenika te je time započela ZBS u Zadru.

Grafikon 37. Zadarska biskupija – polaznici bračnog vikenda po godinama

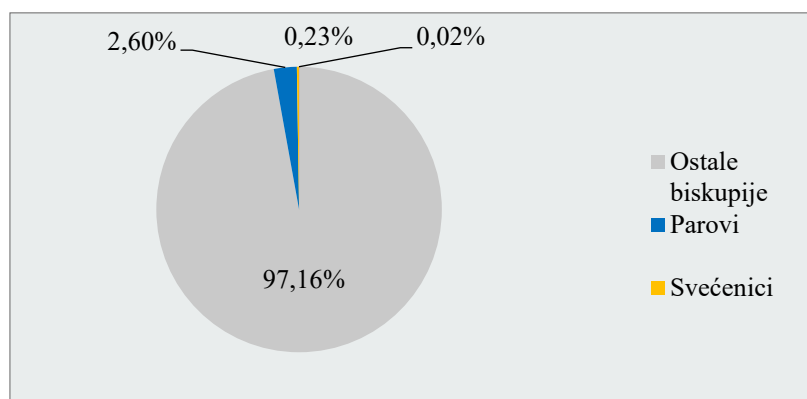
U tri godine vikend je prošao šest svećenika i dvadeset devet parova, još sedam parova za dvije godine. I onda dvanaest godina u zajednici nema novih parova tek sredinom devedesetih pa sljedećih skoro deset godina vikend je svake godine prošao od jednog do pet parova i jedan svećenik. Porast je parova očit 2004. godine kada je Zadarska biskupija proglasila Godinu obitelji. Te je godine zalaganjem generalnoga vikar nadbiskupije mons. Ivana Mustaća uz tim-par Ivanku i Milana Došlin te parova koji su u Opatiji prošli BS održana su dva originalna vikenda za 22 para i 2 svećenika. Kako i kod svih ZBS tako i u Zadru izmjenjuju se godine rasta i opadanja u odlasku novih parova na BV. Zajednica je aktivna i redovito se okuplja na mjesečne obnove u župnoj dvorani župe sv. Šime.

Grafikon 38. Zadarska biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije

Zadarska zajednica nastoji svojim aktivnostima, kao i sudjelovanjem u životu svojih župa svjedočiti ljepotu skladnoga braka izgrađenoga i održavanoga na temeljima koje su počeli graditi u ZBS. Udio svećenika nije nezanemariv s obzirom na ukupan broj. Redovnica je bila samo jedna.

Grafikon 39. Zadarska biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima.

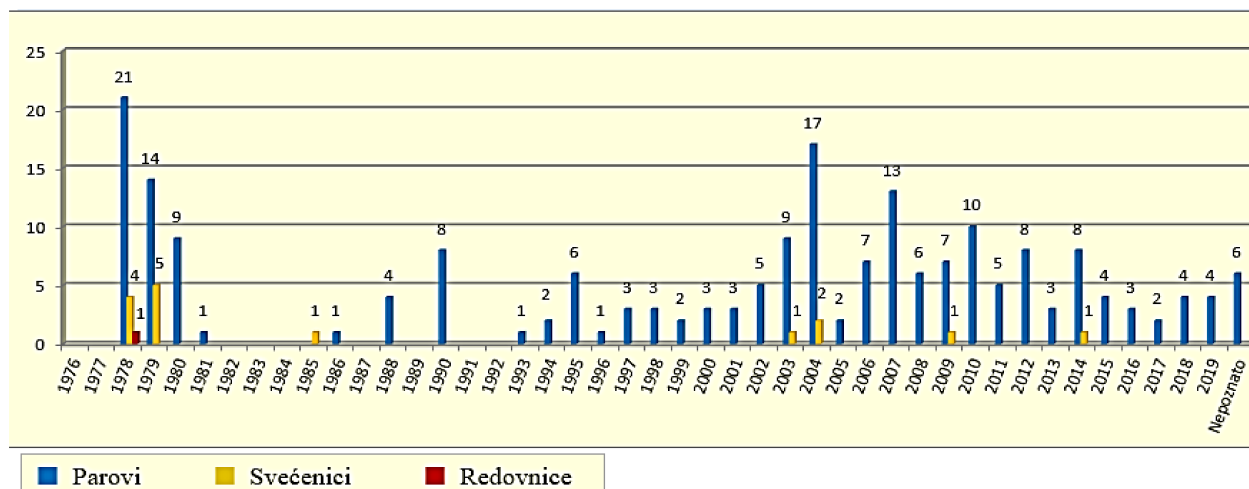

Zadarska biskupija sa svojom ZBS sudjeluje u ukupnom postotku s 2,85 %.

4.3.5.2. Šibenska biskupija

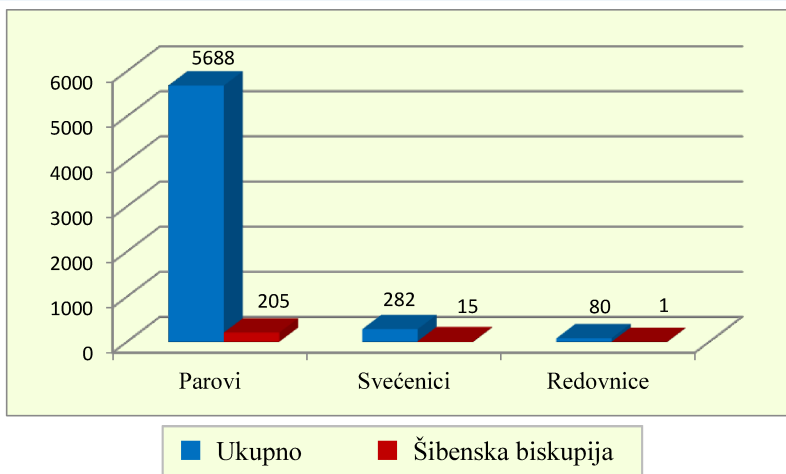
Vijest o vikendu BS u Šibenik donijela su dvojica svećenika, don Ante Srkačić i don Ante Marinov koji su kasnije s bračnim parovima Eleonorom i Ljubom Marinov te Marijom i Mladenom Pavlak postali jezgra nove šibenske ZBS. Rad zajednice njeni članovi dijele na tri faze: prva od 1977. do 1985., druga od 1986. do 1997. i treća faza od 1997.godine.

Grafikon 40. Šibenska biskupija – polaznici bračnog vikenda po godinama.

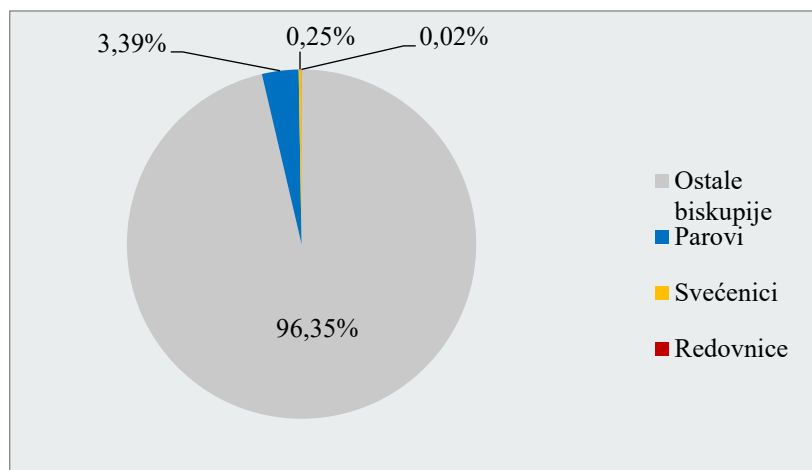
Prvotno oduševljenje u zajednici bilo je očito prve tri godine, a takvo stanje je bilo u početku i u splitskoj zajednici. Ta prva zaljubljenost ili romanca kako je i sama metodologija BS naziva itekako dolazi do izražaja u postvikendaškom životu parova koji se onda odražava na aktivnost i život čitave zajednice u pojedinoj regiji. Ponovni priliv novih parova 2004. godine na originalni vikend najvjerojatnije je vezan uz Godinu obitelji u susjednoj biskupiji i pojačanog pastorala braka i obitelji. Kako su tim-parovi vikende držali u vlastitoj regiji i odlazili su u druge regije, tako se i ova briga za obitelji, koja je i inače bila u fokusu biskupa, očitovala i šire od Zadarske nadbiskupije.

Grafikon 41. Šibenska biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije.

Analizirajući dosadašnje podatke iz arhive HZBS uočava se mali odaziv posvećenih osoba. Tako je to i u Šibenskoj biskupiji. Bilo bi zanimljivo usporediti rezultata s nekim drugim ZBS iz Europe ili pak svijeta. No, to iziskuje jedno opsežnije istraživanje.

Grafikon 42. Šibenska biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima.

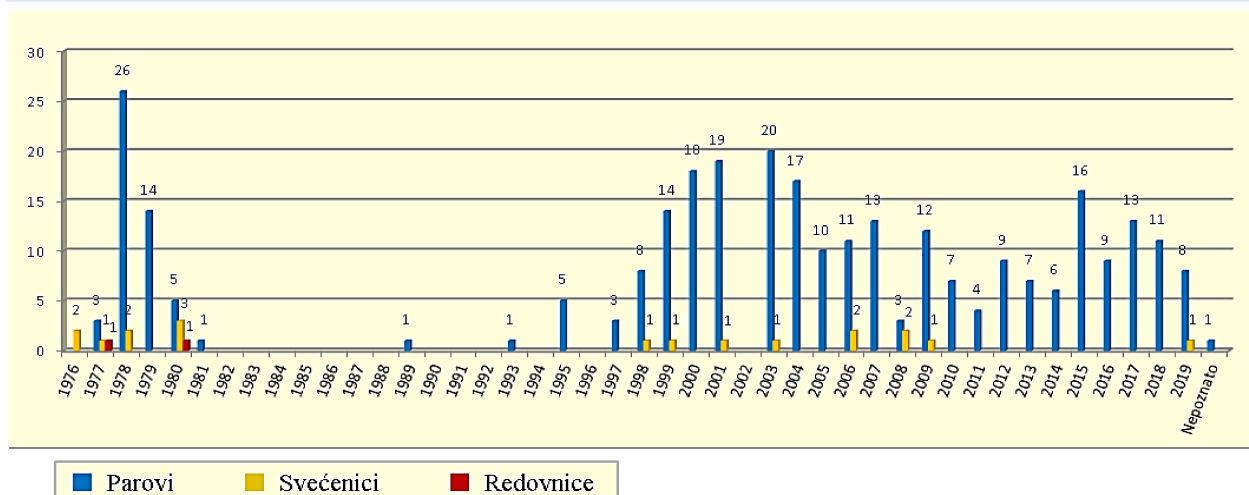
Postotak ukupnih polaznika BS u Šibenskoj biskupiji iznosi 3,66%.

4.3.5.3. Splitsko – makarska nadbiskupija

Nastanak i rast Splitske te Šibenske zajednice se međusobno isprepliće. U početku se tražio prostor za održavanje vikenda, a sve je počelo iz franjevačkoga samostana na Poljudu. U tim prvim počecima kada se gradilo i materijalno uz HZBS financijski pomaže te Europska ZBS.⁶⁸⁷ Kada se osigurao prostor za održavanje BS počeli su vikendi. Tako je 1978. godine održano 9 vikenda, a dolazili su i parovi iz hercegovačkih župa.

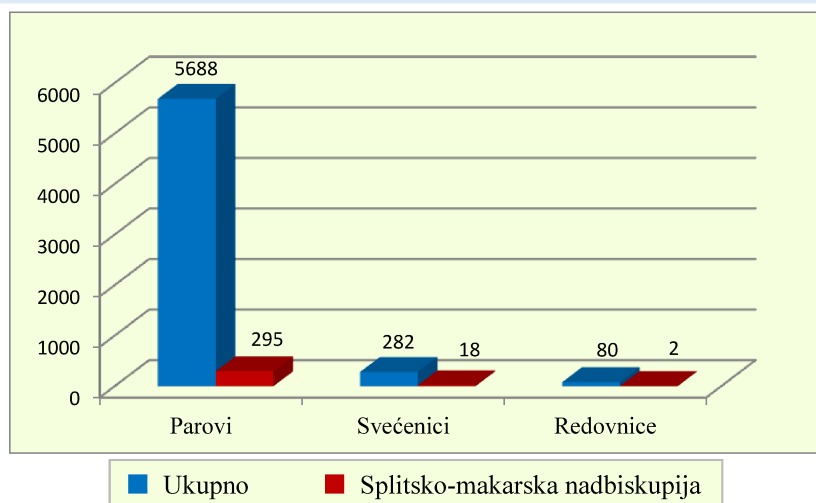
⁶⁸⁷ Više u: Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 128.

Grafikon 43. Splitsko-makarska nadbiskupija - polaznici bračnog vikenda po godinama.

U ovoj je zajednici očito prvotno oduševljenje, a onda se javlja stagnacija sve tamo do kraja devedesetih kada počinje novo razdoblje. Tako je od 1997. do 2019. godine 239 parova i 10 svećenika sudjelovalo na vikendu. Ovakve oscilacije pokazale su se karakteristične za ovaj pokret. Parovi u svijetu koji su dio obitelji BS nisu vezani pristupnicama, što je kod nas slučaj zbog Zakona o udrugama o čemu je već bilo riječi. Mnogi parovi koji su jedno vrijeme aktivni kao da se umore, ali se nakon nekog vremena vrate ili povremeno vraćaju.

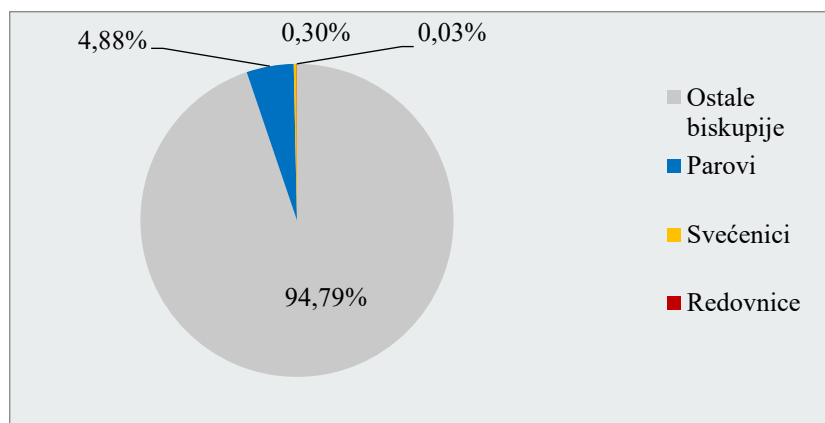
Grafikon 44. Splitsko-makarska nadbiskupija - polaznici bračnog u odnosu na ostale biskupije.

U prvome su razdoblju od 1977. do 1982. godine vikend prošla četrdeset devet para i sedam svećenika. Kako u Šibeniku, tako i u Splitu sredinom osamdesetih godina zajednica stagnira. Jedan od važnih čimbenika je da su obje zajednice ostale bez ijednoga svećenika. Što

zbog premještaja, što zbog smrti. Ne može se reći, kako svjedoče bračni par Anđa i Ivica Veža u monografiji⁶⁸⁸, da svećenici nisu podržavali zajednicu. Čak su bili spremni dolaziti voditi mjesečne obnove, ali sve se svodilo na lijepa teološko-znanstvena predavanja. Osjećalo se da nedostaje svećenik vikendaš koji bi s bračnim parovima dijelio vlastito iskustvo i poticao ih na dijaloški način života te motivirao bračne parove na vikend BS.

Grafikon 45. Splitsko-makarska nadbiskupija - polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima

Ukupni udio vikendaša iz splitske lokalne zajednice iznosi 5,21%. Unatoč dugogodišnjoj borbi za opstanak splitske zajednice, ali i čitave regije počele su se više povezivati zadarska, šibenska i splitska zajednica te je o tome doprinijelo organiziranje zajedničkih vikenda. Prvi takav održan je od 21. do 23. veljače 2014. godine. Nastojanjem zauzetih parova koji nisu željeli da iskustvo koje su primili na dar zamre, uspjeli su ponovno motivirati prove i oživjeti zajednicu. Splitska je zajednica osobito ponosna za pokretanje i organiziranje vikenda za pripadnike Hrvatske vojske i policije 2003. godine. Od tada se dva puta godišnje u organizaciji Vojnog ordinarijata i MUP-a održava vikend u splitskom hotelu Zagreb.⁶⁸⁹

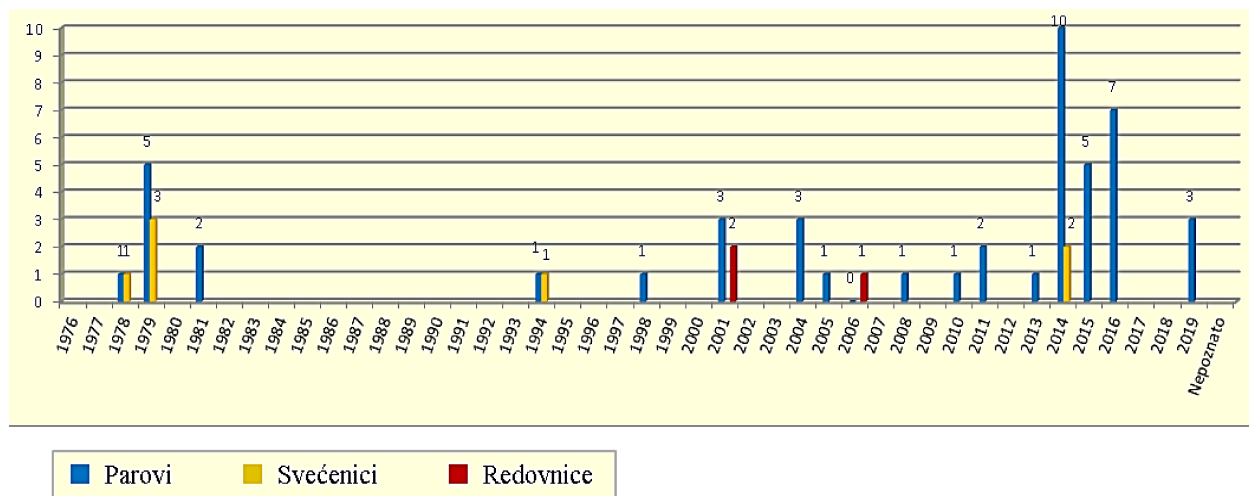
⁶⁸⁸ Usp. *Isto*, 130.

⁶⁸⁹ Do 2017. održana su 23 vikenda na kojima je sudjelovalo 329 parova i 7 svećenika., usp. *isto*, 134.

4.3.5.4. Dubrovačka biskupija

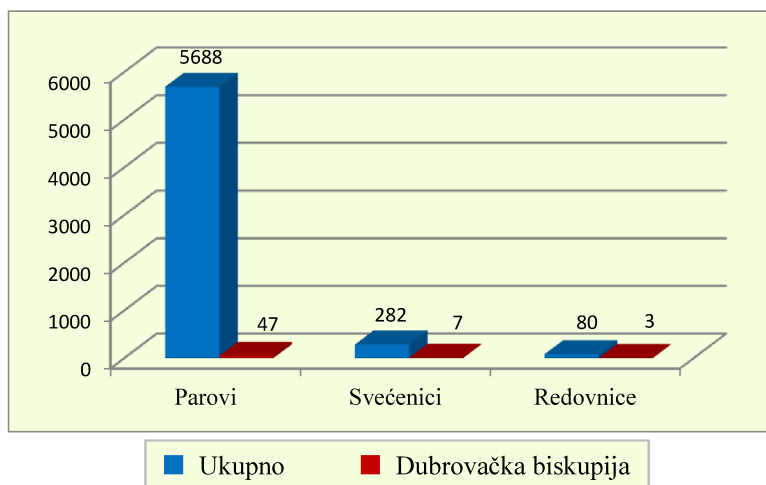
Dubrovačka biskupija teritorijalno pripada Južnoj regiji, no u njoj ZBS nije aktivna u nekoj većoj mjeri, što zbog malog broja bračnih parova koji su imali iskustvo vikenda te nastavili dijaloški način života, a što zbog prostorne usaljenosti.

Grafikon 46. Dubrovačka biskupija – polaznici bračnog vikenda po godinama.

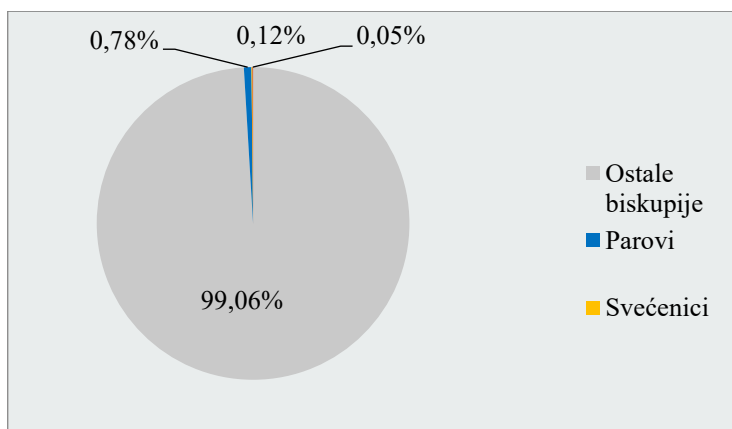
Prvih godina BS-a u Hrvatskoj odazvalo se devet parova i četiri svećenika. Sljedećih petnaestak godina nije bilo sudionika na BS. Ni sredinom devedesetih pa sve do 2014. godine nije bio veći odaziv parova.

Grafikon 47. Dubrovačka biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije.

Prma grafikonu omjer polaznika BV prema ukupnom broju je veliki. No, kada gledamo svećenike i redovnice u odnosu s drugim biskupijama čak je i pozitivno, jer u nekim biskupijama odaziv je manji ili ga nema.

Grafikon 48. Dubrovačka biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima.

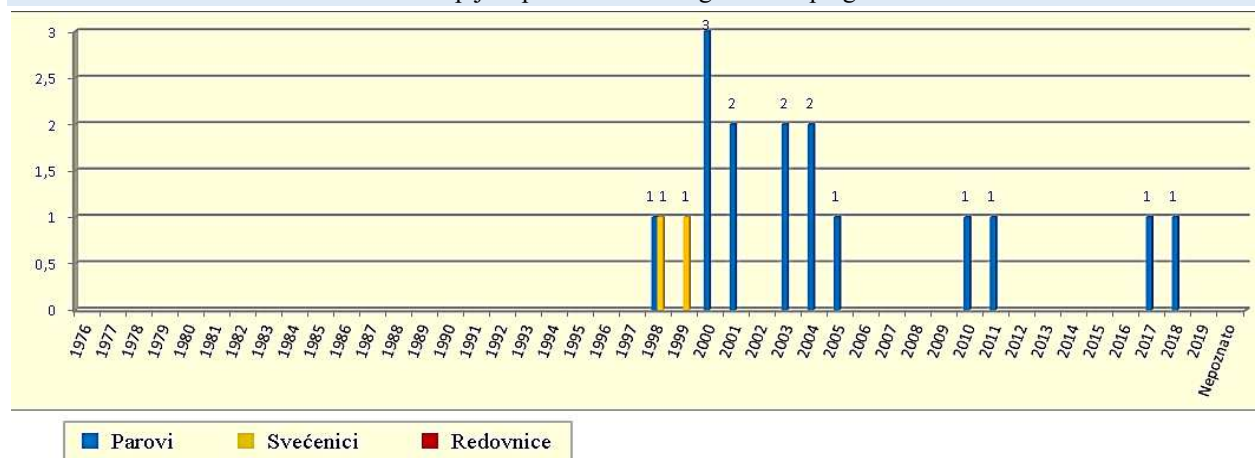

Postotak u ukupnom udjelu iznosi 0,95%.

4.3.5.5. Hvarsko – bračko – viška biskupija

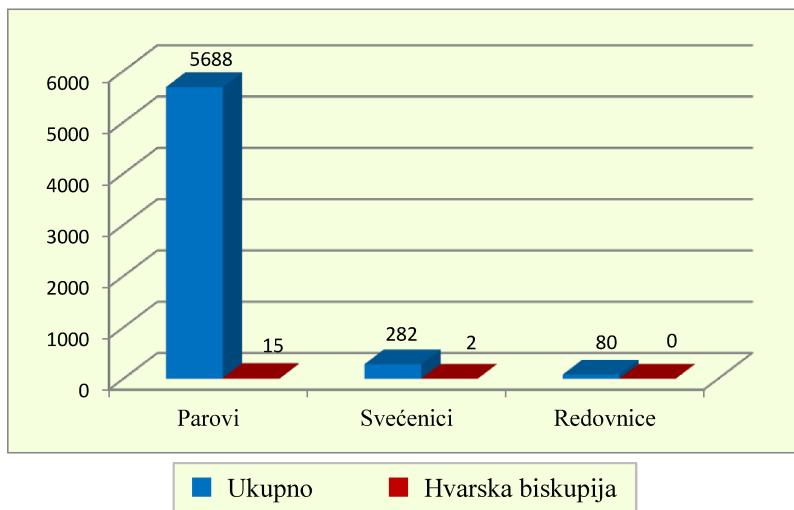
Područje Hvarsko-bračko-višće biskupije regionalno pripada Južnoj Hrvatskoj. Zbog malog odaziva bračnih parova lokalna zajednica nikad nije zaživjela.

Grafikon 49. Hvarsko-bračko-viška biskupija – polaznici bračnog vikenda po godinama.

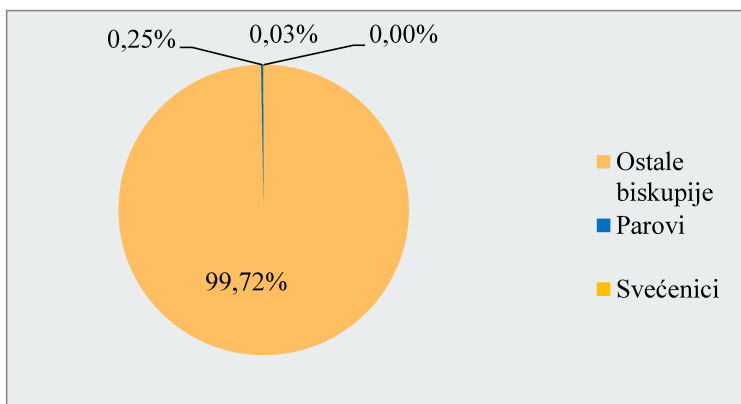

Prema arhivskim podacima prvi par i svećenik sudjelovali su na BS tek 1998. godine. Od tada pa do danas BV je prošlo samo petnaest parova i dva svećenika, a od redovnica nije bila niti jedna.

Grafikon 50. Hvarsko-bračko-viška biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije

Grafikon 51. Hvarsko-bračko-viška biskupija – polaznici bračnog vikenda u odnosu na ostale biskupije u postocima

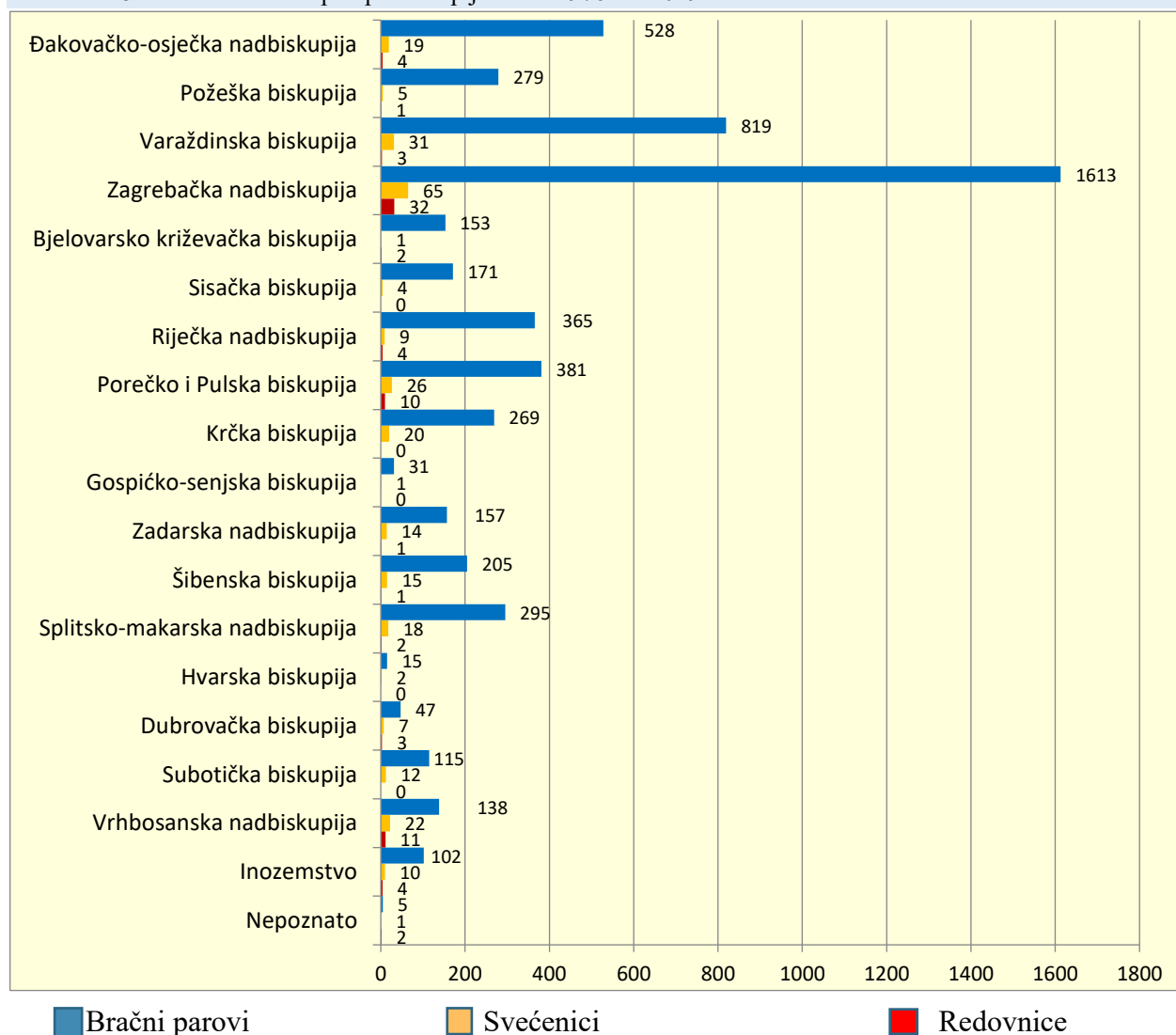

Udio vikendaša s područja Hvarsko-bračko-viške biskupije je minimalan od 0,28%.

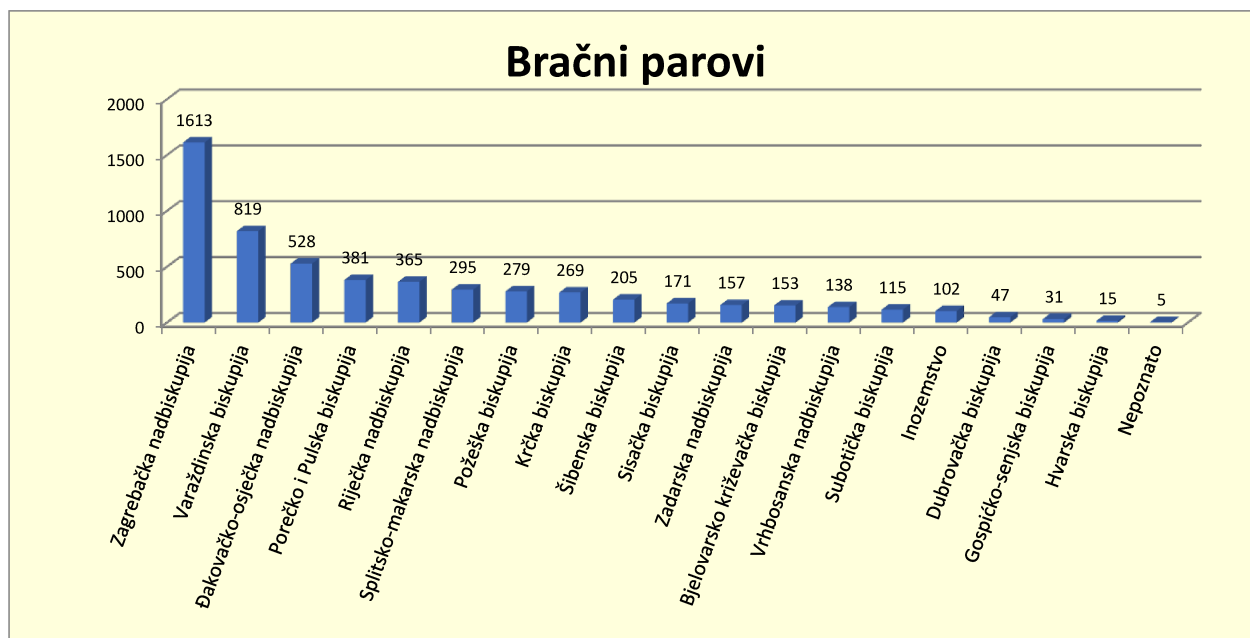
4.3.6. Ukupni statistički podaci

U sljedećih nekoliko grafikona prikazani su zbirni podaci gdje se može usporediti aktivnost pojedine zajednice u određenoj biskupiji. Ovdje valja napomenuti da se tijekom godina prikupljanja neki podaci ili nisu pravilno upisivali ili su se podaci izgubili pa je ostalo nepoznato odakle su bili neki od sudionika BS. Takvi se primjeri u grafikonima navode pod rubrikom *nepoznato*. Također, u ovim desetljećima održavanja vikenda BS u Hrvatskoj bilo sudionika iz drugih država koji nisu prikazani u posebnom grafikonu, nego su ovdje prikazani pod rubrikom *inozemstvo*.

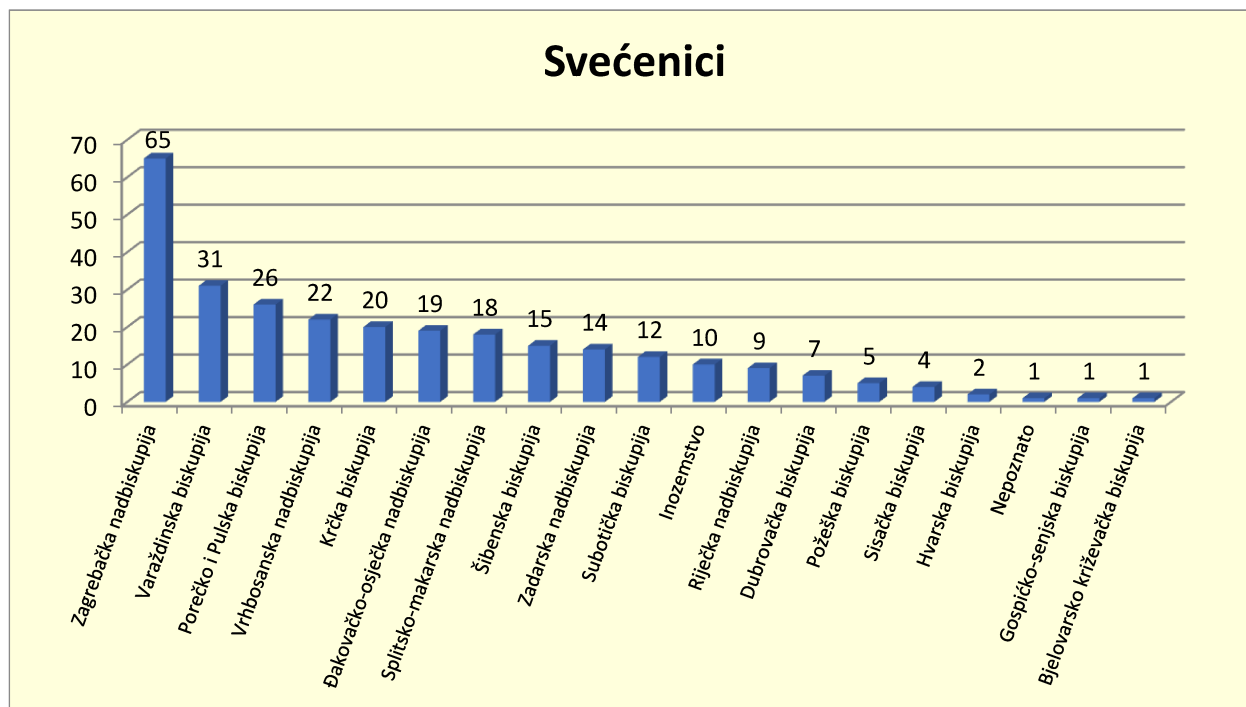
Grafikon 48. Sudionici BS ukupno po biskupijama od 1976. do 2019.

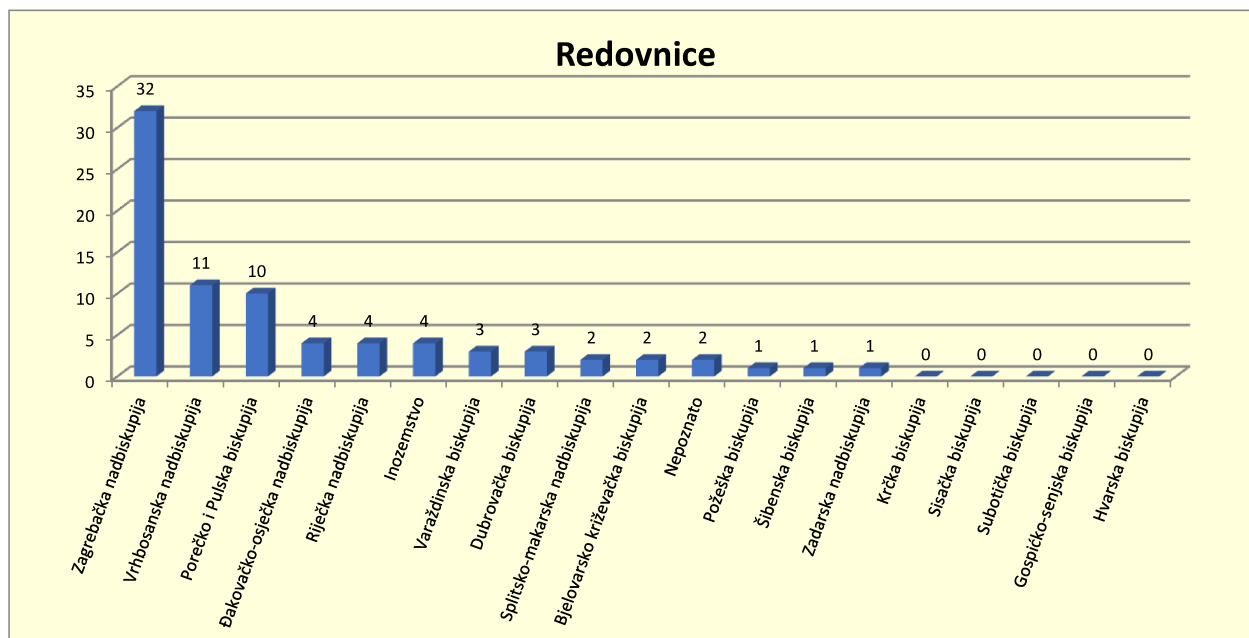
Grafikon 49. Bračni parovi ukupno po biskupijama od 1976. do 2019.

Grafikon 50. Svećenici ukupno po biskupijama od 1976. do 2019.

Grafikon 51. Redovnice ukupni broj po biskupijama od 1976. do 2019.

4.4. Hrvatska zajednica Bračnih susreta danas⁶⁹⁰

Prema dosadašnjem istraživanju HZBS svojom strukturom i metodologijom kvalitetno pokriva predženidbeni i postženidbeni pastoral braka. Perspektive koje HZBS ima usmjerene su na ostvarivanje pastoralna onih članova koji su slijedom smrti jednoga od bračnih drugova ostali sami (udovci i udovice). Teži se za organiziranjem vikend programa i za te članove zajednice kakvi veće postoje u drugim ZBS u svijetu. Susreti na razini cijelih obitelji (bračni par s djecom), na neki način se već prakticiraju organiziranjem godišnjih susreta u pojedinim regijama ili lokalnim zajednicama⁶⁹¹ tijekom hodočašća HZBS u Mariju Bisticu i drugdje. No organiziranje vikend

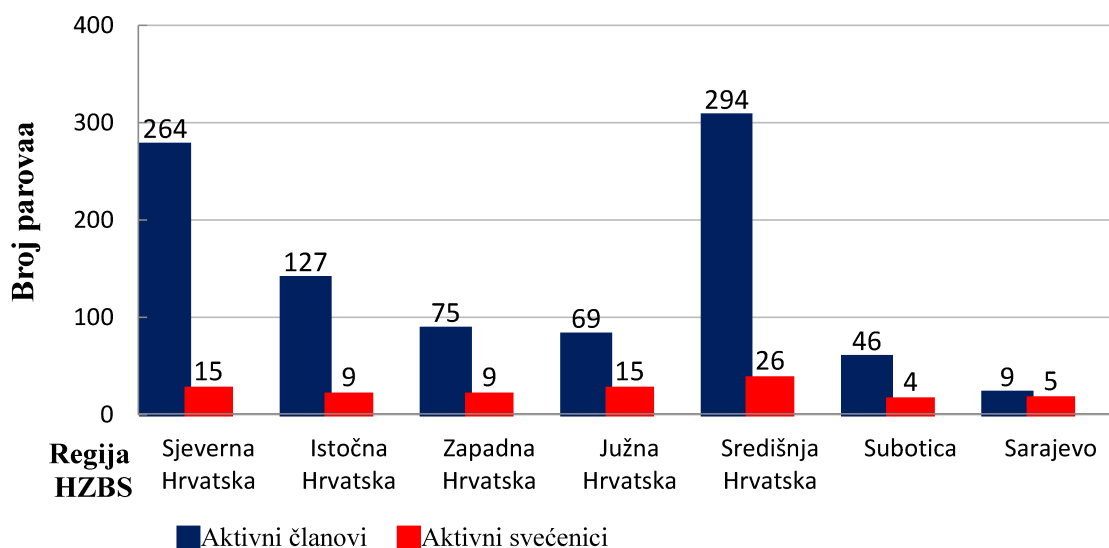
⁶⁹⁰ Ovo je poglavlje rezultat analize arhivskih podataka HZBS i analiza ankete koja je provedena (2019./2020.) s koordinatorima pojedinih lokalnih zajednica. Ova analiza ne obuhvaća sve lokalne zajednice. Pitanja koja su bila postavljena koordinatorima su sljedeća: 1. Kratka povijest vaše lokalne zajednice?; 2. Koliko je aktivnih i pasivnih parova u vašoj lokalnoj zajednici?; 3. Kakva je dobna struktura vaše lokalne zajednice?; 4. Jeste li ste prije bračnog vikenda sudjelovali na zaručničkom vikendu? Ako da, nakon koliko godina ste se odlučili za sudjelovanje na bračnom susretu?; 5. U kojoj su mjeri i na koji način u djelovanju lokalne zajednice uključeni mjesni župnik i mjesni biskup?; 6. U kojoj su mjeri i na koji način članovi vaše lokalne ZBS aktivni na župnom, dekanatskom ili biskupijskom nivou?; 7. U kojoj su mjeri i na koji način parovi aktivni unutar ZBS?; 8. Koliko djece imaju bračni parovi članovi vaše lokalne zajednice BS? 9. Koje se teme obrađuju na mjesečnim susretima vaše lokalne zajednice.?

⁶⁹¹ Pojedine lokalne zajednice na godišnju obnovu, koja se obično organizira prije ljetnih praznika pozivaju ne samo cijele obitelji, nego i prijatelje koji se interesiraju za djelovanje i apostolat zajednice.

programa na toj razini po uzoru na druge ZBS u svijetu za sad je još san. Ali Jaime i Mercedes Ferrer su sanjali i njihov san je s vremenom i zalaganjem zauzetih bračnih parova i svećenika postao stvarnost koju danas žive mnogi bračni parovi širom svijeta.

4.4.1. Brojčano stanje HZBS i druge značajke

Grafikon 52. Broj članova HZBS po regijama

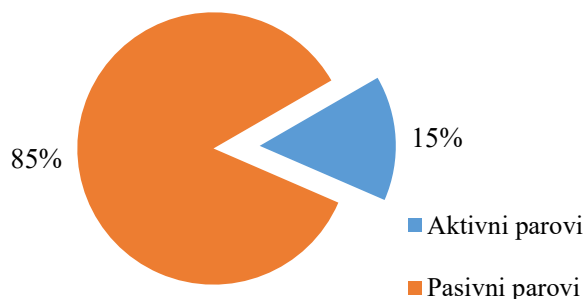

HZBS ukupno broji 5975 članova.⁶⁹² Analizom ankete lako je uvidjeti da se broj aktivnih članova uvelike razlikuje od ukupnoga broja članova koji su sudjelovali na bračnome vikendu. Bračne parove i svećenika koji sudjeluju u aktivnostima lokalne zajednice, na mjesečnim i drugim susretima se denomira “aktivnim parovima,” odnosno “podržavajućima“ koji nisu tim parovi ili nisu imenovani za neku službu u zajednici, dok se ostale parove koji su sudjelovali na bračnom susretu, ali ne sudjeluju u životu i radu zajednice denomira pasivnim parovima. Broj pasivnih parova unutar HZBS iznosi 5088 parova, dok je aktivnih parova 887, tj. svega 15 %, kako se može iščitati iz donjega grafikona.

⁶⁹² Iz brojčanoga je stanja izostavljeno inozemstvo.

4.4.1.1. Aktivni i pasivni članovi

Grafikon 53. Aktivni i pasivni parovi

Ovaj je brojčani podatak odraz opće situacije u Crkvi i svijetu koje karakterizira kriza vjere i duhovnosti u sekulariziranom ljudskome društvu, raspadanje patrijarhalne obitelji i ruralne civilizacije te strelovite promjene u razvoju tehnike, socijalnih struktura i tradicionalnih profesija.⁶⁹³ K tome je i jedan od razloga što se neki parovi ne žele službeno registrirati (dolaskom novoga Zakona o udrugama) kao članovi zajednice i dati svoje osobne podatke. Anketirane zajednice variraju u broju aktivnih parova. Zajednica s najmanjim brojem aktivnih parova je lokalna zajednica Dubrovnik s tek dva aktivna para, dok je najbrojnija lokalna zajednica Međimurje s devedeset i devet aktivnih parova. Lokalna je zajednica Nova Gradiška jedina zajednica bez aktivnih parova. Najaktivnije regije su Sjeverna i Srednja Hrvatska u kojima je aktivno više od polovice sveukupnoga broja aktivnih parova HZBS. Vrlo je važan podatak brojčano stanje aktivnih svećenika. HZBS broji osamdeset i pet aktivnih svećenika, od kojih je najviše u regiji Središnja Hrvatska, u lokalnoj zajednici Zagreb, osamnaest svećenika. Broj svećenika u ostalim lokalnim zajednicama varira od jedan do šest, dok četiri lokalne zajednice Otok – Nijemci, Virovitica, Nova Gradiška i Karlovac nemaju aktivnih svećenika. Kao što je već izneseno u prethodnome poglavlju nekoliko puta, prisutnost duhovnih pastira vrlo je važna za pastoralnu djelatnost i organiziranost zajednice. To naglašavaju i brojni crkveni dokumenti⁶⁹⁴, ali i sami članovi zajednice suočeni s problemom nedostatka duhovnoga vodstva. »Prezbiter je pozvan skrbiti za poteškoće u kojima se mogu naći obitelji, i to ne samo ćudorednog ili

⁶⁹³ Usp. Radovan GRGEC, Laikat danas, u: *Obnovljeni život* 28 (1973.) 2, 150.

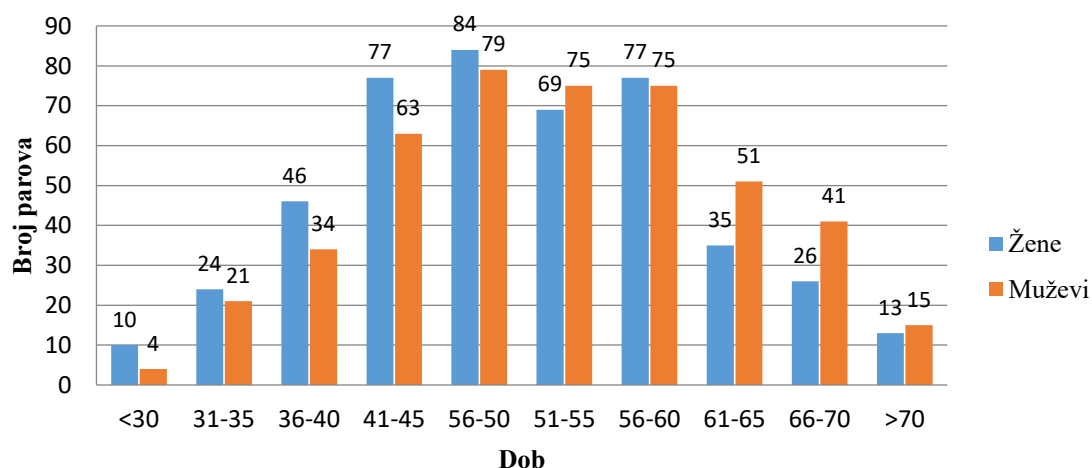
⁶⁹⁴ Drugi vatikanski koncil naglašava da je »dužnost svećenika, stekavši nužno poznavanje obiteljske problematike, promicati poziv supruga u njihovom bračnom i obiteljskom životu različitim pastoralnim sredstvima, propovijedanjem Božje riječi, liturgijom i drugim duhovnim pomagalima, te im ljudski i strpljivo pomagati u teškoćama i jačati ih u ljubavi kako bi se stvorile obitelji koje uistinu zrače« (GS 52).

liturgijskog značaja, nego i za probleme osobne i društvene naravi.«⁶⁹⁵ Ne on sâm, nego u zajedništvu s vjernicima-laicima, bračnim parovima da promiče njihovo dostojanstvo s njima se savjetuje, priznajući njihovo iskustvo i mjerodavnost na različitim područjima ljudske djelatnosti, da bi mogli zajednički razabirati znakove vremena.⁶⁹⁶

Možemo si postaviti pitanje, imajući u vidu pastoralne smjernice, zašto je tako malo svećenika uključeno u rad HZBS? Možda su razlozi osobne naravi, ali i sam manjak svećenika i njihova pastoralna preuzetost zahtijeva angažman kompetentnih vjernika laika u obiteljskome pastoralu.⁶⁹⁷

4.4.1.2. Dobna struktura HZBS

Grafikon 54. Dobna struktura HZBS

Analizirajući dobnu strukturu HZBS može se zaključiti, kao što je vidljivo iz grafikona, u HZBS prevladavaju parovi srednje životne dobi između četrdeset i šezdeset godina, kako muškarci, tako i žene. Svega četiri muškarca su mlađa od trideset godina i deset žena, dok je petnaest muškaraca i trinaest žena u dobi iznad sedamdeset godina. Veoma mala zastupljenost parova mlađe odrasle dobi (ispod 30 godina) posljedica je kasnoga zasnivanja bračne zajednice

⁶⁹⁵ Zvonko PAŽIN, Mjesto i uloga svećenika u pastoralu braka i obitelji, u: *Bogoslovska smotra*, 69 (1999.) 2-3, 343.

⁶⁹⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONSIL, *Presbyterorum ordinis. Dekret o službi i životu prezbitera* (7. XII. 1965.), br. 9, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: PO).

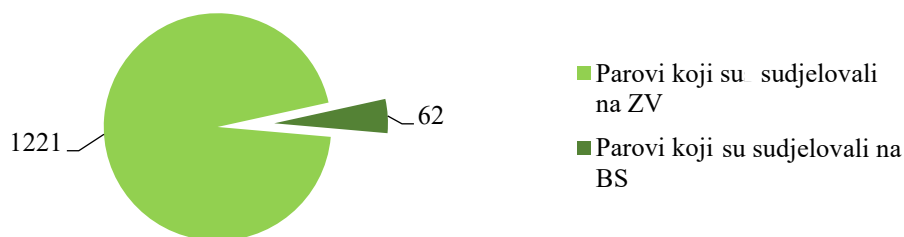
⁶⁹⁷ Usp. Zvonko. PAŽIN, Mjesto i uloga svećenika u pastoralu braka i obitelji, 351.

koje se često događa i poslije napunjenih 30 godina života.⁶⁹⁸ Osobe srednje životne dobi koje su usmjerene na ostvarenje ciljeva doživljavaju srednju dob razdobljem inventure, tijekom koje propituju što je dosad postignuto i što još preostaje za obaviti. To pretpostavlja okupiranost ostavljanjem traga u svijetu, u smislu brige za nove naraštaje, njihovo vođenje i usmjeravanje. Pritom se ne misli samo na podizanje vlastite djece, već prenošenje vrijednosti na mlađe generacije, usmjeravanje mladih suradnika i davanje doprinosa društvu različitim oblicima djelovanja. Briga i skrb za druge te ljubav prema čovječanstvu ključ su psihičke dobrobiti u srednjoj dobi. U suprotnom, ljudi doživljavaju stagnaciju, preokupirani su sobom, žale zbog prošlih odluka i osjećaju gubitak smisla što dovodi do krize srednjih godina.

4.4.1.3. Sudjelovanje parova na zaručničkom vikendu⁶⁹⁹

Četvrto anketno pitanje glasilu je: *Jeste li prije bračnog vikenda sudjelovali na zaručničkom vikendu? Ako da, nakon koliko godina ste se odlučili za sudjelovanje na bračnom susretu?*

Grafikon 55. Sudjelovanje parova na ZV i na BS

U razdoblju od dvanaest godina (1997. – 2019.) na zaručničkim vikendima pri HZBS u sklopu bliže pripreve za sklapanje sakramenta ženidbe sudjelovalo je 1221 parova – zaručnika. Od cjelokupnoga broja na sudjelovanje na bračnome susretu odlučilo se svega 62 para (oko 5%).

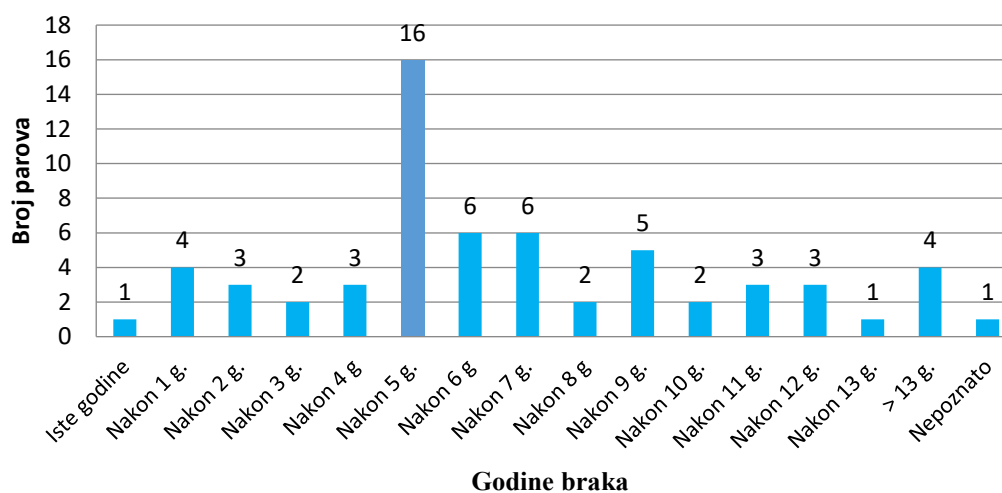
⁶⁹⁸ Usp. DZS, u: <https://www.dzs.hr/Hrv/important/Interesting/articles /Ljubav%20kroz%20statistiku.html> (10. VII. 2020.).

⁶⁹⁹ Za bolje razumijevanje predloženog grafikona potrebno je uzeti u obzir da se zaručnički vikend u sklopu HZBS počinje održavati 1997. godine. Stoga, podaci u ovom istraživanju obuhvaćaju vremensko razdoblje od 1997. godine do 2019. godine.

Što je razlog tako malom broju sudjelovanja na BS i uključivanja u HZBS nakon zaručничkog susreta može se samo pretpostaviti. Možda već spomenuto kasno opredjeljivanje za osnivanje bračne zajednice, traženje pomoći u nekim drugim obiteljskim programima, nezadovoljstvom uvjetovano specifičnim pristupom zajednice, ili su u pitanju neki osobni razlozi.

Zanimljivo je vidjeti i iz slijedećega grafikona te analizirati vremensko razdoblje u kojem su parovi nakon zaručничkoga vikenda odlučili sudjelovati na bračnome susretu.

Grafikon 56. Sudjelovanje na BS po godinama braka

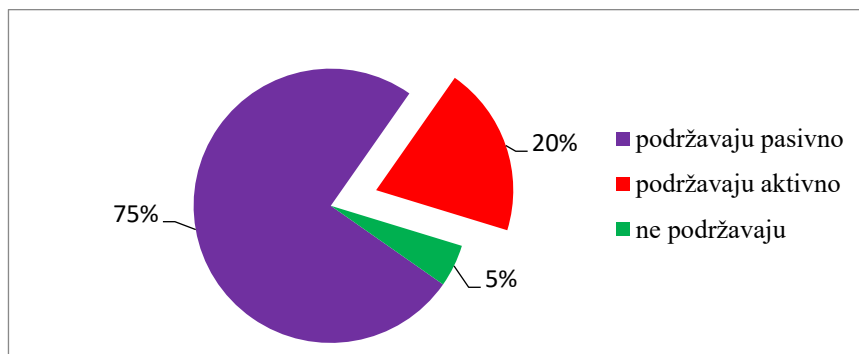
Šesnaest parova, koji obuhvaća najveći broj, njih, nakon pet godina bračnoga zajedništva, odlučuje sudjelovati na bračnom susretu. To je vrijeme kada prestaje prvotna zaljubljenost (romanca) te se pojavljuju krize, teškoće, potrebno je pronaći i dati novi smisao zajedničkom životu, odgoju djece i vjerskom identitetu para. U takvim trenucima parovi, odlučuju pronaći pomoć i rješenje na već poznatome putu koji su započeli sudjelujući na zaručничkom vikendu.

4.4.1.4. Uključenost crkvenih vlasti u djelovanje lokalne zajednice

Peto anketno pitanje usmjereno je na podršku Zajednicu od strane mjesnoga župnika i biskupa, a glasi: *U kojoj su mjeri i na koji način, u djelovanju lokalne zajednice, uključeni mjesni župnik i mjesni biskup?*

HZBS je crkveni pokret i kao takav on je stvarnost opće Crkve usmjerena na mjesnu Crkvu.⁷⁰⁰ U mjesnoj je crkvi odnosno biskupiji župa zajednica vjernika koju pastoralno vodi i za nju duhovno skrbi župnik. Njegova je briga da učini »da udruženja, pokreti i različita društva prisutna u župi pruže svojstveni i specifični doprinos misijskome životu nje same«. ⁷⁰¹ Koliko je to u praksi stvarno tako možemo iščitati iz slijedećega grafikona:

Grafikon 57. Uključenost župnika u rad ZBS

Župnici koji aktivno podržavaju zajednice, njih oko 20%, velika su i nenadomjestiva pomoć za duhovni rast zajednice i njezinih članova. Oni prate zajednicu sudjelujući na mjesečnim sastancima, pišući govore, vodeći duhovne obnove, potičući parove na aktivno sudjelovanje i promičući karizmu same zajednice. Velika većina župnika podupire rad ZBS podržavajući njezina nastojanja u promicanju vrednota kršćanskog braka i općenito življenja i njegovanja vjere u vlastitim obiteljima. Oglašavaju događaje vezane uz zajednicu, osiguravaju prostor za okupljanje, vode brigu za duhovno vodstvo uz slavlje liturgije, ali nedostaje aktivno angažiranje u životu i djelovanju zajednice. Obostrana suradnja uz pastoralno razumijevanje od strane članova zajednice za aktivnim ne/uključivanjem može itekako biti plodna na razini ostvarivanja župnog obiteljskog pastorala. Crkveni su pokreti pastoralna stvarnost prema kojoj se teško može biti pastoralno ravnodušan.⁷⁰² Stoga, postavlja se pitanje: Koji su pastoralni ili teološki razlozi župnika (njih oko 5%) koji ne podržavaju djelovanje i rad ZBS u svojoj župi? No, mnogima se ipak ne mogu zanijekati neki pozitivni učinci.

⁷⁰⁰ Alojzije ČONDIĆ, Pastoral crkvenih pokreta u pastoralu župne zajednice, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 2, 440.

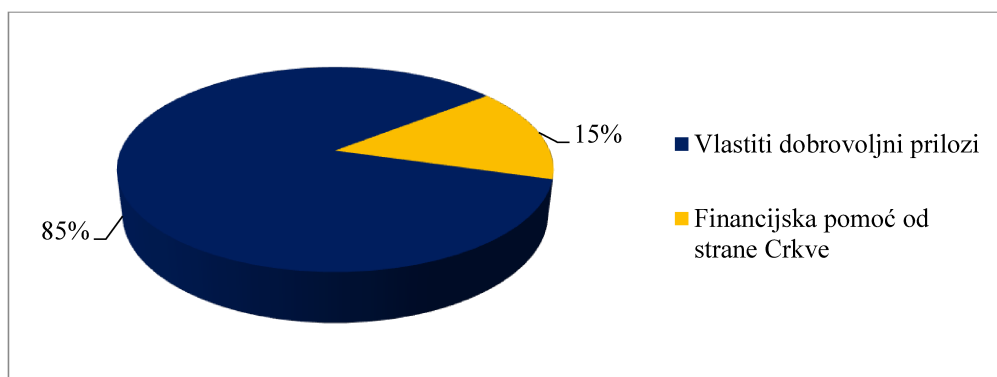
⁷⁰¹ KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice* (4. VIII. 2002.), Zagreb, 2002, 29.

⁷⁰² Usp. Alojzije ČONDIĆ, Pastoral crkvenih pokreta u pastoralu župne zajednice, 448.

4.4.1.5. Financiranje HZBS

Preispitivanje je autentičnosti crkvenoga pokreta povjereno crkvenom vodstvu, osobito biskupima.⁷⁰³ Iz tog razloga, o njihovoj podršci uvelike ovisi djelovanje i razvitak samih zajednica. U većini slučajeva, biskupi na području HBK potiču rad ZBS moralno, sudjelujući na godišnjim okupljanjima, proslavama jubileja, osiguravajući prostor za održavanje originalnog vikenda, ali i djelatno, pomažući ekonomski djelatnost zajednice. Kako je navedeno neki od njih su i sami sudjelovali na BS. Stoga, potrebno se osvrnuti i na pitanje financiranja ZBS kao jednoga od načina podržavanja djelovanja zajednice. Prema *Statutu HZBS* »HZBS djeluje kao nevladina i neprofitna organizacija na području Republike Hrvatske.«⁷⁰⁴ Stoga, »HZBS pribavlja novčana sredstva iz dobrovoljnih priloga, donacija, te iz drugih pravno dopuštenih izvora.«⁷⁰⁵ Kako to izgleda u stvarnosti?

Grafikon 58. Financiranje ZBS -a

⁷⁰³ Usp. *Isto*, 449.

⁷⁰⁴ *Statut*, čl. 40.

⁷⁰⁵ *Statut*, čl. 43. O načinu pokrivanja troškova piše uredništvo *Prisutnosti*, gdje osobito navodi veliku pomoć donatora. Usp. UREDNIŠTVO, Kako pokrivamo troškove, u: *Prisutnost*, 7 (2000.) 24., 8.

Kao što je vidljivo iz priloženog grafikona, rezultati ankete pokazuju da članovi HZBS (85%) sami financiraju aktivnosti zajednice, dok je manji dio (15%) materijalnih troškova pokriven financijama iz proračuna dotične biskupije ili župne zajednice. Poznato je da svi relevantniji crkveni dokumenti nalažu i potiču veći angažman vjernika laika u Crkvi,⁷⁰⁶ ali analizirajući rezultate ankete, možemo si postaviti pitanje. Nije li jedna od zapreka većem i plodonosnijem angažmanu laika u Crkvi upravo financijska neosjetljivost crkvenih vlasti za njihove potrebe?

4.4.1.6. Angažiranost članova HZBS u životu Crkve

Svaki je crkveni pokret dio pastoralne cjeline Crkve, osobito župe. Stoga, po naravi je zajednica koja sudjeluje na darovima i milostima spasenja darovanih od Boga, u Duhu Svetome, u karizmi, u novome životu, u ljubavi u evanđelju, te napose u euharistiji.⁷⁰⁷ U tome se smislu programi mjesne Crkve, kao i župe, ne mogu pretvoriti u programe crkvenih pokreta, nego pokrete treba uključiti u pastoralne programe i aktivnost mjesne Crkve i župe.⁷⁰⁸ Kao što je već potvrđeno, pokret ne odstupa od toga načela, potiče integraciju bračnih parova i obitelji u župe, potiče ih da koriste milost koju su primili po sakramentu ženidbe u služenje Crkvi i svijetu. Da je to uistinu tako, potvrđuje analiza šestoga anketnog pitanja: *U kojoj su mjeri i na koji način članovi lokalne ZBS aktivni na župnom, dekanatskom ili biskupijskom nivou?*

Većina članova ZBS, kao i same zajednice obavljaju razne službe⁷⁰⁹, zadaće i uloge u liturgiji, u prenošenju vjere, te u pastoralnim strukturama mjesne Crkve, u biskupijskim i župnim pastoralnim vijećima, u biskupijskome i dekanatskom obiteljskome pastoralu, promičući dostojanstvo osobe, zalažući se za nepovredivost prava na život, služeći bližnjemu te općenito u životu Crkve doprinoseći svojim svjedočanstvom i zalaganjem izgradnji Crkve i društva⁷¹⁰

⁷⁰⁶ Usp. Josip GRBAC, Vjernik laik u Crkvi, u: *Riječki teološki časopis* 12 (2004.) 2, 399.

⁷⁰⁷ Usp. Nikola ŠKALABRIN; Crkvena zajednica i strukture odgovornosti, u: *Bogoslovska smotra*, 69 (1997.) 4, 463.

⁷⁰⁸ Usp. CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, Nota pastorale *Il volto missionario delle parrocchie in un mondo che cambia* (30. V. 2004.), Milano, 2004., 11.

⁷⁰⁹ Ovdje su samo neke stvarnosti u kojima sudjeluju članovi ZBS na župnoj, dekanatskoj i biskupijskoj razini: Marijina legija, pokret 40 dana za život, Hod za život, članovi župnih ili biskupijskih zborova, tečajevi za zaručnike na dekanatskoj i biskupijskoj razini, hagioterapija, molitvene zajednice, aktivno sudjelovanje u liturgijskim slavljinama, misijska grupa, radionice za roditelje i duhovne obnove, župna ekonomska i pastoralna vijeća, sudjelovanje u pastoralu braka i obitelji, sudjelovanje u Nacionalnom danu hrvatskih obitelji, itd.

⁷¹⁰ Usp. ChL 17.

Iz toga se može zaključiti da su članovi ZBS katolici svjesni nominalne pripadnosti Katoličkoj Crkvi i crkvenosti⁷¹¹ koja uvijek pretpostavlja i uključuje određenu pripadnost i usmjerenost zajedništvo, koje nije samo sociološkoga, već i teološkoga karaktera.⁷¹² Član ZBS je suradnik-pomoćnik svojoj župi i svećeniku (svećenicima); prijatelj – osoba na koju se svećenik može osloniti u svakom trenutku; vjernik – vjeruje Onome za koga sve čini jer čini sve na veću slavu Božju.⁷¹³

4.4.1.7. Angažiranost parova u životu ZBS

Sudjelovanjem na originalnom vikendu, bračnim parovima se otvara mogućnost trajne formacije kojima je cilj otkrivanje te življenje vlastitoga poziva i poslanja (usp. ChL 58). Trajna se formacija povezuje prije svega s ostvarivanjem vlastitoga zvanja i poslanja u Crkvi i svijetu te je potrebno da traje cijeloga života i da se ostvaruje u svim dimenzijama ljudske osobe i ljudskoga života. Kako bi se moglo otkriti što je volja Gospodnja o ljudskome životu, uvijek treba pažljivo i poučljivo slušati riječ Boga i Crkve, djetinje i ustrajno moliti, imati mudro i ljubazno duhovno vodstvo, razlučivati u vjeri primljene darove i talente i u isto vrijeme društvene i povijesne prilike.⁷¹⁴ Drugi je važan cilj trajne formacije jedinstvo vjernikova života koje je naznačeno time što su vjernici-laici članovi Crkve i građani ljudskoga društva.⁷¹⁵ Vjernike-laice odgaja Crkva.⁷¹⁶ U ovome je slučaju HZBS odgovorna za formaciju svojih članova. Iako HZBS ima dobro razrađenu strukturu i metodologiju formacije članova, o samim parovima, njihovom entuzijazmu i angažmanu, ovisi realizacija predviđenih programa.

Stoga se na temelju sedmoga anketnog pitanja: *U kojoj su mjeri i na koji način parovi aktivni unutar HZBS?* zaključuje da svi parovi zajednice nisu jednako motivirani, niti aktivni u zajednici. U svim zajednicama, kao minimalna aktivnost, održavaju su mjesečni susreti. Neke zajednice uz mjesečne susrete organiziraju dijaloške grupe i duhovne obnove, odlazak na godišnje hodočašće HZBS u Mariju Bistricu i sudjelovanje na Godišnjem saboru HZBS. U

⁷¹¹ Usp. Josip BALOBAN, Crkvenost župne zajednice, u: *Diacovensia*, 9 (2001.) 1, 10

⁷¹² Usp. *Isto*, 7.

⁷¹³ Nikolina BIZEČKI, Laici aktivni u župama, u: *Spectrum. Ogledi i prinosi studenata teologije*, 1-4 (2009) 1-2 (2010), 76.

⁷¹⁴ *Isto*.

⁷¹⁵ *Isto*, 59.

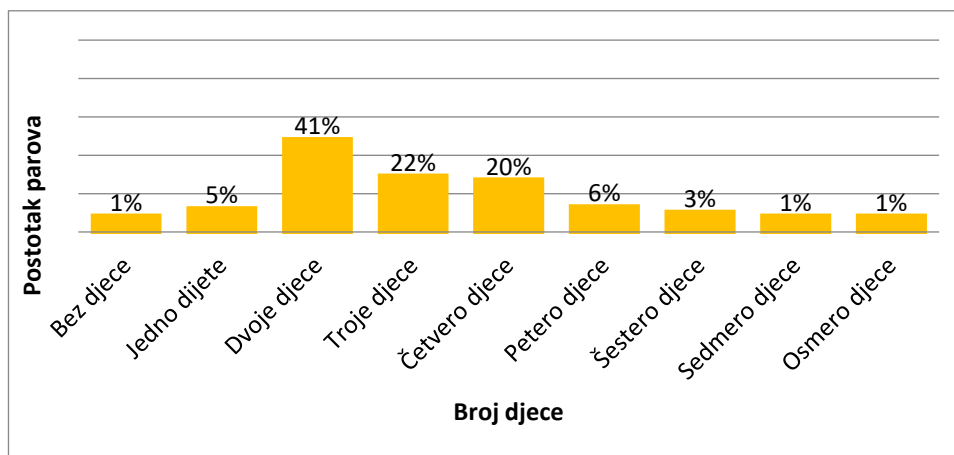
⁷¹⁶ Usp: *Isto*, 60. Vidi također u: Emma VESELY, Vjernik laik u *Chritifideles laici*, u: *Obnovljeni Život*, 44 (1989.) 3-4, 1989., 333.

jednoj trećini zajednica redovito ili povremeno se održavaju mostovi. Nedostatak osposobljenih timova za vođenje susreta jedan je od razloga njihova ne održavanja. Većina zajednica nema osposobljenih tim parova za vođenje susreta, dok je u nekima i više aktivnih tim parova. Najaktivnija je lokalna zajednica Međimurje. Razlozi koji uvjetuju parove na njihovu veću ili manju aktivnost u zajednici, vezani su uz niz čimbenika koji nisu znanstveni relevantni. Treba promišljati o načinima kako motivirati vjernike-laike za bolji crkveni angažman.

4.4.1.8. Demografski podaci – broj djece članova HZBS

Prema već navedenom EVS istraživanju europskih vrednota, djeca, kao vrednota za uspješan brak, zauzimaju treće mjesto na ljestvici vrednota. Iako, demografski podaci pokazuju nešto sasvim drugo. Prema popisu stanovništva iz 2011 godine⁷¹⁷, u Republici Hrvatskoj, čak polovica od ukupnoga broja obitelji s djecom su obitelji s jednim djetetom, dok drugu polovicu čine obitelji s dvoje i troje djece. Obitelji s četvero i više djece čine tek neznatnu manjinu.⁷¹⁸ Slijede li članovi HZBS-a ovaj demografski trend ili njeguju otvorenost životu, može se iščitati analizirajući osmo anketno pitanje: *Koliko djece imaju obitelji HZBS?*

Grafikon 59. Broj djece u obitelji članova ZBS

⁷¹⁷ Popis 2011. (2013.). Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku, *Statistička izvješća br. 1469.*, Zagreb: DZS, u: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf (26. III. 2020.)

⁷¹⁸ Prema navedenom popisu obitelji s jednim djetetom čine 50,156 % stanovništva, obitelji s dvoje djece i troje djece 46,894 %, dok obitelji s četvero i više djece 2,951 % stanovništva.

Razvidno je da parovi HZBS ne slijede demografski trend jednoga djeteta u obitelji, nego svoju bračnu ljubav žive otvorenošću za život. Možemo uočiti da je postotak parova s dvoje djece (41%) gotovo jednak postotku parova s troje i četvero djece (42%). Bitno je naglasiti da većina parova koji nemaju djecu, ulažu u velikoj mjeri svoje snage i vrijeme na dobrobit zajednice i njezinih članova, ali i većom angažiranošću u apostolatu zajednice ili župe. Ova anketa pokazuje da otvorenost životu i djeci roditelji najviše crpe iz odgojne strukture vlastite obitelji koja se nadahnjuje na crkvenome duhu ljubavi prema potomstvu.

4.4.1.9. Teme mjesečnih susreta

Uz svećenike i redovnike/ce većina su članova HZBS oženjeni parovi, vjernici-laici koji su pozvani živjeti sakramentalnost braka u svijetu. »Laicima je, po njihovu pozivu, svojstveno da teže za Kraljevstvom Božjim, baveći se vremenitim stvarima i uređujući ih po Bogu... Na njih dakle osobito spada da sve vremenite stvari, s kojima su tijesno povezani, tako rasvijetle i urede da se uvijek vrše po Kristu te napreduju i budu na slavu Stvoritelja i Otkupitelja« (LG 31). Inicijativa je kršćana laika napose potrebna kad se radi o tome da se otkriju i pronađu sredstva koja će omogućiti da zahtjevi kršćanskoga nauka i života prožmu društvenu, političku i gospodarsku zbilju. Iz svega je napisanoga vidljivo da bi članovi HZBS u svome međusobnom promišljanju i dijeljenju trebali biti otvoreni svim aspektima suvremenoga ljudskog života kako na duhovnoj, tako i na ljudskoj (obiteljskoj, ekonomskoj, socijalnoj, političkoj razini...) Odgovor na ovo promišljanje možemo pronaći analizirajući deveto anketno pitanje: *Koje se teme obrađuju na mjesečnim susretima?*

Potrebno je imati u vidu da se teme u ZBS obrađuju međusobnim dijalogom stavljajući posebni naglasak na osjećaje i emocionalne potrebe supružnika. Stoga, karakteristično je za ovaj oblik komunikacije da se tema uvijek obrađuje na dvije razine. Prva je razina pitanje o temi o kojoj se želi dijalogizirati, a druga usko povezana s njom »kako se osjećam dok s tobom razgovaram o toj temi.«⁷¹⁹ Stoga, bez obzira na vrstu tema koja se obrađuje uvijek će u središtu

⁷¹⁹ Radi lakšega razumijevanja donosi se jedan primjer pitanja za međusobni dijalog koji je ujedno i tema određenog susreta: *Euharistija u svakodnevnom životu. Kako se osjećam* (kratica KSO? dobro je poznata svim članovima HZBS) *Kad se pričestim? Kako to djeluje na moj odnos prema partneru, djeci?*

dijaloga biti međusoban odnos supružnika i njihove emocionalne potrebe te poticaj na rast u vjeri i bračnome životu.

Navedene teme uključuju širok i raznolik spektar mogućnosti za osoban i duhovni rast supružnika te za njegovanje zdravoga međusobnog odnosa. Bračni parovi svojim životom svjedoče da je prvo i trajno mjesto odgoja i duhovnoga rasta obitelj, ne samo jedne osobe, nego istodobno i čitavoga naroda. Zdrav odnos supružnika pomaže da obitelj ispuni svoje poslanje i to je važno za roditelje, za djecu, za društvo, narod i cijeli svijet.

Tablica 15. Teme koje se obrađuju na mjesečnim susretima zajednica

OBITELJSKE TEME	PSIHOLOŠKE TEME	VJERSKE TEME	MORALNE TEME	HZBS	EKONOMSKE I GOSPODARSKE TEME
- odnos među supružnicima	- suočavanje s problemima	- odnos prema drugim religijama	- odgovorno roditeljstvo	- odnos prema zajednici	- upravljanje novcem
- odnos prema rodbini	- konfliktne situacije	- sakramenti	- vrline i mane	- pripadnost HZBS	- upravljanje vremenom
- odmor	- osjećaji i potrebe	- liturgijske teme	- vrednote	- dijalog	- posao
- životne odluke	- ljutnja	- duhovni život	- krivnja	- "Bog ne stvara smeće"	- kupovanje
- vođenje kućanstva	- samoća	- slavlje blagdana	- oprost	- utjecaj zajednice na život supružnika	- kredit
- djeca i škola	- ne/povjerenje	- biblijske teme	- seksualnost	- "Ljubav je odluka"	- siromaštvo
- planiranje budućnosti	- ljubav	- zahvalnost	- kad se posvađamo		
- vjerski odgoj djece	- moj identitet	- molitva	- nevjera u braku		
- kada djeca odu	- susret sa samim sobom	- stav prema Crkvi	- ovisnosti		
- bolest u obitelji	- strah žalost	- vjera i povjerenje	- grijeh		
- uloga svećenika u obiteljskom životu	- tjeskoba	- sakramenti iskustvo smrti			
		-duhovna zvanja			

4.4.1.10. Glasila Hrvatske zajednice Bračnih susreta: Prisutnost i internetska stranica

Svaka ZBS susreta pojedine zemlje izdaje službeno glasilo svoje zajednice, tako i HZBS izdaje svoje glasilo - list Prisutnost.

U početku je strukturiranja zajednice i općenito međusobna komunikacija između timova i članova bila od iznimne važnosti. Stoga, od samog je početka 1976. godine unutar zajednice uspostavljena opširna korespondencija tada dostupnim sredstvima.⁷²⁰ Godine 1988. o. Tonči Trstenjak ulazi u izvršni tim zajedno s Vlastom i Slavekom Očko koji su svojim nastojanjima pokrenuli izlaženje biltena Bračni susreti.⁷²¹ Uređivao ga je o. Trstenjak uz pomoć bračnoga para Dragice i Vjeke Babić.⁷²² Bilten se umnožavao ciklostilom, a bračni par Željka i Željko Ružić pakirali su ga sa svojim obitelji u omotnice i poštom slali na 450 adresa.⁷²³

Nacionalni tim Spomenka i Darko Novosel zajedno s mons. Josipom Frkinom 1993. godine pokreću skromni Bilten HZBS. Prvi je broj imao šest stranica i bio je u jednobojnom tisku A4 formata. U listopadu je iste godine izlaz drugi broj s 8 stranica pod današnjim imenom Prisutnost.⁷²⁴ Već je sljedeći broj s 12 stranica, s naslovom u boji, ali bez fotografija. Želeći poboljšati kvalitetu, ali i sadržajno obogatiti glasilo trebalo je više angažmana uredništva svih članova koji su pisali svoja iskustva, dijaloge, događaje iz zajednice. Zanimljivo je da od prvoga broja pa do 13/1996. tiskanje financira Zagrebačka banka.⁷²⁵ U uredništvu su se časopisa izmjenjivali bračni parovi o čemu donosi o. Trstenjak u svojoj monografiji.⁷²⁶ Današnji je izgled na zavidnoj razini, modernoga grafičkoga dizajna, u potpunosti tiskan u boji, s mnoštvom fotografija tako da Prisutnost poprima revijalan izgled. Pregledom se sadržaja glasila uočava da se od početka nastojalo informirati članove zajednice o povijest i događajima i planovima te ih

⁷²⁰ »Uglavnom su se pisala pisma, održavale duhovne obnove, sastajala su se regionalna i centralna vijeća, mnogo se telefoniralo i putovalo«, u: Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 95. – 96.

⁷²¹ U početku je izlazio redovito za velike blagdane i posebne prigode ili događanja. Sastojao se samo od jednog lista A4 formata ispisanog na obje strane.

⁷²² Na prve biltenne nije se upisivao redni broj izlaženja nego samo datum. Redni brojevi počinju se upisivati od 1993. godine.

⁷²³ Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 96.

⁷²⁴ Glasilo je dobilo ime po nazivu formacijskog vikenda koji su držali Spomenka i Darko Novosel te mons. Josip Frkin, tadašnji nacionalni tim.

⁷²⁵ Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 97.

⁷²⁶ Usp. *Isto*.

teološki i duhovno izgrađivati. O tome svjedoče mnogi teološki komentari na pojedine crkvena učenja, dokumente, enciklike ili događaje.⁷²⁷

U glasilu se objavljuju vijesti iz pojedinih regija i lokalnih zajednica, objavljuju se parovi koji su prošli vikende, godišnjice braka, rođenje djece parova vikendaša, *in memoriam* preminulih članova zajednice, kao i informacije vezane uz održavanje vikenda. Glasilo se financira dobrovoljnim priložima članova i nečlanova, ali i donacijama privatnih i pravnih osoba ili firmi i institucija.

U današnjem svijetu globalnoga interneta zajednica se angažirala kako bi i na tome području mogli djelovati te promovirati ciljeve i karizmu Bračnih susreta. Postoji i uređena internetska stranica HZBS koja je prvi puta izrađena zaslugom o. Željka Rakošecau ljeti 1999.⁷²⁸ godine na zamolbu tadašnjega nacionalnog tima Biserke i Marijana Topčić i o. Trstenjaka.⁷²⁹ Stranice su bile izrađene po uzoru na druge stranice ME u svijetu. Postavljeni su poveznice koje su vodile na stranice drugih zajednica BS u svijetu. Stranica je osuvremenjena 2003. godine od bogoslova o. Mikolaja Martinjaka. Kako se razvijala informatička industrija i njene mogućnosti tako se nastojalo biti u korak s mogućnostima koje je donosio internet i dizajn stranice. » Službena web-stranica HZBS dobiva 2007. godine svoje mjesto na jedinstvenoj domeni www.hzbs.hr, a osuvremenio ju je Tomislav Lončar.«⁷³⁰ Za tri je godine ponovno osuvremenjen izgled internetske stranice. Uz novi su izgled postavljene sve važne informacije o HZBS kao i životu zajednice, događaji koji se planiraju u narednom razdoblju, termini te mjesto održavanja bračnih vikenda i zaručničkih susreta. Uređena je struktura zajednice s popisom odgovornih parova i uvedena internetska prijava koju osobito koriste mlađi naraštaji, a samo za članove dostupan je bilten *Prisutnost*.

⁷²⁷ Ovdje radi uvida spominjemo samo neke: Stjepan KUŠAN, Sakrament ženidbe – sveta tajna, u: *Prisutnost*, 4 (1996.) 12, 4; Tonči TRSTENJAK, Na svetost pozvani, u: *Prisutnost*, 10 (2002.) 30, 5; Tonči TRSTENJAK, Obitelj – put Crkve i naroda, u: *Prisutnost*, 11 (2003.) 3, 10-11; Tonči TRSTENJAK, Svadba u Kani ili brak je sakrament, u: *Prisutnost*, 12 (2004.) 34, 6-7; BENEDIKT XVI., *Čovjek je pozvan na ljubav* (Papin govor na otvorenju Kongresa Rimske biskupije „Obitelj i kršćanska zajednica: odgoj osobe i prenošenje vjere“, 6. lipnja 2005.), u: *Prisutnost*, 13 (2005.) 35, 5-8; Tonči TRSTENJAK, Dijalog o seksualnosti ili korak prema bliskosti u odnosu, u: *Prisutnost*, 13 (2005.) 35, 9-10; Josip SREMIĆ, Božić – čudo Božjeg utjelovljenja, u: *Prisutnost*, 13 (2005.) 36, 9-10; Tonči TRSTENJAK, Bog je ljubav. Enciklika *Bog je ljubav* i vrijednosti Vikenda BS, u: *Prisutnost*, 14 (2006.) 37, 23-25., Francisco – Javier LOZANO, Budite svjedoci vjere, nade i ljubavi (Poruka apostolskog nuncija u Republici Hrvatskoj povodom godišnjeg Sabora HZBS 6. siječnja 2007. godine), u: *Prisutnost*, 15 (2007.) 39, 2; Pero SABOLIĆ, Molite, i dat će vam se, u: *Prisutnost*, 60 (2017.) 11, 7-8.

⁷²⁸ HZBS na internetu, u: *Prisutnost*, 7 (1999.) 23, 2.

⁷²⁹ Usp. Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 99.

⁷³⁰ *Isto*, 100.

Zaslugom je o. Sremića i nacionalnoga tima Ivanke i Milana Došlin 2013. godine izgled internetske stranice poprimio današnji izgled s mnoštvo aktualnih sadržaja. Uz sadržaje iz zajednice postavljeni su i korisni likovi. Stranica se redovito dopunjuje i ažurira s novim podacima za što je zadužen bračni par Ivana i Boris Bijelić iz Siska. Stranica je HZBS povezana s Europskim zajednicama, ali i svjetskim putem dodanih poveznica koje daju u isto vrijeme širinu i povezanost u jednu obitelj BS.

4.5. Europsko vijeće

HZBS od samoga početka svojega djelovanja sudjeluje u Europskome vijeću ME (European Council ME) o čijem nastanku je već bilo riječi na početku ovoga poglavlja. Europsko vijeće je jedno o šest Tajništva (Nacionalnih vijeća) koje sačinjava Svjetsko vijeće. Godišnje se održavaju 3 Europska vijeća, svaki puta u drugoj zemlji koja je domaćin Vijeća. Trenutno Europsko vijeće sačinjavaju nacionalni timovi 13 europskih zemalja: Austrija, Belgija (Frankofonska), Belgija (Flanderska), Hrvatska, Engleska, Francuska, Njemačka, Mađarska, Irska, Italija, Nizozemska, Portugal, Španjolska, zajedno na čelu s Europskim timom (parom i svećenikom) koji moderira tijek i sadržaj samoga Europskog vijeća.

Uz nacionalne timove i europski tim, trenutno na Vijećima sudjeluju još dav para prevoditelja i jedna prevoditeljica koji simultanim prijevodima omogućuju da svi prisutni mogu pratiti sadržaj i tijek izlaganja europskoga tima, kao što i pomažu prilikom neformalne komunikacije među nacionalnim timovima. Službeni jezici Europskoga vijeća su: engleski, francuski, njemački i talijanski. Stoga, je poželjno je svaki europski, kao i nacionalni tim ispravno u govoru i pismu koristi barem jednim od službenih jezika Europskog vijeće. Europsko vijeće traje 4 dana; od četvrtka do nedjelje. Tijekom ta 4 dana intenzivno se radi na formaciji nacionalnih timova, što se omogućava prvenstveno prezentacijom europskoga tima, kao i kasnijega rada i dijeljenja u grupama između nacionalnih timova. U neformalnim se razgovorima prisutnih dijele iskustva u pojedinim zemljama, te se tako ponekad rađaju i nove ideje kako bi se eventualno mogle poboljšati ili unaprijediti neke situacije u nacionalnim zajednicama.

Rad je europskoga vijeća opsežan, a tempo je vrlo aktivan i popunjen raznim sadržajima. Također, ima vremena i za upoznavanje različitih kultura i prijateljsko druženje s članovima zajednice bračnih susreta zemlje u kojoj se održava Vijeće.

4.5.1. Rad Europskoga vijeća⁷³¹

Četvrtak dopodne je rezerviran za obilazak i izlet važnijim dijelovima grada u kojem se Vijeće održava. Poslije ručka se počinje s radom i s njim se nastavlja cijeli petak, te sve do subote poslijepodne. Subota je predvečer rezervirana za misno slavlje na kojemu se okuplja cijela zajednica zemlje ili pokrajine zajedno sa nacionalnim timovima Europskog vijeća, nakon čega slijedi zajednička večera i druženje. Nedjelja dopodne još je radna te se nacionalni timovi polako razilaze prije, ili nakon ručka ili eventualno ostaju još jedan dan. Sve s obzirom na mogućnosti odlaska (termin avionskoga leta ili osobna želja da se ostane duže u zemlji održavanja Vijeća).

Do Europskog vijeća, u Ludbregu, od 10. do 13. listopada 2019. (koje je bilo i izborni, tj. birao se novi europski tim) europski tim bio je bračni par iz Španjolske sa svećenikom iz Engleske⁷³² koji je na početku svojega mandata lansirao *Projekt svjetionik 2033*. Time je pokušavao okupljenim nacionalnim timovima približiti izazove s kojima se zajednica danas suočava u ovom likvidnome društvu, pazeći da motivacija onih koji služe ostane netaknuta, da entuzijazam za BS u svijetu i nadalje ostane na visokoj razini, tj. da sama bît BS ostane ista, ali i da se iznađu novi te bolji načini da se putem potrebnih promjena može na način primjeren 21. stoljeću snaći u svijetu, prilagoditi se, biti atraktivni za ljude današnjice. Nadalje, da esencijalna bît BS ostane brižno sačuvana, tako da BS i dalje budu ti koji će u svijetu propagirati obnovu Crkve i svijeta po sakramentima ženidbe i svetoga reda.

Formacija koju nacionalni timovi dobivaju u radu Europskog vijeća predstavlja usmjerenje da i oni sami po povratku u svoju zemlju uspiju motivirati svoje aktivne bračne parove, svećenike i osobe posvećena života. Svojim radom i služenjem u lokalnim/regionalnim zajednicama pridonose misiji tj. u ovom konkretnom slučaju širenju i osvješćivanju važnosti *Projekta svjetionika 2033*. To se najviše i najsnažnije očituje programima i odvijanjem Nacionalnoga vijeća koje se u Hrvatskoj održava 2 puta godišnje, na kojem okupljeni parovi i svećenici lokalnih zajednica nakon dobivene sažete formacije (jer je nemoguće prenijeti sav rad održan na EU Vijeću) od nacionalnoga tima u svojim lokalnim/regionalnim Zajednicama dalje šire ideju spomenutoga projekta koji europski tim želi donijeti u sve europske zemlje smatrajući

⁷³¹ Podaci o radu Europskog vijeća dobiveni su od još aktualnog Nacionalnog tima HZBS Maria i Kristine Jerkovic koji su na tu službu izabrani u siječnju 2018. godine.

⁷³² U međuvremenu svoga predsjedanja Europskim vijećem izabrani su za svjetski tim, a svoji dužnost preuzeli su svibnju 2020. godine.

kako je to zajednički projekt ZBS. Europski tim bira se anonimnim glasovanjem od strane Europskog vijeća na razdoblje od 3 godine, tj. mandat mu se može produžiti na još 1 godinu u slučaju da za to postoje opravdani razlozi navedeni u smjernicama tj. procesu odabira za novi Europski tim. Kada par koji ispunjava formalne uvjete na pitanje aktualnoga Europskog tima dadne svoj pristanak za nominaciju i kada ga Europsko vijeće kasnije izabere, tada taj par u svoj tim zove raspoloživoga svećenika te oni započinju svoj mandat kao kompletan europski tim. U radu i procesu stvaranja formacija i novih ideja svakoga europskog tima sudjeluje i prošireni tim-parovi i svećenici koje si on sam odabere za suputnike tijekom njihova mandata koji zajedno sa njima promišlja i zajedničkim radom stvara nove ideje i prijedloge za svako sljedeće Europsko vijeće.

4.5.2. Europsko vijeće BS u Hrvatskoj

U Hrvatskoj je do sada održano pet Europska vijeća.⁷³³ Fratrovac, Zagreb 1989., Trakošćan 1999., Marija Bistrica 2004., Marija Bistrica 2015., Ludbreg 2019. Kod nas je u Hrvatskoj uvriježeno da posao organizacije Europskog vijeća na sebe preuzima prethodni nacionalni tim koji u dogovoru s trenutnim nacionalnim timom dogovara bliske suradnike raspoređene u razna povjerenstva koja se obično sastanu nekoliko puta prije održavanja samoga Europskog vijeća radi detaljnijih dogovora oko realizacije aktivnosti svakoga pojedinog povjerenstva⁷³⁴ u skladu sa onime za što je ono zaduženo.

Što se tiče programa u subotu, u Hrvatskoj je običaj da u nedjelju popodne za vrijeme zasjedanja Vijeća članovi HZBS imaju priliku prisustvovati duhovnoj obnovi organiziranoj za njih, koju svaki puta vodi jedan par sa svećenikom iz neke regija. Nakon duhovne obnove svi odlaze na zajedničko misno slavlje u crkvu u kojoj zajedno dočekuju nacionalne timove europskih zemalja. Slavlje obično predvodi biskup nadležne nad/biskupije koji se poslije prema vlastitoj mogućnosti/volji može pridružiti večeri i završnome druženju.

⁷³³ Na samom početku osamdesetih godina prošlog stoljeća, po sjećanju najstarijih članova HZBS, održana su jedan ili dva Europska sekretarijata.

⁷³⁴ Povjerenstva su formirana prema zaduženjima i poslovima oko organizacije. Tako se npr. formiraju povjerenstva za: prihvat i prijevoz gostiju, uređenje dvorane u kojoj se Vijeće održava, kulturni i zabavni program za subotnju večer, domaćinstvo tijekom trajanja cijeloga Vijeća, stručno vodstvo na izletu, kontakti sa medijima, par zadužen za poklone, kao i za fotografiranje i snimanje, izradu materijala (bilježnica, kemijski, izrade loga i mota susreta), par za duhovnu obnovu itd.

Tradicionalno nacionalnim tim zemlje, koja je zemlja-domaćin, na svečanoj svetoj misi u subotu navečer ili prilikom prigodnoga programa predaju zvono iz Cameruna onom nacionalnome timu zemlje koja je domaćin sljedećeg Europskoga vijeća. U Hrvatskoj je posljednji put Europsko vijeće održano od 10. do 13. listopada 2019. u Ludbregu.

ZAKLJUČAK

Zajednica Bračnih susreta u Hrvatskoj djeluje od 1976. godine kada je u Opatiji održan prvi bračni vikend. Od tada njezinu karizmu šire oduševljeni bračni parovi koji su prošli iskustvo originalnog vikenda. Svojim su zalaganjem i aktivnim uključivanjem u rad zajednice nastojali što više bračnih parova dovesti na vikend kako bi i oni obnovili bračnu vjernost, a sakramentalni brak živjeli na novi način. Već sam uvid u arhivske podatke zajednice navodi nas na zaključak kako je rad zajednice bio plodonosan unatoč nepovoljnim političko-društvenim prilikama sve do devedesetih godina prošloga stoljeća. Svjedočanstva bračnih parova koji djeluju u zajednici od njenih početaka govore kako je život zajednice uvijek bilo usmjerena na življenje poslanja, a to je obnova Crkve te svijeta po sakramentima ženidbe i svetoga reda.

Doktorska disertacija o djelovanju HZBS-a u svjetlu postkoncilske teologije o braku i obitelji prikazana je, uz uvod i zaključak, u četiriju glavna poglavlja koja su u svojim sadržajima imala za cilj što uspješnije predstaviti djelovanje te doprinos HZBS-a pastoralu braka i obitelji u Hrvatskoj.

Uz prikaz povijesti i razvoj zajednice u Španjolskoj, naglasak je stavljen na situaciju i zajednicu u Hrvatskoj. Time se želi doprijeti boljem poznavanju ove zajednice u našoj domovini. Zajednica je relativno nepoznata kao i njezin doprinos obiteljskome i bračnome pastoralu, unatoč tome što djeluje više od četiri desetljeća.

Prvo poglavlje pruža uvid u jedan širi okvir u kojem se mogu promatrati pastoralna gibanja vezana uz brak i obitelj prije Drugoga vatikanskog koncila. Istraživanje povijesnoga konteksta nastanka BS-a otkriva nastajanje novih pokreta u Europi počevši od četrdesetih do šezdesetih godina prošloga stoljeća. Time je potvrđena hipoteza uključenosti vjernika laika u obnovu Crkve i njihova aktivnost u osnivanju novih pokreta u Crkvi. Osnivanje je novoga pokreta u Španjolskoj iniciran od samih vjernika laika, bračnoga para Jaime i Mercedes Ferrer i drugih bračnih parova koji u tadašnjem pastoralnome djelovanju Crkve nisu nalazili primjereni oblik pastoralu u kojem bi mogli duhovno rasti kao bračni par. Uz suradnju i otvorenost o. Gabriela Calva okupljalo se sve više parova za koje je bilo potrebno osmisliti program koji će zadovoljavati njihove potrebe te biti u skladu s naukom Crkve. Crkva je tada s jedne strane bila otvorena za osnivanje novih pokreta koji su nagoviještali novi Duh u Crkvi koji je prethodio

Drugome vatikanskom koncilu. S druge strane bila je oprezna da ne nastanu zastranjenja te tako se naštetiti jedinstvu i pravovjerju u Crkvi.

U drugome je poglavlju najprije prikazano pretkoncilsko teološko-pastoralno promišljanje o nauku Crkve vezano uz sakrament ženidbe. On, sljedeći nauk sv. Augustina, naglašava tri dobra ženidbe: prokreaciju, vjernost i sakrament. Drugi je prikaz posvećen analizi dokumenata Drugoga vatikanskog koncila i postkoncilskoga nauka koji se ocrtava u enciklikama i drugim dokumentima. Društvene promjene, kao i nove znanstvene spoznaje, iziskivale su ponovno teološko promišljanje i produbljivanje nauka o sakramentalnome braku. Suvremeno društvo, znanstveno-tehnička i bio-medicinska dostignuća tražila su drugačiji pristup ženidbi, biti ženidbe, ali i uložiti poslanja bračnih drugova u Crkvi i svijetu. Od Drugoga vatikanskog koncila brak i obitelj u pastoralnoj perspektivi Crkve zauzimaju središnje mjesto. Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* u broju 46. izjavljuje kako je ženidba i obiteljski život jedno od gorućih problema današnjega vremena što iziskuje posebnu skrb kako Crkve tako i drugih institucija. Ovaj je problem bračnoga i obiteljskoga pastorala aktualan i danas poslije gotovo pola stoljeća od Koncila. To potvrđuju analize postkoncilskih dokumenata na razini opće i mjesne Crkve koja brak i obitelj stavlja u fokus teološko-pastoralnoga promišljanja. Na razini su opće Crkve značajne enciklike koje obrađuju i obiteljsku i bračnu tematiku: *Humanae vitae*, *Familiaris consortio*, *Amoris laetitia*, te *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.* Treći dio drugoga poglavlja obuhvaća pastoralnu zbilju koju živi Crkva u Hrvatskoj. Ona se iščitava iz dokumenata i smjernica koje je izdala Hrvatska biskupska konferencija u svojim dokumentima, a tiču se svekolikoga pastoralnog djelovanja. Pažnja je disertacije ovdje usmjerena na one dokumente koji se tiču pastorala braka i obitelji. Najznačajniji među njima je svakako *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*. Direktorij, osim što predstavlja određenu sintezu dosadašnjih iskustava na pastoralnome planu djelovanja, iznosi teološko-pastoralna promišljanja na trenutnu situaciju. Nadalje, iznosi smjernice pastoralnim djelatnicima, svećenicima i vjernicima-laicima, kao i samim obiteljima kako će postati aktivni čimbenici pastoralnih programa koji su zacrtani i osmišljeni da bi uključivali kako delegirane pastoralne djelatnike tako i same subjekte obiteljskoga pastorala.

U trećem se poglavlju radnja bavi strukturom i metodologijom BS-a. Kako bi se potvrdila tvrdnja kako metodologija promiče postkoncilski nauk o braku i obitelji, kritičko-teološkome metodom analiziraju se dokumenti zajednice na kojima se temelji struktura i metodologija zajednice. Dokumenti na kojima se temelji analiza su: *Nacrt vikenda Bračnih susreta*, *Pregled*

*vikenda. Pomoćni dokument za razumijevanje Nacrta vikenda Bračnih susreta, Statut Bračnih susreta, Smjernice za apostolat i Govori (s obnova), ali i metodologija Gabriela Calva, koja je u svojoj biti nepromijenjena od prvoga održanog vikenda 1961. godine. u Španjolskoj. Pokret je svojom strukturom i metodologijom usmjeren na obnovu Crkve i svijeta na način da parovi koji su prošli vikend BS-a sami postaju evangelizatori bračnih parova koji dolaze na vikend. Metodologija vikend programima promiče i zagovar sakramentalnu ženidbu između muškarca i žene te vrednote koje doprinose cjelovitosti ljudske osobe, a ocrtavaju se u pojedinim *govorima* tijekom vikenda. Brak i obitelj posljednjih desetljeća su na iskušenju, što potvrđuju rezultati EVS istraživanja 1999., 2008. i 2017. godine.*

Vizija zajednice temelji se na Isusovim riječima: »Ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio« (Iv 15, 12b). Ona se ostvaruje poslanjem zajednice, a to je naviještanje i očitovanje vrijednosti dvaju sakramenta, ženidbe te svetoga reda u Crkvi i svijetu. Karizma se zajednice posreduje iskustvom dijaloga načina života parovima, svećenicima, redovnicima i redovnicama u skladu s tradicijom i naukom Katoličke Crkve. ZBS-a ima čvrsto organiziranu strukturu od svjetske do lokalne razine. WWME u svijetu djeluje pomoću šest Tajništava: Europa, Latinska Amerika, Afrika, Sjeverna Amerika, Azija i Pacifik. HZBS-a pripada Europskom tajništvu i svojom katoličkom tradicijom i zauzetim nacionalnim timovima doprinosi očuvanju sakramentalnoga predznaka BS-a u Europi koji se nalazi pod velikim pritiscima moderne liberalističke struje. Bračni susreti počivaju na četirima stupovima: originalni vikend, bračni timovi, struktura i zajednica. Sva su četiri stupa jednako važna za djelovanje BS-a.

Sudionicima je BV omogućena daljnja formacija vikend programima ili praćenjem preko mjesečnih obnova i drugih susreta koje organiziraju lokalne zajednice ili regije.

Poglavlje *Hrvatska zajednica Bračnih susreta kao jedan od čimbenika bračnog i obiteljskog pastoralu u Hrvatskoj* donosi početke razvoja obiteljskoga pastoralu u Republici Hrvatskoj tijekom šezdeseti i sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Tim je povijesnim isječkom prikazano pastoralno ozračje u kojem započinje djelovati ZBS-a. Dolazak BS-a u Hrvatsku iniciran je o bračnoga para Franka i Nives Jelich koji su bili bliski suradnici o Gallagera. O. Gallager je bio veliki promotor BS-a na svjetskoj razini i zagovornik izvorne metodologije o. Gabriela Calva koja je bila usmjerena na obnovu Crkve i svijeta po skramentima ženidbe i svetoga reda, a ne samo na obnovu bračnih parova i njihove komunikacije. Prvi parovi koji su prošli iskustvo BV pripadali su aktivnoj zagrebačkoj skupini vjernika laika zauzetih u obiteljskom pastoralu koji je zaživo na području Zagreba i okolice. Vidjevši plodove vikenda

parovi su postali aktivni promotori nove metode u pastoralu braka i obitelji te time konkretno doprinjeli obogaćenju obiteljskoga pastoralu u Hrvatskoj. U drugome je dijelu četvrtoga poglavlja analizom arhivskih statističkih podataka prikazan dosadašnji doprinos HZBS obiteljskome pastoralu u Hrvatskoj kako u pojedinim regijama tako i nad/biskupijama. ZBS-a uspješno je primjenila metodologiju za organiziranje zaručničkih vikenda i time ponudila još jedan program predženidbenoga pastoralu.

HZBS svojom metodologijom potiče bračne parove na apostolat u svojim župnim zajednicama i drugim društvenim ili laičkim zajednicama i institucijama gdje mogu doprinjeti ostvarenju ideje BS za obnovu Crkve i svijeta. Stoga su mnogi bračni parovi aktivno uključeni u crkvena tijela svojih župa ili biskupija, u zajednice, pokrete i udruge koji promiču dobrobit braka i obitelji. Kvalitetan i plodan rad ZBS-a, kao i njezina crkvenost ovisi o svećenicima "vikendašima." Bez duhovnoga se vodstva zajednice teže okupljaju i žive dijaloškim načinom života, a neke od njih stagniraju ili su neaktivne.

Djelovanje je HZBS-a danas usmjereno na ostvarivanje novih programa koji bi doprinijeli cjelovitijem bračnome i obiteljskome pastoralu. Ti programi trebali bi obuhvatiti članove zajednice koji su ostali sami nakon smrti bračnoga druga (udovci i udovice), djecu i mlade, a sve po uzoru ostalih ZBS-a u Europi gdje se već provode ovakvi programi.

BIBLIOGRAFIJA

a) Neobjavljeni izvori:

SABOLIĆ, Pero, *Sakrament ženidbe i naravni brak*, 'Govor' na obnovi, 9. VI. 2014. u crkvi sv. Mihaela u Dubravi-Zagreb, privatni arhiv Pere Sabolića.

SABOLIĆ, Pero, *Što nam danas znače Bračni susreti?*, Duhovna obnova, 26. XI. 2017., Stenjevec, privatni arhiv Pere Sabolića.

SABOLIĆ, Pero, *Tajna uspješnosti odluke ljubavi*, 'Govor' na duhovnoj obnovi, privatni arhiv Pere Sabolića.

TRSTENJAK, Tonči, *Energiju našega odnosa predati dalje – nastaviti naš put, 12 govor*, privatni arhiv Tončija Trstenjaka.

TRSTENJAK, Tonči, *Susret sa samim sobom*, drugi 'govor', privatni arhiv Tončija Trstenjaka.

b) Izvori:

Biblija. Stari i Novi zavjet, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ²²2012.

c) Dokumenti Crkvenoga učiteljstva:

Ad consulta vestra - Odgovori Bugarima (13. XI. 866), u: DH 643-648.

BENEDIKT XIV., *Matrimonia quae in locis* (4. XI. 1741.), u: DH 2515-2520.

BENEDIKT XVI, *Discorso di sua santità Benedetto XVI all'apertura del convegno Ecclesiale della diocesi di Roma su famiglia e comunità cristiana*, Basilica di San Giovanni in Laterano, Lunedì, 6 giugno 2005., u: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2005/june/documents/hf_ben-xvi_spe_20050606_convegno-famiglia.html (1. VII. 2020.).

BENEDIKT XVI., *Čovjek je pozvan na ljubav*. Papin govor na otvorenju Kongresa Rimske biskupije. „Obitelj i kršćanska zajednica: odgoj osobe i prenošenje vjere“ 6. lipnja 2005.), u: *Prisutnost*, 13 (2005.) 35, 5-8.

BENEDIKT XVI, *Misli o svećeništvu*, 9 (Nagovor, 13. V. 2005.), u: Mijo NIKIĆ, *Svećenička duhovnost – integrativni čimbenik svećeničkog identiteta*, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 847-868.

BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb², 1992.

CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Nota pastorale Il volto missionario delle parrocchie in un mondo che cambia* (30. V. 2004.), Milano, 2004.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ⁷2008.

Etsi fraterniatis, *Pismo nadbiskupu Mainza* (8. X. 1803.), u: DH 2705-2706.

Ex parte tua - Pismo Andriji nadbiskupu Lunda (12. I. 1206.), u: DH 786.

Ex publico instrumente - Pismo biskupu Brescie, u: DH 754.

FIRENTINSKI SABOR, *Exultate Deo. Bula o sjedinjenju s Armencima* (22. XI. 1439.), u: DH 1313-1328.

FIRENTINSKI SABOR, *Cantate Domino - Bula o sjedinjenju s Koptima i Etiopljanima* (4. II. 1442., prema firentinskom računanju vremena), u: DH 1330-1353.

FRANCUSKI BISKUPI, *Uputa o enciklici „Humanae vitae“*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.

FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama, kršćanskim supruzima i svim vjernicima laicima o ljubavi u obitelji* (19. III. 2016.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016.

FRANJO, *Evangelii gaudium. Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013.

Gaudeamus in Domino. *Pismo biskupu u Tiberiji* (početak 1201.), u: DH 777-779.

GRGUR IX., *Si condiciones*, (između 1227. – 1234.), u: DH 827.

GRGUR XIII., *Populis ac nationibus, Konstitucija Narodi i nacije* (25. I. 1585.), u: DH 1988.

HBK, „*Da vaša radost bude potpuna*“ *Iv 51,11. Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima* (12. IV. 2018.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018.

HBK, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj* (1. IX 2002.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.

HBK, *Direktorij za pastoral sakramenta u župnoj zajednici* (21. I. 2008.), Glas Koncila, Zagreb, 2008.

HBK, *Muško i žensko stvori ih. Poruka biskupa Hrvatske biskupske konferencije* (15. X. 2014.), Glas Koncila, Zagreb, 2014.

HBK, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*, Zagreb (15. VIII. 2002.), Glas Koncila, Zagreb, 2002.

HBK, *Pristup odraslih u kršćanstvo. Upute za ostvarivanje katekumenata u našim prilikama* (8. IX. 1993.), Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb - Zadar, 1993.

HBK, *Smjernice hrvatskih biskupa o pastoralnoj skrbi osoba s invaliditetom*, (14. III. 1996.), Zagreb, 1996., u: <https://ika.hkm.hr/novosti/priopcenje-za-tisak-s-devetog-plenarnog-zasjedanja-hbk-od-12-14-ozujka-1996-te-smjernice-za-pastoralnu-skrb-o-osobama-s-poteskocama-u-razvoju/> (15. VII. 2019.).

HBK, *Za život svijeta. Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj* (21.V. 2012.), Zagreb, 2012.

HBK – NACIONALNI KATEHETSКИ URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program* (17. IX. 2000.), NACIONALNI KATEHETSКИ URED – HBK – Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb – Zadar, 2000.

Instrukcija Svete penitencijarije, (15. I. 1866.), u: DH 2990-2993.

IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae. Apostolska pobudnica biskupima, svećenicima i vjernicima cijele Crkve o vjerskoj pouci u naše vrijeme* (17. X. 1979.), Nadbiskupski duhovni stol – Glas Koncila, Zagreb, 1994.

IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – Vjernici laici, O pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu*, (30. XII. 1988.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ²1997.

IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa. Crkva u Europi. Apostolska postsinodalna pobudnica o Isusu Kristu koji živi u svojoj Crkvi – izvoru nade za Europu* (28. VI. 2003.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.

IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. XI. 1981.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.

IVAN PAVAO II., *Laborem exercens. Radom čovjek* (14. IX. 1981.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981.

IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio. Poslanje Otkupitelja. Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe* (7. XII. 1990.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.

IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor. Enciklika o nekim temeljnim pitanjima moralnog naučavanja Crkve* (6.VIII. 1993.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

IVAN PAVAO II., *Vita consecrata. Apostolska pobudnica o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu* (25. III. 1996.), HKVRP - HUVRP - Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.

JUAN PABLO II, *Mensaje al congreso organizado por el Consejo pontificio para la familia con ocasión del 20° aniversario de la "Familiaris consortio"*, 22. XI. 2001, br. 4: L'Osservatore Romano, edición en lengua española –7. XII. 2001., u: http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/es/speeches/2001/november/documents/hf_jp-ii_spe_20011123_card-trujillo-family.html (10. VI. 2020).

Katekizam Katoličke Crkve, Hrvatska biskupska konferencija – Glas Koncila, Zagreb, 1994.

KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000.

KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice* (4. VIII. 2002.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.

LEON XIII. *Arcuanum divianae sapieientiae. Tajna Božanske mudrosti* (10. II. 1880.), u: DH 3142-3146.

LUCIJE III, *Sinoda u Veroni* (listopad – studeni 1184.), u: DH 760-761.

MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *Katolički nauk o sakramentu ženidbe* (1977.), u: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_1977_sacramento-matrimonio_hr.html (20. V. 2019.).

NADBISKUPSKI ORDINARIJAT, *Ti si Krist – za nas i za sve ljude. Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Đakovo, 2008.

PAVAO III., *Altitudo divini consilli* (1. VI. 1537), u: DH 1497.

PAVAO VI., *Ecclesiam suam. Enciklika o putovima kojima Katolička Crkva treba da izvršuje u naše doba svoju zadaću* (6. VIII. 1964.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979.

PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu* (8. XII. 1975.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1976.

PAVAO VI., *Humanae vitae, Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda* (25. VI. 1968.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

PIO IV., *Iniunctum nobis. Tridentski sažetak vjerovanja* (13. XI. 1564.), u: DH 1862-1870.

PIO XI., *Casti connubii* (31. XII. 1930.), u: DH 3700-3724.

PIO XII., *Mystici Corporis Christi. Enciklika o Mističnom Tijeli Kristovom* (29. VI. 1943.), u: http://www.vatican.va/content/pius-xii/en/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_29061943_mystici-corporis-christi.html (20. II. 2020.)

Pismo biskupa HBK povodom dana života, 6. veljače 2000., u: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 12 (2000.) 1, 13-14.

Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II. (2. II. 1994.), IKA, Zagreb, 1994.

Pismo cara Mihajla papi Grguru X. Vjeroispovijest cara Mihajla Paleologa (6. VII. 1274.), u: DH 851-861.

Quanto te magis - Pismo Ugu, biskupu iz Ferrare (1. V. 1199.), u: DH 768-769.

Regressus ad nos - Pismo biskupu Niceti iz Akvileje (21. III. 458.), u: DH 311-316.

Sinoda u Elviri (300. – 303.?) u: DH 117-121.

Smjernice hrvatskih biskupa o pastoralnoj skrbi osoba s invaliditetom, u: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 4 (1996.) 1, 5-6.

SVETA STOLICA, *Carta dei diritti della famiglia. Povelja o pravima obitelji* (22. X. 1983.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb,³ 2009.

SVETI OFICIJ, *Instrukcija Svetog oficija apostolskom vikaru Siama* (4. VIII. 1855.), u: DH 2817-2820.

SVETI OFICIJ, *Odgovor Svetog oficija biskupu Kotshina/Indija* (1. VIII. 1759.), u: DH 2580-2585.

SVETI ZBOR ZA BOGOŠTOVLJE, *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1974.

TRIDENTSKI SABOR, *Dekret o sakramentima* (3. III 1547.), u: DH 1600-1630.

TRIDENTSKI SABOR, *Dekret Tametsi*, (11.XI. 1563.), u: DH 1813-1816.

TRIDENTSKI SABOR, *Romani Pontificis, Konstitucija Rimski biskup* (2. VIII. 1571.), u: DH 1983.

Verum post - Pismo nadbiskupu Salerna u: DH 755-756.

Zakonik kanonskog prava (25. I. 1983.), Hrvatska biskupska konferencija – Glas koncila, Zagreb, 1996.

III. IZVANREDNA OPĆA SKUPŠTINA BISKUPSKE SINODE, *Relatio Synodi – Izvješće Sinode*, Pastoralni izazovi vezani uz obitelj u kontekstu evangelizacije, u: <http://laudato.hr/Novosti/Vatikan/Donosimo-cjelokupni-dokument-sinode-Relatio-synodi.aspx> (25. V. 2020.).

XIII. opća redovna biskupska sinoda, 7. - 28. listopada 2012. – Poruka Božjemu narodu; u *Službeni vjesnik Biskupije Krk*, 6 (2012.) 6., u: <http://www.biskupijakrk.hr/wp-content/uploads/2014/08/Slu%C5%BEbeni-vjesnik-6-12.pdf> (13. V. 2020.).

XIV. OPĆA REDOVITA SKUPŠTINA BISKUPSKE SINODE, *Relatio finalis, Zaključno izvješće sinode. Poziv i poslanje obitelji u Crkvi i suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016.

d) Dokumenti BS:

Concepto de necesidades emocionales, doc 15., u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTROS MATRIMONIALES, *Carpeta orientadora del servicio*, Documentos del Consejo mundial Secretariado Latinoamericano, revisado 2012.

Definición, funciones y responsabilidades de los equipos eclesiales del Secretariado, doc. 7., u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTROS MATRIMONIALES, *Carpeta orientadora del servicio*, Documentos del Consejo mundial Secretariado Latinoamericano, revisado 2012.

Directrices alternativas para la realización de fin de semana, doc.17., u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, Documentos del Consejo mundial Secretariado Latinoamericano, revisado 2012.

El Consejo Mundial de Encuentro Matrimonial Mundial, u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, 14. Documentos del Consejo mundial Secretariado Latinoamericano, revisado 2012.

Encuentro Matrimonial Mundial unido a la Iglesia Católica, doc.10., u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, Documentos del Consejo mundial Secretariado Latinoamericano, revisado 2012.

HZBS, *Pregled vikenda. Pomoćni dokument za razumijevanje nacrtu vikenda Bračnih susreta (Mentalitet)*, Zagreb, 2014.

HZBS, *Smjernice za apostolat*, Zagreb, 2014.

HZBS, *Statut*, Zagreb, 1991.

Ivanka i Milan Došlin – Josip Sremić, u: WORLDWIDE MARRIAGE ENCOUNTER, *European outline 2000.*, HZBS, *Europski nacrt*, Zagreb, 2014.

Liderazgo proceso de transmisión, doc 12., u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, Documentos del Consejo mundial Secretariado Latinoamericano, revisado 2012.

Los cuatro pilares, doc. 3., u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, Documentos del Consejo mundial Secretariado Latinoamericano, revisado 2012.

Misión, visión y carisma de Encuentro Matrimonial Mundial, doc. 1., u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, Documentos del Consejo mundial Secretariado Latinoamericano, revisado 2012.

Países de Encuentro Matrimonial Mundial, doc 8., u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, Documentos del Consejo mundial Secretariado Latinoamericano, revisado 2012.

Principios fundamentales de nuestro Movimiento, doc.4., u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, Documentos del Consejo mundial Secretariado Latinoamericano, revisado 2012.

Rol del equipo Eclesial Internacional, doc 6., u: CONSEJO MUNDIAL DE ENCUENTRO MATRIMONIAL, *Carpeta orientadora del servicio*, Documentos del Consejo mundial Secretariado Latinoamericano, revisado 2012.

WWME, *European outline*, 2000. HZBS, Obnovljeni *Europski nacrt*, Zagreb, 2014.

e) Literatura:

AKRAP, Anđelko – ČIPIN, Ivan, *Socijalitetni sterilitet u Hrvatskoj – zašto smo neoženjeni i neudane*, Zagreb, 2006.

AKRAP, Anđelko – ŽIVIĆ, Dražen, Demografske odrednice i obilježja obiteljske strukture stanovništva Hrvatske, u: *Društvenim istraživanjima*, 10 (2001.) 4-5, 621-654.

ALBERICH, Emilio - BINZ, Ambroisem, *Odrasli i kateheza. Elementi katehetske metodologije za odraslu dob*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2002.

ALBISETTI, Valerio, *Terapija bračne ljubavi*, Biblioteka oko tri ujutro, Zagreb, 2011.

ARAČIĆ, Pero – BALOBAN, Josip – NIKODEM, Krunoslav, Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu od 1999. do 2017. godine, u: *Bogoslovska smotra*, 89 (2019.) 2, 331-353.

ARAČIĆ, Pero, Crkveno djelovanje i aktualne obiteljske teškoće, u: Stjepan BALOBAN (ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, Zagreb, 2001.

ARAČIĆ, Pero – DŽINIĆ, Ivo, *Mladi roditelji o Bogu, Crkvi i odgoju*, Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2013.umj

BABIĆ, Marko, Direktorij za pastoral sakramenta u župnoj zajednici, u: *Služba Božja*, 48 (2008.) 3, 336-338.

BAKER, A. David– SPERRY, Heather *History of Psychology*, U.R. BISWAS-DIENER – E. DIENER (ur.), *Serija Noba udžbenika: Psihologija.*, Champaign, IL:DEF, u: <http://noba.to/j8xkgcz5> (12. VI. 2020.).

BALOBAN, Josip, *Crkvenost i obitelj pred izazovima*, Glas Koncila, Zagreb, 2006.

BALOBAN, Josip, Crkvenost župne zajednice, u: *Diacovensia*, 9 (2001.) 1, 7-23.

BALOBAN, Josip, *Hrvatska kršćanska obitelj na pragu XXI. Stoljeća*, Glas koncila, Zagreb, 1990.

BALOBAN, Josip – ČRPIĆ, Gordan, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 313-341.

BALOBAN, Josip – ČRPIĆ, Gordan, Relevantne vrednote za uspješan brak i željeni broj djece u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 619-640.

BALOBAN, Josip – NIKODEM, Krunoslav – CRNIĆ, Danijel, Analiza stavova o braku i obitelji u Hrvatskoj i u Europi, u: Josip BALOBAN – Krunoslav NIKODEM – Siniša ZRINŠČAK (ur.), *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi. Komparativna analiza*, Kršćanska sadašnjost/Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2014.

BALOBAN, Josip – ŠIMUNOVIĆ, Josip – NIKODEM, Krunoslav, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj (EVS – 2008.) – saznanja i poticaji za djelovanje, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 2, 597-622.

BEGIĆ, Martina s. Ana - DADIĆ, Katarina, Odgovorno roditeljstvo u posinodalnoj apostolskoj pobudnici Amoris laetitia – teološka i pedagogijska perspektiva, u: *Obnovljeni život*, 72 (2017) 2, 119-212.

BIŠĆAN, Hrvoje Josip, Oni su ugradili svoj život u našu Zajednicu, u: *Prisutnost*, 66 (2020.) 17, 36-39.

BIZEČKI, Nikolina, Laici aktivni u župama, u: *Spectrum. Ogledi i prinosi studenata teologije*, 1-4 (2009) 1-2 (2010), 76-77.

BOZANIĆ, Josip, *Ivan Pavao II. - Papa hrvatske nade*, Glas Koncila, Zagreb, 2014.

BRAJŠA, Pavao, *Bez razgovora se ne može. Kvalitetnijim razgovorom do sebe i drugih*, Glas Koncila, Zagreb, 2013.

BRAJŠA, Pavao, *Brak naš svagdašnji*, Glas Koncila, Zagreb, 2009.

BRATKOVIĆ, Marko, Razvrgnuće braka u rimskom, kanonskom i suvremenom hrvatskom obiteljskom pravu, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 61 (2011.) 1, 109-148.

BULAT, Nikola, Sakramentalnost kršćanske ženidbe, *Crkva u svijetu*, 17 (1982.) 4, 313-316.

BURUŠIĆ, Josip, *Samopredstavljanje: taktike i stilovi*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2007.

BURUŠIĆ, Josip, Znanje o sebi i znanje drugih kao temelj psihologije ličnosti: što su nam pružila istraživanja samopredstavljanja?, u: Jadranka KOLENOVIĆ-ĐAPO – Indira FAKO – Maida KOSO-DRLJEVIĆ (ur.), *2. Kongres psihologa Bosne i Hercegovine sa međunarodnim učešćem*, Zbornik radova, Banja Luka, 2012.

CALVO, Gabriel, *Cara a cara. Para llegar a ser un matrimonio Feliz*, Salamanca 1998.

CARDIJN, Joseph, u: <https://www.caj-muenster.de/caj-muenster/josef-cardijn/> (13. VIII. 2019.).

CSINCSIK, Rozsa i Lajos – p. Joska, Pismo Zajednice BS – a iz Vojvodine, preneseno iz glasila Njemačke zajednice Bračnih susreta „*Marriage – Encounter Wochenende*“, u: *Prisutnost*, 9 (2001.) 27, 25-26.

CSINCSIK, Rozsa i Lajos, Prvi Vikend za Hrvate u Bačkoj, u: *Prisutnost*, 11 (2003.) 32, 17.

ČIČKOVIĆ, Biljana – DŽINIĆ, Ivo, Od obitelji do crkvenih zajednica i pokreta u Hrvatskoj, u: *Nova prisutnost*, 7 (2009.) 1, 31-48.

ČONDIĆ, Alojzije, Jesu li brak i obitelj zastarjela ustanove u hrvatskom društvu?, u: *Služba božja*, 50 (2010.) 3, 433-458.

ČONDIĆ, Alojzije, Pastoral crkvenih pokreta u pastoralu župne zajednice, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 2, 433-458.

ČUDINA – OBRADOVIĆ, Mira – OBRADOVIĆ, Josip, *Psihologija braka i obitelji*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.

DENZINGER, Heinrich – HÜNERMANN, Peter, *Zbirka sažetaka, vjerovanja i definicija o vjeri i ćudoređu*, UPT, Đakovo, 2002.

Dicastero per i laici la famiglia e la vita, u: <http://www.laityfamilylife.va/content/laityfamilylife/it.html> (16. VII. 2020.).

DOGAN, Nikola, Crkva i "kućna Crkva", u: Pero ARAČIĆ (ur.) *Uspjeli brak – sretna obitelj. Radovi simpozija o pastoralu braka i obitelji u prvih deset godina Đakovu, 28. do 30. studenog 1988.*, Đakovo, 1988.

DUDA, Bonaventura, Ženidba i djevičanstvo u 1Kor 7, *Bogoslovska smotra*, 49 (1979.) 1-2, 19-40.

DUGANDŽIĆ, Ivan, Ženidba u svjetlu Biblije, *Bogoslovska smotra*, 49(1979.)1-2, 6-19.

DUŠAK, Danica i Ivica, Sjećanja (2), u: *Prisutnost*, 3 (1995.) 6, 11.

DZS, Popis stanovništva, kućanstvu i stanova 2011, u: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1583.pdf, (26. III. 2020.).

<https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm> (14. VIII. 2020.).

DZS, u: <https://www.dzs.hr/Hrv/important/Interesting/articles/Ljubav%20kroz%20statistiku.html> (10. VII. 2020.).

DŽINIĆ, Ivo, Evangelizacija roditelja i vjerski odgoj djece, u: Ivo DŽINIĆ – Ivica RAGUŽ (ur.), *Iščekivati i požurivati dolazak Dana Božjega. Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Peri Aračiću prigodom 65. obljetnice života*, Đakovo, 2009.

EUROPSKO VIJEĆE BS, Europski minimalni zahtjevi za formiranje novog tima – Dokument, u: *Prisutnost*, 15 (2007.) 39, 24-25.

FERRER, Jaime– ESCOLA, Mercedes, *Nosotros dos y Dios. El matrimonio visto por un matrimonio*, MFC, Barcelona, 2002.

Frank and Nives Jelich shaer their journey, u: http://www.queenofpeacetravel.com/Frank_And_Nives_TimeLine.asp (25. VII. 2020.).

FRKIN, Josip, Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II., u: *Obnovljeni život*, 49 (1994.) 6, 591-602.

FUČEK, Ivan, *Bračan ljubav*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1974.

FUČEK, Ivan, *Moralno – duhovni život. Predbračna ljubav. Bračna ljubav*, Verbum, Split, 2005.

GALLAGHER, A. Charles – VANDENBERG, L Thomas, *The celibacy myth*, The Crossroad Publishing Company, New York, 1988.

GARMAZ, Jadranka - VOLENIK, Antun, Pastoralno i odgojno – katehetski naglasci sedmog i osmog poglavlja posinodalne pobudnice Amoris laetitia, u: *Obnovljeni život*, 72 (2017) 1, 93-108.

Gešalt društvo, u: <https://gestalt-drustvo.hr/o-gestalt-psihoterapiji/gestalt-psihoterapijski-pristup/>, u: <https://www.europeanmedical.info/cognitive-therapy/early-years-of-gestalt-psychology-in-the-united-states.html> (8. V. 2020.).

Gešalt terapija, u: [https://doi.org/10.1002/1520-6696\(197710\)13:4<352::AID-JHBS2300130407>3.0.CO;2-Q](https://doi.org/10.1002/1520-6696(197710)13:4<352::AID-JHBS2300130407>3.0.CO;2-Q) (8. V. 2020.).

GRBAC, Josip, Vjernik laik u Crkvi, u: *Riječki teološki časopis* 12 (2004.) 2, 399-408.

GRGEC, Radovan, Laikat danas, *Obnovljeni život* 28 (1973) 2, 149-153.

HAHN, Scott, *Gozba Jaganjčeva. Misa kao nebo na zemlji*, Verbum, Split, 2010.

HZBS na internetu, u: *Prisutnost*, 7 (1999.) 23, 2.

<https://www.nsc-chariscenter.org/malines-documents/> (13. VIII. 2020.)

IKA, Papa Franjo pohodio Kolumbiju (12. IX. 2017.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/papa-franjo-pohodio-kolumbiju/> (10. VI. 2020.).

IKA, Predstavljene "Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj" (31. V. 2012.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/predstavljene-pastoralne-smjernice-za-apostolat-vjernika-laika-u-crkvi-i-drustvu-u-hrvatskoj/> (15. III. 2020.).

IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheze o ljudskoj ljubavi. Cjelovita teologija tijela, svezak I.*, Verbum, Split, 2012.

IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih. Kateheze o ljudskoj ljubavi. Cjelovita teologija tijela, svezak II.*, Verbum, Split, 2013.

JAKOBF1, Igor, Kršćanski doprinos raspravi o demografskoj obnovi Hrvatskog društva, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, 141 (2013.) 11-12, 869-876.

JEŽOVITA, Josip, Komparativni pregled odgovora na pitanja u anketi Europskog istraživanja vrednota 1999., 2008., i 2017., u: *Bogoslovska smotra*, 89 (2019.) 2, 225-329.

KASPER, Walter, Trajno značenje Drugog vatikanskog sabora za Crkvu. Predavanje pred članovima teološkog simpozija u povodu koncilskog jubileja, 25. listopada 1995. u Splitu, u: *Crkva u svijetu*, 31 (1996) 1, 6-20.

KASPER, Walter, Trajno značenje Drugoga vatikanskog sabora za Crkvu, u: *Koncil u Hrvatskoj. Zbornik radova teološkog simpozija u povodu 30. obljetnice Drugoga vatikanskog sabora*, ANČIĆ, Nediljko Ante (ur.), Crkva u svijetu, Split, 1996.

KEGLEVIĆ, Jura i Marija, Početak Bračnih susreta u nas, u: *Prisutnost*, 4 (1996.) 13, 4-5.

Mijo KORADE, Pučke misije u sjevernoj Hrvatskoj u drugoj polovici 19. stoljeća, *Časopis za suvremenu povijest*, 32 (2000.) 1, 153-170.

KORADE, Mijo, Pučki misionari u Dalmaciji u drugoj polivici 19. stoljeća, *Časopis za suvremenu povijest*, 30 (1998.)1, 5-24.

KOVAČ, Valerija, Doprinos Drugog vatikanskog koncila obnovi redovničkog života, u: *Posvećeni život*, 19 (2019) 5, 7-27.

KOŽUL, Smiljan, Novi naglasci ženidbe na Drugom vatikanskom saboru, u: *Bogoslovska smotra*, 49 (1979.) 1-2, 51-67.

KUBY, Gabriele, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Naklada Benedikta, Zagreb, 2013.

KUŠAN, Stjepan, Počeo sam sanjati o takvim vikendima, u: *Prisutnost*, 14 (2006.) 37, 12-13.

KUŠAN, Stjepan, Sakrament ženidbe – sveta tajna, u: *Prisutnost*, 4 (1996.) 12, 4.

LONČAR, Jelena, Caritas: konkretni oblik evangelizacije ili što Crkva čini za siromašne. Predavanje na Teološko-pastoralnom tjednu 28. – 30. siječnja 2014., u: Anto BARIŠIĆ, Izvješće o 54. teološko-pastoralnom tjednu u Zagrebu, *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 3, 447-450.

LOZANO, Francisco – Javier, Budite svjedoci vjere, nade i ljubavi. Poruka apostolskog nuncija u Republici Hrvatskoj povodom godišnjeg Sabora HZBS 6. siječnja 2007. godine, u: *Prisutnost*, 15 (2007.) 39, 2.

LUKA, Elizabet, *Sreća u obitelji. Razumjeti, prihvatiti, voljeti*, Biblioteka oko tri ujutro, Zagreb, 2016.

MACINIĆ, Gracijela i Ivan, Dokumenti za novo europsko vodstvo, *Prisutnost*, 6 (1998.) 18, 18-19.

MAĐERČIĆ, Anđelka i Marijan – KOPREK, Josip, Formacijski vikend, u: *Prisutnost*, 13 (2005.) 36, 6.

MAMIĆ, Jakov, 20 godina od Pisma obiteljima (15. X. 2014.), u: <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/m-o/mamic-jakov/18639-j-mamic-20-godina-od-pismaobiteljima.html> (15. VII. 2020).

MASLOW, Abraham Harold, *Motivacija i ličnost*, Nolit, Beograd, 1982.

MASLOW, Abraham Harold, *Motivation and Personality*, Harper & Brothers, New York, 1954.

MATASOVIĆ, Danko i Blanka, Počeci Vikenda u Hrvatskoj, u: *Prisutnost*, 3 (1995.) 7, 11.

MATELJAN, Ante, Sakramentalnost kršćanske ženidbe. Propozicije Međunarodne teološke komisije i Kristološke teze G. Martelea, u: *Crkva u svijetu*, 43 (2008) 4, 550-573.

MENESI, Balazs i Krisztina, *The works of fr. Gabriel Calvo. The Origin and Spirituality of Marriage Encounter and the FIRES Programs*, Budapest, 2007.

MIKLOBUŠEC, Valentin, Drugi dolazak Isusovaca u sjevernu Hrvatsku (I. dio). Prvi dodir i počeci suradnje nakon ponovne uspostave Reda, *Obnovljeni život*, 60 (2005.) 2, 171-193.

MIKLOBUŠEC, Valentin, Drugi dolazak Isusovaca u sjevernu Hrvatsku (II. dio), *Obnovljeni život*, 60 (2005.) 3, 193-321.

MIKLOBUŠEC, Valentin, Drugi dolazak Isusovaca u sjevernu Hrvatsku (III. dio), *Obnovljeni život*, 60 (2005.) 4, 401-428.

MUDROVČIĆ, Jelena i Mile, *Duboki dijalog*, u: *Prisutnost*, 6 (1998.) 19, 5-6.

National Catholic Reporter, 71 (2006.) 6, 46-47, (9. XII. 2005.), u: http://www.natcath.org/NCR_Online/archives2/2005d/120905/120905o.php (6. XI. 2019.).

NIKIĆ, Mijo, Međuljudski odnosi u obitelji, u: Stjepan BALOBAN (ur.) *Hrvatska obitelj na prekretnici*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Glas Koncila, Zagreb, 2001.

NIKIĆ, Mijo, Svećenička duhovnost – integrativni čimbenik svećeničkog identiteta, *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 847-868.

Noter Dame Archives CFM Papers, u: <http://archives.nd.edu/findaids/ead/html/CFM.htm> (5. XI. 2019.).

OČKO, Vlasta i Slavek, Pater Stjepan Kušan, 25 godina služenja, u: *Prisutnost*, 6 (1998.) 19, 10-12.

Odjek Papina Pisma obiteljima u Hrvatskoj, u: <https://ika.hkm.hr/novosti/odjek-papina-pisma-obiteljima-u-hrvatskoj/> (17. VII. 2020.).

Opći religijski leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2002.

Patricija (Patty) Caron Crowley, u:
http://www.natcath.org/NCR_Online/archives2/2005d/120905/120905o.php (6. XI. 2019.).

Patricija (Patty) Caron Crowley Papers (1913-2006.), u: [https://www.luc.edu/media/lucedu/wla/pdfs/Crowley,%20Patricia%20\(Patty\)%20Caron.pdf](https://www.luc.edu/media/lucedu/wla/pdfs/Crowley,%20Patricia%20(Patty)%20Caron.pdf), (6. XI. 2019.).

PAVLIŠIĆ, Mirjana i Tomica, Sjećanje na prvi vikend bračnih susreta, u: *Prisutnost*, lipanj (1994), 11.

PAVLOVIĆ, Stanko – Kardinal SUENENS, Karizmatička obnova – šansa za Crkvu, u: *Crkva u svijetu*, 17 (1982.) 4, 354-357.

PAŽIN, Zvonko, Mjesto i uloga svećenika u pastoralu braka i obitelji, *Bogoslovska smotra* 69 (1999) 2-3, 339-352.

PILJIZ, Vlado – ZRINŠČAK, Siniša, Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu, u: *Revija za socijalnu politiku*, 3 (1996.) 2, 105.

URED HBK ZA ŽIVOT I OBITELJ, Popis crkveno bračno-obiteljskih savjetovališta u RH, u: <https://obitelj.hbk.hr/popis-crkvenih-bracno-obiteljskih-savjetovalista-u-rh/> (2. VII. 2020.).

Popis 2011. (2013.). Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku. Statistička izvješća br. 1469., Zagreb: DZS, u: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf (26. III. 2020.).

URED HBK ZA ŽIVOT I OBITELJ, Povijest, u: <https://obitelj.hbk.hr/povijest/> (2. VII. 2020.). *Prisutnost*, 59 (2017.) 10, 9-10.

PULJIZ, Vlado, Demografski trendovi u Europi, u: *Revija za socijalnu politiku*, 12 (2005.) 2, 263-271.

RABOTEG – ŠARIĆ, Zora, Komunikacija između djece i roditelja, u: Stjepan BALOBAN (ur.) *Hrvatska obitelj na prekretnici*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve – Glas Koncila, Zagreb, 2001.

Rane godine geštalt psihologije u Sjedinjenim Državama, u: <https://www.europeanmedical.info/cognitive-therapy/early-years-of-gestalt-psychology-in-the-united-states.html> (8. V. 2020.).

REBIĆ, Adalbert, *Biblijske starine*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992.

Redovnice u Sisačkoj biskupiji, u: www.biskupija-sisak.hr (2. VIII. 2020.).

Religijsko – pedagoško katehetski leksikon, Zagreb, 1991.

RELJAC, Veronika, Brak i obitelj u svjetlu pohoda Benedikta XVI., u: *Riječki teološki časopis*, 39 (2012.) 1, 3-5.

RELJAC, Veronika, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, Salesiana, Zagreb, 2011.

RELJAC, Veronika, Odrednice obiteljskog pastoralara Obiteljskih ljetnih škola, u: *Riječki teološki časopis*, 21 (2013.) 1, 137-166.

RELJAC, Veronika, Opseg i izvoditelji obiteljskog pastoralara, u: Ivo DŽINIĆ – Ivica RAGUŽ (ur.), *Iščekivati i požurivati dolazak Dana Božjega. Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Peri Aračiću prigodom 65. obljetnice života*, Đakovo, 2009.

Rimski misal. Obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora drugog vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI. Treće hrvatsko izdanje dopunjeno i ponovljeno prema drugom tipskom izdanju (dotisak), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012.

ROUSSEAU, Mary – GALLAGHER, Charles, *Sexual healing in marriage*, Element Inc., Roskport, Massachusetts – Shaftesbury, Dorset, 1991.

Ružica i Branko, Mostovi – značaj i namjera, u: *Prisutnost*, 7 (1999.) 23, 4.

SABOLIĆ, Pero, Molite, i dat će vam se, u: *Prisutnost*, 60 (2017.) 11, 7-8.

SARAH, Robert, Obitelj naspram rodne ideologije. Predavanje povodom Dana Hrvatskog katoličkog sveučilišta, 1 lipnja 2016., u: www.unicath.hr/dies-academicus-2016, (26. III. 2020.).

SCANNONE, Juan Carlos, Razlučiti i pratiti. Obilježja *Amoris laetitia*, u: *Obnovljeni život*, 73 (2018) 1, 127-135.

SCHULZ von THUN, Friedemann, *Kako međusobno razgovaramo 1. Smetnje i razjašnjenja. Opća psihologija komunikacije*, Erudita, Zagreb, 2006.

SCHULZ von THUN, Friedemann *Kako međusobno razgovaramo 2. Stilovi, vrijednosti i razvitak ličnosti. Diferencijalna psihologija komunikacije*, Erudita, Zagreb, 2005.

SCHULZ von THUN, Friedemann *Kako međusobno razgovaramo 3. "Unutarnji tim" i komunikacija primjerena situaciji*, Erudita, Zagreb, 2005.

SREMIĆ, Josip, Božić – čudo Božjeg utjelovljenja, u: *Prisutnost*, 13 (2005.) 36, 9-10.

STARČEVIĆ, Vesna i Mladen, Prošlost i sadašnjost apostolata Bračnih susreta u Hrvatskoj, u: *Prisutnost*, 59 (2017.) 10, 5-8.

Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2010., 119., u: [http://www.dzs.hr/ Statistički ljetopis/2010..pdf](http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2010..pdf) (8. III. 2020.).

Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2011., 118-119., u: [http://www.dzs.hr/ Statistički ljetopis/2011..pdf](http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2011..pdf) (8. III. 2020.).

Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2012., 120-121., u: [http://www.dzs.hr/ Statistički ljetopis/2012..pdf](http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2012..pdf) (8. III. 2020.).

Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2013., 123-124., u: [http://www.dzs.hr/ Statistički ljetopis/2013..pdf](http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2013..pdf) (8. III. 2020.).

Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2014., 127-128., u: [http://www.dzs.hr/ Statistički ljetopis/2014..pdf](http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2014..pdf) (8. III. 2020.).

Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2015., 129-130., u: [http://www.dzs.hr/ Statistički ljetopis/2015..pdf](http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2015..pdf) (8. III. 2020.).

Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016., 129-130., u: [http://www.dzs.hr/ Statistički ljetopis/2016..pdf](http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2016..pdf) (8. III. 2020.).

Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2017., 123-124., u: [http://www.dzs.hr/ Statistički ljetopis/2017..pdf](http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2017..pdf) (8. III. 2020.).

Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018., 123-124., u: [http://www.dzs.hr/ Statistički ljetopis/2018..pdf](http://www.dzs.hr/Statistički_ljetopis/2018..pdf) (8. III. 2020.).

Stopa razvoda u Europi, u: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00206/default/bar?lang=en> (11. III. 2020.).

STROPNIK, Nada, Obiteljske politike u Europi, u: *Revija za socijalnu politiku*, 3 (1996.) 2, 105-116.

SUENENS, Leon Joseph, u: <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/suenens-leon-joseph>; <https://www.nsc-chariscenter.org/malines-documents/> (13. VIII. 2020.).

SUENENS, Leon Joseph, *Lo Spirito Santo nostra, speranza*, Paolini 1975., u: Tonči TRSTENJAK, *Bračni susreti*, 21-22.

ŠAGI, Bono Zvonimir, Pastoral bračnih drugova unutar cjelokupne crkvene prakse, u: *Bogoslovska smotra*, 49 (1979.) 1-2, 96-105.

ŠAGI - BUNIĆ, Tomislav, Poziv svih kršćana na svetost po konstituciji „Lumen gentium“ II. Vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra*, 35 (1965.) 2, 187-200.

ŠIMUNOVIĆ, Josip, Mijenjaju li se bitne vrednote za brak u Hrvatskoj i Europi?, u: *Bogoslovska smotra*, 85 (2015.) 3, 727-758.

ŠIMUNOVIĆ, Josip, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća*, Glas Koncila, Zagreb, 2009.

ŠIMUNOVIĆ, Josip – RELJAC, Veronika, Bitne vrednote za uspješan brak. Teološki pristup, u: Josip BALOBAN – Krunoslav NIKODEM – Siniša ZRINŠČAK (ur.), *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi. Komparativna analiza*, Kršćanska sadašnjost – Katolički bogoslovni fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2014.

ŠIMUNOVIĆ, Milan – PAŽIN, Ivica, *Promjene u katehetskom pastoralu župne zajednice. Utopija ili stvarnost?*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2017.

ŠKALABRIN, Nikola, Crkvena zajednica i strukture odgovornosti, u: *Bogoslovska smotra*, 69 (1997.) 4, 461-472.

ŠKALABRIN, Nikola, *Ženidba, Pravno-pastoralni priručnik*, Teologija u Đakovu, Đakovo, 1995.

ŠIMUNOVIĆ, Većo i Ana, Dvadeset godina – ni puno ni malo, u: *Prisutnost*, 4 (1996.) 12, 14-15.

ŠOTA, Stanislav, Pastoralno djelovanje s rastavljenima i civilno vjenčanima prema pobudnici *Amoris laetitia*, u: *Diaconvensia*, 25 (2017.) 2, 285-301.

TAMARUT, Antun, Crkveno lice obitelji, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 4, 745-768.

TEAMS OF OUR LADY, Founder fr. Henri Caffarel & the origins of the movement, u: https://www.teamsofourlady.org/fr_caffarel (1. VIII. 2019.).

Paul TOURNIER, *Više razumijevanja u braku*, Zagreb, 2011.

TRANIELLO, Francesco, Pio XII, papa, u: http://www.treccani.it/enciclopedia/papa-pio-xii_%28Dizionario-Biografico%29/ (28. VII. 2019.).

TRSTENJAK, Tonči, Bog je ljubav. Enciklika *Bog je ljubav* i vrijednosti Vikenda BS, u: *Prisutnost*, 14 (2006.) 37, 23-25.

TRSTENJAK, Tonči, *Bračni susreti*, HZBS, Zagreb, 2017.

TRSTENJAK, Tonči, Dijalog o seksualnosti ili korak prema bliskosti u odnosu, u: *Prisutnost*, 13 (2005.) 35, 9-10.

TRSTENJAK, Tonči, Dvadeset godina Bračnih susreta u Italiji, u: *Prisutnost*, 6 (1998.) 20, 20-21.

TRSTENJAK, Tonči, Hrvatski Isusovci, začetnici pastorala braka i obitelji, u: *Obnovljeni život*, 64 (2009.) 2, 223-232.

TRSTENJAK, Tonči, Katehetske inicijative hrvatskih Isusovaca u Zagrebu u drugoj polovici XX. stoljeća, u *Obnovljeni život*, 64 (2009.) 3, 335-345.

TRSTENJAK, Tonči, Na svetost pozvani, u: *Prisutnost*, 10 (2002.) 30, 5.

TRSTENJAK, Tonči, Obitelj – put Crkve i naroda, u: *Prisutnost*, 11 (2003.) 32, 10-11.

TRSTENJAK, Tonči, Povijest bračnih susreta u Hrvatskoj, u: Goran CRNKOVIĆ (ur.), *Opatijske crkvene obljetnice*, Opatija, 2008.

TRSTENJAK, Tonči, Povijest Bračnih susreta u Hrvatskoj, *Obnovljeni život*, 63 (2008.) 2, 199-212.

TRSTENJAK, Tonči, Svadba u Kani ili brak je sakrament, u: *Prisutnost*, 12 (2004.) 34, 6-7.

Tonči TRSTENJAK, Stanko Weissgerber, u: *Religijsko-pedagoški katehetski leksikon*, Zagreb, 1991., 801-802

UREDNIŠTVO, Kako pokrивamo troškove, u: *Prisutnost*, 7 (2000.) 24, 8.

Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst/NN br. 005/2014.), Narodne novine, Zagreb, 2014.

Vatican News, Prije 50 godina objavljena enciklika pape Pavla VI. 'Humanae vitae', (25. VII. 2018.), u: <https://www.vaticannews.va/hr/vatikan/news/2018-07/enciklika-humanae-vitae-pavaovi-50-godina-obitelj.html> (25. I. 2020.).

VESELY, Emma, Vjernik laik u *Chritifideles laici*, u: *Obnovljeni Život*, 44 (1989.) 3-4, 319-335.

VRANJEŠ, Nikola, Elementi, etape i perspektive pastoralna braka i obitelji prema apostolskoj pobudnici *Amoris laetitia*, u: *Diaconvensia* 25 (2017.) 2, 267-284.

VRANJEŠ, Nikola, *Pastoral danas. Izabrane teme iz pastoralne teologije*, Glas Koncila, Zagreb, 2013.

WATSON, John Broadus, u: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65880> (12. VI. 2020.).

WEISSGERBER, Josip, *Studije o obitelji*, Obiteljski odjel FTI – a, Zagreb, 1978.

WEISSGERBER, Stanko, Obiteljski rad kod nas, *Obnovljeni život*, 28 (1973.) 6, 580-591.

WERTHEIMER-BALETIĆ, Alica, *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb, 1999.

WEST, Christopher, *Teologija tijela za početnike*, Verbum, Split, 2010.

WHITE, Robert, *The origin vision of Mariage ecouter*, FIRES, New York, 1999.

Zakon o udugama, pročišćeni tekst zakona, NN 74/14, 70/17, na snazi od 1. listopada 2014., čl. 12., stavak 3-5., u: <https://www.zakon.hr/z/64/Zakon-o-udugama> (22. VII. 2020.).

ZELIĆ, Katarina i Mladen, Počeci „vikenda“ u zagrebačkoj regiji, u: *Prisutnost*, 2 (1994.) 6, 11.

ZLATOUSTI, Ivan *In Genesim Sermo*, VI, 2; VII, 1, u: Jacques Paul MIGNE (ur.) *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, Paris, 1857-1866., 54, 607-608., citirano prema Anton TAMARUT, Crkveno lice obitelji, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 4, 745-771.

ŽIVIĆ, Dražen, Demografski činitelji braka i obitelji u istočnoj Slavoniji, u: Ivo ĐŽINIĆ – Ivica RAGUŽ (ur.), *Iščekivati i požurivati dolazak kraljevstva Božjega. Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Peri Aračiću prigodom 65. obljetnice života*, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Đakovo, 2009.

ŽUFIĆ, Radmila i Lino, Ostvarenje sna. Europski formacijski vikend u Rimu, u: *Prisutnost*, 12 (2004.) 33, 24-25.

Kratice

AA	<i>Apostolicam actuositatem</i>
AG	<i>Ad gentes</i>
AL	<i>Amoris Laetitia</i>
BS	Bračni susreti
BV	Bračni vikend
CD	<i>Christus dominus</i>
CFM (SAD)	Christian Family Movement (in the United States)
ChL	<i>Christifideles laici</i>
CT	<i>Catechesi tradendae.</i>
DH	<i>Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu</i>
DZS	Državni zavod za statistiku
EC	Encuentro Conyugal
EFAE	Encountro Familiar America – Espana
EG	<i>Evangelii gaudium</i>
EN	<i>Evangelii nuntiandi.</i>
EVS	European Value Study
FC	<i>Familiaris consortio</i>
FIRES	Family Intercommunications Relationships Experience Services
GS	<i>Gaudium et spes</i>
HBK	Hrvatska biskupska konferencija
HKVRP	Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara
HUVRP	Hrvatska unija viših redovničkih poglavara
HV	<i>Humanae vitae</i>
HZBS	Hrvatska zajednica Bračnih susreta
ICCFM	International Confederation of Christian Family Movement
IKA	Informativna katolička agencija
KKC	<i>Katekizam Katoličke Crkve</i>
LG	<i>Lumen gentium</i>
MC	<i>Mystici Corporis Christi</i>
ME	Marriage Encounter

MFC	Movimiento Familiar Cristiana
ODK	<i>Opći direktorij za katehezu</i>
OT	<i>Optatam totius</i>
RF	<i>Relatio finalis</i>
RM	<i>Redemptoris mission</i>
SC	<i>Sacrosanctum Concilium</i>
UPT	U pravi trenutak
VC	<i>Vita consecrata</i>
WWME	Worldwide Marriage Encounter
ZBS	Zajednica Bračnih susreta
ZKP	<i>Zakonik kanonskog prava</i>

BILJEŠKA O AUTORU

Sladana Ivančić, s. Marija Karla je rođena 29. rujna 1975. godine u Varaždinu. Osnovnu je školu pohađala i završila u Ludbregu. Srednju školu je završila 1994. godine u Varaždinu. Radni odnos započinje 1994. godine koji traje do 2000. godine kada ulazi u samostan Sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga u Zagrebu. Prve redovničke zavjete polaže 2003. godine kada i upisuje Filozofsko-teološki studij na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Na istome je fakultetu diplomirala 2008. godine kada polaže i vječne zavjete. Od 2008. radi kao vjeroučiteljica u osnovnoj i srednjoj školi te župnome pastoralu djece i obitelji. U mjestima svoje službe (Zagrebačka, Sisačka i Varaždinska biskupija) uključena je u pastoral za duhovna zvanja Provincije Bezgrješnoga začecé BDM – Zagreb. Poslijediplomski sveučilišni studij licencijata i doktorata upisala je 2011. godine na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Licencijatski rad na temu *Obitelj kao kućna Crkva u demokratskoj Hrvatskoj* izradila je pod mentorstvom prof. dr. sc. Josipa Balobana i obranila 2017. godine. Aktivno sudjeluje u Hrvatskoj zajednici Bračnih susreta od 2015. godine. Bila je suradnica religijskoga programa radija Quirinus u organizaciji Sisačke biskupije. U radu u župnome pastoralu, uz župnu katehezu, organizira duhovne obnove za roditelje, djecu i mlade. Trenutno radi kao vjeroučiteljica u osnovnoj školi u Ludbregu i u župnome pastoralu. Do sad je objavila jedan pregledni znanstveni rad.

Karla IVANČIĆ – Jasna s. Krista MIJATOVIĆ – Jadranka GARMAZ, Euharistija i obitelj u svjetlu kateheze, u: *Služba Božja*, 52 (2012.) 2, 210-238.